

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

На правах рукопису

ЖУРАВЕЛЬ ЮРІЙ ГРИГОРОВИЧ

УДК 336.532:330.341

**КОНСОЛІДАЦІЯ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ ДЛЯ
МОДЕРНІЗАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ**

Спеціальність 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит

**Дисертація на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук**

Науковий керівник:
Гуцал Ігор Степанович
доктор економічних наук,
професор

Тернопіль – 2015

З М І С Т

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МОДЕРНІЗАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ	
1.1. Концептуальні аспекти модернізації національної економіки та її фінансового забезпечення	11
1.2. Теоретико-методологічні засади консолідації фінансових ресурсів.....	26
1.3. Організаційно-правові основи консолідації фінансових ресурсів для модернізації економіки	41
Висновки до розділу 1	53
РОЗДІЛ 2. РЕАЛІЇ КОНСОЛІДАЦІЇ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ ДЛЯ МОДЕРНІЗАЦІЇ ВІТЧИЗНЯНОЇ ЕКОНОМІКИ	
2.1. Тенденції зміни структури економіки та стан модернізації провідних галузей....	55
2.2. Оцінка джерел і обсягів фінансових ресурсів для модернізації економіки	80
2.3. Державно-приватне партнерство та інститути спільного інвестування в системі фінансового забезпечення модернізації економіки	99
Висновки до розділу 2	115
РОЗДІЛ 3. РЕФОРМУВАННЯ МЕХАНІЗМУ КОНСОЛІДАЦІЇ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ	
3.1. Удосконалення інституційного середовища фінансового забезпечення інноваційного розвитку економіки.....	117
3.2. Реформування системи ініціювання, реалізації та фінансування проектів модернізації	131
3.3. Удосконалення механізму консолідації фінансових ресурсів.....	146
Висновки до розділу 3	169
ВИСНОВКИ	171
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	176
ДОДАТКИ.....	196

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Для підвищення рівня конкурентоспроможності економіки України необхідно здійснити комплексну модернізацію, що передбачає зміну структури економіки, реконструкцію та створення сучасних виробництв із технологічним рівнем, що відповідає стандартам індустріальних держав, нагромадження основного капіталу, збільшення випуску інноваційної продукції, розширення внутрішнього ринку, підвищення соціальних стандартів, формування ефективної системи інституційного забезпечення сталого розвитку національної економіки.

Процес модернізації в розвинених країнах забезпечує якісні зміни в суспільстві та осучаснення всіх сфер економічної системи. Водночас проведення кардинальних соціально-економічних, інституційних, структурних та інноваційних трансформацій потребує залучення значних за обсягами приватних, державних та іноземних фінансових ресурсів. За оцінками науковців і експертів, для модернізації економіки України потрібно від 165 до 300 млрд. дол. США. Сучасні економічні тенденції засвідчують обмеженість фінансового потенціалу для індустріального розвитку, що виявляється у зменшенні обсягів капітальних видатків бюджету, кредитів у впровадження інновацій, чистого прибутку підприємств, амортизації на реновацію, капітальних інвестицій у галузь машинобудування тощо. Враховуючи те, що для здійснення модернізації необхідні значні обсяги фінансових ресурсів, забезпечити її проведення в межах окремо взятого бюджетного, акціонерного, позикового, венчурного, зовнішнього фінансування або самофінансування практично неможливо. З огляду на це доцільно впровадити механізм консолідації (об'єднання) фінансових ресурсів різних власників та секторів економіки під конкретну мету з метою їхнього спрямування на виконання суспільно важливих завдань, зокрема модернізацію національної економіки.

Проблеми модернізації ґрунтовно досліджують і висвітлюють зарубіжні та вітчизняні вчені. Багато праць присвячено теоретичним і емпіричним питанням здійснення модернізації, синтезу структурних, технологічних, інституційних,

соціальних змін, підвищення ефективності роботи інститутів тощо. Значний внесок у дослідження процесів модернізації зробили М. Вебер, У. Ростоу, Ш. Ейзенштадт, М. Кондратьєв, С. Кузнець, В. Мітчел, О. Конт, Г. Спенсер, Е. Дюркгейм, Г. Мюрдаль, Г. Кан, Д. Бел, Дж. Скотт, Дж.-М. Кейнс, Дж. Робінсон, А. Аганбегян, О. Білокрилова, Р. Гринберг, О. Джумов, Р. Нурєєв, В. Полтерович.

В Україні теоретичні основи модернізації розробляють такі вчені, як В. Базилевич, А. Гальчинський, В. Геєць, А. Гриценко, П. Єщенко, В. Найдьонов, А. Чухно. Інституціональний та інноваційний аспекти модернізації досліджують Ю. Бажала, К. Бужимська, З. Варналій, Я. Жаліла, Т. Желюк, А. Касич, О. Лапко, О. Шнипка та ін.

Фінансово-кредитні, податкові та бюджетні механізми забезпечення процесів модернізації економіки та структурних змін детально досліджують Я. Белінська, І. Гуцал, В. Дем'янишин, Н. Демчишак, О. Десятнюк, О. Дзюблюк, В. Зимовець, Т. Єфіменко, Ю. Іванов, О. Кириленко, В. Корнєєв, В. Козюк, А. Крисоватий, М. Крупка, І. Луніна, Б. Луців, В. Опарін, О. Терещенко, В. Федосов, Л. Шаблиста.

Враховуючи те, що в сучасних умовах для здійснення модернізації в Україні необхідно створити потужний фінансовий потенціал, вважаємо доцільним розширення сфери наукових досліджень у частині визначення механізмів консолідації ресурсів, що утворюються в корпоративному секторі, бюджеті, банківській системі, небанківських фінансових установах, інститутах спільного інвестування, недержавних пенсійних фондах, на ринку цінних паперів, у домогосподарствах, а також які надаються іноземними інвесторами тощо. Необхідність розроблення науково-практичних рекомендацій щодо формування механізму консолідації фінансових ресурсів різних власників та секторів економіки для здійснення модернізації національної економіки зумовила вибір теми дисертаційної роботи.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана згідно з планом науково-дослідних робіт кафедри фінансів суб'єктів господарювання і страхування Тернопільського національного економічного університету за комплексними темами: «Фінансова політика інвестиційно-

інноваційного розвитку України в умовах глобальних структурних зрушень» (державний реєстраційний номер 0112U000077); «Перспективи розвитку фінансів суб'єктів господарювання та фінансового ринку в умовах глобальних трансформацій» (державний реєстраційний номер 0112U008451). Участь автора в ході дослідження тем окреслюється розробленням теоретико-методологічних рекомендацій щодо удосконалення механізму фінансового забезпечення інноваційного розвитку економіки України.

Мета і завдання дослідження. Метою наукового дослідження є розробка теоретико-організаційних засад і практичних рекомендацій у частині удосконалення механізму консолідації фінансових ресурсів різних власників для модернізації національної економіки. Відповідно до мети визначено такі завдання дисертаційної роботи:

- узагальнити концептуальні підходи до трактування суті модернізації економіки та її фінансового забезпечення;
- розкрити методологічні засади консолідації фінансових ресурсів для реалізації суспільно важливих завдань;
- оцінити ефективність діючих організаційно-правових засад фінансового забезпечення модернізації економіки та її інноваційного розвитку;
- дослідити фінансові аспекти зміни структури економіки, виявити їхній вплив на стан індустріального розвитку та рівень конкурентоспроможності України;
- проаналізувати наявні та визначити потенційні обсяги фінансових ресурсів, які можуть бути спрямовані на фінансування проектів модернізації;
- дослідити стан державно-приватного партнерства, функціонування інститутів спільного інвестування та виявити незадіяні фінансові ресурси для розвитку національної економіки;
- визначити шляхи удосконалення інституційного середовища фінансового забезпечення модернізації;
- розробити практичні рекомендації щодо реформування системи ініціювання, відбору та реалізації національних проектів модернізації;

– запропонувати напрями удосконалення механізму консолідації фінансових ресурсів різних власників та секторів економіки.

Предметом дослідження є теоретико-методологічні, інституційні та організаційно-правові засади консолідації фінансових ресурсів для модернізації національної економіки.

Об'єктом дослідження є процес фінансового забезпечення модернізації національної економіки.

Методи дослідження. У дисертації використано сукупність загальнонаукових методів пізнання та спеціальних методів економічних досліджень, що створило базу для проведення на принципах передбачуваності та концептуальної єдності комплексного аналізу процесів фінансового забезпечення модернізації національної економіки. Зокрема, застосовано такі методи дослідження: *діалектичний та історичний* – для розкриття теоретичних засад модернізації економіки та механізмів її фінансового забезпечення; *системний* – для дослідження інституційної основи фінансового забезпечення процесів модернізації; *системно-структурний* – при визначенні джерел та напрямів консолідації фінансових ресурсів; *порівняльно-правовий* – для аналізу законодавчого регулювання процесів фінансового забезпечення модернізації; *аналізу, синтезу, порівняння, вибірки, групування, графічного зображення* – для аналізу стану фінансового забезпечення модернізації економіки України.

Інформаційною базою дослідження є законодавчі та нормативні акти з питань фінансового забезпечення розвитку національної економіки, офіційні дані Міністерства економічного розвитку і торгівлі України, Міністерства фінансів України, Державної служби статистики України, Державної казначейської служби України, Національного банку України, Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку, Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг; наукові праці провідних вітчизняних і зарубіжних вчених, періодичні видання, офіційні сайти органів влади та науково-експертні матеріали установ Національної академії наук України.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в комплексному дослідженні та науковому обґрунтуванні теоретико-організаційних засад удосконалення механізму консолідації фінансових ресурсів різних власників та секторів економіки для здійснення модернізації України. Основні положення, які визначають наукову новизну, полягають у наступному:

вперше:

– розкрито суть поняття *«консолідація фінансових ресурсів для національних проектів модернізації економіки»*, яке пропонується трактувати в контексті комплексного процесу, що об'єднує взаємопов'язані етапи: 1) ініціювання, відбору, затвердження національних проектів модернізації; 2) визначення методів, інструментів, джерел їхнього фінансування; 3) консолідації фінансових ресурсів різних власників та секторів економіки для реалізації конкретної мети. Це дасть змогу залучити вільні кошти широкого кола стратегічних і фінансових інвесторів; мобілізувати розпорошені та незначні за обсягами фінансові ресурси; утворити цільовий фонд консолідованих фінансових ресурсів для фінансового забезпечення модернізації економіки;

удосконалено:

– концептуальні підходи в частині дослідження процесів утворення та використання фінансових ресурсів у державі, що ґрунтуються на аналізі споживчих витрат і заощаджень; капітальних видатків бюджету; прибутку, амортизаційних відрахувань, капітальних і фінансових інвестицій підприємств; ресурсів банківської системи та фінансових установ; недержавних пенсійних фондів, інститутів спільного інвестування; емісії та обігу цінних паперів, що дасть змогу оцінити наявні обсяги фінансових ресурсів у державі та виявити незадіяні резерви, які потенційно можуть бути спрямовані на реалізацію проектів модернізації економіки;

– науково-методичні підходи щодо організації державної фінансової підтримки інвестиційних проектів, які передбачають розширення складу суб'єктів ініціювання проектів на основі делегування відповідних повноважень суб'єктам корпоративного та державного секторів, Національній академії наук України та галузевим академіям, профільним міністерствам і відомствам, галузевим асоціаціям,

що дасть змогу впроваджувати проекти модернізації муніципального, галузевого, загальнодержавного значення та забезпечити їхнє фінансування;

– підходи до правового регулювання процесів фінансового забезпечення модернізації економіки, які полягають у встановленні на законодавчому рівні економічно обґрунтованих фінансових нормативів щодо спрямування частини ресурсів банківської системи і небанківських фінансових установ для фінансування проектів модернізації, що дасть можливість більш ефективно використовувати їхні ресурси з метою інноваційного розвитку національної економіки;

набули подальшого розвитку:

– трактування змісту поняття «економічна модернізація», яке поєднує фінансово-економічні, структурно-виробничі, інституційно-організаційні та соціальні аспекти її здійснення. Економічну модернізацію розглянуто як комплексну систему, що охоплює реалізацію державою національних проектів модернізації для структурної перебудови економіки, технологічних змін, впровадження інновацій, покращення соціальних стандартів, розбудови інституцій, а також створення механізму фінансового забезпечення на основі консолідації фінансових ресурсів різних власників та секторів економіки;

– концептуальні засади формування інституційного середовища консолідації фінансових ресурсів для модернізації економіки на базі утворення Державного банку розвитку та визначення його головним фінансовим адміністратором цільового фонду консолідованих ресурсів модернізації, який формується за рахунок консолідації частини ресурсів державного бюджету, суб'єктів господарювання, банківських установ, інвестиційних, лізингових, венчурних, страхових компаній, недержавних пенсійних фондів, інститутів спільного інвестування, що дасть змогу акумулювати фінансові ресурси різних власників і секторів економіки та спрямувати їх на реалізацію суспільно важливих завдань розвитку України;

– науково-методичні підходи до аналізу тенденцій, що свідчать про необхідність модернізації економіки України на основі розробленої системи таких показників: індикатори нагромадження виробничого та основного капіталу; рівень зносу основних засобів; частка переробної промисловості в структурі доданої

вартості та промислового виробництва; частка машинобудування в промисловому виробництві; кількість промислових підприємств, які впроваджують інновації; частка інноваційної продукції в складі реалізованої продукції; рівень безробіття; місце України в індексі глобальної конкурентоспроможності за якістю інститутів, технологічною готовністю, станом інноваційного розвитку.

Практичне значення одержаних результатів. Основні концептуальні положення, висновки та рекомендації дисертації мають практичне спрямування і можуть бути застосовані з метою удосконалення механізму консолідації фінансових ресурсів різних власників і секторів економіки для модернізації економіки України. Основні висновки та рекомендації наукового дослідження використали: *Рахункова палата України* для аналізу стану залучення інвестицій в індустріальні галузі та оцінювання напрямів консолідації ресурсів для розвитку економіки (довідка № 20-290 від 17.02.2015 р.); *Інститут стратегічних оцінок* у процесі аналізу обсягів використання власних ресурсів корпоративного сектору для інвестування в основний капітал (довідка № 9 від 12.05.2015 р.); *підприємство «Бліц-ПАК» ПрАТ «Бліц-інформ»* для визначення сфер розміщення вільних фінансових ресурсів підприємств (довідка № 17 від 19.01.2015 р.); *Тернопільський національний економічний університет* при розробці навчально-методичного забезпечення і викладанні дисциплін «Фінанси підприємств», «Фінансовий ринок», «Фінансова діяльність суб'єктів господарювання», «Фінансовий менеджмент» (довідка № 126-06/1075 від 12.05.2015 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертація є завершеною самостійною науковою роботою, в якій на основі проведених досліджень отримано нові теоретичні, методичні та прикладні результати в частині удосконалення механізму консолідації фінансових ресурсів для модернізації національної економіки. Усі наукові положення та результати отримано автором самостійно.

Апробація результатів дисертації. Загальну концепцію та результати дисертації обговорено на засіданні кафедри фінансів суб'єктів господарювання і страхування Тернопільського національного економічного університету та на міжкафедральному семінарі. Основні теоретичні та практичні підходи до

дослідження процесів консолідації фінансових ресурсів доповідалися на міжнародних науково-практичних конференціях: «Економічний і соціальний розвиток України в XXI столітті: національна візія та виклики глобалізації», (Тернопіль, 2015 р.); «Зимові юридичні читання» (Санкт-Петербург, 2014 р.); «Економічний і соціальний розвиток України в XXI столітті: національна ідентичність та тенденції глобалізації» (Тернопіль, 2013 р.); «Підприємницька діяльність в Україні: проблеми розвитку та регулювання» (Київ, 2013 р.); «Розвиток знань про державу та право: від античності до сучасності» (Москва, 2013 р.); «Теорія і практика управління соціально-економічними системами» (Курськ, 2013 р.); «Перспективи розвитку науки в XXI столітті» (Донецьк, 2012 р.); «Держава і бізнес: шлях до партнерства і взаємодії» (Вінниця, 2003 р.).

Публікації. Основні наукові положення, висновки і рекомендації автора опубліковано в 17 наукових працях загальним обсягом 11,36 д. а., у тому числі: 8 публікацій – у наукових фахових виданнях України (з яких 1 стаття – у виданні, введеному в реєстр міжнародних наукометричних баз); 1 стаття – в колективній монографії; 8 тез доповідей – у збірниках матеріалів міжнародних науково-практичних конференцій.

Структура та обсяг роботи. Дисертація складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, що охоплює 235 найменувань на 20 сторінках, 10 додатків на 47 сторінках. Загальний обсяг роботи становить 242 сторінки друкованого тексту, в тому числі: 175 сторінок основного тексту; 37 таблиць і 21 рисунок на 38 сторінках.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МОДЕРНІЗАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

1.1. Концептуальні аспекти модернізації національної економіки та її фінансового забезпечення

Поняття «модернізація» є ключовим терміном в переважній більшості країн світу і являє собою масштабний, всебічний процес, що передбачає одночасно багато змін. Зміни розглядаються в контексті якісно нових кроків суспільства в напрямі індустріалізації, урбанізації, раціоналізації господарської діяльності, посилення ролі особистості, інноваційного поєднання науки з виробництвом, досягнення високих соціальних стандартів життя тощо.

Модернізація суспільства має тривалу історію і бере свій початок ще з XVI ст.. Як масштабний суспільний процес, модернізація розпочалася в XVIII ст., досягнувши свого піку в XX ст. Наукові дослідження модернізації почалися також в XX ст.. Зокрема, класична теорія модернізації була розроблена в 1950-1960 рр. У 1960 році в праці «Стадії економічного росту. Некомуністичний маніфест» У.Ростоу виділив п'ять стадій розвитку суспільства [197, с. 182]:

а) традиційне суспільство з примітивною технологією, переважанням землеробства, сімейно-кланових зв'язків;

б) перехідне суспільство, яке виникає як реакція відсталого Периферії на розвиток передових країн Центру;

в) злет, пов'язаний із індустріалізацією, урбанізацією, накопиченням багатства;

г) рух до зрілості, багатогалузевої та технологічної структури економіки;

д) суспільство масового споживання, де економічна структура зміщується в напрямі сфери послуг і виробництва споживчих товарів тривалого користування.

Існують різні інтерпретації поняття «модернізація», зокрема, як:

- синонім всіх прогресивних соціально-економічних змін, що створюють умови для руху суспільства вперед;
- перехід від традиційного суспільства до сучасного (від аграрного до індустріального) [167, с. 6-7];
- уособлення із сучасністю, для розбудови якої необхідно провести комплекс соціальних, економічних, технічних, культурних, політичних та інтелектуальних трансформацій (термін «модернізація» у перекладі з англійської мови означає «осучаснення»);
- будь-яке динамічне, свідомо регульоване та якісне покращення в економічній та політичній сферах [13];
- єдиний процес розвитку всієї світової цивілізації (або модернізаційний процес у кожній країні окремо) [139, с. 7].

Як стверджує С. Гавров, історико-філософське поняття «модернізація» розглядається в трьох різних значеннях: 1) як внутрішній розвиток країн Західної Європи та Північної Америки, що відноситься до європейського Нового часу; 2) наздоганяюча модернізація, яку практикують країни, що не відносяться до країн першої групи, але які прагнуть їх наздогнати; 3) процеси еволюційного розвитку найбільш модернізованих суспільств (Західна Європа і Північна Америка), тобто модернізація як перманентний процес, що здійснюється за допомогою проведення реформ та інновацій [25].

У загальному трактуванні під модернізацією розуміють перехід від традиційного суспільства до сучасного, що передбачає орієнтацію на інновації, світський характер соціального життя, поступовий (нециклічний) розвиток економіки, індустріальний характер виробництва, масову освіту, високий професійний рівень спеціалістів [16, с. 218; 17, с. 220-223]. Таким чином, модерними вважаються такі суспільства, пріоритети розвитку яких базуються на ідеях індустріалізації, передових науко-технічних розробках, демократизації всіх сфер життя, збільшенні вільного часу [205], досягнення високих соціальних стандартів для особистості яка є головною цінністю в суспільстві.

Г. Черніченко та А. Єфременко, досліджуючи зміст теорій модернізації, зробили висновок, що модернізація – це найважливіша зміна людської цивілізації з часів промислової революції XVIII ст., яка включає зміни в діяльності, поведінці, процесах, змісті, структурі, системі й самій ідеї людської цивілізації. Таким чином, модернізація – це історичний і комплексний процес розвитку, змін та тісної міжнародної взаємодії сучасних цивілізацій, які підтримують пріоритети інноваційного розвитку та міжнародної конкуренції [213, с. 8-9].

К. Бужимська під модернізацією розуміє сукупність економічних, політичних, державно-правових, психологічних, культурологічних зрушень і перетворень конкретної соціально-економічної системи в напрямі її осучаснення та постійного вдосконалення; наближення соціально-економічних систем та їхніх фрагментів до максимально можливого рівня розвиненості [16, с. 219]. Відповідно до сучасних теорій модернізації розвиненою вважається така країна, де досягнуто високий рівень індустріалізації, а динаміка економічного розвитку є висхідною. Крім того, для таких країн стає все більш характерним усвідомлення необхідності розбудови економіки знань як основи суспільного прогресу, досягнення високого рівня та якості життя кожного члена суспільства. Також гармонічно мають розвиватися політичні та громадські інститути, а частка середнього класу повинна досягти 60-70%. Суспільства, які не відповідають зазначеним критеріям, називають або «традиційними», або «перехідними» [31].

Необхідно підкреслити, що модернізацію як явище слід розуміти значно ширше, ніж інноваційну модель розвитку. Зазначена логіка впливає з того, що інновації передбачають технологічний стрибок і прискорення темпів розвитку, а модернізація – розбудову економічних, інституційних, науково-технічних, культурних основ для сталого розвитку. Модернізація виконує місію осучаснення, перезавантаження, прогресивних зрушень, якісних змін. Соціологи звертають увагу, що ключовим фактором модернізації виступає подолання та заміна традиційних цінностей, що стоять на перешкоді соціальним змінам і економічному росту, на цінності, що мотивують господарюючих суб'єктів до інноваційної діяльності – розробку, створення та поширення нових технологій і генерування нових

організаційно-економічних відносин [137].

У більшості західних суспільств індустріалізації передували як зміни в суспільній свідомості, так і зміни в економіці, зокрема розвиток мануфактурного виробництва та формування національних ринків. Особливим є те, що в результаті модернізації змінюється соціальний тип особистості – традиційний замінюється сучасним [140, с. 5]. І це є основоположною ідеєю проведення модернізації економіки та суспільства в будь-якій країні.

У другій половині ХХ ст. спостерігалися «три хвилі» досліджень модернізації – модернізації класичного типу, постмодерну, нової модернізації [213, с. 4-5].

Не випадково особливе місце історією відведено класичній модернізації, оскільки вона уособлює історичний перехід від аграрного традиційного суспільства до сучасного індустріального та проходить справжніми революційними кроками, які характеризуються комплексністю, систематичністю, досить тривалим періодом становлення, глобальністю охопту. Такий перехід передбачає розвиток передових індустріальних технологій, політичних, культурних і соціальних механізмів, які здатні постійно підтримувати індустріальний розвиток галузей і всіх сфер життя. У свою чергу, модернізаційні зрушення справляють значний вплив на соціальні інститути, групи населення, поведінку, суспільне середовище тощо.

Класичні основи модернізації закладені в працях О. Конта, Г. Спенсера, К. Маркса, М. Вебера, Е. Дюркгейма, М. Леві, Ф. Тьонніса [56; 140, с. 4-5]. У більшості класичних концепцій досліджуються особливості становлення індустріального суспільства, а модернізація, з огляду на те, що вона охоплює всі сфери економічного життя та розбудову соціальних, політичних, громадських інститутів, розглядається як процес, що протікає паралельно індустріалізації в умовах перетворення традиційного аграрного суспільства в індустріальне, тобто модернізація в класичних теоріях розглядається в контексті глибоких трансформацій системи господарства, технічного озброєння, організації праці, науки, сфери життєвого забезпечення всіх членів суспільства.

З класичних позицій розрізняють «первинну» та «вторинну» модернізацію [213, с. 4]. «Первинна» модернізація уособлює процес, який мав місце в

епоху промислових революцій, тобто класичний «чистий» тип «модернізації першозасновників і першопрохідників». «Первинна» (органічна) модернізація відбувалася в країнах-новаторах, де вона розгорталась завдяки внутрішнім чинникам – докорінним змінам у культурі, ментальності, світогляді, організації економічної діяльності тощо. «Первинну» модернізацію напряду пов'язують з появою національних централізованих держав, зародженням буржуазних відносин (капіталістичної кооперації та мануфактури), формуванням ранньомодерних націй, а стрімкий розвиток первинної модернізації – з першою промисловою революцією, руйнуванням традиційних привілеїв, становленням національних суверенних держав, введенням рівних громадянських прав, демократизацією суспільного життя.

«Вторинна» модернізація пов'язана із процесами, що відбуваються під час формування індустріального суспільства в країнах третього світу. Її особливістю є те, що вона проходить вже на опробуваних ідеях і при наявності зрілих моделей, що впроваджувалися в розвинених країнах. Згідно з Ш. Ейзенштадтом, «вторинна» (неорганічна) модернізація є своєрідним «викликом», на який кожна країна дає свій «відгук» в залежності від стану свого розвитку, зрілості суспільства, традицій, ментальності [63, с. 261]. Таким чином, «вторинна» (неорганічна) модернізація відбувається у відповідь на зовнішній виклик розвинених країн. Вона здійснюється завдяки запозиченню технологій, форм організації виробництва і суспільства, залучення західних фахівців та іноземних інвестицій. Її основний механізм – імітаційні процеси. А розпочинається вона в економіці і тому називається «наздоганяльною модернізацією», або «модернізацією з запізненням». При такому типі модернізації «перехідні» країни можуть напряду контактувати з передовими країнами, їх провідними експертами і фахівцями у виробничих, соціальних, культурних сферах. Одним із методологічних обґрунтувань «вторинної» («наздоганяльної») модернізації є застосування концепції культурних кіл, тобто поширення форм культури від центрів культурного синтезу до різних країн [192].

Неокласичні концепції пояснюють модернізацію з позицій соціальних перетворень, які зумовлені урбанізацією, розвитком комунікацій та стрімким

поширенням засобів масової інформації, високим рівнем загальної та спеціальної освіти, розвитком політичної культури і громадянської свідомості [140, с. 5]. Слід звернути увагу, що на таких ідеях була розроблена теорія масового суспільства. Її прихильники вважали, що особливістю масового суспільства, яке формується в результаті модернізації, є розрив соціальних зв'язків і суттєва відособленість окремих індивідів. Це, на їх думку, виникає тоді, коли відбуваються безперервні вертикальні та горизонтальні переміщення великих груп людей. Саме такі масштабні рухи людей є характерними для індустріального суспільства. Як наслідок, порушуються сталі сусідські та професійні зв'язки, відбувається уніфікація поглядів, інтересів, побуту та еталонів соціального життя. Потреба в самоствердженні значно розширює свої межі і вже переноситься на національно-державний рівень, на рівень усього суспільства.

Розвиток сучасних концепцій і теорій модернізації можна розділити на декілька етапів [140, с. 5-6]. На першому етапі теоретична концепція модернізації була розроблена в середині ХХ ст., коли відбувся розпад європейських колоніальних імперій і на карті світу з'явилася велика кількість нових держав. Варто підкреслити, що саме за результатами розпаду колоній була кардинально переосмислена роль у процесах модернізації західних держав і країн «третього світу». Поширені в 40-60-ті роки ХХ ст. теоретичні підходи до модернізації пропагували в якості еталону для проведення модернізації застосування досвіду розвинених західних країн. При цьому напрями розвитку країн і народів розглядалися з універсалістських позицій, тобто згідно з початковими теоріями модернізації всі країни повинні були розвиватися в одному напрямку, мати однакові стадії, закономірності, результати. Наявність національних особливостей модернізації визнавалася, але вважалося, що вони мають другорядне значення [64, с. 233]. Більше того, національні традиції визнавались такими, що не сприяють соціально-економічному прогресу, і тому пропонувалося їх замінити сучасними загальнолюдськими цінностями.

На другому етапі в 70-80-их роках ХХ ст. початкові теорії модернізації зазнали критики і були суттєво переоцінені. Головним пріоритетом було проголошено досягнення науково-технічного прогресу. Також провідною стала ідея,

що для сучасних суспільств є характерним збереження традиційних елементів суспільного життя, а модернізація має підсилювати національні традиції. Ці ідеї відстоювали С. Гантінгтон, З. Бауман.

З кінця 80-их рр. XX ст. розпочався третій етап розвитку теорії модернізації, який ознаменувався тим, що стала визнаватися можливість національних проектів модернізації, які базуються на національних традиціях та впровадженні технологічно та соціально передових досвідів інших країн. Тобто передбачалася гармонізація запозиченого передового досвіду із історичними традиціями та цінностями суспільств, які розвиваються, або є перехідними. Такі ідеї відстоювали А. Абдель-Малек, А. Турен, Ш. Ейзенштадт. Визначальними принципами є те, що процес модернізації може здійснюватися без нав'язування західних цінностей. Було усвідомлено, що порушення рівноваги між сучасністю та традиційністю може спровокувати гострі суспільні конфлікти, безперспективність і провали модернізації [140, с. 6-7]. Необхідно підкреслити, що зміст подолання різних традицій став вбачатися не в тому, щоб їх повністю відкинути, а в тому, щоб соціальними регуляторами виступали не традиційні жорсткі соціальні норми та моделі поведінки, а усвідомлені правила й активна життєва позиція, які ґрунтуються на високій суспільній моралі та новаторських якостях.

Таким чином, з кінця XX ст. процес модернізації вже не розглядається як лінійний і детермінований. Провідною стала ідея, що національні традиції визначають характер модернізаційного процесу і виступають стабілізуючими чинниками. Виходячи з цього, модернізація може уособлюватися з масштабним, розгалуженим, варіативним, а не нормативним процесом. При цьому наслідування традицій і досвіду розвинених країн є необов'язковим і буквальним, а може відбуватися у різноманітних формах. Варто підкреслити, що такі підходи виникли через об'єктивні причини, які полягають в тому, що країнам складно пройти окремі фази історичного розвитку – первісного нагромадження капіталу, нагромадження наукових знань, технологій, а також здійснити системні ринкові реформи та сформувати необхідний для модернізації фінансовий потенціал. Також визнається наявність особливого «азіатського шляху» модернізації, який не тільки рівноцінний

західному, але й буде визначати якісно нові риси модернізаційного процесу [206, с. 10]. Наприклад, модернізація «по-китайськи» ґрунтується на двох ключових принципах: «опора на власні сили» та «іноземне – на службі Китаю». Ключовими векторами модернізації є капітал, технології, люди, інститути, структура економіки, внутрішній ринок [136, с. 138, 139].

Сучасні процеси у соціумах розвинених країн часто ототожнюються із постмодернізацією – тобто з формуванням нового типу суспільства, яке має абсолютно іншу матеріальну базу, відмінні ментальні характеристики, ніж це характерно для суспільства модерну. Тому таке суспільство називають постіндустріальним, інформаційним, технотронним, постмодерним. Постмодернізація за своєю суттю передбачає перехід до гуманнішого суспільства, де більший простір надається самостійності, різноманіттю та самовираженню особистості.

Таким чином, якщо класична теорія модернізації досліджує розбудову індустріального світу, то теорії постмодернізації – його подальший розвиток. Відповідно до теорії постмодернізації розвиток цивілізації має три періоди – традиційне суспільство (доіндустріальне), сучасне (індустріальне), постмодерне (постіндустріальне), в результаті чого досягається прозорість дій влади, свобода особистості, максимум щастя, надаються переваги постматеріальним цінностям. Але слід звернути увагу на те, що теорія постмодернізації пояснює цілі розвитку суспільства з тих позицій, що індустріальна економіка – це далеко не «кульмінаційна крапка». Розвинені країни переключаються з індустріалізації на деіндустріалізацію, про що свідчить постійне зниження частки промисловості та зростання сфери послуг. У свою чергу, індустріальне суспільство – теж не остання «кульмінаційна крапка» [213, с. 6-7], оскільки урбанізація все частіше замінюється бажанням людей жити за містом, в сільській місцевості. Але варто також відзначити, що на шляху модернізації спостерігаються негативні її ефекти – нехтування традиційними інститутами і життєвими укладами, що призводить до соціальної дезорганізації, хаосу, невизначеності, частих криз.

Науковцями також розроблені теорії неомодернізації, де модернізація

ототожнюється із узаконенням деяких інститутів і загальнолюдських цінностей, зокрема: демократії, освіти, вільного ринку, адміністрування, самодисципліни, трудової етики тощо. Тобто в цих теоріях стверджується, що більшість традицій є прикладом певних загальнолюдських цінностей [101, с. 267-268]. Згідно з теорією "неомодернізму" інституціональні структури – демократія, закон і ринок – є функціонально необхідними, але не історично обов'язковими, хоча й наближають країну до модернізаційних трансформацій. У той же час історична та культурна специфіка кожної країни дає змогу створювати власний модернізаційний проект [29, с. 101].

Таким чином, модернізація – це складний процес, а модернізоване суспільство можна охарактеризувати як комплекс взаємопов'язаних рис, які розглядаються в контексті проведення *економічної, політичної, соціальної, культурної, екологічної модернізації*. Важливе місце в процесі модернізації відведено її соціальній складовій, що передбачає розбудову відкритого суспільства з динамічною соціальною структурою та сприятливим життєвим середовищем. Таке гармонійне суспільство може розвиватися на основі ринкових відносин, справедливої правової системи, існування стабільних соціальних інститутів. Демократія ж необхідна для швидкої зміни правил гри та розбудови відкритого суспільства. Політична модернізація передбачає формування політичних інститутів, які реально сприяють активній участі населення в роботі органів влади, а також впливу різних громадських організацій на процес прийняття рішень під час визначення стратегічних пріоритетів розвитку держави. Під культурною модернізацією розуміють формування високо диференційованої (у той же час уніфікованої) культури, яка ґрунтується на комплексній парадигмі прогресу, цінності знань, гармонізації сфери виробництва і споживання, ефективності економічної діяльності, відчуття щастя і можливостей природного вираження особистих якостей та почуттів кожною людиною.

В процесі здійснення модернізації суспільства, економічна модернізація відіграє ключову роль, оскільки передбачає інтенсифікацію процесу розширеного відтворення, чого можна досягнути на основі зростання продуктивності,

спеціалізації та диференціації праці [140, с. 2-3], підвищення конкурентоспроможності продукції, енергозбереження, перетворення науки на виробничу силу, ефективного управління сферою виробництва, досягнення збалансованості попиту-пропозиції [119, с. 39].

Історичними складовими економічної модернізації є [140, с. 2]:

- заміна сили людини або тварини неживими джерелами енергії – парою, електрикою або атомною енергією, які використовуються у виробництві, транспорті комунікації, життєвому середовищі людини;
- активізація економічної діяльності та відокремлення її від інших видів людської діяльності;
- постійна та поступова заміна знарядь праці більш сучасними машинами і складними технологіями;
- зростання у кількісному і якісному вимірі вторинного (промисловість і торгівля) і третинного (обслуговування) секторів економіки при одночасному скороченні первинного (видобуток);
- посилення спеціалізації економічних ролей та кластерів економічної діяльності – виробництва, споживання і розподілу;
- забезпечення процесу розширеного відтворення з дотриманням необхідних макроекономічних пропорцій;
- зростаюча індустріалізація сфери виробництва [225, с. 1-5].

Слід підкреслити, що економічна модернізація стала чинником створення економічних форм та інститутів, які діють в сфері управління, грошового обігу, фондового та фінансового ринків, національних і транснаціональних ринків. Економічна модернізація також передбачає постійне вдосконалення методів управління економікою та виробничих технологій.

Під час характеристики економічної модернізації слід враховувати різні концепції її розвитку, а також теоретичні підходи до фінансового забезпечення модернізаційних процесів. Так, модернізація при класичному підході розглядається в контексті розбудови індустріального суспільства. Неокласичний же напрям основою модернізації визначає зміцнення приватної власності та демократії.

Важливою теоретичною доктриною в частині визначення шляхів фінансового забезпечення модернізації є кейнсіанська концепція модернізації, яка виходить із того, що для подолання економічної нерівності країн потрібний «великий поштовх». Слід звернути увагу, що теорія «великого поштовху» називає головною причиною економічної та соціальної відсталості країн – нестачу капіталу. Таку позицію поділяє значне коло фахівців і експертів, оскільки вони вважають, що швидке зростання слаборозвинених країн можливе за рахунок збільшення обсягів вкладення капіталу в їх економіку. Кейнсіанською школою модернізація трактується як структурні техніко-економічні зміни в основних галузях, а нерозвиненість індустріальних галузей вони вважають головним гальмом сталого розвитку країн. Тому, на перший план кейнсіанською школою висувається необхідність вирішення техніко-економічних проблем. Але, враховуючи, що для модернізації потрібен значний притік капіталу, в умовах обмеженості фінансових ресурсів представники кейнсіанської школи запропонували модель з двома дефіцитами, яка ґрунтується як на використанні внутрішніх фінансових ресурсів, так і залученні зовнішніх джерел із поступовим витісненням зовнішніх джерел внутрішніми. Також ними передбачається поступова заміна імпорту власним виробництвом, що дозволить створити умови для розширення внутрішнього виробництва та активізації зайнятості населення [152, с. 5-6].

Монетаристи розглядають ринок як саморегулюючу систему і тому надають переважне значення грошовій масі в обігу, яка, на їх думку, є визначальним фактором забезпечення стабільного розвитку та фінансового забезпечення модернізаційних процесів. Тобто, грошовий аспект вони вважають головним в методології фінансового забезпечення модернізації економіки.

Засновник інституціональної концепції модернізації Г. Мюрдаль розглядав модернізацію через призму підвищення ступеня задоволення основних потреб членів суспільства [134, с. 28–29]. Для подолання відсталості Г. Мюрдаль запропонував змінити систему відшкодування трудових витрат [152, с. 7]. Крім того, щоб зрозуміти та вірно оцінити тенденції розвитку суспільства та сформулювати ефективну модель модернізації та її фінансового забезпечення вчений рекомендував

застосовувати міждисциплінарний аналіз, який, окрім економіки та фінансів, повинен включати соціальну психологію, соціологію, право, політологію тощо [152, с. 6-8].

Країни, які стали на шлях самостійного розвитку, мають самостійно визначити найбільш оптимальну модель модернізації. При цьому врахувати моделі, які були успішно впроваджені в розвинених країнах, перенести їх на національні умови шляхом поєднання власних традицій, задіяння вже створеного індустріального потенціалу та формування оптимальної системи фінансового забезпечення процесів модернізації.

Важливим висновком для України є те, що «еталонний» підхід до модернізації витіснено поглядами на модернізацію як національний проект, що здійснюється країнами для зменшення нерівномірності розвитку.

В. Куриляк і Є. Савельєв підкреслюють, що завдання модернізації полягатимуть не у відновленні втрат за пострадянський період, а у створенні економічної моделі, орієнтованої, насамперед, на якісно, а одночасно в рамках нової якості, і кількісно високі результати в конкуренції на світовому ринку [128, с. 34].

Вибираючи модель модернізації, необхідно враховувати, що згідно світового досвіду вона може здійснюватися у формі:

- ендогенної, коли модернізація здійснюється на власній основі, як відбувалося в Європі та США;
- ендогенно-екзогенної, коли вона здійснюється, як на власній основі, так і за допомогою запозичень ідей, технологій (Туреччина, Греція, Росія);
- екзогенної, що здійснюється на основі запозичень за відсутності власної стратегії модернізації. Екзогенна модернізація характерна для більшості колишніх колоній, у той час як ендогенно-екзогенна відбувається переважно у поясі країн, що оточують західні держави. Етапи модернізації західних країн представлено в додатку А.

Під час визначення моделі модернізації необхідно також врахувати те, що модернізація як масштабний процес, має такі характеристики [16, с. 225]:

- комплексність – модернізація охоплює всі сфери життя суспільства і всі

верстви населення;

- системність – зміни в одній сфері зумовлюють зміни в інших сферах, навіть якщо вони на перший погляд тісно не пов'язані між собою;
- глобальність – розпочавшись в індустріальних західних країнах, модернізація поширилася на весь світ;
- поетапність – існують певні послідовні етапи (виникнення реформаторської еліти, ініціювання перетворень, визначення програми реформ, розповсюдження і закріплення позитивних результатів);
- диференційований характер – модернізація в різних країнах має свої індивідуальні особливості, виходячи із традицій, національної культури, етики, стану розвитку економіки та місця кожної країни в світовому поділі праці.

Таким чином, модернізація охоплює всі сфери життя та позначається на культурі, економіці, політиці, соціальній сфері. При цьому змінюється ціннісна орієнтація соціальних груп; посилюються значимість знань, наукових досліджень, володіння якомога ширшою інформацією.

Головною ознакою модернізації є те, що в економіці стає пріоритетним технологічний розвиток, заснований на використанні наукових знань [141]. Поглиблюється суспільний і технічний поділ праці, отримує розвиток вторинний (індустрія, торгівля) та третинний (послуги) сектори економіки, розширюються ринки товарів, капіталів, робочої сили. В політиці спостерігається підвищення активності громадян. Формуються і поступово розвиваються сучасні громадські інститути. У соціальній сфері головними стають: індивідуалізація, де базовою соціальною одиницею є індивід, а не група; диференціація, в результаті якої передаються окремі функції від родини до соціальних інститутів; формалізація, тобто посилення значимості соціальних інститутів, домінуючої ролі науки та оцінки експертів; зростання професійної спеціалізації; покращення якості життя [16, с. 225].

На необхідності забезпечення моральної, гуманістичної, соціальної суті модернізації чітко наголошує академік НАНУ В. Геєць. Зокрема, він підкреслює, що: «... трансформація суспільства в процесі формування соціально орієнтованої

ринкової економіки призвела до того, що суспільство понесло значні соціальні втрати, а ринкова трансформація по суті виявилася не лише соціально неорієнтованою чи хоча б нейтральною, але часто соціально агресивною моделлю ринку, де привласнення, прибуток і багатство нерідко досягали крайнощів...» [28, с. 121]. Інакше кажучи, процес модернізації потребує цілеспрямованого й ефективного управління з боку держави, без надмірного сподівання на регулятивну дію ринкових сил. Неодноразово й іншими експертами висловлювалася думка доцільності застосування ефективних механізмів управління модернізацією на всіх рівнях і в усіх сферах економіки.

Як вже зазначалося, провідну роль в процесах модернізації відіграє економічна модернізація, зміст якої в сучасних реаліях, на нашу думку, доцільно трактувати в контексті:

структурно-виробничий аспект:

- структурної перебудови економіки з метою досягнення оптимальної її структури за рахунок збільшення частки індустріальних галузей, які виробляють продукцію з високою часткою доданої вартості;
- нагромадження виробничого капіталу та кардинального оновлення основного капіталу шляхом заміни фізично та морально застарілих основних засобів;
- системних технологічних змін на основі розробки та впровадження нових технологій; підвищення частки інноваційної продукції в обсягах виробництва;
- комплексного розширення внутрішнього ринку на основі масштабного імпортозаміщення та збільшення обсягів власного виробництва;

соціальний аспект:

- розбудови «економіки знань»; поєднання науки з виробництвом;
- посилення ролі людського капіталу, підвищення соціальних стандартів;

інституційно-організаційний аспект:

- створення інституцій, які взмозі в стратегічному, тактичному та фінансовому плані забезпечити реалізацію національних проектів модернізації;

фінансово-економічний аспект:

- формування фінансового потенціалу модернізації на основі масштабної консолідації внутрішніх і зовнішніх фінансових ресурсів різних власників.

Таке трактування економічної модернізації, яке поєднує структурно-виробничі, інституційно-організаційні, соціальні та фінансово-економічні аспекти її здійснення, дає можливість уточнити теоретичні підходи до визначення її суті.

У дисертаційній роботі економічна модернізація розглядається як комплексна система, що включає реалізацію державою національних проектів модернізації для структурної перебудови економіки, технологічних змін, впровадження інновацій, покращення соціальних стандартів і використовує для цього механізм фінансового забезпечення, що ґрунтується на принципах консолідації фінансових ресурсів із внутрішніх і зовнішніх джерел різних власників та секторів економіки.

При цьому потенційні фінансові ресурси необхідно консолідувати в усіх секторах: фінансових та нефінансових корпораціях, державному секторі, домашніх господарствах, некомерційних організаціях. Але значною проблемою, за висновками В. Опаріна, є обмеженість фінансових ресурсів, яка має абсолютний та відносний вимір. Абсолютна обмеженість обумовлюється загальною обмеженістю усіх ресурсів, зокрема і фінансових. У кожній країні її фінансові можливості визначаються обсягом ВВП на душу населення. Відносна обмеженість полягає в тому, що коштів не вистачає усім, оскільки потреби кожного суб'єкта практично завжди випереджають його фінансові можливості [154, с. 3].

Тому, враховуючи обмеженість джерел фінансових ресурсів, вагому роль може відігравати система консолідації фінансових ресурсів із усіх потенційних джерел та їх концентрація в ключових галузях для реалізації проектів модернізації.

1.2. Теоретико-методологічні засади консолідації фінансових ресурсів

При дослідженні проблематики фінансового забезпечення процесів модернізації, на нашу думку, доцільно базуватися на теоретичних підходах до фінансів як до комплексної категорії, що розглядається в політекономічному, матеріальному, управлінському, інституційному, правовому аспектах. Трактуювання суті фінансів саме з таких позицій дозволяє предметно визначити теоретико-методологічні засади консолідації фінансових ресурсів для модернізації національної економіки.

В. Опарін політекономічний підхід пропонує розглядати через призму категорії «фінанси», що відображає певні суспільні відносини, має цільове призначення та виконує відповідні функції [106, с. 31-50].

Матеріальний аспект розуміння фінансів як економічної категорії має безпосереднє відношення до предмету дослідження, оскільки тісно пов'язаний із визначенням кількісних параметрів фінансових відносин, які відображаються у грошових потоках, фондах грошових коштів, доходах і видатках тощо. В. Опарін звертає увагу на те, що матеріальний аспект має ключове значення для фінансової практики, тому, що будь-якого суб'єкта у фінансах цікавлять, насамперед, потенційні можливості, що визначаються обсягом наявних фінансових ресурсів. Виходячи із завдань дисертації, саме обсяг наявних та потенційних фінансових ресурсів необхідно визначити для того, щоб з'ясувати реальний фінансовий потенціал, який має Україна для здійснення модернізації економіки.

Управлінський аспект характеризує засади управління фінансами в контексті організації практичної діяльності, які визначаються потребами в ресурсах та їх раціональному використанні. Крім того, важливість інституційного аспекту управління фінансами слід розглядати з позицій функціонування суспільних інститутів та інституцій. Правова сторона фінансів важлива як з позицій створення формальних суспільних інститутів, так і фінансово-правового поля, що закладає основу для здійснення практичної фінансової діяльності. Зазначені аспекти є теж важливими для здійснення комплексного аналізу механізму фінансового

забезпечення модернізації та визначення напрямів його удосконалення.

Ураховуючи те, що фінансування процесів модернізації економіки залежить від стану матеріального, управлінського, інституційного, правового забезпечення механізму формування та використання фінансових ресурсів, у дисертації аналіз доцільно проводити із використанням двох методів дослідження фінансових відносин – *нормативного і позитивного*. Нормативний метод створює можливості для дослідження загальних засад організації фінансового забезпечення процесів модернізації. *Позитивний метод*, за висновками В. Опаріна, дозволяє оцінити фінансову конкретику, тобто реальний стан фінансування процесів модернізації та визначити потенційні джерела, які можна залучити для модернізації. Варто зазначити, що у реальному житті нормативний і позитивний методи є взаємозв'язаними й взаємодоповнюючими [106, с. 31-50].

Загальновідомо, що фінанси відображають суспільні відносини, які виникають в сфері руху ВВП і опосередковуються в грошових потоках між суб'єктами економіки. При цьому фінансові відносини проявляють свої специфічні характеристики, які віддзеркалюють їх грошову, розподільчу, фондоутворюючу суть. У розподілі ВВП беруть участь держава, юридичні особи та домогосподарства. Розподільча функція фінансів дозволяє сформувати фонди для розширеного відтворення економіки (фонди відшкодування, споживання, нагромадження). Слід врахувати, що фінанси мають подвійний характер. По-перше – це система відносин у процесі розподілу ВВП і формування централізованих і децентралізованих фондів грошових коштів. По-друге – *фінанси закладають реальне підґрунття для утворення їх матеріальної основи – фінансових ресурсів*. Фінансові ресурси можуть трансформуватися в матеріальні, інноваційні та інтелектуальні ресурси.

В. Опарін звертає увагу, що в окремих визначеннях фінансів вони характеризуються як наука про управління грошовими коштами чи процесами формування та використання фондів грошових коштів [154, с. 3].

О. Кириленко зазначає, що не зважаючи на різноманітність конкретних форм прояву фінансових відносин, на поверхні економічних явищ вони завжди асоціюються із рухом грошових коштів. Проте, фінанси – це не гроші, а відносини:

1) *суспільні* – оскільки мають місце в суспільстві; 2) *економічні* – пов'язані з процесом відтворення; 3) *розподільчі* – виникають переважно на стадії розподілу; 4) *фондоутворюючі* – супроводжуються утворенням і використанням фондів грошових коштів. Отже, матеріально-речовою основою фінансів є фонди грошових коштів. Попри чисельність та різноманітність фондів грошових коштів, їм притаманні певні спільні риси та характерні ознаки: 1) *цільовий характер* – кожен фонд грошових коштів створюється з певною метою, яка, зазвичай, відображається у назві фонду. При цьому, цільовий характер фондів проявляється як у чітко визначених напрямках використання коштів, так і джерелах їх формування; 2) *динамічність* – кошти, що акумулюються у фондах знаходяться у постійному русі; 3) *кожен фонд має свою правову базу* у вигляді законів, указів, постанов та інших нормативних актів. Залежно від рівня, на якому формуються фонди грошових коштів, вони поділяються на 2 групи: *I – централізовані* (Державний бюджет, місцеві бюджети, Пенсійний фонд України, фонди загальнообов'язкового державного соціального страхування України, фонди міністерств, відомств, об'єднань та ін.); *II – децентралізовані* (фонди підприємств, організацій: амортизаційний фонд, фонд оплати праці, різні фонди, що утворюються з прибутку) [117, с. 7–9]. На наш погляд, утворення фондів може переслідувати різні цілі. На сучасному етапі розвитку України нагальним є створення спеціального фонду для проведення модернізації економіки, куди необхідно спрямовувати фінансові ресурси із різних джерел.

Застосування позитивного методу дослідження фінансових відносин дозволяє проаналізувати реальне втілення фінансових ресурсів в матеріально-речові предмети та інтелектуальні форми, які здійснюються через механізми капітального інвестування в матеріальні та нематеріальні активи. Необхідно підкреслити, що важливою особливістю категорії «фінансові ресурси» є прямий зв'язок через механізми інвестування із процесами виробництва. В сучасних умовах виробнича сфера України потребує кардинальної структурної та технологічної модернізації. У свою чергу зміна структури економіки потребує значних фінансових ресурсів, які необхідно сконцентрувати на пріоритетних напрямках. При цьому, для недопущення

розпорощення фінансових ресурсів, вони мають бути консолідовані (об'єднані) із усіх можливих джерел на чітко визначені цілі шляхом створення цільових грошових фондів, що буде визначати фінансовий потенціал модернізації. Фінансовий потенціал трактується як сукупність грошових фондів, склад, структура та кількісні оцінки яких визначають умови розподілу створеного національного доходу, а також можливості фінансування усіх сфер діяльності країни [49, с. 6].

Фінансовий потенціал модернізації ґрунтується на концентрації заощаджень та інвестицій в ключових галузях. Але в Україні, за висновками фахівців Національного інституту стратегічних досліджень, мають місце значні диспропорції між нагромадженням й споживанням, заощадженнями та інвестиціями [196, с. 3-5].

Фонд заощадження – це частина доходів нефінансових і фінансових корпорацій, держави (державних установ), домашніх господарств, некомерційних організацій, що обслуговують домашні господарства, яка не використана на споживання, сплату податкових і неподаткових платежів і має своїм цільовим призначенням забезпечення потреб суспільства в наступних періодах. Фонд споживання – це частина національного доходу, що забезпечує поточне задоволення матеріальних і культурних потреб членів суспільства та різних економічних агентів. Враховуючи, що заощадження формують потенційні фінансові ресурси розвитку, вони відіграють важливу роль в суспільстві при нагромадженні матеріальних і нематеріальних благ. Нагромадження здійснюється у таких формах: 1) виробничого нагромадження для збільшення обсягів виробництва, удосконалення засобів виробництва, підвищення їх продуктивності; 2) невиробничого нагромадження (споживчого) для розширення, реконструкції, оновлення житлового фонду, закладів освіти, лікарень, об'єктів культури, спорту, науки, а також збільшення виробництва предметів особистого й суспільного споживання з метою підвищення соціальних стандартів; 3) приріст і формування резервів, страхових запасів для збільшення обсягу засобів виробництва та предметів споживання, призначених для організації процесу виробництва та застосування у разі настання надзвичайних ситуацій [60, с. 833-834].

Важливу роль в процесах нагромадження відіграє пошук вільних фінансових

ресурсів для інвестування в суспільно важливі завдання. Зважаючи на те, що модернізація національної економіки і є таким завданням, для її здійснення необхідно залучити всі потенційні фінансові ресурси і надати такій діяльності пріоритет державної ваги. Згідно з чинним законодавством [84; 102; 103], інвестування фінансових ресурсів у конкретні цілі здійснюється на основі:

- фінансових ресурсів громадян, недержавних підприємств, господарських асоціацій, спілок і товариств, а також громадських і релігійних організацій, інших юридичних осіб, заснованих на колективній власності;
- державних інвестицій, у тому числі державної підтримки реалізації інвестиційних проектів з боку органів державної влади за рахунок фінансових ресурсів бюджетів, позабюджетних фондів і позичкових коштів, а також державних підприємств і установ за рахунок власних і позичкових коштів;
- фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування;
- іноземних інвестицій іноземних громадян, юридичних осіб і держав;
- спільних інвестицій громадян і юридичних осіб України, іноземних держав.

Відповідно до статті 10 Закону України «Про інвестиційну діяльність» [84], джерелами фінансування суспільно важливих завдань можуть бути:

а) власні фінансові ресурси інвестора (прибуток, амортизаційні відрахування, відшкодування збитків від аварій, стихійного лиха, грошові нагромадження і заощадження громадян, юридичних осіб);

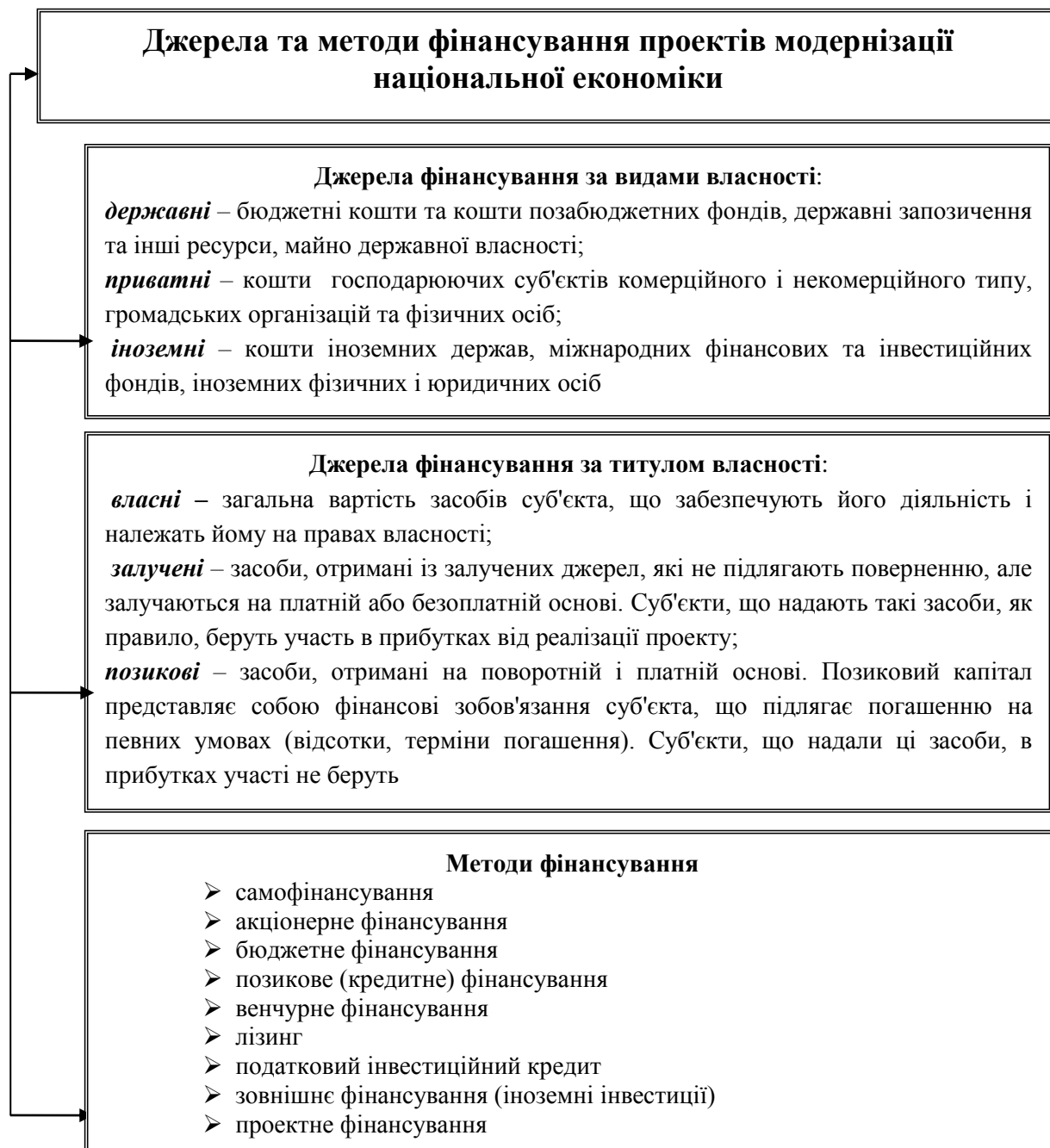
б) позичкові фінансові кошти інвестора (облігаційні позики, банківські та бюджетні кредити);

в) залучені фінансові кошти інвестора (кошти, одержані від продажу акцій, пайові та інші внески громадян і юридичних осіб);

г) бюджетні інвестиційні асигнування;

д) безоплатні та благодійні внески, пожертвування організацій, підприємств і громадян.

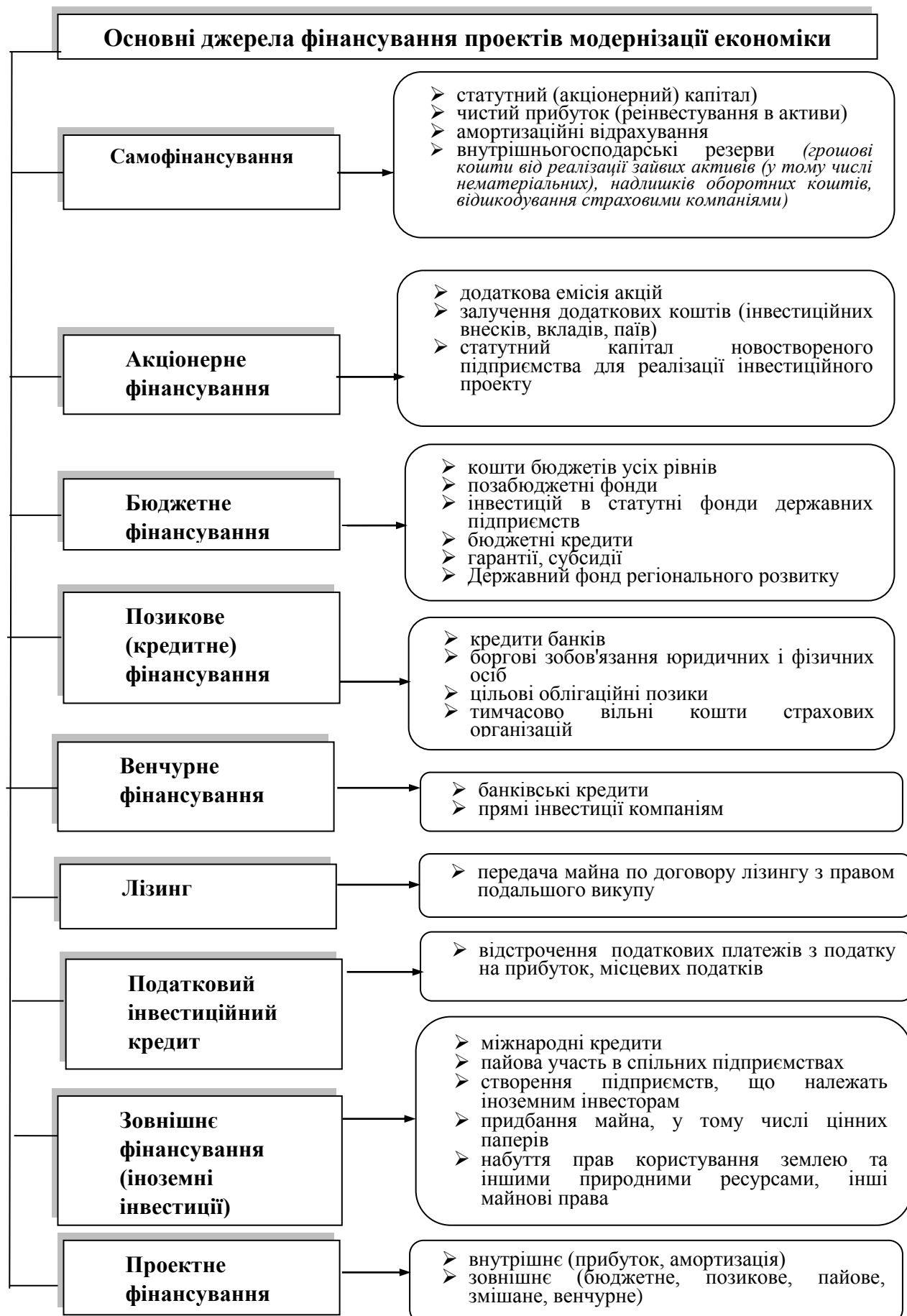
Усі джерела фінансового забезпечення розвитку економіки можна класифікувати за видами власності та за титулом власності (рис. 1.1).

Рис. 1.1. Характеристика джерел і методів фінансування проектів модернізації національної економіки

Джерело: систематизовано на основі [2; 9; 108; 208].

Методи фінансування проектів модернізації економіки включають: самофінансування, акціонерне фінансування, бюджетне фінансування, боргове (кредитне) фінансування, лізинг, венчурне фінансування, податковий інвестиційний кредит, зовнішнє запозичення (іноземні інвестиції), проектне фінансування. Основні джерела фінансування в залежності від методів представлено на рис. 1.2.

Рис. 1.2. Основні джерела фінансування проектів модернізації національної економіки

Джерело: систематизовано на основі [2; 9; 108; 203; 208].

Як показує зміст рис. 1.2, теоретично існує багато джерел фінансування проектів модернізації національної економіки. Завдання полягає в тому, щоб всі вони були ефективно задіяні і для кожного з них створені правові та економічно обґрунтовані умови використання. Необхідно підкреслити, що провести комплексний аналіз стану застосування перелічених механізмів і повноцінного задіяння джерел фінансування проектів модернізації не має можливості, оскільки за багатьма із них відсутня предметна статистика. Щодо тих, які представлені в офіційній статистиці, тенденції фінансового забезпечення процесів модернізації економіки України будуть проаналізовані в підрозділах 2.1 та 2.2.

За класифікацією джерел фінансування за титулом власності О. Мочаліна пропонує джерела фінансового забезпечення розвитку національної економіки розподілити на: *внутрішні джерела фінансових ресурсів* (прибуток, амортизаційні відрахування суб'єктів господарювання всіх форм власності, резервні та страхові фонди, внески засновників у статутний капітал, дивіденди, проценти, дохід від операцій з капіталом та фінансового інвестування, спонсорські та донорські внески); *зовнішні джерела фінансових ресурсів* (фінансові ресурси вітчизняних та іноземних інвесторів, банківський інвестиційний кредит, цільовий державний кредит, податковий інвестиційний кредит, емісія акцій та облігацій, фінансовий лізинг, кошти державного та місцевого бюджетів, субсидії, дотації, гранти, пільги, кошти державних підприємств, благодійні внески) [144].

Враховуючи, що сьогодні обсяги фінансових ресурсів, які спрямовуються в сферу інновацій та модернізацію економіки, є обмеженими, для створення цільового фонду фінансового забезпечення процесів модернізації доцільно задіяти механізм пошуку та залучення фінансових ресурсів, що ґрунтується на принципах консолідації.

Термін «консолідація» походить від латинського слова «consolidatio», що в перекладі означає укріплювати, зрощувати, нарощувати. На практиці процес консолідації охоплює багато явищ, зокрема, організаційні, соціальні, бюджетні, фінансові, рух цінних паперів тощо (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Напрями консолідації в сфері економічної діяльності

Напрями консолідації	
Організаційна та соціальна консолідація	<ul style="list-style-type: none"> • консолідація ресурсів, технологій, інформації, людського капіталу на важливих напрямках розвитку економіки; • об'єднання, злиття двох або декількох фірм, компаній з метою отримання додаткової вигоди від консолідації їх капіталів; • консолідація виробничих структур у крупні багатопрофільні корпорації холдингового типу для підвищення рівня їх конкурентоспроможності; • зведення статистичних і бухгалтерських даних при підготовці консолідованого звіту; • консолідація витрат на виробництво для отримання узагальнених даних з метою оцінки ефективності виробництва; • соціальна консолідація для розбудови громадянського суспільства;
Консолідація цінних паперів	<ul style="list-style-type: none"> • консолідація крупних пакетів акцій для подальшого розміщення серед акціонерів з метою залучення ресурсів для фінансування пріоритетних програм; • консолідація акцій крупних власників для вимивання дрібних акціонерів; • вкладення прибутку, отриманого від торгівлі спекулятивними акціями в більш надійні акції;
Бюджетно-фінансова консолідація	<ul style="list-style-type: none"> • консолідація бюджетних ресурсів для виконання функцій держави із забезпечення пріоритетів соціально-економічного розвитку; • збалансування видатків і доходів, дотримання допустимого рівня дефіциту бюджету; • консолідація боргу, який утворився із різних джерел для отримання інформації про загальний рівень боргового навантаження; • консолідація кредитних організацій, банківського сектору, фінансових організацій з метою підвищення рівня їх капіталізації; • заміни національної валюти у валютних резервах міжнародними грошовими активами; • консолідація фінансових ресурсів учасників інвестиційного процесу для фінансового забезпечення важливих проектів розвитку галузей, територій, модернізації економіки.

Джерело: систематизовано на основі [49; 58-60; 120; 122].

Для реалізації ідеї консолідації фінансових ресурсів, які можуть бути спрямовані в проекти модернізації економіки, необхідно визначити коло суб'єктів (інвесторів і учасників), до складу якого можуть входити:

- юридичні особи України та іноземних держав, а також конкретні держави;

- особисто громадяни України та інших держав;
- недержавні пенсійні фонди;
- інститути спільного інвестування;
- страхові та фінансові установи – юридичні особи публічного права, які здійснюють інвестиційну діяльність;
- інвестори, які приймають рішення про вкладення власних, позичкових і залучених майнових та інтелектуальних цінностей в об'єкти інвестування;
- вкладники, кредитори, покупці;
- громадяни та юридичні особи України, інших держав, які забезпечують реалізацію інвестицій як виконавці замовлень, або на підставі доручення інвестора.

Таким чином, склад суб'єктів, які можуть надати фінансові ресурси для реалізації проектів модернізації, є доволі значним, тому їх тимчасово вільні фінансові ресурси можна розглядати як основу для створення цільового фонду фінансового забезпечення модернізації національної економіки. Термін «консолідація» також застосовується для відображення особливостей сучасних фінансових відносин в світі. Так, В. Козюк досліджує сучасні тенденції консолідації міжнародних фінансів на глобальному рівні та їх вплив на стан фінансової стабільності. Він звертає увагу, що фінансова консолідація (злиття і приєднання) та експансія провідних світових фінансових інституцій на ринки країн, що розвиваються, сформувала новий макрофінансовий ландшафт світу. За ним криється не просто модернізація мікрорівневих передумов фінансової діяльності в масштабах всього світу, а й радикальна зміна макрофінансового наповнення систем зв'язків між фінансовим і реальним секторами економіки [120, с. 3]. Таким чином, термін «консолідація» за своїм змістом є дуже широким.

У дисертаційній роботі поняття «консолідація» розглядається в контексті нарощування (об'єднання) фінансових ресурсів різних власників та секторів економіки для створення цільового фонду фінансового забезпечення проектів модернізації національної економіки.

У науковій літературі зустрічається не так багато робіт, що присвячені питанням консолідації фінансових ресурсів для реалізації конкретних завдань, а також аналізу діяльності інститутів, які забезпечують рух і перерозподіл фінансових ресурсів для конкретних цільових пріоритетів. Найбільш предметне дослідження суті консолідації фінансових ресурсів для конкретної мети здійснив О. Джумов, який до понятійно-категоріального апарату ввів термін «консолідовані фінансові ресурси» як поняття, що об'єднує фінансову діяльність держави, регіонів, суб'єктів підприємництва, інвестиційних фондів для вирішення соціально значимих задач. Вчений підкреслює, що категорія «консолідовані фінансові ресурси» є елементом усвідомленої та виваженої економічної політики держави, що базується на об'єднанні фінансових ресурсів, які належать різним суб'єктам фінансово-економічної діяльності та дозволяє інтегрувати їх зусилля на пріоритетних завданнях [49, с. 4-5].

Процес консолідації фінансових ресурсів вимагає створення ефективної системи державного регулювання, що передбачає задіяння бюджетних ресурсів із одночасним залученням ресурсів банків, інвестиційних фондів, корпоративного сектора, населення тощо. Крім того, процес консолідації фінансових ресурсів передбачає формування відповідної інституційної структури, інституційного середовища та інституційних механізмів. В Україні функціонують державні та недержавні інституції, які розробляють правові, організаційні та економічні умови залучення фінансових ресурсів для інвестиційно-інноваційної діяльності. Але як показали результати досліджень, що стосується конкретних механізмів фінансового забезпечення та консолідації фінансових ресурсів, вони не отримали належного розвитку. Це, в свою чергу, перешкоджає сконцентрувати ресурси на виконанні пріоритетних завдань розвитку національної економіки.

Ключовим є те, що в основі консолідації фінансових ресурсів знаходиться усвідомлена необхідність з боку держави й бізнесу в тісній та результативній співпраці. Як показало вивчення наукових джерел, існує декілька точок зору з приводу суті консолідації ресурсів держави та бізнесу. Перший підхід передбачає, що основу для консолідації фінансових ресурсів становить система державно-

приватного партнерства, що представляє інституціональний та організаційний альянс між державою та бізнесом з метою реалізації суспільно значимих проектів. Другий підхід ширший, оскільки передбачає, що консолідовані фінансові ресурси держави та бізнесу формуються в процесі їх спільної участі в задоволенні потреб суспільства на довгостроковій, законодавчій та взаємовигідній основі за рахунок об'єднання матеріальних і нематеріальних ресурсів при рівноправному розподілі повноважень, відповідальності й ризику [49].

Разом з тим, з позицій відображення економічної сутності консолідованих фінансових ресурсів, на думку О. Джумова, необхідно враховувати ще й основні тенденції розвитку відносин держави та підприємницьких структур, оскільки вони є самостійними суб'єктами, і кожному властиві свої особливості. Під час консолідації фінансових ресурсів відбувається об'єднання цих різних за своєю суттю складових, які через взаємодію взмозі вирішувати соціально значимі завдання. Саме ці відносини найбільш повно розкривають значення такого поняття як консолідовані фінансові ресурси. Можна погодитися із думкою О. Джумова, оскільки таке розуміння відкриває можливості взаємовигідної консолідації фінансових ресурсів держави та бізнесу, які можуть бути залучені для вирішення важливих завдань, до яких належить й інноваційний розвиток національної економіки. Варто підкреслити, що консолідація не означає механічне об'єднання декількох видів фінансових ресурсів для отримання інформації про їх сукупну величину, а передбачає формування механізмів взаємозв'язку та взаємодії різних власників ресурсів для фінансового забезпечення суспільно-важливих завдань [49].

Це особливо важливо з огляду на те, що сьогодні українська економіка потребує повномасштабної системної модернізації, що включає зміну структури промисловості, експорту, внутрішнього ринку, оновлення інфраструктури [174, с. 7]. Для досягнення такої мети потрібно реконструювати і створити нові конкурентоспроможні виробництва, привести технологічний рівень виробництва у відповідність зі стандартами передових індустріальних держав, а також сформувати фонди фінансових ресурсів для модернізації національної економіки. Зокрема, на фондовому, валютному та кредитному ринках для цілей модернізації національної

економіки можна залучити фінансові ресурси з подальшим їх спрямуванням в такі види інвестицій – капітальні; фінансові; реінвестиції (табл. 1.2).

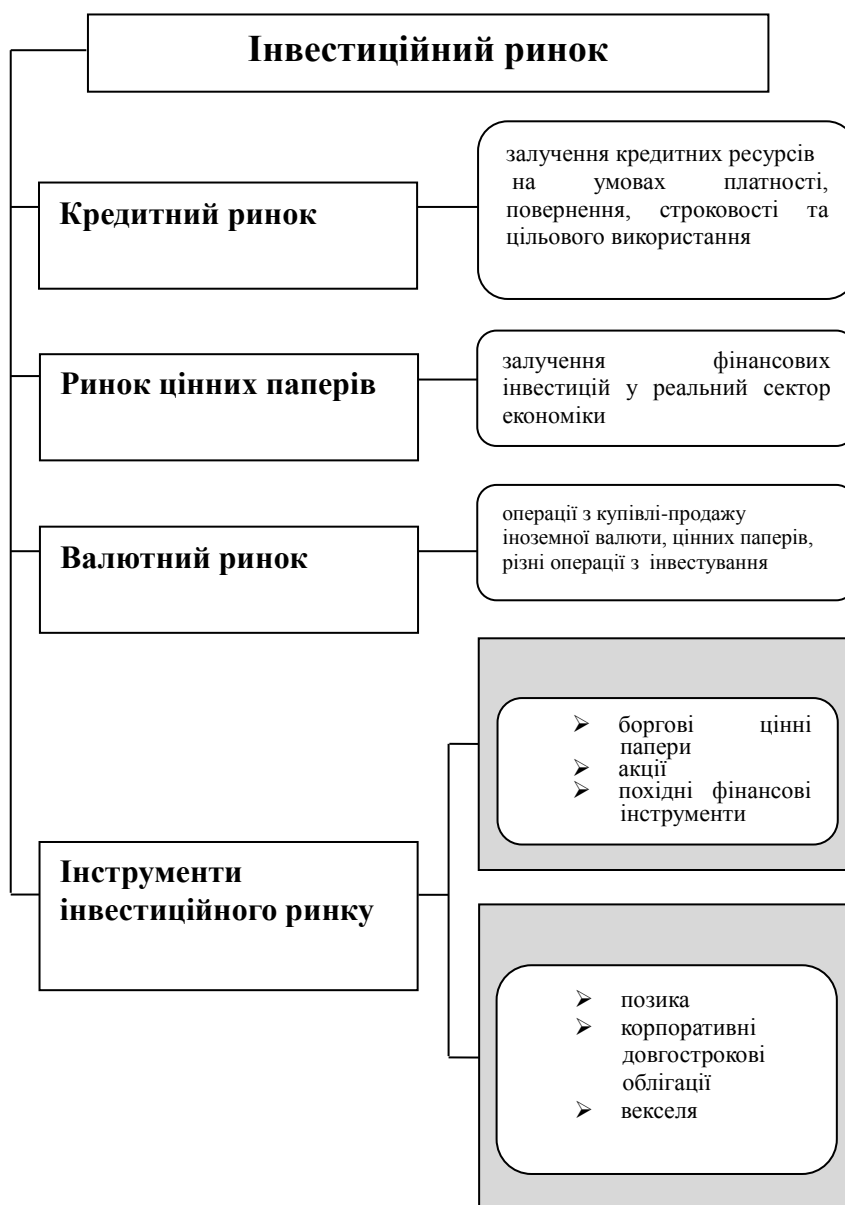
Таблиця 1.2

Види інвестицій в економіку країни

	Види інвестицій	Зміст інвестиційних операцій
1	Капітальні інвестиції	- придбання будинків, споруд, інших об'єктів нерухомої власності, інших основних засобів і нематеріальних активів, які підлягають амортизації. До капітальних інвестицій відносять витрати на нове будівництво, розширення, реконструкцію та технічне переоснащення діючих підприємств, придбання машин, обладнання, інструменту, інвентарю, проектно-пошукові роботи та інші витрати
2	Фінансові інвестиції <i>Прямі інвестиції</i> <i>Портфельні інвестиції</i>	- придбання корпоративних прав, цінних паперів, деривативів та інших фінансових інструментів. Фінансові інвестиції поділяються на прямі та портфельні: - внесення коштів до статутного капіталу юридичної особи в обмін на корпоративні права, емітовані юридичною особою - придбання цінних паперів, їх похідних і фінансових активів за кошти на фондовому ринку
3	Реінвестиція	- здійснення капітальних або фінансових інвестицій за рахунок доходу (прибутку), отриманого від інвестиційних операцій

Джерело: систематизовано на основі [14; 58-60; 102].

З метою створення цільового фонду фінансового забезпечення проектів модернізації національної економіки необхідно задіяти потенційні можливості фондового ринку, валютного та кредитного ринків (рис. 1.3).

Рис. 1.3. Складові ринків фінансового забезпечення проектів модернізації національної економіки

Джерело: систематизовано на основі [14; 144; 190].

Консолідувати фінансові ресурси у цільовий фонд фінансового забезпечення модернізації можливо на основі широкого залучення інвесторів. Інвестиціями вважаються всі види майнових та інтелектуальних цінностей, що можуть бути вкладені в об'єкти підприємницької та інші види діяльності, в результаті якої створюється прибуток (дохід) або досягається соціальний ефект [84]. Такими цінностями можуть бути:

- кошти (фінансові ресурси), цільові банківські вклади;
- паї, акції, інші цінні папери (крім векселів);

- рухоме та нерухоме майно (будинки, споруди, устаткування);
- майнові права інтелектуальної власності;
- технічні, технологічні, комерційні та інші знання, оформлені у вигляді технічної документації (не запатентовані ("ноу-хау"));
- права користування землею, водою, ресурсами, будинками, спорудами, обладнанням, а також інші майнові права та цінності;

Залучені інвестиції можуть бути спрямовані в інноваційну діяльність і на капітальні вкладення (додаток А).

Проблематика пошуку додаткових джерел фінансових ресурсів для модернізації економіки є дуже актуальною. Це пояснюється тим, що сьогодні в Україні домінує відтворення 3-го технологічного укладу (металургія, неорганічна хімія), розвиваються малонаукоємні та низькотехнологічні сировинні галузі (добувна, паливна, харчова, легка промисловість), а кількість підприємств, які реально впроваджують інновації становить 12–13,5% від їх загальної чисельності (що у 3-4 рази менше, ніж у розвинених країнах). За розрахунками експертів, для якісного прориву необхідно збільшити частку високо технологічних виробництв до 35–40%, частку наукоємної продукції – до 25–30%, питому вагу підприємств, що впроваджують інновації – до 35–45% [174, с. 4]. Крім того, необхідно прискорити модернізацію промислових підприємств, перш за все тих, що визначають стан конкурентоспроможності держави [166, с. 3-4]. Не випадково ж модернізація та інноваційна діяльність є тісно пов'язаними між собою процесами [180, с. 55]. А це може бути досягнуто завдяки вжиттю заходів в частині кардинальної зміни структури економіки, створення ефективного інституційного середовища та пошуку реальних джерел фінансових ресурсів для інноваційного розвитку національної економіки та її модернізації. Тому визначення наявних і потенційних джерел фінансування, які можуть бути спрямовані в розвиток економіки та модернізаційні процеси, є особливо важливим.

У підрозділах 2.1, 2.2 дисертації здійснюється аналіз тенденцій, що свідчать про необхідність модернізації економіки України та дається оцінка джерел і обсягів фінансових ресурсів, що реально задіяні для її проведення.

1.3. Організаційно-правові основи консолідації фінансових ресурсів для модернізації економіки

З точки зору оцінки стану фінансового забезпечення процесів модернізації, необхідним є аналіз правової системи організації фінансових відносин. Як вже зазначалося, правова сторона фінансів важлива як з позицій створення формальних суспільних інститутів, так і фінансово-правового поля, що закладає основу для здійснення практичної фінансової діяльності, у тому числі й в сфері впровадження механізмів консолідації фінансових ресурсів для модернізації економіки.

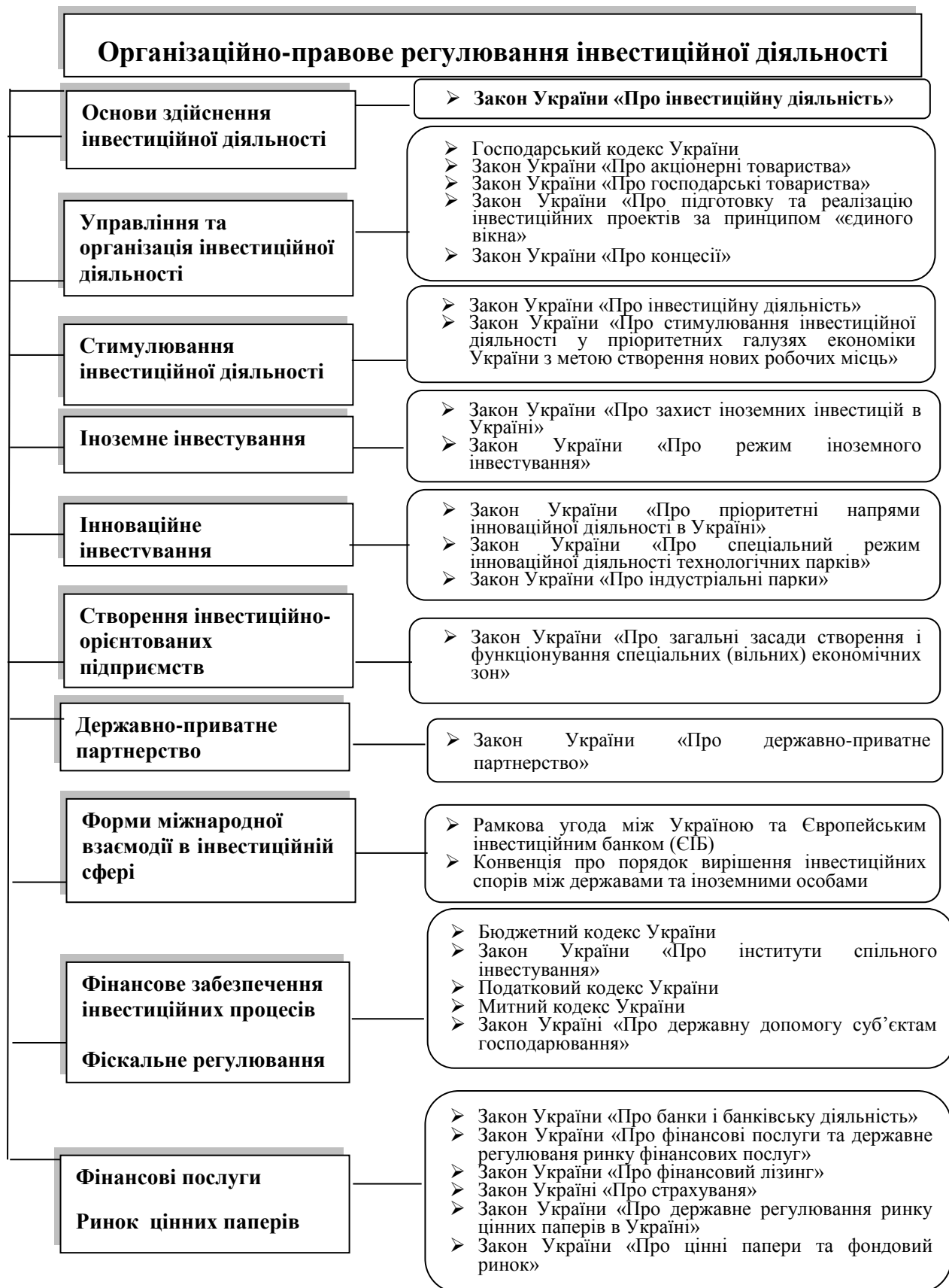
У результаті дослідження з'ясовано, що організаційно-правові основи консолідації фінансових ресурсів для модернізації економіки ґрунтуються на основоположних правилах, впорядкованого набору інститутів, які визначають умови започаткування, здійснення та координації фінансового забезпечення інвестиційної та інноваційної діяльності. На сьогодні правова система України складається з великої кількості законів та інших нормативно-правових актів, що регулюють відносини в інвестиційній сфері та визначають правила залучення фінансових ресурсів із різних джерел.

Слід звернути увагу, що ключовим напрямом акумуляції фінансових ресурсів в розвинених країнах є реіндустріалізація та спрямування ресурсів у проекти модернізації, у той час як в Україні фінансові ресурси на більшості підприємствах спрямовуються в аварійні та поточні ремонти та імпорту окремих одиниць обладнання [174, с. 3-4]. Поняття реіндустріалізація означає перехід від ранньоіндустріальної та індустріальної бази виробництва до його нових технологічних основ, перехід виробництва на прогресивні (високі) технології, розвиток інформатики, біотехнології, розробка нових матеріалів і джерел енергії. Наприклад, реіндустріалізація в Японії здійснювалася у 1970-1980 роках на основі впровадження мікроелектроніки, робототехніки, біоіндустрії, космічної техніки. Уряд Японії створив умови для розвитку власних науково-дослідних робіт і значних закупок іноземних патентів і ліцензій. Завдяки цьому Японія стала світовим лідером у розвитку галузей, що пов'язані з електронікою та інформатикою, з оптикою та

опто-електронікою, лазерною технікою та виробництвом новітніх сучасних матеріалів. Досвід розвинених країн є важливим для України під час розроблення й ухвалення актів законодавства, які регулюють інвестиційний процес та механізми фінансового забезпечення економіки та її провідних галузей. Необхідно підкреслити, що стан фінансового забезпечення розвитку економіки безпосередньо залежить від створеного в країні організаційно-правового середовища інвестиційної діяльності. В Україні чинні нормативно-правові акти регламентують:

- фінансове забезпечення інвестиційних процесів;
- фіскальне регулювання та стимулювання інвестиційної діяльності;
- венчурне інвестування;
- приватно-державне партнерство;
- функціонування інститутів спільного інвестування;
- здійснення, управління та організацію інвестиційної діяльності;
- порядок іноземного інвестування;
- правила інноваційного інвестування;
- створення інвестиційно-орієнтованих підприємств;
- форми міжнародної взаємодії в інвестиційній сфері.

Базовим законом, що регулює сферу інвестиційних відносин, є Закон України від 18.09.1991р. № 1560 «Про інвестиційну діяльність» [84], яким встановлено загальні правові, економічні та соціальні умови інвестиційної діяльності на території України, визначено порядок державного регулювання, надання гарантій і дотримання прав суб'єктів інвестиційної діяльності. Основними недоліками цього закону експерти Національного інституту стратегічних досліджень [104] вважають недостатнє врахування особливостей реальних інвестицій, відсутність механізму громадської апробації інвестиційних проектів в частині їх впливу на соціальний та екологічний стан держави, її регіонів. Варто підкреслити, що Закон України «Про інвестиційну діяльність» протягом тривалого часу неодноразово змінювався і доповнювався. Сьогодні норми регулювання інвестиційної діяльності зосереджені в багатьох законодавчих актах (рис. 1.4).

Рис. 1.4. Система організаційно-правового регулювання інвестиційної діяльності в Україні

Джерело: систематизовано на основі [102; 103; 104; 202].

В Україні покладаються великі надії на залучення фінансових ресурсів іноземних інвесторів. Підтвердженням цьому є прийняття одним із перших Закону України «Про захист іноземних інвестицій в Україні» від 10 вересня 1991 року № 1540а-ХІІ [додаток Б]. Також у 1991 році Законом України «Про зовнішньоекономічну діяльність» від 16.04.1991 р. № 959-ХІІ було встановлено особливості режиму іноземного інвестування на території України. Цим законом визначені форми іноземного інвестування та статус спільних підприємств. Основними недоліками законодавства щодо іноземних інвестицій експерти Національного інституту стратегічних досліджень [104] називають відсутність регламентації захисту інвесторів від некомерційних ризиків; постійні зміни в оподаткуванні зовнішньоекономічної діяльності; низьку ефективність регулювання фондового ринку; помилки валютного регулювання. Перешкодою на шляху створення спільних підприємств, на їх думку, є недосконала податкова та амортизаційна політика підприємств.

У 1996 році був ухвалений Закон України «Про режим іноземного інвестування» від 19 березня 1996 року № 93/96-ВР. Положення цього Закону врегульовують відносини, зокрема, щодо державних гарантій захисту іноземних інвестицій, державної реєстрації та контролю за здійсненням інвестицій, діяльності підприємств з іноземними інвестиціями, розгляду спорів тощо.

Для забезпечення розвитку окремих територій, в 1992 році був прийнятий Закон України «Про загальні засади створення і функціонування спеціальних (вільних) економічних зон» від 13 жовтня 1992 року № 2673-ХІІ. Після затвердження в 1994 році Концепції створення вільних економічних зон в Україні (постанова Кабінету Міністрів України від 14 березня 1994 року № 167) почалися перші спроби реалізації закону зі створення вільних економічних зон та визначення механізму їх фінансового забезпечення (додаток Б).

З огляду на необхідність модернізації національної економіки, особливе місце посідає законодавство, яке регулює інноваційну сферу [86] та розвиток пріоритетних індустріальних галузей, які визначають стан конкурентоспроможності країни на світовому ринку. Зокрема, 16 липня 1999 року був прийнятий Закон

України «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків» № 991-XI [85], який визначив правові та економічні засади запровадження й функціонування спеціального режиму інноваційної діяльності технологічних парків та їх фінансового забезпечення.

Особливо важливим для здійснення модернізації було ухвалення Закону України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» від 08.09.2011 р. № 3715-VI [87], яким визначено стратегічні напрями інноваційної діяльності в галузях економіки. Також важливе місце посідає Закон України «Про індустріальні парки» від 21.06.2012 р. № 5018-VI. Митний кодекс України визначає пільги щодо оподаткування митом в рамках діяльності індустріальних парків. За висновками експертів [103], законодавство щодо розвитку індустріальних парків має вдосконалюватися в частині регулювання земельних відносин під час облаштування індустріальних парків і реалізації в їхніх межах інвестиційних проектів; визначення статусу керуючих компаній індустріальних парків та відносин між ними та учасниками індустріальних парків.

У грудні 2011 року був розроблений проект закону «Про національні проекти», метою якого було створення правових засад для розв'язання стратегічних соціально-економічних проблем держави, додаткового залучення фінансових ресурсів для інноваційного розвитку економіки України, але Парламентом України цей закон не був ухвалений.

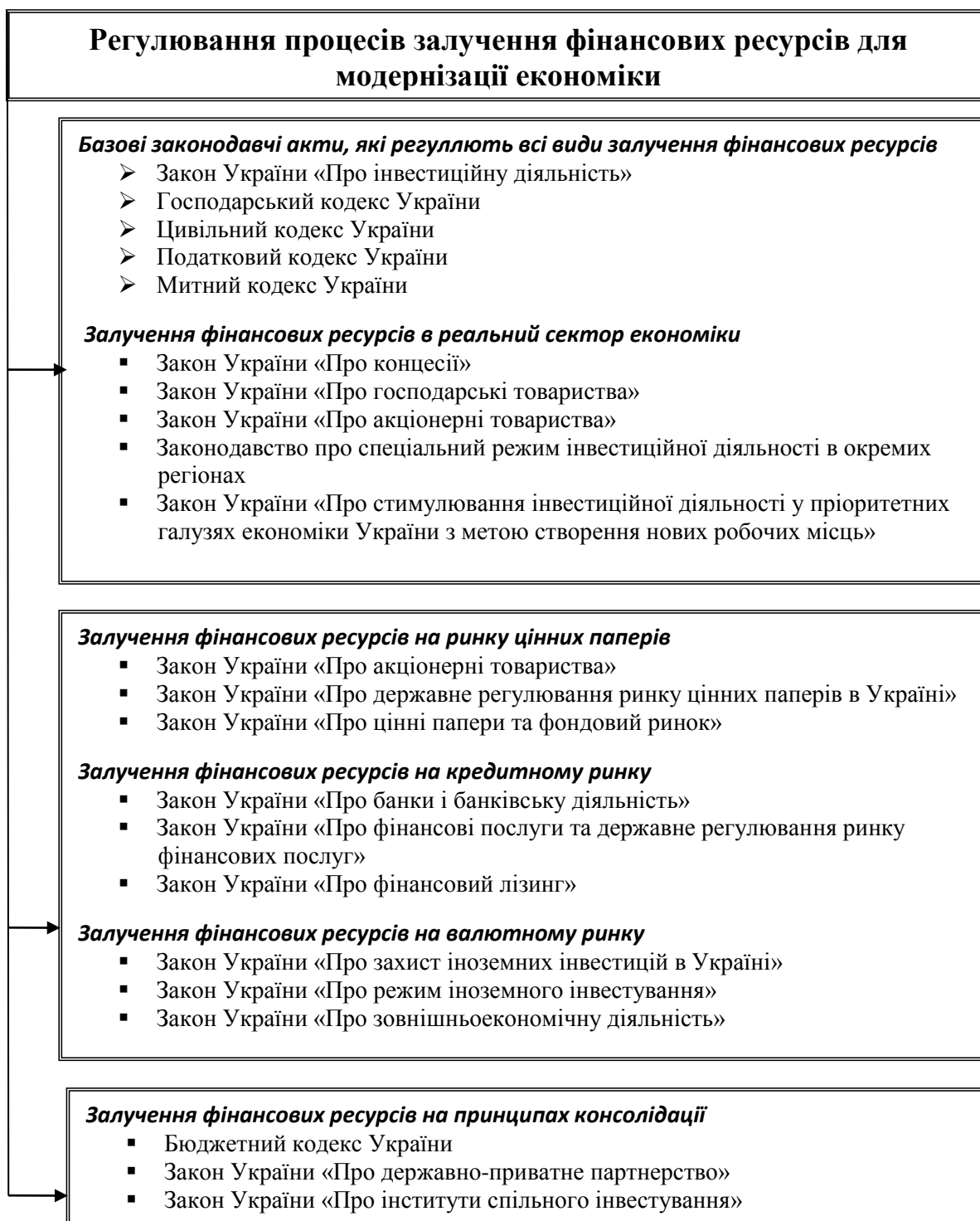
У законодавчому плані вживаються також заходи з метою спрощення для суб'єктів інвестиційної діяльності порядку отримання послуг, пов'язаних із підготовкою та реалізацією інвестиційних проектів. Таке завдання має вирішувати Закон України «Про підготовку та реалізацію інвестиційних проектів за принципом «єдиного вікна» від 21 жовтня 2010 року № 2623-VI, який набрав чинності з 1 січня 2012 року. Законом визначаються правові та організаційні засади отримання адміністративних послуг для реалізації інвестиційних проектів та їх фінансового забезпечення.

Також заходи щодо стимулювання інвестиційної діяльності передбачені Господарським кодексом України, Законом України «Про стимулювання

інвестиційної діяльності у пріоритетних галузях економіки України з метою створення нових робочих місць» від 6.09.2012 р. № 5205-VI, Постановою Кабінету Міністрів України від 14.08.2013 р. № 715 «Про затвердження Порядку відбору, схвалення і реєстрації інвестиційних проектів у пріоритетних галузях економіки та вимог до таких проектів», а також постановою Кабінету Міністрів України від 13.11.2013 р. № 835 «Про затвердження Порядку відбору проектних (інвестиційних) пропозицій та інвестиційних проектів, для розроблення або реалізації яких надається державна підтримка».

Значну частину законодавства становлять міжнародні правові акти, які спрямовані на захист іноземних інвестицій, зокрема, це Конвенція про порядок вирішення інвестиційних спорів між державами та іноземними особами від 18 травня 1965 року (ратифіковано Законом України від 16 березня 2000 року № 1547-III). Також діють міжурядові угоди про сприяння та взаємний захист інвестицій, що укладаються Урядом України із урядами інших країн. В частині залучення іноземних інвестицій діє Рамкова угода між Україною та Європейським інвестиційним банком, яка набула чинності з 8 квітня 2006 року. Угода визначає пріоритетні сфери кредитної діяльності Європейського інвестиційного банку в Україні.

Особливістю вітчизняного законодавства в сфері фінансового забезпечення розвитку економіки є те, що окремі аспекти регулюються нормами господарського, податкового, валютного, банківського, фінансового, митного, цивільного й земельного законодавства, правовими актами про приватизацію, підприємництво, інноваційну діяльність, цінні папери та фондовий ринок, концесії тощо [102; 103; 104]. Державне регулювання також здійснюється за допомогою значної кількості Указів Президента України, постанов та розпоряджень Кабінету Міністрів України тощо (додаток Б). Нормативно-правове регулювання залучення фінансових ресурсів для їх інвестування в розвиток економіки представлено досить великою кількістю документів (рис. 1.5).

Рис. 1.5. Нормативно-правове регулювання процесів залучення фінансових ресурсів для модернізації національної економіки

Джерело: систематизовано на основі [102; 103; 104; 202].

Як вже зазначалося, базовим правовим актом, що в загальному плані регулює умови залучення фінансових ресурсів для розвитку національної економіки, є Закон України від 18.09.1991 р. № 1560 «Про інвестиційну діяльність». Зокрема, цим законом визначені джерела фінансування національної економіки за рахунок фінансових ресурсів громадян, недержавних підприємств, господарських асоціацій,

спілок і товариств, громадських і релігійних організацій, інших юридичних осіб, державних інвестицій, позабюджетних фондів, державних підприємств і установ; ресурсів органів місцевого самоврядування; іноземних інвестицій, спільних інвестицій громадян і юридичних осіб України, ресурси іноземних держав.

Слід відзначити, що суттєві кроки зроблені в напрямі удосконалення базового закону «Про інвестиційну діяльність». Зокрема, 22 грудня 2011 року прийнято Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про інвестиційну діяльність» № 4218-VI, яким передбачається приведення термінології у відповідність із чинним законодавством, визначення поняття «інвестиційний проект» та змісту складових частин інвестиційного проекту, напрямів, шляхів і заходів державної підтримки та стимулювання інвестиційної діяльності, а також запровадження державної реєстрації інвестиційних проектів (інвестиційних пропозицій), які потребують державної підтримки, проведення оцінки їх економічної ефективності.

Важливим законом, який визначає основи для консолідації фінансових ресурсів для модернізації національної економіки, є Закон України від 1 липня 2010 року № 2404-VI «Про державно-приватне партнерство» [89]. Цей нормативно-правовий акт заклав фундамент для стимулювання розвитку співпраці між державним та приватними секторами з метою підвищення конкурентоздатності економіки країни та залучення необхідних фінансових ресурсів для розвитку національної економіки.

Закон України «Про державно-приватне партнерство» є важливим в контексті визначення механізмів консолідації фінансових ресурсів, оскільки визначає основні принципи державно-приватного партнерства, зокрема:

- рівність перед законом державних і приватних партнерів під час провадження діяльності в рамках державно-приватного партнерства;
- заборону будь-якої дискримінації й обмеження прав партнерів; узгодження інтересів державного та приватного партнерства для досягнення взаємної вигоди;
- справедливий розподіл ризиків, пов'язаних з виконанням договорів, укладених у рамках державно-приватного партнерства.

Важливу роль у фінансовому забезпеченні проектів модернізації повинен відіграти Закон України «Про інститути спільного інвестування» від 05.07.2012 р. № 5080-VI, який визначає правові та організаційні основи створення, діяльності та відповідальності суб'єктів спільного інвестування, особливості управління їх активами, розміщення й обігу цінних паперів, порядок розкриття інформації [90]. Проте, за висновками експертів, законом не передбачені можливості злиття, об'єднання корпоративних та пайових фондів, тому це обмежує їх можливості щодо участі у великих модернізаційних проектах [102; 103].

Порядок здійснення державних інвестицій з державного бюджету на реалізацію державних інвестиційних проектів визначає Бюджетний кодекс України [18]. За висновками експертів [103], недоліками законодавства в сфері бюджетної підтримки інвестиційної діяльності є надмірна централізація податкових надходжень і проблемність забезпечення підтримки інвестиційних проектів на регіональному рівні.

У процесі консолідації фінансових ресурсів для модернізації національної економіки важливу роль має відіграти законодавство щодо залучення інвестицій через ринок цінних паперів. Господарський кодекс України визначає основи державного регулювання та посередницької діяльності у сфері випуску та обігу цінних паперів. Закон України «Про акціонерні товариства» визначає особливості діяльності акціонерних товариств щодо емісії й обігу цінних паперів. Закон України «Про цінні папери та фондовий ринок» від 23.02.2006 р. № 3480-IV [97] регулює діяльність фондового ринку щодо сприяння залученню фінансових ресурсів через операції з цінними паперами. Закон України «Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні» від 30.10.1996 р. № 448/96-ВР [96] визначає правові засади державного регулювання обігу цінних паперів. Але незважаючи на наявність такого законодавства, залучення фінансових ресурсів через інструменти фондового ринку лишається на низькому рівні. Вітчизняні цінні папери характеризуються низькою дохідністю та високим ступенем ризику, що викликає недовіру до розміщення вільних фінансових ресурсів на фондовому ринку. Крім того, законодавством не визначені вимоги щодо обов'язкового збільшення розміру власного капіталу підприємств. А відсутність обов'язкової умови емісії нових акцій

у зв'язку із збільшення статутного капіталу, є причиною недостатнього розвитку ринку акцій промислових підприємств. Тому через механізм акціонерного фінансування та фондовий ринок залучаються обмежені фінансові ресурси для розвитку національної економіки.

Не повністю задіяними в процес фінансового забезпечення економіки є інструменти фінансового лізингу, основи якого визначає Господарський кодекс України, Податковий кодекс України та Закон України «Про фінансовий лізинг» від 16.12.1997 р. № 723/97-ВР. Необхідно звернути увагу, що законодавче регулювання фінансового лізингу має серйозні недоліки. Зокрема, чітко не визначено предмет лізингу, не розроблено механізм організаційного забезпечення лізингових операцій, не регламентовано заходи щодо захисту прав лізингодавців та лізингоодержувачів, а також чітко не визначені методи страхування лізингових операцій.

Практично не застосовується венчурна інвестиційна діяльність, яка має регулювати відносини щодо реалізації грошових інвестицій з високим ступенем ризику в корпоративні права та боргові зобов'язання, а також майнові права інтелектуальної власності новостворюваних або діючих господарських організацій з метою отримання прибутку. Але в Україні венчурне фінансування не отримало належного розвитку. Тим часом, венчурні інвестиційні компанії в усьому світі сприяють зростанню інноваційного потенціалу, розвитку наукоємних виробництв і інноваційної інфраструктури, впровадженню нових технологій.

Вагоме місце у фінансовому забезпеченні процесів модернізації займає пакет законодавства щодо залучення інвестицій у реальний сектор економіки. Це, зокрема, визначено Законом України «Про концесії» від 16.07.1999 р. № 997-XIV. Також до такої групи законодавчих актів слід віднести закони України про спеціальні режими інвестиційної діяльності в різних регіонах (додаток Б).

Порядок залучення фінансових ресурсів у діяльність господарських товариств регулюють Господарський кодекс України, Цивільний кодекс України, Закон України «Про господарські товариства» від 19.09.1991р. № 1576-XII. Інвестиційна діяльність товариств з обмеженою відповідальністю (ТОВ) також регулюється нормами Закону України «Про господарські товариства» і Постановою Кабінету

Міністрів України від 16.11.2011р. № 1182 «Про затвердження модельного статуту товариства з обмеженою відповідальністю».

Серед правових актів фінансового забезпечення діяльності реального сектору економіки особливе місце посідає Закон України «Про акціонерні товариства» від 17.09.2008 р. № 514-VI. Але він має недоліки, зокрема, у ньому відсутній механізм притягнення до відповідальності посадових осіб акціонерного товариства або контролюючого учасника за нанесення збитків через вимивання фінансових ресурсів (матеріальних і нематеріальних активів і вилучення прибутку), що призводить до непрямих збитків і зниження рівня капіталізації акціонерних товариств [102; 103].

Враховуючи обмеженість інвестиційних ресурсів, які можна залучити із зовнішніх джерел, важлива роль належить фінансовим ресурсам, що формуються на ендогенній основі. Фінансування діяльності з власних джерел підприємств регламентовано Господарським кодексом України, Податковим кодексом України, Законом України «Про концесії» від 16.07.1999 р. № 997-XIV, які регулюють використання прибутку та амортизаційних відрахувань. Амортизаційні відрахування мають бути надійним інвестиційним ресурсом, проте система амортизації в Україні не орієнтована на довгострокову концепцію оновлення основних засобів. Досвід свідчить, що в окремих країнах норма амортизації перевищує 100% та запроваджується амортизаційна премія, яка дозволяє одноразове списання на витрати частини первісної вартості основних засобів у разі використання амортизаційних нарахувань на модернізацію. В Україні амортизаційні фонди підприємств недостатні навіть для компенсації фізичного зношення основних засобів, не кажучи про їхнє якісне оновлення. Крім того, амортизаційні відрахування часто спрямовуються на поточні потреби.

Порядок залучення фінансових ресурсів за рахунок позичкових джерел регулюється Законом України «Про Національний банк України», Господарським кодексом України, які визначають загальні питання залучення кредитних ресурсів державними підприємствами, визначають особливості регулювання банківської діяльності в сфері кредитування [32; 93]. Закон України «Про банки і банківську діяльність» від 07.12.2000 р. № 2121-III [94] визначає види кредитних операцій та

правила кредитування. Хоча Закон України «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків» від 16.07.1999 р. № 991-XIV передбачає надання цільових субсидій та кредитів для реалізації проектів технопарків [85], кредитів на інноваційні цілі і тим більше для фінансування проектів модернізації банківською системою надається недостатньо. В Україні фактором, що стримує інвестиційне кредитування, є процентні ставки, які перевищують рентабельність більшості проектів. При кредитуванні великих проектів сума нарахованих процентів може перевищувати обсяги кредитування.

Процес залучення вільних фінансових ресурсів в галузі економіки напряму залежить від ефективності податкової системи, яка має визначати інструменти фіскального стимулювання та сприяти формуванню додаткових інвестиційних ресурсів на підприємствах. Загальні вимоги справляння податків в Україні визначають Господарський кодекс України та Податковий кодекс України [32; 168]. На думку експертів, недоліками податкового законодавства в Україні є його складність та нестабільність, надмірна централізація процесу оподаткування, високі податкові ставки. Одним із недоліків Податкового кодексу України є суперечності у визначенні понять «прибуток» та «операційна діяльність» в кодексі та стандартах бухгалтерського обліку. До недоліків слід віднести також відсутність диференціації податку на додану вартість, що не дозволяє стимулювати підприємства, які випускають продукцію з високою часткою доданої вартості. Також не використовується механізм звільнення від оподаткування частини прибутку, що спрямовується на модернізацію [103; 104]. Таким чином, система організаційно-правового регулювання порядку формування та залучення фінансових ресурсів для модернізації економіки потребує удосконалення.

Також необхідно удосконалити та гармонізувати правові акти, які визначають можливості консолідації фінансових ресурсів, зокрема, Бюджетний кодекс України, Закони України «Про державно-приватне партнерство» та «Про інститути спільного інвестування». Вони поки що суттєво не впливають на збільшення фінансових ресурсів, які можуть бути спрямовані на виконання суспільно важливих завдань, до яких відноситься модернізація.

Висновки до розділу 1

1. У результаті узагальнення теоретичних підходів до трактування суті модернізації економіки з'ясовано, що модернізація – це складний процес, який передбачає проведення економічної, технологічної, політичної, соціальної, культурної, екологічної модернізації. З'ясовано, що модернізація є значно ширшим процесом, ніж впровадження інноваційної моделі розвитку, оскільки інновації – це технологічний стрибок, здатний прискорити темпи розвитку та покращити позиції країни в індустріальному світі, а модернізація уособлює в собі розбудову інституційних, економічних, інфраструктурних, науково-технічних, політичних, соціально-культурних основ для гармонійного розвитку країни.

2. Розширено трактування суті економічної модернізації, яке поєднує фінансово-економічні, структурно-виробничі, інституційно-організаційні та соціальні аспекти її здійснення. Економічну модернізацію запропоновано розглядати як комплексну систему, що включає реалізацію державою національних проектів модернізації для структурної перебудови економіки, технологічних змін, впровадження інновацій, покращення соціальних стандартів і використовує для цього механізм фінансового забезпечення, що ґрунтується на принципах консолідації фінансових ресурсів різних власників і джерел. У дисертації поняття «консолідація» розглядається в контексті нарощування (об'єднання) фінансових ресурсів різних власників для створення цільового фонду фінансування проектів модернізації національної економіки.

3. Аргументовано, що в Україні слід врахувати світовий досвід проведення модернізації, який свідчить, що в 40-60-ті роки ХХ ст. еталоном для модернізації вважалися універсалістські підходи, згідно з якими всі країни повинні розвиватися в одному напрямі, але з кінця 80-их рр. ХХ ст. була визнана можливість національних проектів модернізації, які базуються на використанні як технологічного досвіду інших країн, так і можливостей держави.

4. З'ясовано, що існують різні теоретичні підходи до фінансового забезпечення процесів модернізації – кейнсіанський, монетаристський, інституціональний та інші. У дисертації аналіз побудовано на використанні кейнсіанської концепції фінансового забезпечення модернізації, яка головну причину економічної та соціальної відсталості країн ототожнює із нестачею капіталу для проведення

структурних і техніко-економічних змін в індустріальних галузях. Також враховано ідеї кейнсіанської школи щодо необхідності значного притоку капіталу для здійснення модернізації, що можливо забезпечити на основі застосування моделі фінансування економіки з «двома дефіцитами», що передбачає використання внутрішніх накопичень та залучення зовнішніх джерел з поступовим витісненням зовнішніх ресурсів внутрішніми.

5. Обґрунтовано, що методологічною базою дослідження проблематики фінансового забезпечення процесів модернізації є теоретичні підходи до фінансів як до комплексної категорії, що розглядається в політекономічному, матеріальному, управлінському, інституційному, правовому аспектах і дозволяють предметно визначити теоретико-методологічні засади консолідації фінансових ресурсів для модернізації національної економіки. Аналіз тенденцій здійснено із використанням двох методів дослідження фінансових відносин – нормативного і позитивного, виходячи з того, що нормативний метод створює можливості для дослідження загальних засад організації фінансового забезпечення модернізації, позитивний – дозволяє оцінити реальний стан фінансування модернізації та визначити потенційні джерела.

6. Виявлено, що питання регулювання фінансового забезпечення модернізації, або інноваційного розвитку держави, у законодавстві не відокремлено, а є складовою законодавчих актів, які регулюють інноваційно-інвестиційну сферу. З'ясовано, що в сфері інвестиційно-інноваційної діяльності ухвалена значна кількість нормативно-правових актів. Останні зміни законодавства стосувалися: вдосконалення системи державної підтримки, ведення державного реєстру інвестиційних проектів, здійснення експертної оцінки ефективності інвестиційних проектів, проведення моніторингу, формування механізмів державно-приватного партнерства, підготовки та реалізації інвестиційних проектів за принципом "єдиного вікна".

7. Враховуючи, що система правового регулювання процесів консолідації фінансових ресурсів потребує удосконалення, запропоновано внести зміни в акти законодавства, зокрема, Бюджетний кодекс України, Закони України «Про державно-приватне партнерство» та «Про інститути спільного інвестування».

Результати дисертаційної роботи висвітлені в працях автора [72; 77; 80; 82].

РОЗДІЛ 2

РЕАЛІЇ КОНСОЛІДАЦІЇ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ ДЛЯ МОДЕРНІЗАЦІЇ ВІТЧИЗНЯНОЇ ЕКОНОМІКИ

2.1. Тенденції зміни структури економіки та стан модернізації провідних галузей

Орієнтир у світі на модернізацію найбільш предметно уособлює сутність сучасних реформ, місія яких полягає в кардинальному переосмисленні, переплануванні, перебудові всіх сфер суспільного життя. Ключову роль у здійсненні модернізації відіграє економічна модернізація, оскільки вона передбачає комплексну систему фінансового забезпечення всіх структурних, інституційних, соціальних і суспільних зрушень. У загальному результаті економічна модернізація має створити підґрунття для довгострокового розвитку національної економіки.

Т. Желюк звертає увагу, що враховуючи світову економічну думку можна виділити такі можливі сценарії довгострокового розвитку національної економіки: економічної інерції, мобілізації, капіталізації, модернізації. Короткий аналіз зазначених сценаріїв є особливо важливим у контексті тематики дисертації з огляду на те, що в цих сценаріях по-різному розглядається роль фінансових ресурсів. Зокрема, інерційний сценарій передбачає залишити все без змін або дотримуватися лінії одного із світових лідерів. Сценарій мобілізації передбачає використання власних ресурсів для соціально-економічного розвитку і може бути результативним тільки за умов високої соціальної мобілізації, поступового нарощування власного інноваційного потенціалу. Сценарій капіталізації передбачає вкладення державних коштів в іноземні інвестиційні фонди або цінні папери з метою отримання доходу. Позитивним аспектом у сценарії модернізації є те, що він акцентує увагу на необхідності формування та розвитку власного фінансового потенціалу, що дає змогу зберегти національну ідентичність і розвивати інноваційну економіку, для

якої характерними є нова якість економічного зростання, ефективна структура економіки, масове інноваційне підприємництво, яке в розвинених країнах охоплює близько 50% від всього бізнесу країни (45% – в ЄС, 50% – в Японії, 70% – у США) [66, с. 57-58]. Але для того, щоб Україна змогла досягти таких інноваційних висот, потрібно задіяти значні фінансові ресурси та спрямувати їх на конкретні цілі модернізації економіки.

Сьогодні українська економіка у своїй динаміці за параметрами ВВП, промислового виробництва, продуктивності праці ще не досягла рівня 1990 року. Завдання державної політики полягає в тому, щоб не тільки відновити вже досягнутий рівень, а здійснити якісні зміни в суспільстві. Тому в національній економіці мають бути задіяні кардинально нові механізми, що ґрунтуються на ідеології модернізації. Економічна модернізація є фінансовим підґрунтям для перебудови всіх систем суспільства. В свою чергу, структурно-технологічні зміни та дієві інститути мають стати базовими індустріальними основами модернізації. Структурні зміни необхідні, як в цілому в економіці (між видами економічної діяльності), так і в промисловому сегменті. Модернізація завжди розпочинається тоді, коли необхідно провести прогресивні зміни в суспільстві, основними з яких, як засвідчило проведене дослідження, є зміна структури економіки, створення ефективної інституційної структури та розбудова оптимального інституційного середовища.

Слід підкреслити, що модернізація українського суспільства визнана головною домінантою державної політики та ідеологією реформ. Модернізаційні цілі визначені в сфері розбудови нової сучасної економічно конкурентоспроможної держави, конституційних змін, адміністративної реформи, розвитку людського капіталу тощо [141, с. 7-8; 176, с. 14]. Такий всеохоплюючий підхід повністю відповідає суті модернізації, що трактується як синтез структурних, технологічних, інституційних змін, спрямованих на підвищення конкурентоспроможності, соціальних стандартів, ефективності роботи інститутів. Це разом відповідає викликам осучаснення, що у перекладі з англійської означає «модернізація».

Інноваційну модель розвитку сучасного суспільства неможливо впровадити

без реальної модернізації. Водночас зміна структури економіки, створення ефективної інституційної структури та розбудова оптимального інституційного середовища, потребують розроблення відповідної стратегії, що комплексно узгоджує дії всіх органів і ґрунтується на неупередженій оцінці економічних явищ. Процеси створення доданої вартості, формування структури економіки, обробної промисловості, IT-технологій, умови інноваційної діяльності, технічний базис знаходяться у тісній залежності, а також визначають рівень економічної безпеки держави.

Сьогодні в Україні розвиваються малонаукоємні та низькотехнологічні сировинні галузі (добувна, паливна, харчова, легка промисловість), а кількість підприємств, які впроваджують інновації становить близько 12%. За розрахунками експертів, для якісного прориву необхідно збільшити частку технологічно високих виробництв до 35-40%, частку наукоємної продукції – до 25-30%, питому вагу підприємств, що впроваджують інновації – до 35-45% [178]. Такі якісні зрушення можуть бути досягнуті на основі кардинальної зміни структури економіки.

Структура економіки – це центральна складова поняття «економічний розвиток». Вона відображає співвідношення між різними елементами економічної системи, які функціонуючи разом, повинні забезпечувати відтворювальні, соціальні, галузеві, регіональні, зовнішньоекономічні пропорції суспільного розвитку. Варто звернути увагу, що економічне зростання країн Європи напряму пов'язано із глибокими структурними зрушеннями, які створили основу для науково-технічного прогресу, а «стрибок» країн Південно-Східної Азії відбувся завдяки прискореному розвитку на сучасній науково-технічній основі галузей електроніки та машинобудування.

Визначальна роль у структурній характеристиці економіки належить галузевій структурі. Але за висновками фахівців Національного інституту стратегічних досліджень (далі – НІСД) в Україні сформувалася неефективна структура економіки з високою ресурсно- та енергоємністю виробництва, надмірним екстенсивним розвитком добувної промисловості, низьким рівнем виробництва інноваційної продукції, відсталим розвитком інфраструктури, неефективним функціонуванням

секторів, що повинні забезпечувати соціальний розвиток. Крім того, високий рівень інтеграції економіки в сировинні ринки (металургія, транспортні послуги) робить економіку вразливою до будь-яких цінових шоків [196, с. 11]. Такі висновки фахівців НІСД наглядно підтверджуються зміною структури валової доданої вартості та різним внеском окремих галузей в її створення. Внаслідок технологічної відсталості та недосконалої структури економіки, що доповнюються недоліками організаційно-економічного й інституційного забезпечення економічних процесів, національне виробництво характеризується низькою продуктивністю праці. За даними The Conference Board Total Economy Database, Україна відставала за показником продуктивності праці (ВВП на одного зайнятого) від старих країн-членів ЄС у 3-6 разів, нових східноєвропейських країн-членів ЄС (крім Румунії та Болгарії) – у 2,0-3,7 рази, а також країн СНД: Азербайджану – у 1,2 рази, Казахстану – у 1,6 разу, Білорусі – у 2 рази, Росії – у 2,2 рази [174, с. 4].

Економіка України характеризується значними структурними дисбалансами. Зокрема, понад дві третини обсягу промислового виробництва випускають сировинні галузі, а частка машинобудування в структурі промисловості становить лише 8-13 %. Слід врахувати, що в економічно розвинених країнах 85-90% приросту ВВП забезпечується шляхом експорту високотехнологічної продукції. В Україні ж, за оцінками експертів, пороговий рівень існування інноваційної моделі економіки визначається 40% інновативності, а фактичний рівень забезпечення економічного росту за рахунок технологічних нововведень української економіки коливається в діапазоні лише 5-10% [15]. У табл. 2.1 наведено дані про структуру валової доданої вартості, створеної в Україні, у 1990-2012 роках. Оскільки органи статистики з 2013 року відповідно до міжнародних стандартів змінили класифікацію та деталізацію видів економічної діяльності, структура доданої вартості за 2013-2014 роки представлена в таблиці 2.2.

Динаміка формування валової доданої вартості свідчить, що з 1990 року, знизився вклад промисловості на 10-15 відсоткових пункти (з 36 до 25,8% у 2012 році, до 22,7% – у 2014 році). Переробна промисловість при внескові в додану вартість в 2006 році 23,1%, за результатами 2012 року знизилася свою частку до

14,1%, а в 2014 році – до 13,1%. Будівництво теж зменшило свій вклад з 8,5% у 1990 році до 3,2% у 2012 році, в 2014 році – до 2,6%. Разом з тим, сектор торгівлі, ремонту автомобілів та побутових виробів за цей період збільшив свою питому вагу майже в 4 рази. Слід підкреслити, що стрімко збільшується сектор діяльності, що охоплює операції з нерухомим майном, орендою, інжинірингом, наданням послуг.

Таблиця 2.1

**Структура валової доданої вартості за
видами економічної діяльності в Україні в 1990-2012 роках, %**

Види економічної діяльності	1990р.	1995р.	2001р.	2002	2004р	2006р	2008р.	2010р.	2011р.	2012р.
Сільське та лісове господарство, мисливство	25,5	14,9	16,3	14,6	11,9	8,6	7,9	8,7	9,9	9,2
Добувна промисловість	36,0	34,6	4,7	5,0	4,0	4,7	6,6	6,9	7,8	7,5
Переробна промисловість			19,7	20,1	20,5	23,1	20,1	14,8	13,6	14,1
Вироблення та розподілення електроенергії, газу й води			6,2	5,7	4,0	3,9	3,5	3,7	4,0	4,2
Будівництво	8,5	7,7	4,1	3,8	4,6	4,5	3,5	3,4	3,3	3,2
Торгівля, ремонт автомобілів, побутових виробів	4,5	5,9	12,4	12,2	13,1	14,5	15,9	17,3	18,2	18,1
Діяльність готелів та ресторанів	...	...	0,7	0,6	0,7	1,1	1,2	1,1	1,1	...
Діяльність транспорту та зв'язку	7,6	13,5	13,6	13,7	13,6	11,8	10,5	11,6	11,9	11,7
Фінансова діяльність	0,6	3,0	2,9	3,1	6,8	5,4	8,4	7,4	5,7	5,1
Операції з нерухомим майном, оренда, інжиніринг, надання послуг підприємцям	....	....	7,0	7,4	7,5	8,2	10,4	10,4	10,6	10,7
Державне управління	4,0	3,3	4,1	4,4	4,5	5,5	5,5	5,5	5,1	5,1
Освіта	3,3	5,7	5,0	5,4	5,2	5,5	5,3	5,8	5,5	6,0
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	2,4	4,7	3,3	3,7	3,5	3,7	3,5	4,4	4,1	4,5
Надання комунальних та індивідуальних послуг, діяльність у сфері культури та спорту	2,5	3,6	1,5	1,8	1,7	2,2	2,2	2,0	2,0	3,1
Оплата послуг фінансових посередників	-0,2	-2,5	-1,6	-1,6	-1,6	-2,7	-4,4	-4,8	-4,1	-4,1
Усього за видами економічної діяльності	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Джерело: розраховано за даними [115; 150; 151; 175].

Якщо в 2012 році частка у доданій вартості таких секторів, як торгівля та операції з нерухомим майном становила 28,8%, по промисловості – 25,8%. За результатами 2014 року можна спостерігати погіршення цього співвідношення. Варто підкреслити, що нинішня структура валової доданої вартості йде в розріз із затвердженими в Україні пріоритетними напрямками інноваційної діяльності, що потенційно передбачають іншу структуру та учасників створення доданої вартості.

Таблиця 2.2

**Структура валової доданої вартості за
видами економічної діяльності в Україні в 2013-2014 роках, %**

Види економічної діяльності	2013 р.	2014 р.
• Сільське, лісове та рибне господарство	10,0	11,8
• Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	6,3	5,8
• Переробна промисловість	12,7	13,1
• Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	3,3	3,3
• Водопостачання; каналізація, поводження з відходами	0,5	0,5
• Будівництво	2,0	2,6
• Торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	16,5	16,4
• Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська	8,1	8,0
• Тимчасове розміщування й організація харчування	0,8	0,7
• Інформація та телекомунікації	3,8	3,5
• Фінансова та страхова діяльність	5,2	5,1
• Операції з нерухомим майном	7,4	7,5
• Професійна, наукова та технічна діяльність	3,7	3,2
• Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	1,4	1,3
• Державне управління й оборона; обов'язкове соціальне страхування	5,3	5,3
• Освіта	6,1	5,7
• Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	3,8	4,1
• Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	1,0	1,0
• Надання інших видів послуг	1,1	0,9
• Валовий внутрішній продукт	100,0	100,0

Джерело: розраховано за даними [8, 462].

Законом України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» в 2011 році були затверджені стратегічні напрями впровадження інновацій на десять років, які передбачають: *освоєння нових технологій в частині:* 1) впровадження енергоефективних, ресурсозберігаючих технологій, освоєння альтернативних джерел енергії; 2) високотехнологічного розвитку транспортної системи, ракетно-космічної галузі, авіа- і суднобудування; 3) виробництва матеріалів, їх оброблення, створення індустрії наноматеріалів та нанотехнологій; 4) *технологічне оновлення* агропромислового комплексу; 5) *впровадження нових технологій* для медичного обслуговування, фармацевтики; 6) *застосування технологій більш чистого виробництва* та охорони природи; 7) *розвиток сучасних інформаційних, комунікаційних технологій, робототехніки* [87].

Визначені на державному рівні інноваційні пріоритети потенційно

передбачають стрімкий розвиток обробної промисловості. Але порівняння структури обробної промисловості України із розвиненими країнами свідчить, що в Україні сформувалася неефективна її структура. З 1990 року в Україні частка машинобудування зменшилася майже у 2,6 рази, легкої промисловості – у 10 разів. На цьому фоні зросла питома вага металургії та оброблення металу, добувної промисловості, виробництва та розподілення електроенергії, газу та води (табл. 2.3), що свідчить про суттєві диспропорції та залежність виробництва від сировинного попиту на зовнішньому ринку.

Таблиця 2.3

Структура обсягів виробництва обробної промисловості в Україні, %

Галузі	Україна									Розвинені країни	Світ в цілому
	1985р.	1990р.	1995р.	2005р.	2007р.	2008р.	2011р.	2013р.	2014р.		
<i>Частка в обробній промисловості</i>											
Машинобудування	28,4	30,7	16,1	12,7	13,7	13,3	11,6	14,2	11,4	45,3	35,9
Металургія та оброблення металу	12,6	11,0	21,8	22,1	22,0	22,0	18,1	24,8	28,5	4,2	5,8
Хімічна та нафтохімічна	6,1	6,0	7,4	6,4	6,1	6,1	6,7	6,2	11,2	13,3	13,2
Харчова	18,7	18,6	15,1	16,3	15,3	15,2	16,6	31,3	31,4	9,5	10,9
Легка	11,6	10,8	2,8	1,1	1,0	0,9	0,7	1,15	1,2	4,1	5,5
<i>Частка окремих галузей в структурі промисловості</i>											
Добувна промисловість	7,3*	6,9*	7,0*	8,3	7,9	9,33	11,0	11,4	13,2	3-6*	7-8*
Виробництво та розподілення електроенергії, газу та води	10,4	8,9	24,2	15,9	18,2	17,8	22,7	25,3	17,8	6,5	7,7

* експертна оцінка

Джерело: розраховано за даними [30, 56; 52; 53; 181; 193; 195, 25].

У структурі експорту частка машинобудування складає лише 14–18%. Основну частину експорту становлять товари низького ступеня переробки з незначною часткою доданої вартості, зокрема чорні метали та вироби з них, мінеральні продукти, продукція хімічної промисловості [182, с. 38]. Така структура не відповідає закономірностям змін в розвинених країнах, що спрямовані на зростання високотехнологічних, наукоємних виробництв обробної промисловості, телекомунікаційних послуг, а також соціально-орієнтованих галузей.

Структура обробної промисловості свідчить про те, що в Україні отримали розвиток низько технологічні галузі із застосуванням застарілих технологій. Значну частину в структурі промислового виробництва становлять галузі, що виробляють сировину. Близько 58% продукції припадає на третій технологічний уклад

(виробництво будівельних матеріалів, чорну металургію, суднобудування, оброблення металу, легку, деревообробну целюлозно-паперову промисловість). Водночас, у обсязі випуску продукції вищі технологічні уклади – п'ятий і шостий – складають лише 4%. Причому шостий (технологічний) уклад, що визначає перспективи високотехнологічного розвитку країни в нашій країні майже відсутній – менше 0,1% [196, с. 16–17].

Розподіл реалізованої промислової продукції за групами (сировинна, інвестиційна, товари широкого й тривалого використання) теж засвідчує слабкі конкурентоспроможні позиції галузі промисловості. Сировинна продукція в обсягах випуску та реалізації становить майже 70%, при тому, що виробництво товарів для споживчого ринку в Україні представлено незначними обсягами. Товари широкого використання складають менше 20%, а тривалого – менше 2%. За висновками експертів, специфіка відтворювальної структури, що характеризується низькою конкурентоспроможністю обробних галузей, веде до сировинного перекосу [216, с. 639].

Як свідчать дані таблиці 2.3, частка легкої промисловості в структурі обробної промисловості порівняно із 1990 роком зменшилася майже в 10 разів. Особливо предметно стан розвитку легкої промисловості характеризує виробництво окремих видів продукції на одну особу. Зокрема, якщо у 1990 році на одну особу в Україні вироблялося 23,3 кв.м. тканин, то у 2011-2014 роках – менше 2 кв.м. Взуття не виробляється навіть по одній парі на людину, у той час, як у 1990 році – майже 4 пари. Таким чином, обсяги виробництва легкої промисловості не дають можливості забезпечити громадян вітчизняним одягом.

Слід звернути увагу, що визначаючи методологічні основи модернізації, А. Гриценко висловив думку, що на початкових етапах модернізації доцільно зосередитися на базових економічних проблемах домодернізаційного характеру (споживчі товари, харчування, житло тощо), вирішуючи їх на сучасному техніко-технологічному рівні. Це, на думку вченого, створить умови для поступального руху інших галузей [34, с. 38-39; 35, с. 12]. Легка промисловість є тією галуззю, у якій можна здійснювати модернізаційні зміни в першочерговому порядку. За висновками

Ю. Кінзерського, потрібно значно розширювати виробництво готової продукції для внутрішнього споживання, орієнтувати вітчизняних виробників на завойовування позицій на внутрішньому ринку [113, с. 26].

Показники виробництва окремих видів продукції машинобудування для виробничого призначення в натуральних одиницях (табл. 2.4) також свідчать про поступову втрату промислового потенціалу. Якщо у 1990 році в Україні вироблялося понад 37 тис. металорізальних верстатів, то в 2013 – лише 117, в 2014 році – 95 одиниць. Кувально-пресові машини та екскаватори були представлені майже одинадцятьма тисячами, а в останні роки – це майже одиничне виробництво. Виробництво тракторів зі 106 тис. одиниць у 1990 році знизилося до 4–6 тис. Випуск вантажних автомобілів у 2009–2014 рр. не перевищував 3 тис. одиниць, хоча у 1990 році був на рівні 27 тис. Автобусів при зносі в транспортній галузі понад 90% в 2009–2013 рр. вироблялося від 1,5 до 2,6 тис., а у 2014 р. – 900 одиниць, у той час, як у 1990 році – понад 12 тис. одиниць.

Таблиця 2.4

**Виробництво в Україні окремих видів продукції машинобудування
виробничого призначення, в натуральних одиницях**

Вид продукції	1985 р.	1990 р.	1995 р.	2000 р.	2005 р.	2008 р.	2009 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.
Верстати металорізальні, шт	35000	37033	5966	1346	409	307	97	103	108	117	95
Кувально-пресові машини, шт.	9900	10858	1379	352	99	116	44	22	51	11	...
Екскаватори, шт.	10000	11162	2316	159	584	921	143	116	78	48	...
Трактори, шт.	135900	106221	10386	4034	5543	6339	1445	6847	5280	4273	4102
Автомобілі вантажні	30400	27700	6500	...	14000	11800	2500	3158	2943	2011	1221
Автобуси	14800	12600	2200	3500	4655	10188	1502	3745	3594	2571	900

Джерело: систематизовано за даними [8, 539-541; 181; 193; 195; 204].

Оскільки українська економіка представлена, в основному, третім та четвертим технологічними укладами, академік А. Чухно наголошує, що для її розвитку потрібні високі індустріальні технології [214, с. 6]. А це передбачає пріоритетний розвиток галузей обробної промисловості, наукових і науково-технічних робіт, впровадження сучасних технологій. За розрахунками експертів, частка інноваційних підприємств повинна становити не менше 25%, а інноваційної продукції необхідно випускати не менше 15% [113, с. 38]. Проте дані таблиці 2.5 свідчать про низьку

інноваційну активність промислових підприємств. Якщо у 1995 році частка підприємств, що реально впровадили інновації, становила 22,9%, то у 2014 році – близько 12%. Серед країн Європейського Союзу мінімальні показники інноваційної активності мають Португалія – 26%, Греція – 29%. Порівняно з країнами-лідерами, такими як Нідерланди (62%), Австрія (67%), Німеччина (69%), Данія (71%) та Ірландія (74%), цей розрив з Україною складає майже п'ять разів [178].

Таблиця 2.5

Інноваційна діяльність промислових підприємств України

Показники	1990 р.	1995 р.	2001 р.	2004 р.	2005 р.	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.
Частка промислових підприємств, що займалися інноваціями (% до загальної кількості обстежених)	...	25,4	16,5	13,7	11,9	12,8	13,8	16,2	17,4	16,8	16,1
Частка підприємств, які впроваджували інновації, у загальній кількості промислових підприємств, %	...	22,9	14,3	10,0	8,2	10,7	11,5	12,8	13,6	12,9	12,1
Впроваджено нових технологічних процесів, одиниць	7303	2936	1421	1727	1808	1893	2043	2510	2188	1576	1743
Впроваджено інноваційних видів продукції, одиниць	13790	11472	19484	3978	3152	2685	2408	3238	3403	3138	3661
Частка інноваційної продукції в загальному обсязі реалізованої продукції, %	...	...	6,8	5,8	6,5	4,8	3,8	3,8	3,3	3,3	2,5

Джерело: розраховано за даними [8, 242, 193; 204; 207, 17, 19].

Згідно з наказом Міністерства економіки України від 02.03.2007 № 60 «Про затвердження Методики розрахунку рівня економічної безпеки України» в частині індикаторів і порогових значень стану науково-технологічної безпеки передбачено, що в Україні частка підприємств, що впроваджують інновації, в загальній кількості промислових підприємств, має становити не менше 50% [145]. Фактичні ж показники в чотири рази нижчі. Частка інноваційної продукції в загальних обсягах реалізованої продукції у різні роки становила від 2,5 до 6,5%, у той час, як питома вага інноваційної продукції в країнах ЄС досягла 60–70%, Південній Кореї та Японії – 65–67%, США – 78%.

Слід врахувати, що інноваційні процеси тісно пов'язані з виконанням наукових

і науково-технічних робіт. Але їх обсяг в Україні відносно ВВП залишається дуже низьким – 0,9% у 2010 році, у 2012–2014 роках – також менше 1%. Обмеженими є також обсяги фінансування. Хоча законодавством України передбачено фінансування науки на рівні 1,7% ВВП, реально коштів виділяється значно менше. Експерти вважають, що необхідно збільшити обсяги фінансування до 2–3% ВВП за прикладом інших країн (витрати на науку в Швеції становлять 3,7%, Японії – 3,2%, США 2,8% ВВП) [113, с. 38]. У Фінляндії, яка займає провідні позиції в світі за інноваціями, держава взяла на себе функцію ініціювання та активної участі у технологічній революції в країні [191, с. 105].

Отже, загальні результати інноваційної діяльності в Україні знаходяться на низькому рівні. Вони напряму залежать від структури економіки, попиту на інноваційну продукцію, стану техніко-технологічних розробок, обсягів фінансування наукових і науково-технічних робіт. В. Сенчагов фактори посилення структурної деформації економіки, зниження інвестиційної та інноваційної активності називає у числі перших, що становлять загрозу економічній безпеці країни [57, с. 32]. Визначені в процесі дослідження індикатори виробничої безпеки та їх порівняння із пороговими критеріями (табл. 2.6) показали, що за чотирма основними показниками реальні значення нижчі від граничних норм безпеки. Найбільш небезпечним є низька частка машинобудування в загальних обсягах промислового виробництва. Якщо в 1990 році його частка була на рівні 30,7%, то з 1995 року почала стрімко зменшуватися, а за даними 2009–2013 років вже становила лише 12–14%, а за результатами 2014 року – знизилася до 7,9%. Також справжньою загрозою для економіки є високий знос основних засобів. Строк експлуатації обладнання становить 20–40 років (за максимально ефективною норми 9 років) [10, с. 97]. Підприємства застосовують застаріле обладнання й технології. Згідно з опитуванням 41% підприємств використовують старі радянські основні засоби, 44% – модернізовані радянські основні засоби, 29% – імпортоване обладнання [26, с. 20].

До показників виробничої безпеки, окрім наведених у таблиці 2.6, включені також індикатори матеріалоемності та фондомісткості промислової продукції. В Україні зазначені показники теж не відповідають нормам виробничої безпеки.

Фахівці НІСД звертають увагу на те, що суттєвою проблемою є висока матеріаломісткість виробництва, що обумовлено низьким технологічним рівнем виробництва, високими цінами на сировину, паливно-енергетичні ресурси, відсутність ефективного ресурсозбереження. Українська економіка характеризується також надто високим рівнем енергоємності ВВП. Цей показник є одним із найвищих серед країн світу (у 3,8 рази вищим, ніж у країнах ЄС–27; у 3,2 рази – ніж у Польщі; у 1,4 рази – ніж у Росії [196, с. 10]).

Таблиця 2.6

Індикатори та порогові критерії показників виробничої безпеки в Україні

Індикатор	Порогове значення	1985р.	1990 р.	1995р.	2001р	2005 р.	2009р.	2010р.	2011р.	2012р.	2013р.	2014р.
Частка у промисловому виробництві обробної промисловості, %	не менше 70	83*	85*	75,8*	65,5	75,8	69,4	68,6	66,3	67,7	61,8	68,4
Частка у промисловому виробництві машинобудування, %	не менше 20	28,4	30,7	16,1	10,2	12,7	10,6	10,9	11,6	11,2	14,2	7,9
Індекс реального промислового виробництва, % до 1990 року	не менше 100	...	100,0	52,0	66,0	94,9	84,1	93,5	100,6	98,8	95,8	86,1
Ступінь зносу основних засобів, %	не більше 35	...	49,7	48,8	51,9	57,9	60,0	74,9	75,9	76,7	77,3	78,5*

* експертна оцінка

Джерело: розраховано за даними [8, 454; 52; 53; 145; 156; 193; 194; 195; 199,25].

Проаналізовані тенденції підтвердили висновки вчених НІСД, що в Україні необхідно змінити секторальну структуру економіки відповідно до перспективних оцінок економічного потенціалу держави й тенденцій світового економічного розвитку; провести технологічну модернізацію промислового виробництва та інфраструктури; забезпечити розвиток інвестиційних процесів на основі всебічної фінансової, інституційної, організаційної державної підтримки; сприяти розширенню споживчого попиту на внутрішньому ринку; підвищити ефективність базових інститутів ринкової економіки (управління державною власністю, товарних

і фінансових ринків, інноваційних та інвестиційних механізмів державного регулювання) [196, с. 76–79].

Проведений аналіз підтвердив необхідність проведення модернізації провідних галузей економіки. Але для цього необхідно залучити значні фінансові ресурси. Фінансовий потенціал забезпечення модернізаційного процесу ґрунтується на концентрації заощаджень та інвестицій в ключових галузях, які на державному рівні визначені пріоритетними. Але в Україні, за висновками фахівців Національного інституту стратегічних досліджень, спостерігаються значні диспропорції між нагромадженням і споживанням, заощадженнями та інвестиціями [196, с. 3-5]. Крім того, мають місце глибокі дисбаланси відтворювального процесу: деформація структури суспільного капіталу та умов його відтворення, асинхронність розвитку та відірваність фінансового сектору від реальної економіки, невідповідність між обсягами споживчих витрат та інвестиційних ресурсів, непропорційність розподілу доходів між інституційними секторами економіки. Тому аналіз ефективності використання наявних і пошук потенційних джерел фінансових ресурсів для розвитку економіки та модернізації її галузей, є особливо актуальним.

Як показують дані таблиці 2.7, рівень приватного споживання в Україні (близько 70-72%) у ВВП наблизився до рівня розвинених країн, тоді як аналогічний показник у Китаї дорівнює 30–34%, у Росії – 50–60%.

Необхідно звернути увагу, що в Україні спостерігається певна диспропорція між рівнем споживання та заощадження (нагромадження). Зокрема, відповідно до даних Національних рахунків [150] кінцеві споживчі витрати домашніх господарств в структурі ВВП за категоріями кінцевого використання зросли з 55,2% у 2000 році до 70,7 % у 2014 році, тобто майже на третину. Тому потенційний ризик для фінансового забезпечення модернізації національної економіки створює модель економічного розвитку, яка базується значною мірою на споживанні, високій імпортній складовій внутрішнього попиту.

Таблиця 2.7

Структура ВВП за категоріями кінцевого використання в Україні, %

Показники	2000р.	2005р.	2006р.	2007р.	2008р.	2009р.	2010р.	2011р.	2012р.	2013р.	2014р.
Кінцеві споживчі витрати	75,3	76,7	78,2	77,7	80,3	84,5	84,4	85,5	88,3	91,8	90,0
- домашніх господарств	55,2	58,1	59,6	59,8	62,5	64,3	64,0	67,1	68,7	72,2	70,7
- некомерційних організацій, що обслуговують домашні господарства	2,2	1,1	0,9	0,9	0,8	0,8	0,7	0,7	0,6	0,7	0,7
- сектору загального державного управління	17,9	17,5	17,7	17,0	17,0	19,4	19,7	17,7	19,0	18,9	18,6
Валове нагромадження	19,8	22,5	24,5	27,8	27,4	17,1	18,4	20,5	19,6	16,4	14,1
Експорт товарів та послуг	60,3	47,7	43,2	41,3	43,2	42,9	46,5	49,4	47,4	42,9	49,1
Імпорт товарів та послуг	-55,4	-46,9	-45,9	-46,8	-50,9	-44,5	-49,3	-55,4	-55,3	-51,1	-53,2

Джерело: систематизовано на основі [8, 467-468; 115; 132; 150].

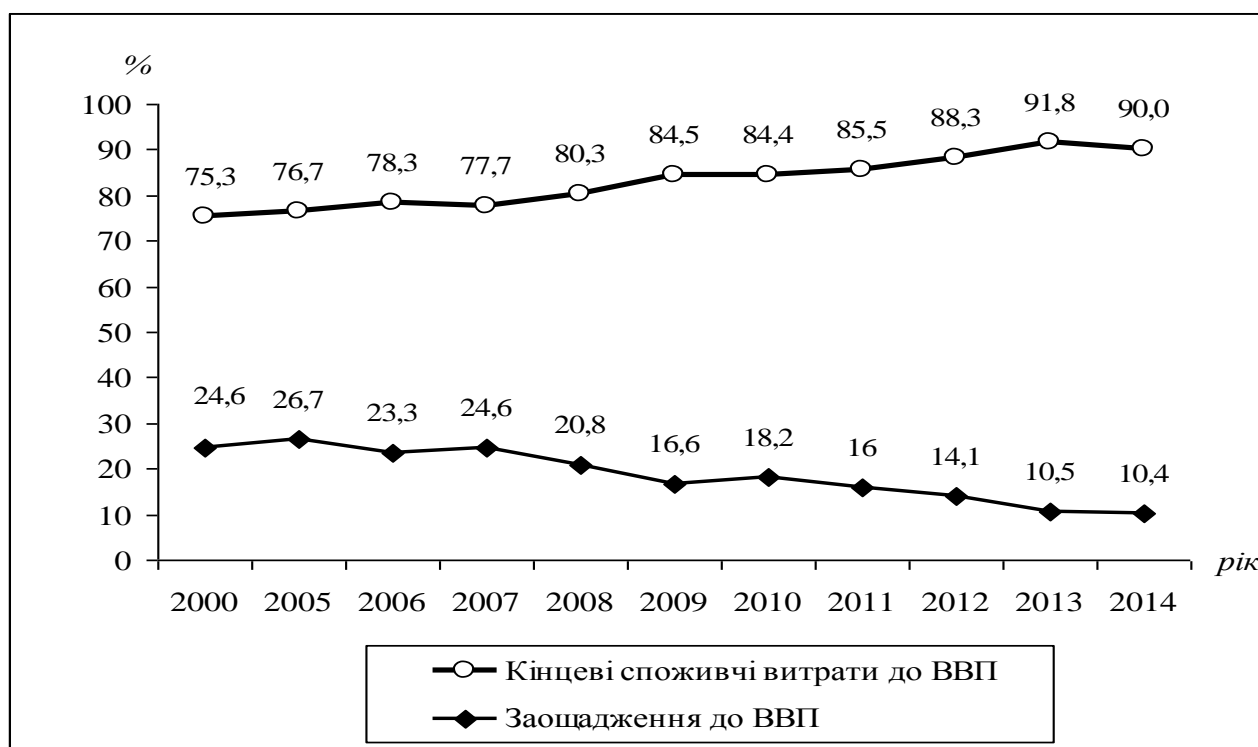
При цьому недостатній рівень приватних заощаджень не дозволяє суттєво збільшити обсяги фінансових ресурсів, які можуть бути спрямовані на пріоритетні напрями розвитку національної економіки. Як свідчать статистичні показники (табл. 2.8; рис. 2.1), динаміка заощаджень має тенденцію до зниження.

Таблиця 2.8

Динаміка заощаджень в Україні

Показники	2000р.	2005р.	2006р.	2007р.	2008р.	2009р.	2010р.	2011р.	2012 р.	2013 р.	2014р.
ВВП у фактичних цінах, млрд. грн.	176,1	457,3	565,0	751,1	990,8	947,0	1120,6	1349,2	1459,1	1522,6	1566,7
Кінцеві споживчі витрати, млрд. грн.	132,7	350,7	441,8	583,5	795,2	800,7	946,3	1154,2	1287,5	1397,5	1409,8
% до ВВП	75,3	76,7	78,3	77,7	80,3	84,5	84,4	85,5	88,3	91,8	90,0
- в т.ч. домогосподарств, млрд. грн.	97,2	265,7	336,8	448,9	619,5	609,4	717,5	905,6	1001,9	1099,2	1107,8
% до ВВП	55,2	58,1	59,6	59,8	62,5	64,3	64,0	67,1	68,7	72,2	70,7
Валові заощадження, млрд. грн.	41,89	113,4	126,9	177,2	197,5	151,7	197,6	208,4	198,6	152,6	164,1
% до ВВП	24,6	26,7	23,3	24,6	20,8	16,6	18,25	16,0	14,1	10,5	10,4

Джерело: систематизовано на основі [8, 467-468; 115; 132; 150].

Рис.2.1. Рівень споживання та заощадження в Україні, % до ВВП

Джерело: розраховано на основі [8, 467-468; 115; 150].

Якщо у 2005 році валові заощадження відносно ВВП становили 26,7%, то в 2011 році – 16%, у 2012 році – 14,1%, у 2013 році – 10,5%, у 2014 році – 10,4% ВВП. Це свідчить про те, що значна частина національного доходу використовується на споживання. Варто звернути увагу, що рівень заощаджень має бути значно вищим, оскільки для нормалізації процесу відтворення норма чистих заощаджень має дорівнювати не менше 20% ВВП.

Найвищий рівень валових заощаджень спостерігався в 2002-2004 роках. Далі норма валових заощаджень почала знижуватися. Слід підкреслити, що рівень споживання в 2014 році (в цілому по економіці – 90%, в т.ч. приватне – 70,7%) було на рівні розвинених країн, у той час, як заощадження – на низькому рівні. Тому необхідно створити умови для підвищення норми заощаджень з метою їх подальшої трансформації в фінансові ресурси для інвестування в процеси модернізації. Динаміки валових заощаджень свідчить, що їх величина по відношенню до ВВП знижується, зменшуючи одночасно базу для фінансування проектів модернізації. Оскільки на сучасному етапі неможливо різко знизити норму споживання заради збільшення заощаджень, для впровадження інновацій на державному рівні

необхідно розробити механізми залучення додаткових фінансових ресурсів із усіх можливих джерел. А це означає, що в систему економічних відносин між державою, банками, ринком цінних паперів, інвестиційними компаніями, суб'єктами підприємництва, домашніми господарствами має бути включений механізм акумуляції та консолідації вільних від поточного споживання фінансових ресурсів.

Н. Демчишак і М. Кульчицький звертають увагу на те, що державні фінансові ресурси мають відігравати важливу роль в процесі бюджетного регулювання інноваційної діяльності з метою здійснення модернізації національної економіки [42, с. 115-116], але у нинішній час кошти держави спрямовуються, в основному, також на споживання. Як свідчать дані таблиці 2.9, в структурі видатків Зведеного бюджету України переважають поточні видатки. Тим часом, вага капітальних видатків бюджету знижується.

Таблиця 2.9

**Структура видатків Зведеного бюджету України
у розрізі економічної класифікації, % до загальних видатків**

Напрями видатків	2006 р.	2008 р.	2010 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.
Капітальні видатки	14,0	13,3	8,1	8,3	5,8	3,9
▪ Придбання основного капіталу	6,7	6,9	3,9	4,3	3,3	2,8
▪ Створення державних запасів і резервів	0,2	0,6	0,2	0,05	0,047	....
▪ Придбання землі і нематеріальних активів	0,04	0,02	0,06	0,07	0,053	....
▪ Капітальні трансферти	7,06	5,78	3,94	3,88	2,4	1,1
Поточні видатки	86,0	86,7	91,9	91,7	94,2	96,1
▪ Оплата праці працівників бюджетних установ, витрати на придбання товарів та послуг	51,6	50,8	53,7	53,2	52,7	51,7
▪ Виплата процентів (доходу) за зобов'язаннями (обслуговування боргових зобов'язань)	2,2	1,6	4,6	5,5	7,1	10,0
▪ Субсидії і поточні трансферти (соціальне забезпечення)	32,2	34,3	33,6	33,0	34,4	34,4

Джерело: розраховано та узагальнено на основі [116; 158; 194; 195].

Якщо у 2006 році на капітальні цілі було направлено 14% усіх видатків, то у 2012 – тільки 8,27%, а у 2013 – лише 5,8%, а у 2014 році – 3,9%. Таким чином,

можна зробити висновок про зниження участі держави у капітальному інвестуванні, а, отже, в фінансовому забезпеченні модернізації національної економіки. Вважаємо, що в таких умовах найбільш актуальним є впровадження бюджетно-податкових інструментів стимулювання структурної модернізації економіки. Мова йде не лише про надання спеціальних податкових пільг суб'єктам господарювання, а й про затвердження в бюджеті окремих цільових бюджетних програм фінансування модернізаційних проектів в індустріальних галузях економіки.

А. Крисоватий, досліджуючи проблематику податкових преференцій, висловлює думку про те, що держава має регулювати економіку, але стимулювання попиту здійснюється не за рахунок роздутих соціальних програм, а завдяки державним капітальним інвестиціям [126, с. 73]. Крім того, А. Крисоватий розглядає преференційне оподаткування, як основний інструмент реалізації фіскальних інтересів держави. Процес формування централізованих фінансових фондів забезпечує державу ресурсами, необхідними для реалізації її функцій. Хоча економічна наука не дає однозначного висновку щодо залежності між величиною податкових надходжень, обсягами державних видатків та темпами економічного зростання, проте чітко доведено, що насправді важливий не їх обсяг, а функціональна структура [126, с. 74-75]. В. Андрущенко, аналізуючи роль держави в побудові оптимальної фіскальної системи, теж наголошує на важливості податкового стимулювання вкладення фінансових ресурсів в розвиток індустріальних галузей економіки [12, с. 7-8].

Про те, які ж реальні обсяги фінансових ресурсів були спрямовані на модернізацію національної економіки, свідчить величина капітальних інвестицій. Реальне втілення фінансових ресурсів в матеріально-речові предмети та інтелектуальні форми відбувається саме через механізми капітального інвестування. Для оцінки інвестицій, які фактично задіяні в економіці, особливо важливим є аналіз капітальних інвестицій в розрізі існуючих джерел фінансування.

Слід підкреслити, що структура джерел фінансування показує реальних суб'єктів, які вже фактично включені в систему акумуляції та консолідації ресурсів для конкретних цілей. Завдання полягає в тому, щоб сконцентрувати кошти на

пріоритетних напрямках модернізації та створити ефективне інституційне середовище. Як показують дані таблиці 2.10, із усіх джерел капітальних інвестицій за останні п'ять років 60–70 % – це власні кошти підприємств і організацій, близько 10% (у 2013 році – 5 %, у 2014 році – лише 3,9 %) – бюджетні ресурси, 10-17 % – кредити банків, 2-3% – кошти іноземних інвесторів, 5-10 % – заощадження населення. Кошти інвестиційних компаній за результатами 2014 року в структурі капітальних інвестицій становили 0,7%.

Таблиця 2.10

Капітальні інвестиції в Україні за джерелами фінансування

Джерела	2010 р.		2011 р.		2012 р.		2013 р.		2014 р.	
	млн.грн.	%	млн.грн.	%	млн.грн.	%	млн.грн.	%	млн.грн.	%
Кошти державного бюджету	10952,2	5,8	18394,6	7,1	17141,2	5,8	6497,8	2,4	2738,7	1,2
Кошти місцевих бюджетів	6367,7	3,4	8801,3	3,4	9149,2	3,1	7219,2	2,7	5918,2	2,7
Власні кошти підприємств і організацій	114963,6	60,8	152279,1	58,6	175423,9	59,7	170675,6	63,8	154629,5	70,5
- з них амортизаційні відрахування	24076,3	12,7	26175,6	17,2	25799,9	14,7	27654,2	16,2	25851,7	16,7
Кредити банків та інших позик	23336,2	12,3	42324,4	16,3	50104,9	17,1	40878,3	15,3	21739,3	9,9
- кредити іноземних банків	2991,8	12,8	5002,8	11,8	8263,7	16,5	4497,4	11,0	3354,4	9,8
- іпотечне кредитування	161,2	0,7	149,5	0,4	257,7	0,5	577,1	1,4	21,8	0,1
Кошти іноземних інвесторів	4067,7	2,1	7196,1	2,8	5040,6	1,7	4881,2	1,8	5639,8	2,6
Кошти населення на індивідуальне житлове будівництво	16176,0	8,6	15102,9	5,8	21975,1	7,5	21770,0	8,1	22064,2	10,0
Кошти населення на будівництво власних квартир	4654,2	2,5	4470,0	1,7	3650,9	1,2	6574,8	2,5	...	...
Кошти інвестиційних компаній	...	....	...	...	....	...	....	...	1504,2	0,7
Інші джерела	8543,0	4,5	11363,9	4,3	11205,9	3,9	9230,9	3,4	6690,2	2,4
Всього	189060,6	100	259932,3	100	293691,7	100	267728,0	100	219419,9	100

Джерело: розраховано за даними [8, 558-559; 109; 194; 195].

Необхідно звернути увагу, що на капітальні інвестиції спрямовується не більше 20-25% від нарахованої амортизації, хоча амортизація (враховуючи її економічну суть) має, перш за все, направлятися на капітальні інвестиції. Незначна частка бюджетних ресурсів в капітальних інвестиціях зумовлена тим, що поточні

видатки становлять 83–93%, а капітальні – близько 9-10%. Кардинально змінити ці пропорції без зміни структури економіки та пріоритетів державних видатків, які мають переважно соціальне спрямування, досить проблематично. Частка кредитів банків у капітальних інвестиціях також незначна, хоча як засвідчили проведені нами розрахунки, від загальних ресурсів, що знаходяться у розпорядженні банків (які включають власний капітал та залучені кошти фізичних та юридичних осіб), на капітальні інвестиції спрямовується лише від 2 до 5 %. Таким чином, ресурси банків для капітального інвестування використовуються обмежено, що свідчить про неврахування банківською системою дійсного попиту суб'єктів економіки на кредити для модернізації економіки.

Іноземні інвестори також практично не вкладають кошти, їх частка в капітальних інвестиціях становить 2-3 %. Загалом обсяг прямих іноземних інвестицій в економіку України на початок 2014 року становив 58 млрд. дол. США, зменшившись до кінця року до 46 млрд. дол. США (табл. 2.11).

Таблиця 2.11

Прямі іноземні інвестиції в Україні

Показники	2007р.	2008р.	2009р.	2010р.	2011р.	2012р.	2013р.	2014р.
Прямі іноземні інвестиції в економіку України (акціонерний капітал), млрд. дол. США	29,54	35,62	40,05	44,8	50,33	55,3	58,1	45,9
Прямі іноземні інвестиції з України (акціонерний капітал), млрд. дол. США	6,19	6,20	6,23	6,87	6,9	6,48	6,77	6,35

Джерело: розраховано за даними [8, 523; 525; 194; 195].

Щодо такого важливого джерела інвестицій як заощадження населення, варто підкреслити, що в нинішній час його обсяги є незначними, бо високою часткою залишаються витрати на придбання товарів і послуг (79–85%). Тим не менш, частка вкладень вільних ресурсів у приріст фінансових активів становила в різні роки від 5 до 11%. Таким чином, можна констатувати появу зацікавленості громадян вкладати свої вільні фінансові ресурси в цінні папери. Слід звернути увагу, що структура витрат і заощаджень населення (табл. 2.12) свідчить про переважно споживчий характер витрат домогосподарств.

Таблиця 2.12

Витрати та заощадження населення України

Показники	2006 р.	2007 р.	2008 р.	2009 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.
Витрати та заощадження населення, млрд. грн.	472,1	623,3	845,6	894,3	1266	1457	1478	1531
<i>Структура видатків, %</i>								
Придбання товарів та послуг	81,7	82,9	80,4	79,4	81,9	81,4	84,0	85,3
Поточні податки на доходи, майно та інші сплачені трансферти	7,2	8,0	7,9	7,4	6,7	6,6	6,9	7,6
Приріст фінансових активів	7,8	4,6	6,1	7,9	10,3	11,1	7,5	5,3
Доходи від власності (сплачені)	1,8	2,8	3,5	4,0	2,3	1,3	1,4	1,7
<i>Реальний наявний дохід, % до попереднього року</i>	<i>111,8</i>	<i>114,8</i>	<i>107,6</i>	<i>90,0</i>	<i>108,9</i>	<i>113,9</i>	<i>106,1</i>	<i>91,6</i>

Джерело: систематизовано за даними [8, 626, 632; 155; 194; 195].

Т. Кізима робить висновок про те, що в сучасних умовах постала гостра необхідність звернутися до резервного внутрішнього капіталу – заощаджень населення – і активно використовувати їх у якості фінансових активів. При цьому ефективність ощадно-інвестиційного процесу значною мірою залежить від гармонізації державної політики доходів громадян та інвестиційної політики [111, с. 22-23; 112, с. 171-172]. На думку Т. Кізими, цілеспрямована державна політика у сфері доходів дасть змогу знизити диференціацію населення за рівнем доходів, що в подальшому забезпечить стійкий платоспроможний попит в економіці. Державна інвестиційна політика, в свою чергу, основними пріоритетами має визначити формування належної інфраструктури фінансового ринку та стимулювання вкладень у високотехнологічні та інноваційні галузі економіки [111, с. 24].

Таким чином, задіяні нині капітальні інвестиції, заощадження населення, іноземні інвестиції можна оцінити як недостатні для здійснення модернізації економіки України.

Здійснимо порівняння динаміки валових заощаджень та капітальних інвестицій (табл. 2.13). Найвищий рівень валових заощаджень спостерігався в 2002-2004 роках. Далі норма валових заощаджень почала знижуватися до 16% ВВП у

2011 році, до 14% – у 2012 році, 10,4% – у 2014 році. Така тенденція означає, що значна частина національного доходу використовується на споживання. Порівняння валових заощаджень як потенційних джерел для капітальних інвестицій показало, що в 2002-2005 роках валові заощадження перевищували обсяги інвестицій. Оскільки саме в ці роки норма валових заощаджень відносно ВВП була найвищою, можна зробити висновок, що в 2002-2005 роках не були задіяні всі можливі механізми для перетворення повного обсягу заощаджень в інвестиції.

Таблиця 2.13

Валові заощадження та капітальні інвестиції в Україні*

Показники	2002 р.	2004 р.	2005 р.	2006 р.	2008 р.	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2013 р.	2014 р.
Валові заощадження, млрд. грн. (потенційні власні фінансові ресурси для інвестицій)	62,6	109,8	113,4	126,9	197,5	151,7	197,6	208,4	152,6	164,1
Капітальні інвестиції, млрд. грн.	46,5	89,3	111,2	149,0	272,1	189,06	259,9	293,7	267,7	219,4
Залучені фінансові ресурси для інвестування, млрд. грн. (ряд.2 – ряд.1) % від обсягу інвестицій	X	X	X	22,1 14,8	74,6 27,4	37,36 19,8	62,3 24,0	85,3 29,0	115,1 43,0	55,3 25,2
Перевищення заощаджень над капітальними інвестиціями, млрд. грн. (невикористані можливості заощаджень) (ряд.1 – ряд.2)	16,1	20,5	2,2	x	x	x	x	x	x	x

* експертний розрахунок без врахування лагу між утворенням заощаджень та реальним інвестуванням

Джерело: розраховано за даними [8, 558-559; 109; 110; 115].

У 2006-2014 роках, навпаки, при зниженні норми валових заощаджень відносно ВВП (у 2014 році до 10,4%), капітальні інвестиції перевищили валові заощадження. Це означає, що для капітального інвестування були залучені, крім заощаджень, ще й додаткові ресурси. За результатами 2013 року залучені з різних джерел фінансові ресурси для інвестування становили 43% від загального обсягу капітальних інвестицій. А вже за результатами 2014 року – 25%. Такі тенденції свідчать, що консолідація ресурсів із різних джерел вже реально відбувається. У

вказаному контексті експерти підкреслюють, що заходи державного впливу мають передбачати мобілізацію й концентрацію ресурсів у руках держави для здійснення масштабних інвестицій [216, с. 641].

Динаміка капітальних інвестицій визначає можливості оновлення основного капіталу, проведення структурних реформ, формування базису довгострокового розвитку економіки [174, с. 3-7]. З цих позицій проаналізуємо напрями використання капітальних інвестицій в Україні в 2010-2014 роках (табл. 2.14).

Таблиця 2.14

Капітальні інвестиції в Україні за видами активів

Види активів	2010 р.		2011 р.		2012 р.		2013 р.		2014 р.	
	млрд. грн.	%	млрд. грн.	%	млрд. грн.	%	млрд. грн.	%	млрд. грн.	%
Інвестиції в матеріальні активи <i>у тому числі</i>	182,07	96,3	250,50	96,4	285,14	97,1	257,14	96,1	212,03	96,6
житлові будівлі	28,74	15,2	29,56	11,4	38,55	13,1	41,57	15,5	33,18	15,1
нежитлові будівлі	38,91	20,6	51,32	19,7	56,81	19,3	47,91	17,9	40,85	18,6
інженерні споруди	40,76	21,5	67,69	26,0	64,85	22,1	58,77	21,9	46,60	21,2
машини, обладнання, інвентар	55,18	29,2	73,7	28,3	85,94	29,3	80,97	30,3	68,95	31,4
транспортні засоби	11,40	6,0	18,92	7,3	28,19	9,6	16,60	6,3	13,83	6,3
земля	1,29	0,7	2,31	0,9	1,80	0,6	1,17	0,4	1,0	0,5
довгострокові біологічні активи	2,01	1,1	3,07	1,2	1,94	0,6	2,45	0,9	2,03	0,9
інші матеріальні активи	3,79	2,0	4,45	1,6	7,06	2,4	7,70	2,9	5,59	2,6
Інвестиції в нематеріальні активи	6,98	3,7	9,43	3,6	8,54	2,9	10,58	3,9	7,38	3,4
з них:										
програмне забезпечення та бази даних	2,82	1,5	3,27	1,3	3,43	1,2	3,51	1,3	2,97	1,4
права на комерційні позначення, об'єкти промислової власності, авторські та суміжні права, патенти, ліцензії, концесії	3,07	1,6	4,12	1,6	3,68	1,3	5,67	2,1	3,21	1,5
По Україні, млн. грн.	189,1	100	259,93	100	293,69	100	267,73	100	219,42	100

Джерело: розраховано за даними [8, 558; 109; 110].

Дані таблиці 2.14 свідчать, що в матеріальні активи спрямовується близько 96% капітальних інвестицій, з них у машини, обладнання – 28-31%, житлові та нежитлові будівлі – разом близько 36%, інженерні споруди – 21-26%. Якщо інвестиції в матеріальні активи становлять близько 96%, то в нематеріальні активи – близько 4%. Звичайно, що 3-4% інвестицій в нематеріальні активи – мізерна сума, тим більше, що в розвинених країнах нематеріальна складова займає суттєву частку під час оцінки рівня капіталізації компанії. Інвестиції в права на комерційні

позначення, об'єкти промислової власності, авторські та суміжні права, патенти, ліцензії, концесії в структурі загальних інвестицій становлять близько 2%, що є свідченням обмеженості технологічних розробок, без чого не можлива модернізація економіки. Капітальні інвестиції в 2014 році в нові активи становили 71,4% від загальних капітальних інвестицій, у активи, які були у використанні, – 4,7%, у витрати на капітальний ремонт – 7%, у витрати на поліпшення, вдосконалення, реконструкцію, модернізацію склали 16,9%.

Структура капітальних інвестицій за видами економічної діяльності (табл. 15) також засвідчує низьку модернізаційну складову.

Таблиця 2.15

**Структура капітальних інвестицій
за видами економічної діяльності в Україні, %**

Види економічної діяльності	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.
Сільське та лісове господарство, мисливство	7,2	7,7	6,6	7,1	8,6
Промисловість	34,2	36,2	35,1	39,5	39,3
- добувна промисловість	9,1	10,3	10,7	8,5	9,1
- переробна промисловість	20,0	17,3	14,8	17,3	19,4
- виробництво та розподілення електроенергії, газу та води	5,1	8,6	9,6	13,7	10,4
Будівництво	2,9	3,6	12,7	17,3	16,4
Торгівля, ремонт автомобілів, побутових виробів	6,9	7,3	8,5	8,4	9,4
Діяльність готелів та ресторанів	1,8	2,1	1,0	1,0	0,7
Діяльність транспорту та зв'язку	17,0	16,5	13,5	10,7	7,1
Фінансова діяльність	1,7	1,3	2,4	2,5	2,8
Операції з нерухомим майном, оренда, інжиніринг, надання послуг підприємцям	21,7	17,7	12,3	6,3	5,1
Державне управління	0,8	0,8	4,3	2,9	2,6
Освіта	1,1	1,0	0,5	0,4	0,4
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	1,6	1,4	1,1	0,8	0,6
Надання комунальних та індивідуальних послуг, діяльність у сфері культури та спорту	3,1	4,4	2,0	3,1	1,8

Джерело: розраховано за даними [8, 561, 562; 109; 110; 195].

Зокрема, протягом останніх п'яти років частка інвестицій в переробну промисловість становила 14-20%, незважаючи на те, що в Україні необхідно суттєво збільшити обсяги виробництва в галузях саме обробної промисловості, а також високотехнологічних і наукоємних виробництв. Позитивним можна вважати збільшення частки капітальних інвестицій в будівництво, оскільки ця галузь генерує значний мультиплікативний ефект.

Водночас, на фоні незадовільного спрямування інвестицій в переробну галузь,

досить значними є обсяги інвестицій в торгівлю, ремонт автомобілів і побутових виробів, а також в операції з нерухомим майном, оренду, інжиніринг, надання послуг підприємцям. Хоча ці види діяльності належать до типової ринкової інфраструктури, все ж пріоритетними для України на сучасному етапі є інвестування в переробну промисловість. Структура інвестування за сферами економіки є нераціональною, із надто високою часткою фінансово-посередницьких секторів [174, с. 11], інвестиційні потоки тяжіють до сировинних галузей та сфери послуг [216, с. 640].

Таким чином, основними тенденціями використання фінансових ресурсів, що перешкоджають процесам модернізації, є:

- *обмеженість фінансових ресурсів для модернізації національної економіки.*

Інвестиційна динаміка навіть в роки зростання суттєво відставала від загального приросту ВВП та промислового виробництва [174, с. 10-12];

- *нераціональна структура інвестування за сферами економіки*, оскільки дуже високою є частка інвестицій в фінансово-посередницькі сектори. Найактивніше здійснюються інвестиції в операції з нерухомим майном, фінансовий сектор, різні види ринкових послуг і сферу обслуговування. Інвестиційні потоки поки що оминають виробничу сферу, оскільки привабливими для інвестування залишаються сектори з високою ліквідністю та швидким обігом капіталу;

- *погіршення структури інвестування промислового виробництва.* Майже третина всіх інвестиційних ресурсів, що надходять у промисловість, спрямовуються в добувну галузь, виробництво електроенергії, металургійну промисловість. На цьому фоні недостатнє інвестиційне забезпечення переробних галузей не дозволяє поліпшити структуру економіки за рахунок збільшення частки високотехнологічних виробництв.

У результаті проведеного дослідження у таблиці 2.16 узагальнено показники, які свідчать про необхідність модернізації національної економіки. Найбільш показовим є місце України в індексі глобальної конкурентоспроможності. За результатами 2014 року наша держава посіла загальне 76 місце із 144 країн, за субіндексом «інноваційний потенціал» – 81 місце, за субіндексом «рівень технологічного розвитку» – 85 місце, за субіндексом «якість інститутів» – 130 місце.

Ці індекси вказують на відсутність модернізаційних зрушень в Україні.

Таблиця 2.16

Індикатори, що свідчать про необхідність модернізації економіки України

Показники	2007 р.	2008 р.	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.
Місце України в індексі глобальної конкурентоспроможності, у тому числі за субіндексами:	73	72	82	89	82	73	84	76
- інноваційний потенціал	65	52	62	63	74	71	93	81
- рівень технологічного розвитку	93	65	80	83	82	81	94	85
- якість інститутів	115	115	120	134	131	132	134	130
ВВП (за СНР-2008), млрд. грн.	751,1	990,8	947,0	1120,6	1349,2	1459,1	1522,6	1566,7
Нагромадження виробничого капіталу								
Валове нагромадження основного капіталу і матеріальних оборотних коштів, млрд. грн.	208,7	271,4	161,6	205,9	275,8	286,2	250,1	220,9
% до ВВП	27,8	27,4	17,1	18,4	20,6	19,6	16,4	14,1
Валове нагромадження основного капіталу, млрд. грн.	203,7	256,7	173,5	201,9	247,6	283,1	263,7	219,3
% до ВВП (рівень безпеки - не менше 30 %)	27,1	25,9	18,3	18,0	18,3	19,4	17,3	14,0
Знос основних засобів, % (рівень безпеки - не більше 35%)	52,6	61,2	60,0	74,9	75,9	76,7	77,3	78,5
Індустріальний розвиток								
Частка переробної промисловості:								
- в структурі валової доданої вартості, %	22,5	20,1	17,8	14,8	13,6	14,1	12,7	13,1
- в промисловому виробництві, % (рівень безпеки - не менше 70%)	73,9	72,9	69,4	68,6	66,3	67,7	66,8	68,4
Частка продукції машинобудування в промисловому виробництві, % (рівень безпеки - не менше 20%)	13,7	13,3	10,6	10,9	11,6	11,2	9,7	7,9
Впровадження інновацій								
Частка промислових підприємств, які впроваджували інновації, %	11,5	10,8	10,7	11,5	12,8	13,6	12,9	12,1
Частка інноваційної продукції в обсязі реалізованої продукції, %	6,7	5,9	4,8	3,8	3,8	3,3	3,3	2,5
Зайнятість, рівень доходів населення								
Рівень безробіття за методологією МОП, %	6,2	6,4	8,8	8,1	7,9	7,5	7,2	9,3
Реальний наявний дохід, % до попереднього року	114,8	107,6	90,0	117,1	108,9	113,9	106,1	91,6

Джерело: розраховано за даними [8, 467-468, 52; 53; 109; 110; 156; 195].

Слід також відмітити низький рівень валового нагромадження основного капіталу в структурі ВВП. Якщо норма нагромадження основного капіталу в 2008 році була на рівні 25,9 % ВВП, то в 2014 році - знизилася до 14 % ВВП. Такі

показники є недостатніми для модернізації економіки. У країнах, які здійснювали модернізацію та структурну перебудову економіки, рівень нагромадження основного капіталу становив понад 30% ВВП [174, с. 10-12]. Про необхідність модернізації також переконливо свідчить стан індустріального розвитку та рівень впровадження інновацій, що є наслідком незадовільного розвитку базових галузей, відсутності чіткого бачення структури економіки та механізмів фінансового забезпечення, які б дозволили спрямовувати фінансові ресурси у високотехнологічні галузі.

2.2. Оцінка джерел і обсягів фінансових ресурсів для модернізації економіки

Сталий економічний розвиток України можливий лише за умов залучення достатніх обсягів фінансових ресурсів для здійснення структурних змін. На думку Б. Луціва, можливість ефективного здійснення інвестиційної діяльності великою мірою визначається інвестиційним потенціалом суб'єктів інвестування. Загалом поняття «потенціал» трактують як наявні можливості, ресурси, запаси, засоби, що можуть бути використані для досягнення, здійснення чогось [130, с. 67-68]. В економічній енциклопедії дається таке визначення потенціалу – це наявні в економічного суб'єкта ресурси, їх оптимальна структура та вміння раціонально використати їх для досягнення поставленої мети [60, с. 13].

За визначенням Б. Луціва, інвестиційний потенціал – це валові заощадження у ВВП, створеному за рік, із вирахуванням поточного й особистого споживання. Оцінка інвестиційного потенціалу дає можливість визначити масштаб інвестиційної програми й потреби у внутрішніх запозиченнях для її здійснення. Інвестиційний потенціал суб'єкта господарської діяльності – це сукупність накопичених у результаті господарської діяльності власних ресурсів, які можуть бути використані для інвестицій без порушення поточної роботи, або ж характеристика спроможності підприємства щодо інвестування [130, с. 69; 131].

Джерела фінансового забезпечення модернізації національної економіки поділяються на внутрішні та зовнішні.

Внутрішні джерела фінансових ресурсів включають: прибуток; амортизаційні відрахування підприємств; резервні та страхові фонди; внески засновників в статутний капітал; дивіденди, проценти, дохід від операцій з капіталом і фінансового інвестування; спонсорські та донорські внески.

Зовнішні джерела фінансових ресурсів включають: ресурси вітчизняних та іноземних інвесторів; банківський інвестиційний кредит; цільовий державний кредит; податковий інвестиційний кредит; емісію акцій та облігацій; фінансовий лізинг; кошти державного та місцевого бюджетів; субсидії, дотації, гранти, пільги; кошти державних підприємств; благодійні внески.

Таким чином, теоретично існує досить багато джерел фінансових ресурсів, які можуть бути спрямовані на цілі модернізації економіки. Але для кількісної оцінки величини всіх зазначених ресурсів в статистиці не узагальнюється необхідна інформація. Тому в дисертації використані статистичні збірники, де представлені розширені дані щодо капітальних інвестицій, активів і фінансових результатів діяльності суб'єктів господарювання реального сектору економіки, звіти Національного банку України про діяльність банківської системи, звіти Національної комісії з цінних паперів і фондового ринку, звіти Національної комісії, що здійснює державне регулювання в сфері ринків фінансових послуг, в яких наведені показники щодо обсягів емісії цінних паперів, структури обсягу торгівлі цінними паперами тощо.

Оскільки в структурі джерел капітальних інвестицій майже 70 % становлять власні кошти суб'єктів господарювання, порівняємо потенційні фінансові ресурси (прибуток після оподаткування та амортизацію) із фактичним їх спрямуванням на капітальні інвестиції. Як показали проведені експертні розрахунки (табл. 2.17), із потенційних джерел на капітальні інвестиції у різні роки було спрямовано 38-55 % власних фінансових ресурсів. Решта фінансових ресурсів, ймовірно, була направлена на поповнення обігових коштів, виплату дивідендів, соціальну сферу тощо. При цьому на капітальні інвестиції було направлено в різні роки 13-20% від нарахованої амортизації (зносу), хоча амортизація (враховуючи її економічну суть) має, перш за все, спрямовуватися на капітальні інвестиції.

Таблиця 2.17

**Власні фінансові ресурси підприємств України
та обсяги їх спрямування на капітальні інвестиції**

Показники	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.
1. Прибуток прибуткових підприємств після оподаткування, <i>млн. грн.</i>	108853	155198	208896	210607	179259	205199
2. Амортизаційні нарахування в структурі операційних витрат з реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг), <i>млн. грн.</i>	86126	90844	101559	x	x	x
3. Амортизація (знос) основних засобів, <i>млн. грн.</i> <i>з неї сума амортизації, що спрямована на капітальні інвестиції</i> <i>% до нарахованого зносу (амортизації)</i>	120531 н.д x	121927 24076 19,7	118994 26176 22,0	146582 25799 17,6	185718 27654 14,9	195700 25852 13,2
4. Потенційний обсяг власних фінансових ресурсів для інвестування, млн. грн. (р.1 + р.3)	229384	277125	327890	357189	364977	400899
5. Спрямування власних фінансових ресурсів підприємств на капітальні інвестиції, <i>млн. грн.</i> <i>% до потенційних фінансових ресурсів</i>	127435 55,5	114964 41,5	152279 46,4	175424 49,1	170675,6 46,7	154629,5 38,6

Джерело: розраховано за даними [8, 558, 559; 53; 109; 110].

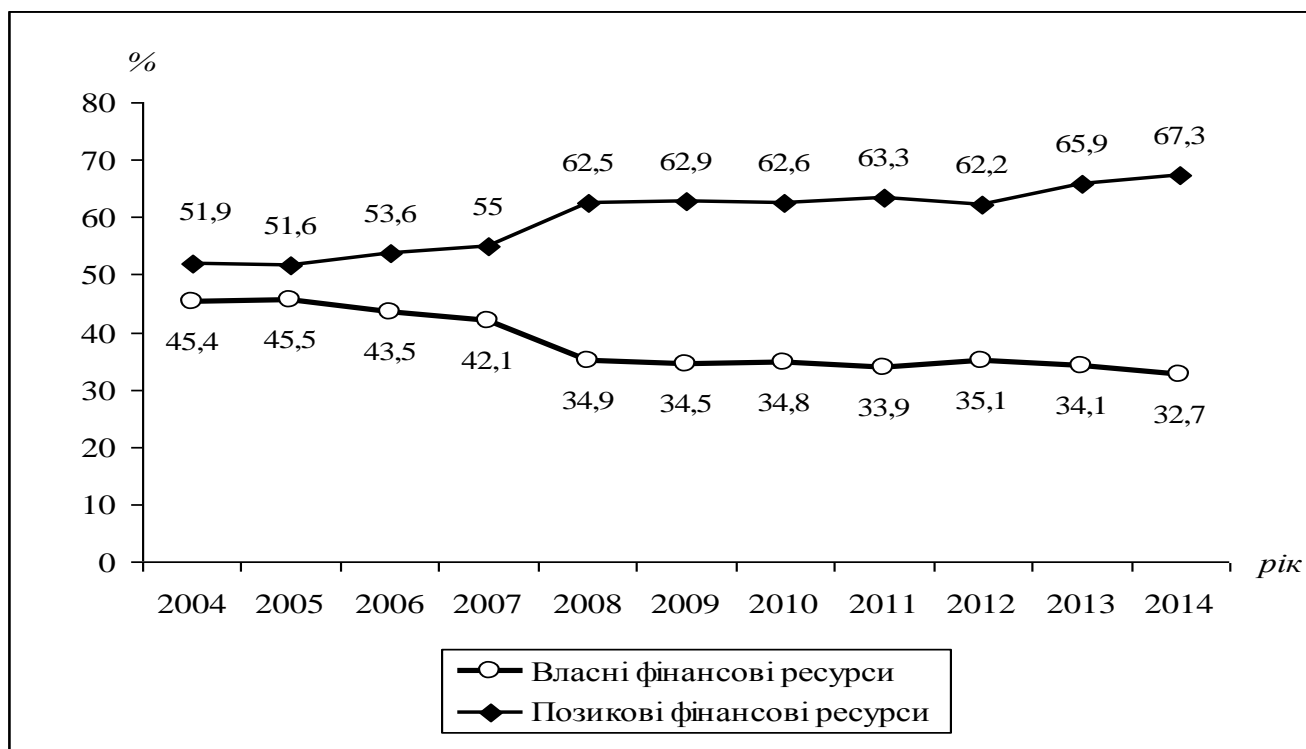
У таблиці 2.17 наведена також величина амортизаційних нарахувань в структурі операційних витрат з реалізованої продукції, яка була віднесена на собівартість продукції. Це важлива інформація для аналізу тенденцій використання амортизаційних відрахувань. Зокрема, якщо в 2010 році амортизація була нарахована в обсязі 121,9 млрд. грн., то на собівартість у складі операційних витрат було віднесено 90,8 млрд. грн., або 74,5%. Саме ця величина свідчить про реальне грошове відшкодування амортизації в ціні товару (послуги), тобто реальні грошові ресурси, які отримує підприємство і на основі яких може здійснювати відтворення основних засобів. Але з 2012 року органи статистики вже не надають інформацію про структуру операційних витрат і можливості такого аналізу відсутні.

Для збільшення величини амортизаційних відрахувань в світовій практиці застосовуються різні механізми, в тому числі прискорену амортизацію. Експерти

Національного інституту стратегічних досліджень приділяють механізму прискореної амортизації важливе значення [174, с. 18, 19]. На їх думку, при прискореній амортизації суб'єкти господарювання одержують додаткові кошти, не обтяжені податком (на відміну від прибутку). На амортизаційні відрахування не впливають кон'юнктурні зміни в економіці (спад виробництва, зміна цін і ставок за кредитами), тобто амортизація є стабільним джерелом фінансових ресурсів для модернізації. Крім того, наявність амортизаційного фонду передбачає його використання за цільовим призначенням на оновлення обладнання, а також прискорена амортизація дозволяє підприємцям отримувати додаткові кошти в перші роки використання основних засобів. Статистичні дані свідчать, що в Україні спостерігається зниження частки використання амортизації на капітальні інвестиції. Якщо в 2010 році від обсягу нарахованої амортизації на капітальні інвестиції було спрямовано 20%, то в 2014 році – близько 13%.

Світовий досвід показує, що введення пільгових норм амортизаційних відрахувань є одним з найефективніших методів стимулювання інвестиційної діяльності. У окремих країнах норма прискореної амортизації перевищує 100%, зокрема у Японії вона становить навіть 200% [174, с. 18, 19; 227]. У Великобританії передбачено вищий рівень норм амортизації для малих підприємств, ніж для великих фірм [221].

Здійснюючи аналіз джерел фінансових ресурсів, які суб'єкти господарювання можуть спрямувати на цілі модернізації національної економіки, слід розглядати взаємопов'язані чинники, що впливають на стан формування та використання фінансових ресурсів. Однією із головних причин, що знижує обсяги фінансових ресурсів, які можна спрямувати в проекти модернізації, на нашу думку, є структура джерел фінансування господарської діяльності підприємств України. Тенденції змін структури джерел фінансування підприємств показали (рис. 2.2), що з 2004 року по 2014 рік частка ресурсів для ведення діяльності, що формується на ендогенній основі, зменшилася з 45% до 33%. Це означає, що активно стали залучатися позичкові ресурси, які значно обмежують ту частку фінансових ресурсів, яку можна використати для капітальних інвестицій.

Рис. 2.2. Структура джерел фінансування господарської діяльності суб'єктів господарювання України

Джерело: розраховано за даними [52; 53].

Позичкові джерела суб'єктів господарювання України за обсягом значно перевищують ресурси, що формуються на власній (ендогенній) основі. На кінець 2014 року позичкові джерела становили 4320 млрд. грн. проти 2100 млрд. грн., що сформовані на базі власних джерел фінансових ресурсів (табл. 2.18).

Таблиця 2.18

Структура джерел фінансування діяльності суб'єктів економіки України

Показники	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.
Позичкові джерела, млрд. грн.	2314	2567	2958	3370	3757	4320
- у структурі загальних ресурсів, %	62,9	62,6	63,3	62,2	65,9	67,3
Власні джерела (власний капітал), млрд. грн.	1269	1427	1586	1905	1950	2100
- у структурі загальних ресурсів, %	34,5	34,8	33,9	35,1	34,1	32,7

Джерело: розраховано за даними [52; 53].

Як вірно звертає увагу І. Гуцал, обмеженість фінансових ресурсів внаслідок відсутності необхідних обсягів власних фінансових ресурсів і труднощів доступу до джерел позичкових і залучених коштів є найгострішою проблемою для малих і середніх підприємств [41, с. 80]. Як наслідок, в економіці України стрімко нарощується корпоративний борг, який вже досяг майже 270% ВВП (табл. 2.19).

Боргове навантаження на суб'єктів господарювання значно обмежує інноваційну та інвестиційну активність підприємств.

Таблиця 2.19

Корпоративний борг суб'єктів господарювання України, млрд. грн.

Показники	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.
Корпоративний борг, всього	2314	2567	2958	3370	3757	4236
% до ВВП	244,3	229,0	219,2	230,9	246,7	270,5
- довгостроковий	609	675	775	897	1070	...
- короткостроковий	1705	1891	2183	2473	2687	...
у тому числі:						
▪ короткострокові кредити банків	224	226	275	317	372	...
▪ кредиторська заборгованість	1428	1596	1839	2065	2170	...

Джерело: розраховано за даними [52; 53].

На фоні надмірного боргового навантаження та обмеженості інвестиційних ресурсів в економіці, не можна вважати економічно обґрунтованою структуру інвестицій суб'єктів господарювання. Як показують тенденції рис. 2.3, фінансові інвестиції відносно ВВП значно перевищують капітальні інвестиції (у 2014 році 48,8% проти 14,0%, при тому, що інвестиції в основний капітал, в умовах, коли здійснюється модернізація, мають бути на рівні не менше 30-35% ВВП).

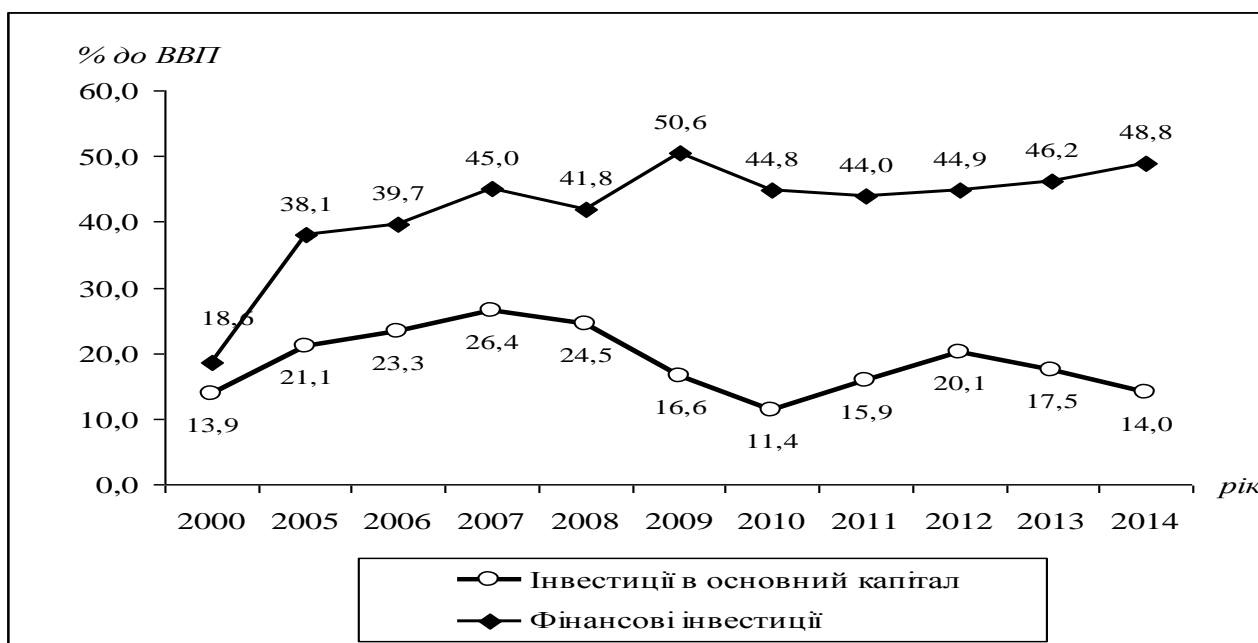

Рис. 2.3. Інвестиції суб'єктів господарювання України

Джерело: розраховано за даними [52; 53].

Порівняно із величиною фінансових інвестицій, інвестиції в нематеріальні активи є незначними (табл. 2.20). Якщо фінансові інвестиції вже сягнули 765 млрд.

грн., то інвестиції в нематеріальні активи в 100 разів менші – лише 7,4 млрд. грн. Проте саме інвестиції в нематеріальні активи створюють підґрунття для розробки й впровадження нових сучасних технологій.

Таблиця 2.20

Інвестиції суб'єктів господарювання України

Показники	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.
Фінансові інвестиції, млрд. грн.	502,9	594,3	656,4	703,6	765,0
% до ВВП	44,8	44,0	44,9	46,2	48,8
Капітальні інвестиції, млрд. грн.	189,1	259,9	293,7	267,7	219,4
% до ВВП	16,8	19,2	20,1	17,5	14,0
з них:					
Інвестиції в нематеріальні активи, млрд. грн.	7,0	9,4	8,5	10,6	7,4

Джерело: розраховано за даними [8, 558; 52; 53; 109; 110].

Дослідник О. Джумов зробив прогностичні розрахунки потреби підприємств у фінансових ресурсах, які можна консолідувати із різних джерел, у якій прибуток склав 20,5%; іноземні інвестиції – 21%; банківські кредити – 15,8%; прямі іноземні інвестиції в статутний капітал – 15%; амортизація – 11%, облігації – 7,2%; ресурси бюджетів і позабюджетних фондів – 3,2%; первинне розміщення акцій – 2,6%; обліковані банками векселі корпорацій – 0,9%. Крім того, О. Джумов для консолідації фінансових ресурсів на конкретні цілі пропонує максимально задіяти ресурси корпоративного сектору за рахунок [49, с. 26]:

- раціоналізації витрат виробництва й обігу, рівня оподаткування, що дасть змогу збільшити величину прибутку та амортизації;
- використання пайових та інвестиційних фондів, у тому числі тих, що входять до складу корпорацій, за умови надання гарантій інвесторам;
- притоку іноземного капіталу завдяки стимулюванню іноземних інвесторів, забезпечення їх безпеки та зниження ризиків;
- концентрації інвестиційного капіталу компаній, формування регіональних інвестиційних корпорацій зі створенням в їх структурі пайових інвестиційних фондів;

- залучення коштів пенсійних фондів, страхових компаній, а також кредитно-грошових ресурсів, заощаджень населення, портфельних і прямих іноземних інвестицій;
- залучення інвестиційних ресурсів на фондовому ринку за допомогою додаткової емісії акцій, розміщення облігацій;
- реалізації спільних інвестиційних проектів на дольовій основі із зацікавленими компаніями і приватними інвесторами, у тому числі за рахунок кредитних ресурсів банків.

Сьогодні низьку частку в капітальних інвестиціях в Україні посідають кредитні ресурси банківської системи – 10-17% від усіх обсягів. Але як засвідчили проведені нами розрахунки, від загальних ресурсів, що знаходяться в розпорядженні банків (табл. 2.21), на капітальні інвестиції спрямовується лише від 2 до 7%. Таким чином, кредитні ресурси використовуються обмежено, що свідчить про серйозні причини неврахування банківською системою дійсного попиту суб'єктів реальної економіки на кредити для модернізаційних цілей.

Таблиця 2.21

Загальні ресурси банківської системи України та обсяги їх спрямування на капітальні інвестиції

Показники	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.
Власний капітал банків, <i>млн. грн.</i>	115175	137725	155487	169320	192599	148023
Зобов'язання банків (залучені кошти фізичних та юридичних осіб), <i>млн. грн.</i>	765127	804363	898793	957872	1085496	1168829
Всього ресурсів, <i>млн. грн.</i>	880302	942088	1054280	1127192	1278095	1316852
Кредити банків, спрямовані на капітальні інвестиції, <i>млн. грн.</i>	25587	23336	42324	50105	40878	21739
Частка ресурсів банків, що спрямована на капітальні інвестиції, до загальних ресурсів, %	2,9	2,5	4,0	4,4	3,2	1,6

Джерело: розраховано за даними [19; 23; 109; 121; 157].

Такому становищу можна знайти пояснення. Зокрема, на думку І. Гуцала, будь-який кредитор готовий ризикувати в певних пропорціях, і коли в балансах підприємств усього 10-15% власного капіталу, а решта – позичковий, ризики істотно збільшуються. Найзатребуваніші підприємцями кредити – на поповнення оборотних коштів, купівлю обладнання, комерційної нерухомості [41, с. 81].

За висновками І. Гуцала, в ринковій економіці існують досить ефективні механізми мобілізації ресурсів з різних джерел та їх скерування у виробничі інвестиції. Одним із таких механізмів є банківські інвестиції. Але на сьогодні кредити банків інвестиційного характеру становлять 13% [40, с. 108]. Тому має бути кардинально змінена політика банків у частині кредитування інноваційних проектів.

Але обов'язковим чинником має стати зниження ризиків кредитування. На сьогоднішньому етапі економічного розвитку в умовах зменшення обсягів державних інвестицій банки повинні зайняти місце головних інвесторів економіки [40, с. 109]. Разом з тим, з метою зменшення ризиків, І. Івасів вважає за доцільне впровадити систему макроекономічного стрес-тестування у вітчизняних банках [107, с. 9-11]. Аналіз структури пасивів банківської системи (табл. 2.22) свідчить, що капітал і резерви становлять 11-15%, кошти підприємств – 13-20%, депозити фізичних осіб – 23-33%. Таким чином, майже третину потенційних інвестиційних ресурсів надають банкам безпосередньо громадяни.

Таблиця 2.22

Структура пасивів банківської системи України, %

Показники	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.
капітал та резерви	13,1	14,6	14,8	15,0	15,1	11,2
кошти підприємств	13,1	15,3	17,6	18,0	18,4	19,8
депозити фізичних осіб	23,8	28,3	29,0	32,3	33,9	31,6
міжбанківські депозити	6,7	3,7	3,9	3,5	3,7	2,3
кошти нерезидентів	3,6	1,4	1,2	1,2	0,7	0,34
боргові зобов'язання	0,6	0,3	0,7	1,0	1,1	...
кредити	32,2	28,1	23,8	18,5	16,3	24,4
інші пасиви	6,9	8,3	9,0	10,5	10,8	10,3

Джерело: розраховано за даними [19; 23; 157].

Але при цьому, структура активів банківської системи демонструє (рис. 2.4), що кредити населенню в 2014 році склали 13%, а кредити реальному сектору –

майже 60%, тобто суб'єктам господарювання надається досить значний обсяг кредитів, але вони, в основному, спрямовуються на поточні цілі.

Рис. 2.4. Структура активів банківської системи України

Джерело: розраховано за даними [19; 23; 121; 157].

О. Дзюблук наголошує на тому, що дієвість кредитного впливу на виробництво залежить багато в чому від інструментів центрального банку, а саме від застосування поряд із ринковими й неринковими інструментами [50, с. 17; 51, с. 50-52]. Також О. Дзюблук вбачає за необхідне активізувати банківське кредитування малого та середнього бізнесу, що зможе надати додаткові фінансові ресурси не лише для короткострокових, а й капітальних інвестицій. На думку експертів, динаміка капітальних інвестицій свідчить про невідповідність обсягів і структурно-динамічних характеристик інвестиційних ресурсів потребам вирішення модернізаційних завдань [174, с. 3]. Враховуючи, що модернізація є необхідною умовою зміни технічної та технологічної бази економіки та передбачає одночасну розбудову ефективного інституційного середовища, мають бути задіяні усі можливі джерела для фінансування цих суспільно значимих завдань.

Проведені дослідження показали, що для капітальних інвестицій повною мірою не використовуються потенційні можливості банківської системи та амортизаційної політики при тому, що можливості бюджету та населення на даний

час є обмеженими. Тому на державному рівні доцільно визначити інституційні основи консолідації ресурсів із усіх традиційних та нетрадиційних джерел, включаючи механізми фондового ринку та цільової кредитної емісії [24, с. 24] для подальшої концентрації ресурсів на пріоритетних напрямках модернізації економіки.

Оцінюючи інвестиційні ресурси, експерти підкреслюють, що вагомим доповненням до наявних ресурсів, реальними і значними за обсягами є кошти, які можна одержати в результаті кредитної емісії центрального банку та їх цільового спрямування на реалізацію інноваційних програм із використанням пільгових ставок [24, с. 24]. Вчені пропонують розширити джерела капітальних інвестицій за рахунок цільової емісії, спрямованої на інноваційні проекти.

Про потенційні джерела інвестиційних ресурсів для цілей модернізації економіки, які можна залучити на ринку цінних паперів, свідчать дані Національної комісії з цінних паперів і фондового ринку України. Для цього проаналізуємо динаміку зареєстрованих випусків цінних паперів, обсяги та структуру торгів на фондовому ринку (табл. 2.23).

Таблиця 2.23

**Динаміка обсягу зареєстрованих випусків
цінних паперів в Україні (наростаючим підсумком)**

Показники	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.
Зареєстровані випуски цінних паперів всього, млрд. грн.	740,0	835,6	1014,8	1122,5	1264,5	1469,4
з них:						
Акції	393,1	433,7	491,9	507,7	571,9	716,3
Цінні папери інститутів спільного інвестування	207,3	252,7	337,3	371,3	406,4	435,5

Джерело: розраховано за даними [98, 17, 19, 41].

Як свідчать дані звітів Національної комісії з цінних паперів і фондового ринку, на початок 2015 року в Україні було зареєстровано випусків цінних паперів на загальну суму 1469,4 млрд. грн., з них акцій – на суму 716,3 млрд. грн. На цьому фоні досить значним виглядає обсяг зареєстрованих цінних паперів інститутів спільного інвестування – 435,5 млрд. грн. Аналізуючи співвідношення зазначених величин та дані таблиць 2.23, можна зробити висновок, що в корпоративному секторі порівняно із колективною (приватною) системою через інститути спільного

інвестування, формується не досить значний обсяг інвестицій, які можна залучити на фондовому ринку. Про недостатні обсяги фінансових ресурсів, які фактично залучаються в економіку України на довгостроковій основі, свідчать дані табл. 2.24. Так, у 2013 році за рахунок довгострокових цінних паперів в економіку було залучено 42,5 млрд. грн., а за рахунок надання довгострокових кредитів – 32,7 млрд. грн. У 2014 році на фондовому ринку було залучено лише 29 млрд. грн. довгострокових фінансових ресурсів.

Таблиця 2.24

Залучені інвестиції в економіку України в 2009-2013 роках, млрд. грн.

Показники	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.
Довгострокові кредити банків	...	39,1	46,3	33,7	32,7	44,2
Довгострокові цінні папери	...	9,5	35,9	51,4	42,5	29,0

Джерело: розраховано за даними [98, 18].

Про обмежені можливості залучення ресурсів для модернізації економіки на фондовому ринку свідчить динаміка та структура обсягу торгів на ринку цінних паперів (див. табл. 2.25; рис. 2.5).

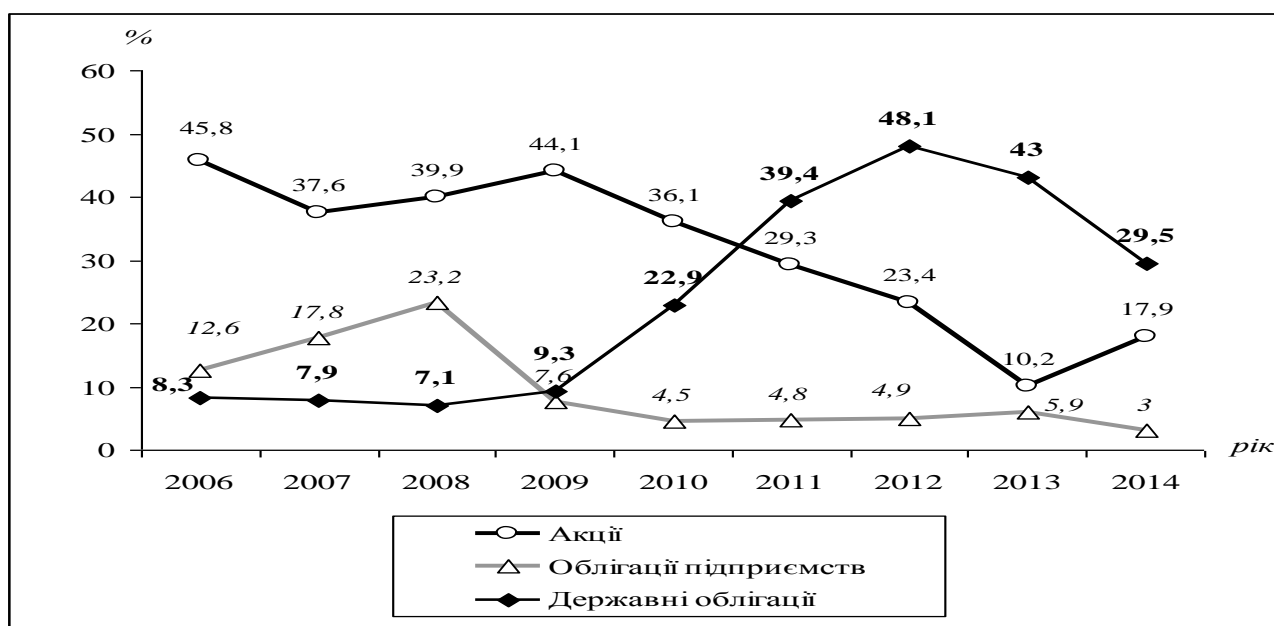

Рис. 2.5. Обсяг торгівлі акціями та облігаціями в загальній структурі торгівлі на ринку цінних паперів України

Джерело: розраховано за даними [98, 12].

Найбільшу частку в 2011-2013 рр. (39–48%) займали державні облігації, які за своїм цільовим призначенням є борговими інструментами, що використовуються для фінансування дефіциту бюджету, і тому не можуть розглядатися як джерело

інвестицій для модернізації економіки. У 2014 році частка торгівлі державними облигаціями знизилася до 29,5%. Найбільш несприятливим є те, що частка акцій та облигацій підприємств має тенденцію до зменшення. Зокрема, якщо в 2009 році в структурі обсягу торгів акції становили 44%, в 2010 році – 36%, то в 2013 році – лише 10%. За результатами 2014 року частка торгівлі акціями підвищилася до 17,9%. Обсяги торгівлі облигаціями підприємств поступово зменшуються. Якщо в структурі торгів в 2009 році вони займали 7,6%, то в наступні роки – 3-5%.

Таблиця 2.25

**Динаміка та структура обсягу торгів на ринку
цінних паперів в Україні**

Показники	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.
Всього, з них:	1067,3	1537,8	2171,1	2530,9	1677,0	2331,9
Державні облигації, <i>млрд. грн.</i> <i>частка, %</i>	99,0 9,3	354,1 22,9	855,5 39,4	1217,0 48,1	721,5 43,0	688,1 29,5
Цінні папери інститутів спільного інвестування, <i>млрд. грн.</i> <i>частка, %</i>	76,3 7,15	115,5 7,49	114,7 5,27	137,7 5,44	496,5 29,6	240,1 10,3
Акції, <i>млрд. грн.</i> <i>частка, %</i>	470,7 44,1	556,2 36,1	636,1 29,3	591,9 23,4	171,1 10,2	415,5 17,9
Казначейські зобов'язання та векселі, ощадні сертифікати, сертифікати фондів операцій з нерухомістю, іпотечні цінні папери, депозитні сертифікати НБУ, заставні цінні папери, <i>млрд. грн.</i> <i>частка, %</i>	339,3 31,79	441,8 28,72	435,7 20,06	426,9 16,86	167,4 9,98	904,9 38,8
Облигації підприємств, <i>млрд. грн.</i> <i>частка, %</i>	81,1 7,6	69,5 4,5	103,7 4,8	124,9 4,9	98,8 5,9	69,9 3,0
Деривативи (похідні цінні папери), <i>млрд. грн.</i> <i>частка, %</i>	0,1 0,01	3,7 0,24	24,0 1,1	24,9 0,98	18,0 1,07	9,31 0,40
Муніципальні облигації, <i>млрд. грн.</i> <i>частка, %</i>	0,7 0,06	0,5 0,03	1,7 0,08	7,5 0,3	3,6 0,21	4,11 0,18

Джерело: розраховано за даними [98, 24, 29, 36-39, 44, 45, 53].

Таким чином, механізми фондового ринку в частині залучення інвестицій корпоративного сектора є неповністю задіяними. У той же час ринок колективних інвестицій (інститутів спільного інвестування) демонструє високу активність і може

розглядатися як джерело інвестування інноваційних проектів для цілей модернізації економіки (рис. 2.6). Але для цього необхідно сформувати інституційну систему з відбору та затвердження проектів модернізації як важливих об'єктів для цільового вкладення вільних фінансових ресурсів. Хоча в 2014 році частка цінних паперів інститутів спільного інвестування в загальній структурі торгів на фондовому ринку знизилася до 10,3%, це є вищим рівнем, ніж було в 2009-2012 роках. Таким чином, цінні папери інститутів спільного інвестування слід розглядати як вагоме джерело інвестицій в проекти модернізації національної економіки.

Рис. 2.6. Обсяг торгівлі цінними паперами інститутів спільного інвестування, іпотечними паперами, казначейськими зобов'язаннями, векселями в загальній структурі торгівлі на ринку цінних паперів України, %
Джерело: розраховано за даними [98, 40, 45, 53].

Аналіз тенденцій формування інвестиційних ресурсів для модернізації економіки України на фондовому ринку показав, що обсяги інвестицій, які можна залучити в корпоративному секторі та на фондовому ринку, мають тенденцію до зменшення. Водночас сфера приватного (колективного) інвестування демонструє значні потенційні можливості. Враховуючи, що економічне зростання та індустріальний розвиток держави значною мірою залежать від механізмів залучення вільних фінансових ресурсів, їх консолідації і концентрації на соціально важливих напрямках інвестування, доцільно на державному рівні розробити дієві механізми стимулювання інвестиційних процесів в корпоративному секторі та на фондовому

ринку. Необхідно також вирішити питання щодо формування розгалуженої інституційної мережі з відбору інноваційних проектів як державно важливих об'єктів для розміщення інвестицій в проекти модернізації. Особливу увагу науковому і експертному середовищу бажано приділити процесам розвитку інститутів спільного інвестування, оскільки зазначена сфера колективних інвестицій є практично не дослідженою, при тому, що має значні інвестиційні можливості.

А. Аганбегян пропонує для модернізації та інноваційного розвитку економіки задіяти кошти пенсійних фондів (в тому числі недержавних), ресурси страхових компаній, пайові фонди, кошти банків та інвестиційних компаній, а також здійснювати випуск прибуткових державних цінних паперів для іноземних інвесторів і населення [1, с. 3-11]. Це підтверджує висновок про те, що в Україні можуть бути значно розширені джерела залучення інвестицій на консолідованій основі з метою їх подальшого спрямування на конкретні цілі.

Аналіз показників діяльності недержавних пенсійних фондів в Україні показав (табл. 2.26), що вони поки що володіють активами в обсязі близько 2,5 млрд. грн.

Таблиця 2.26

Окремі показники діяльності недержавних пенсійних фондів в Україні

Показники	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013р.	2014р.
Кількість недержавних пенсійних фондів (НПФ), <i>одиниць</i>						
- відкриті	71	71	70	65	57	58
- корпоративні	11	8	8	9	9	9
- професійні	10	10	10	10	8	8
Загальна вартість активів НПФ, млрд. грн.	0,85	1,13	1,38	1,66	2,13	2,47
Структура активів НПФ, %						
- грошові кошти	...	38,1	32,4	35,1	38,8	39,3
- облігації підприємств	...	цінні папери разом 49,2	25,3	31,3	30,9	27,5
- акції	...		18,5	15,5	13,0	10,6
- державні цінні папери	...		15,0	11,7	10,7	15,3
- облігації місцевих позик	...		0,5	0,2	0,5	0,0
- об'єкт нерухомості	...	5,7	3,5	3,0	2,7	2,83
- банківські метали	...	2,8	1,9	1,1	0,7	0,6
- інші інвестиції	...	4,2	2,74	2,1	1,27	3,9

Джерело: систематизовано і розраховано за даними [95; 98, 51].

Більше третини активів – це грошові кошти, які використовуються для нарахування доплат до пенсій. В облігації підприємств недержавними пенсійними фондами в різні роки було спрямовано близько 30%, акції – 10-18%, державні цінні

папери – 10-15% загальної величини активів.

Таким чином, за рахунок недержавних пенсійних фондів для інвестування економіки можна залучити суму близько 1-1,5 млрд. грн., що порівняно, наприклад, із ресурсами інститутів спільного інвестування, є незначною величиною. На практиці фінансові ресурси недержавних пенсійних фондів використовуються для створення пенсійних накопичень та перебувають в розпорядженні компаній з управління пенсійними активами. В Україні значний обсяг пенсійних активів спрямовується в банківські депозити, менша – в державні боргові цінні папери.

В. Толуб'як розглядає систему недержавного пенсійного забезпечення, як вагому складову розвитку фінансового ринку [200, с. 69-70], а також доводить необхідність введення в обіг пенсійних облігацій як фінансового механізму залучення вільних грошових коштів не тільки до Пенсійного фонду, а й в інвестиційний процес. В. Толуб'як і Г. Козак як вагоме джерело поповнення недержавних пенсійних фондів пропонують активно залучати міграційний капітал, тобто ресурси, які отримують українські заробітчани за кордоном [201, с. 87-88]. Під час оцінки потенційних фінансових ресурсів, які можна залучити в фінансовому секторі, варто звернути увагу на структуру активів вітчизняних фінансово-кредитних установ (табл. 2.27).

Таблиця 2.27

Структура активів фінансово-кредитних установ України, %

Фінансово-кредитні установи	2011 р.		2012 р.		2013 р.		2014 р.	
	млрд. грн.	%	млрд. грн.	%	млрд. грн.	%	млрд. грн.	%
Комерційні банки	1211,5	93,5	1267,9	92,6	1408,7	91,9	1520,8	91,2
Небанківські фінансові установи, разом	84,2	6,5	100,8	7,4	125,0	8,1	147,9	8,8
Страхові компанії	48,1	3,7	56,2	4,1	66,4	4,3	70,3	4,2
Недержавні пенсійні фонди	1,4	0,1	1,7	0,1	2,1	0,1	2,5	0,1
Кредитні спілки	2,4	0,2	2,7	0,2	2,6	0,2	2,3	0,1
Інші кредитні установи	9,4	0,7	9,0	0,7	12,6	0,8	12,7	0,8
Фінансові компанії	19,9	1,5	29,7	2,2	39,8	2,6	51,3	3,1
Ломбарди	1,2	0,1	1,6	0,1	1,5	0,1	1,7	0,1
Юридичні особи публічного права	х	х	4,6	0,3	4,5	0,3	7,1	0,4
Всього	1295,7	100	1368,7	100	1533,7	100	1668,7	100

Джерело: систематизовано і розраховано за даними [95; 98; 99; 159].

Якщо комерційні банки зосереджують 90% всіх активів, то небанківські фінансові установи – близько 8%, страхові компанії – 4%, недержавні пенсійні фонди – 0,1%, фінансові компанії – 2,6%. Тому банківську систему слід розглядати як найпотужніше інвестиційне джерело. Завдання полягає в тому, щоб сформувати ефективну систему визначення пріоритетних проектів, куди потрібно спрямовувати банківські ресурси. Враховуючи те, що переважає кредитування на поточні (споживчі цілі), такої системи ще не створено.

Проведене у даному розділі дисертації дослідження дозволило узагальнити показники, що свідчать про обмеженість фінансових ресурсів для модернізації національної економіки (табл. 2.28).

Таблиця 2.28

**Індикатори, що свідчать про обмеженість фінансових ресурсів
для модернізації національної економіки**

Показники	2007р.	2008р.	2009р.	2010р.	2011р.	2012р.	2013р.	2014р.
Рівень споживання та заощадження								
Кінцеві споживчі витрати, <i>млрд. грн.</i>	583,5	795,2	800,7	946,3	1154,2	1287,5	1397,5	1409,8
<i>% до ВВП</i>	77,7	80,3	84,5	84,4	85,5	88,3	91,8	90,0
Валове заощадження, <i>млрд. грн.</i>	177,2	197,5	151,7	197,6	208,4	198,6	152,6	164,1
<i>% до ВВП</i>	24,6	20,8	16,6	18,25	16,0	14,1	10,5	10,4
Капітальні інвестиції								
Капітальні інвестиції, <i>млрд. грн.</i>	222,7	272,1	192,9	189,1	260	293,7	267,7	219,4
<i>% до ВВП</i>	29,6	27,4	20,3	16,8	19,2	20,1	17,5	14,0
Частка капітальних інвестицій в галузь машинобудування, %	2,4	2,3	1,8	2,3	2,2	2,6	2,1	2,4
Фінансові інвестиції								
Фінансові інвестиції суб'єктів господарювання, <i>млрд. грн.</i>	338,0	414,6	479,8	502,9	594,3	656,4	703,6	765,0
<i>% до ВВП</i>	45,0	41,8	50,6	44,8	44,0	44,9	46,2	48,8
Капітальні видатки бюджету								
Капітальні видатки зведеного бюджету, <i>млрд. грн.</i>	38,7	41,2	20,1	30,6	41,9	40,7	29,4	20,2
<i>% в структурі видатків бюджету</i>	17,1	13,3	6,5	8,1	10,0	8,3	5,8	3,9
Дефіцит зведеного бюджету, <i>% до ВВП (рівень безпеки - не більше 3% ВВП)</i>	-1,1	-1,5	-4,1	-5,8	-1,7	-3,5	-4,2	-4,6
Власні фінансові ресурси суб'єктів господарювання								
Чистий прибуток прибуткових підприємств, <i>млрд. грн.</i>	132,5	144,5	108,8	155,2	208,9	210,6	179,3	205,2
<i>% до ВВП</i>	17,6	14,6	11,5	13,8	15,5	14,4	11,8	13,1
Амортизація основних засобів, <i>млрд. грн.</i>	84,1	108,4	120,5	121,9	119,0	146,6	185,7	195,7
<i>% до ВВП</i>	11,2	10,9	12,7	10,9	8,8	10,0	12,2	12,5
Ресурси фондового та кредитного ринків								
Залучені в економіку фінансові ресурси через довгострокові цінні папери, <i>млрд. грн.</i>	5,0	3,5	8,8а	9,5	35,9	51,4	42,5	29,0

Продовження табл. 2.28

Кредити (від 1 року) в реальний сектор економіки, млрд. грн.	152,5	253,3	262,8	292,7	324,2	308,9	333,0	439,1
Позикові фінансові ресурси в економіці								
Корпоративний борг, % до ВВП	190,4	214,0	244,3	229,0	219,2	230,9	246,7	270,5
Державний та гарантований державою борг, % до ВВП	12,3	20,0	33,5	38,5	35,0	35,3	38,4	70,2
Вкладення банків у боргові цінні папери в структурі їхніх активів, %	4,8	4,4	4,5	8,9	8,3	8,5	10,8	12,8

Джерело: розраховано за даними Державної служби статистики України

Необхідність пошуку додаткових фінансових джерел для модернізації значно активізувало дослідження ресурсних можливостей держави. Зокрема, В. Онищенко наголошує на тому, що модернізацію необхідно починати за будь-яких стартових умов, але треба зробити виважену оцінку ресурсів і можливостей [153, с. 6]. При цьому пошук інвестиційних джерел має забезпечити баланс між інноваційними витратами та фінансовими можливостями [210, с. 13].

С. Дорогунцов та О. Горська розглядають механізм структурних трансформацій як зважене поєднання прямого державного регулювання модернізації економіки шляхом міжгалузевого і внутрішньогалузевого розподілу ресурсів, розробки регіональних програм на базі місцевого ресурсного потенціалу і управління перебудовою на базі організації фінансування та стимулювання науково-технічних досліджень [211, с. 31]. Ю. Кінзерський висловлює однакову думку із С. Глазьєвим та Я. Дубенецьким, що державне стимулювання має здійснюватися на основі державного замовлення випереджаючого розвитку виробництва переробних галузей (насамперед наукомістких і високотехнологічних виробництв), які замикають на собі міжгалузеві технологічні ланцюги та можуть розглядатися як локомотив або точки зростання у зв'язку із здатністю створювати мультиплікативний ефект зростання, економічної та інноваційної активності в суміжних виробництвах [113, с. 30].

Крім того, деструктивні зміни у промисловості засвідчують необхідність її подальшого розвитку на основі системної, ресурсно збалансованої довгострокової стратегії, а реструктуризація промислового виробництва вимагає відповідних взаємоузгоджених управлінських рішень і ресурсів. Інвестиційне забезпечення структурних змін і технологічної модернізації можливо здійснити на основі

розширення та збільшення джерел капітальних інвестицій, підвищення доступності інвестиційних ресурсів і стимулів [113, с. 24, 27, 29].

Пропозиції фахівців Національного інституту стратегічних досліджень Я. Белінської та Є. Медведкіної [218, с. 6] щодо збільшення обсягу інвестицій також ґрунтуються на принципах консолідації та концентрації ресурсів. Експерти пропонують нарощувати довгострокові інвестиції в реальний сектор та фінансувати модернізаційні процеси шляхом:

- активізації розбудови інфраструктури та механізмів переливу капіталів між сегментами фінансового ринку;
- сприяння розвитку внутрішнього ринку боргового фінансування, насамперед ринку акцій і «довгих» фінансових ресурсів для інвестування в пріоритетні галузі економіки;
- створення умов для інвестиційної активності фізичних осіб шляхом розвитку системи колективного інвестування;
- створення спеціалізованих інвестиційних кредитно-фінансових установ; формування бюджету розвитку.

Також за висновками експертів, розширення обсягів державного інвестування може відбуватися за рахунок скорочення необґрунтованих пільг, ревізії діючих програм на предмет відповідності цілям стратегічного розвитку, скорочення витрат на державне управління.

Збільшення капітальних видатків має відбутися, з одного боку, в напрямі підтримки конкретних інвестиційних проектів у пріоритетних сферах, а з другого – в напрямі збільшення фінансування капітальних витрат у тих сферах, які споживатимуть продукцію, вироблену в результаті реалізації цих проектів [114, с. 43]. В. Сенчагов вважає, що державні фінанси мають трансформуватися з переважно категорії перерозподільчої в реальну відтворювальну категорію [209, с. 97, 395]. Ключовим напрямом мають стати *процеси реалокції* фінансових ресурсів у ті сфери діяльності, що спроможні підвищити конкурентоспроможність країни, вивести її на новий технологічний уклад.

З огляду на те, що обсяги фінансових ресурсів, які спрямовуються для цілей модернізації, є обмеженими, проведений аналіз підтвердив, що для суттєвого збільшення їх розміру необхідно задіяти новий механізм пошуку й залучення коштів,

що ґрунтується на принципах консолідації (тобто їх об'єднання для конкретної мети). Аналіз показав, що потенційні джерела інвестиційних ресурсів є в наявності, однак вони розпорошені, тому використовуються нецілеспрямовано. Всі фінансові ресурси необхідно консолідувати та направляти на найважливіші для інноваційного розвитку проекти. Процес консолідації фінансових ресурсів має об'єднати фінансову діяльність держави, регіонів, суб'єктів підприємництва, інвестиційних фондів для вирішення індустріально та соціально значимих завдань. Також, на нашу думку, необхідно змінити підходи до правового регулювання процесів фінансового забезпечення модернізації економіки, які полягають у встановленні на законодавчому рівні економічно обґрунтованих фінансових нормативів щодо спрямування частини ресурсів банківської системи і небанківських фінансових установ для фінансування проектів модернізації, що дасть можливість більш ефективно використовувати їхні ресурси з метою інноваційного розвитку національної економіки;

Процес консолідації фінансових ресурсів має стати складовою економічної політики держави, що стимулює об'єднання вільних ресурсів для виконання пріоритетних завдань розвитку суспільства.

2.3. Державно-приватне партнерство та інститути спільного інвестування в системі фінансового забезпечення модернізації економіки

Проведений в підрозділах 2.1; 2.2 дисертації аналіз засвідчив обмеженість фінансового потенціалу, який може бути використаний для здійснення модернізації економіки України та фінансування інноваційних проектів в індустріальних галузях. Світовий досвід підтверджує, що інновації виступають потужним рушієм суспільного виробництва. Видатний вчений і дослідник Й. А. Шумпетер уособлював інновації з історично безповоротною зміною способу виробництва речей. У контексті визначення джерел формування достатнього фінансового потенціалу розвитку країни інноваційний процес слід розглядати в широкому форматі, оскільки він є соціально-техніко-економічним процесом, який на основі виявлення суспільних потреб спонукає суспільство до розроблення нової науково-технічної

продукції. Тому інновації можна характеризувати як результат інвестування в розробки з метою отримання нових знань, інноваційної ідеї з оновлення різних сфер життя з подальшим їх запровадженням для отримання додаткової цінності [198, с. 184].

Для визначення головних завдань, які необхідно вирішувати в сфері пошуку й розширення джерел формування фінансового потенціалу для модернізації економіки, доцільно спочатку оцінити, на якому рівні економічної безпеки знаходиться інноваційно-інвестиційна діяльність в Україні (табл. 2.29). Для отримання таких оцінок в дисертації розраховані індикатори інноваційно-інвестиційної безпеки на основі методики, затвердженої Міністерством економічного розвитку і торгівлі України [135].

Індикатори інноваційно-інвестиційної безпеки національної економіки, розроблені Міністерством економічного розвитку і торгівлі України дають характеристику багатьом аспектам і дозволяють оцінити:

- стан нагромадження основного капіталу та тенденції введення основних засобів;
- обсяги виконаних науково-технічних робіт; розмір витрат на науку;
- стан залучення іноземних інвестицій;
- кількість підприємств, що впроваджують інновації та частку інноваційної продукції в загальному обсязі реалізованої продукції;
- рівень експорту роялті, ліцензійних послуг, комп'ютерних та інформаційних послуг, наукових і конструкторських розробок, послуг в архітектурних, інженерних та інших технічних галузях;
- доступ до мережі Інтернет;
- розмір національної економіки щодо світового ВВП для оцінки місця України в світовому поділі праці.

Крім того, індикатори розподілені за діапазонами характеристичних значень, що визначають конкретний рівень економічної безпеки. Тому розрахувавши

індикатори, можна отримати більш-менш повну картину щодо стану безпеки в інноваційно-інвестиційній сфері.

Таблиця 2.29

Індикатори інвестиційно-інноваційної безпеки економіки України

Індикатори	Діапазони характеристичних значень індикаторів, що визначають рівень економічної безпеки					По Україні (станом на 1.01.2013р.)
	критичний	небезпечний	незадовільний	задовільний	оптимальний	
Розмір економіки України, % до світового ВВП	0,15	0,2	0,5	1,5	2,5	0,2
Валове нагромадження основного капіталу, % ВВП	18	20	23	25	30	20,06
Чистий приріст прямих іноземних інвестицій до ВВП, %	4	4,5	5	6	7	3
Вартість нововведених основних засобів до обсягу капітальних інвестицій, %	55	65	70	75	85	65
Питома вага обсягу виконаних наукових і науково-технічних робіт у ВВП, %	0,5	1	1,5	2	3	0,75
Витрати на наукові та науково-технічні роботи за рахунок держбюджету, % ВВП	0,2	0,3	0,5	0,75	1	0,33
Чисельність спеціалістів, які виконують науково-технічні роботи, до чисельності зайнятого населення (на 1 тис. осіб)	5	10	13	17	22	6,3
Частка продукції, що була реалізована на конкурентних ринках країни, % до загального обсягу продукції	50	55	60	70	80	49,8
Питома вага підприємств, що впроваджували інновації, у загальній кількості промислових підприємств, %	5	10	15	25	35	13,6
Питома вага реалізованої інноваційної продукції в обсязі промисловості, %	3	7	15	20	25	3,3
Експорт роялті, ліцензійних послуг, комп'ютерних та інформаційних послуг, наукових і конструкторських розробок, послуг в архітектурних, інженерних та інших технічних галузях, % до ВВП	0,4	0,6	0,8	1	1,5	1,2
Частка осіб, які повідомили, що за останні 12 місяців користувалися послугами Інтернету, %	20	30	45	60	80	28,7
Кредити, надані нефінансовим корпораціям і домашнім господарствам на придбання, будівництво та реконструкцію нерухомості, % ВВП	10	13	15	20	25	4,7

Джерело: розраховано на основі [53; 98; 99; 100; 109; 121; 135; 195].

Проведені розрахунки показали, що за даними на початок 2013 року майже за

всіма позиціями в інноваційно-інвестиційній сфері Україна знаходилася в критичному й небезпечному діапазонах ризикованості. За п'ятьма із тринадцяти індикаторів рівень інноваційної безпеки – критичний, за шістьма – небезпечний. Лише в частині експорту роялті, ліцензійних послуг, комп'ютерних та інформаційних послуг, наукових і конструкторських розробок, послуг в архітектурних, інженерних та інших технічних галузях, Україна знаходиться на задовільному рівні.

Слід підкреслити, що оптимальний рівень не досягнуто за жодним із індикаторів інноваційно-інвестиційної безпеки. Це означає, що Україна займає низькі інноваційні позиції в світі й тому потребує вкладення значного обсягу фінансових ресурсів в її розвиток, насамперед, в індустріальні галузі [21].

Варто підкреслити, що для збільшення обсягів інвестицій в розвинених країнах світу вагоме значення надається впровадженню механізмів державно-приватного партнерства. Як показало вивчення наукової та експертної літератури [49; 174], розширення джерел фінансових ресурсів для модернізації економіки може відбуватися, перш за все, на принципах консолідації фінансових ресурсів держави й бізнесу із застосуванням державно-приватного партнерства.

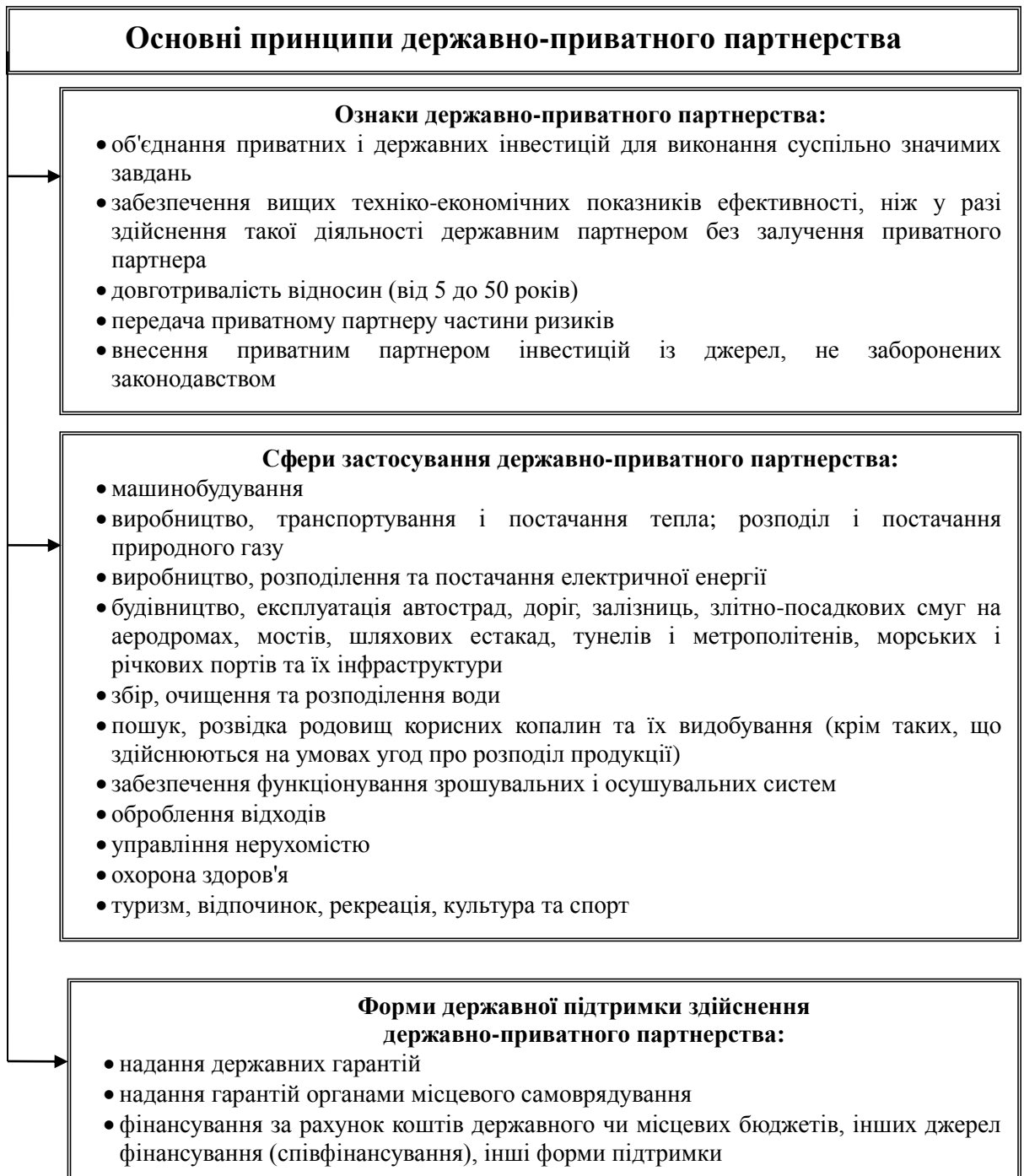
Механізм державно-приватного партнерства є інституціональним та організаційним альянсом між державою й бізнес-середовищем для реалізації суспільно важливих завдань розвитку держави. При цьому консолідовані фінансові ресурси держави й бізнесу мають формуватися в процесі їх спільної участі в задоволенні потреб суспільства на довгостроковій, законодавчій та взаємовигідній основі.

До основних форм державно-приватного партнерства відносяться: державні контракти, орендні відносини, угоди про розподіл продукції, угоди концесії. В окремих країнах поняття державно-приватного партнерства асоціюється тільки з концесією, в інших – передбачає будь-яку форму аутсорсингу та спільних підприємств. Але найчастіше державно-приватне партнерство розглядається як різні взаємовигідні форми взаємодії держави та бізнесу за умов об'єктивного розподілу між ними ризиків і відповідальності [143, с. 82–83].

Різними країнами напрацьований значний досвід з використання державно-приватного партнерства в сфері реалізації інфраструктурних і гуманітарних проектів. Відомо, що під час будівництва автомобільних доріг, шкіл, лікарень державно-приватне партнерство знайшло широке застосування у Великій Британії, Іспанії, Фінляндії, Канаді. У Франції, Австралії, Португалії – під час будівництва швидкісних автомобільних і залізничних доріг, метро, аеропортів. У об'єкти ЖКГ приватні інвестиції спрямовувались в Австралії, Ірландії. За допомогою державно-приватного партнерства впроваджувались проекти з підвищення якості освіти та охорони здоров'я в США, Канаді, а також при проведенні різних наукових досліджень в Німеччині. Важливе значення державно-приватне партнерство відіграє в реалізації різних регіональних проектів [183, с. 76].

Державно-приватне партнерство є відносно новим механізмом для України. Законом України «Про державно-приватне партнерство» від 1 липня 2010 р. № 2404 [89] створено законодавче підґрунтя співробітництва й взаємодії державного та приватного сектора з метою підвищення конкурентоспроможності національної економіки та залучення інвестицій з державних і приватних джерел.

Державно-приватне партнерство в Україні – це система відносин між державними та приватними партнерами (рис. 2.7), при реалізації яких ресурси партнерів об'єднуються з відповідним розподілом ризиків, відповідальності та винагород між ними для взаємовигідної співпраці на довгостроковій основі для створення (відновлення) нових і модернізації (реконструкції) діючих об'єктів, які потребують залучення інвестицій. Для приватних партнерів із зарубіжних країн, які вкладають свої ресурси в проекти державно-приватного партнерства, режим інвестиційної та господарської діяльності залишається таким самим, як і для українських учасників.

Рис. 2.7. Основні принципи державно-приватного партнерства, закладені в чинному законодавстві України

Джерело: систематизовано на основі [89].

Система державно-приватного партнерства передбачає виконання таких функцій: проектування; фінансування; будівництво; відновлення (реконструкція, модернізація); експлуатація; пошук; обслуговування, а також інших функцій, пов'язаних з виконанням договорів, укладених у рамках державно-приватного

партнерства [89]. Можуть укладатися договори про концесію, спільну діяльність, інші договори.

Порядок подання пропозицій про здійснення державно-приватного партнерства, проведення аналізу ефективності, виявлення ризиків, підготовки та проведення конкурсу з визначення приватного партнера визначається Кабінетом Міністрів України та Міністерством економічного розвитку і торгівлі України. Перелік та коротка характеристика основних підзаконних нормативно-правових актів, що регулюють питання підготовки та здійснення державно-приватного партнерства, представлено в додатку Е.

Важливе значення відіграє процедура надання державних гарантій, яка регулюється статтею 17 Бюджетного кодексу України [18], Законами України про Державний бюджет на відповідний рік та окремими рішеннями Кабінету Міністрів України щодо затвердження Порядку та умов надання державних гарантій для забезпечення виконання боргових зобов'язань за запозиченнями суб'єктів господарювання, залученими для реалізації інвестиційних, інноваційних, інфраструктурних та інших проектів розвитку, які мають стратегічне значення [170-172; 185]. Форми та обсяги державної підтримки по розпорядниках бюджетних коштів затверджуються в Законі України про Державний бюджет на відповідний рік. Усі форми державної підтримки в рамках державно-приватного партнерства надаються за конкурсом.

При тому, що Закон України «Про державно-приватне партнерство» відіграє вагомий роль в процесі фінансового забезпечення розвитку індустріальних галузей економіки, за висновками експертів, в ньому чітко не визначені суб'єкти, які мають право бути державними партнерами в проектах, що реалізуються за участю центральних органів виконавчої влади, не передбачене застосування механізму інституційного партнерства, можливості для двох і більше органів державної влади або органів місцевого самоврядування бути одночасно державними партнерами, заборонена участь державних та комунальних підприємств у реалізації проектів державно-приватного партнерства [174]. Як результат, сфера застосування державно-приватного партнерства, нині є достатньо вузькою.

На засадах державно-приватного партнерства в регіонах України реалізуються проекти в таких сферах: перероблення відходів, водопостачання, транспортна інфраструктура, рекреація, культура, спорт, електропостачання, теплопостачання, надрокористування, охорона здоров'я. За оцінками Міністерства економічного розвитку і торгівлі України, участь в проектах державно-приватного партнерства надає переваги, як державі, так і приватним інвесторам. Для держави – це економія державних фінансових ресурсів, використання досвіду приватних компаній, оптимізація розподілу ризиків, розвиток форм проектного фінансування, стимулювання підприємницького мислення, досягнення діалогу між владою та бізнесом, збереження та створення нових робочих місць. Для приватного бізнесу – це залучення бюджетних коштів до проектів, доступ до раніше закритих сфер економіки (ЖКГ, інфраструктура тощо), розширення можливостей отримання пільгових кредитів під державні гарантії від міжнародних і вітчизняних фінансових установ на довгий термін, поліпшення роботи з державними дозвільними органами, підвищення статусу проектів через участь в проектах державного партнера, отримання позитивного іміджу в суспільстві, оптимізація розподілів ризиків проекту.

Відводячи важливу роль проектам державно-приватного партнерства, Уряд України розпорядженням від 14 серпня 2013 р. № 739-р ухвалив Концепцію розвитку державно-приватного партнерства в Україні на 2013-2018 роки [186].

Для активізації державно-приватного партнерства експерти пропонують посилити роль спеціально уповноваженого органу з питань державно-приватного партнерства, яким визначено Міністерство економічного розвитку і торгівлі України і на яке покладається формування стратегічних напрямів розвитку державно-приватного партнерства; визначення механізму координації діяльності органів виконавчої влади; залучення органів місцевого самоврядування у сферу державно-приватного партнерства шляхом здійснення відбору, експертизи, погодження та реалізації проектів державно-приватного партнерства із залученням експертів.

Таким чином, важливою рисою державно-приватного партнерства є те, що не держава включається в проекти бізнесу, а безпосередньо запрошує бізнес до участі в

реалізації соціально важливих програм. Крім того, підвищується зацікавленість бізнесу до державної підтримки, що дозволяє знизити ризики інвестування, підвищити надійність інвестиційних проектів для кредитних установ [174, с. 36].

Проведений аналіз засвідчив, що в Україні ухвалена досить широка правова база в сфері реалізації механізму державно-приватного партнерства. В той же час, за висновками експертів [105; 174], законодавча база дуже складна, багаторівнева, забюрократизована. Інституціональне забезпечення оцінюється як неоптимальне, з тих причин, що значною мірою дублюються функції Міністерства економічного розвитку і торгівлі України та Державного агентства з інновацій та управління національними проектами [164, с. 41]. Тому, на думку експертів, необхідно суттєво змінити інституціонально-правове поле державно-приватного партнерства [148, с. 38–39; 164, с. 44–45]. Це важливо з тих причин, що державно-приватне партнерство можна визначити серед основних механізмів фінансового забезпечення модернізації економіки України.

Експерт Д. Наумов, ґрунтуючись на конкретному досвіді роботи в Консорціумі «Індустріальна група», запропонував власне бачення механізму реалізації державно-приватного партнерства на загальнодержавному та місцевому рівнях [148, с. 38–39]. У реалізації механізму державно-приватного партнерства на державному рівні, на його думку, мають бути задіяні Кабінет Міністрів України, Уповноважений центральний орган виконавчої влади за впровадження механізмів державно-приватного партнерства, створена ними робоча група з відпрацювання проектів державно-приватного партнерства та конкурсна комісія з відбору приватних інвесторів. Важливе стратегічне та методологічне завдання покладається як на уряд, так і на уповноважений орган виконавчої влади, які разом мають визначити пріоритети державно-приватного партнерства, порядок і методики проведення аналізу ефективності державно-приватного партнерства, шляхи подолання ризиків, правила створення різних експертних груп, проведення конкурсів тощо.

Такі заходи є дуже важливими, оскільки за даними центральних та місцевих органів виконавчої влади в Україні на кінець 2014 року на засадах державно-

приватного партнерства реалізується 243 проекти (210 договорів концесії, 33 договори про спільну діяльність). Зазначені проекти реалізуються в наступних сферах:

- оброблення відходів (116 проектів - 47,7% від укладених угод);
- збір, очищення та розподілення води (79 проектів - 32,5%);
- будівництво та/або експлуатація автострад, доріг, залізниць, злітно-посадкових смуг на аеродромах, мостів, шляхових естакад, тунелів і метрополітенів, морських і річкових портів та їх інфраструктури (17 проектів - 7%);
- виробництво, транспортування і постачання тепла (7 проектів - 3%);
- виробництво, розподілення та постачання електричної енергії (5 проектів - 2,1%);
- пошук, розвідка родовищ корисних копалин та їх видобування (3 проекти - 1,2%);
- управління нерухомістю (2 проекти - 0,8% від укладених угод);

Наведені дані засвідчили, що проекти державно-приватного партнерства зосереджені в обробленні відходів (майже 50%) та зборі, очищенні та розподіленні води (32%). Тобто проектів модернізаційного спрямування фактично немає. Це свідчить про необхідність кардинальних змін в систему відбору проектів для державно-приватного партнерства, а також порядок їх фінансового забезпечення.

Це особливо важливо з тих причин, що одним із основних принципів організації державно-приватного партнерства є консолідація, об'єднання ресурсів і вкладів зацікавлених сторін, а також оцінка всіх ймовірних фінансово-економічних ризиків. Тому одним із важливих завдань є пошук джерел фінансування проектів модернізації на консолідованій основі, які включають ресурси приватного сектору, державного та місцевого бюджетів, коштів міжнародних установ, кредитних організацій, заощаджень населення та інше.

Але в чинному Законі України «Про державно-приватне партнерство» немає статей, які б визначали механізми фінансового забезпечення проектів державно-

приватного партнерства, які б базувалися на принципах консолідації та концентрації ресурсів. Зміст статті 9 Закону, в якій тільки перераховуються основні джерела фінансування проектів, цим вимогам не відповідає. Тому доцільно розробити механізм консолідації фінансових ресурсів для реалізації проектів державно-приватного партнерства та його основоположні принципи закріпити в законодавчому порядку.

У частині вдосконалення інституціональних основ державно-приватного партнерства необхідно створити спеціалізовані недержавні організації, які б виконували функції з методичного супроводження проектів державно-приватного партнерства, розвитком ринку інфраструктурних інвестицій, а також ввести в дію центри розвитку державно-приватного партнерства в окремих регіонах, які акумулювали б офіційну інформацію про інвестиційні проекти та здійснювали б моніторинг ефективності їх реалізації. Крім того, необхідно розробити механізми довгострокового фінансування проектів державно-приватного партнерства банківською системою. Необхідно також розглянути доцільність введення податкових і митних пільг для реалізації проектів державно-приватного партнерства. Запропоноване дозволить дотримати баланс інтересів держави і приватних інвесторів, а також посилити гарантії всім інвесторам.

В процесі фінансового забезпечення модернізації економіки поряд із механізмами державно-приватного партнерства важливе місце посідають інститути спільного інвестування (далі ІСІ). У розвинених країнах ІСІ є потужним інструментом акумуляції інвестиційних ресурсів шляхом залучення капіталу приватних інвесторів і його розміщення в цінних паперах [118, с. 62]. Сучасні інститути спільного інвестування акумулюють кошти інвесторів для подальшого отримання прибутку через вкладення їх у цінні папери інших емітентів, нерухомість та корпоративні права [6, с. 10]. ІСІ приваблюють інвесторів, завдяки високій дохідності та можливості передачі повноважень з управління приватними інвестиціями професійним організаціям і фахівцям. Консолідація фінансових ресурсів приватних інвесторів дозволяє ІСІ бути активними гравцями на фондовому ринку та користуватись правами інституційних інвесторів. Крім того, ІСІ можуть

здійснювати диверсифікацію інвестицій та оперативно вилучати вкладені кошти в кризових умовах.

ІСІ отримали свій розвиток із прийняттям Закону України № 2299 від 15.03.2001р. "Про інститути спільного інвестування (пайові і корпоративні фонди)". Законом були врегульовані питання створення й функціонування системи професійних інституціональних інвесторів з метою залучення тимчасово вільних коштів населення. З 2003 року інфраструктура ринку ІСІ почала динамічно розвиватись.

У якості основних досягнень розвитку ринку ІСІ в Україні можна відмітити: підвищення інвестиційної культури населення; посилення конкуренції на ринку публічних ІСІ та покращення рівня сервісу, розширення асортименту фінансових послуг в сфері обслуговування приватних інвесторів; відкриття компаніями з управління активами філій та точок продажу інвестиційних сертифікатів (фондових магазинів) у регіонах; поступове зміщення інтересу покупців від закритих фондів до інтервальних та відкритих, що пов'язано із можливістю оперативно вилучити кошти з фондів [55].

У 2012 році ухвалено новий Закон України від 5.07.2012 р. № 5080 «Про інститути спільного інвестування», який спрямований на залучення та ефективне розміщення фінансових ресурсів інвесторів. Закон визначає правові та організаційні основи створення та правила діяльності суб'єктів спільного інвестування, порядок управління активами, вимоги до складу та правил зберігання активів, емісії, обігу та викупу цінних паперів, порядок розкриття інформації [90]. Законом передбачена чітка послідовність дій при створенні корпоративних і пайових інвестиційних фондів, а також порядок проведення процедури їх ліквідації.

Новий Закон України «Про інститути спільного інвестування» передбачає розширення класифікації ІСІ. Крім диверсифікованих чи недиверсифікованих, фонди можуть бути також спеціалізованими або кваліфікованими. До спеціалізованих належать ІСІ грошового ринку, державних цінних паперів, акцій, облігацій, індексні фонди та фонди банківських металів. До кваліфікованих належать ІСІ, які інвестують активи та кошти винятково в один із кваліфікованих

класів активів, а також не виставляють вимог до структури активів. До кваліфікованих класів активів належать: об'єднаний клас цінних паперів, клас нерухомості, клас рентних активів, клас кредитних активів, клас біржових товарних активів. Таким чином, механізми ІСІ мають досить розгалужені фінансові інструменти, які можуть бути задіяними для залучення інвестиційних ресурсів. На думку Л. Алексеєнко та М. Стецька [6, с. 11]. розвиток інститутів спільного інвестування потребує вдосконалення таких важливих позицій: порядку створення і ліквідації корпоративних і пайових інвестиційних фондів; системи розкриття інформації про діяльність ІСІ; класифікації інвестиційних фондів і структури їхніх активів (фондів державних цінних паперів, фондів грошового ринку, фондів акцій та облігацій, індексних фондів, фондів банківських металів). Крім того, на їх погляд, необхідно посилити вимоги до іменного випуску цінних паперів ІСІ та їх бездокументарної форми. С. Леонов пропонує здійснити гармонізацію параметрів ресурсної бази інститутів спільного інвестування [129, с. 10-16].

Важливе значення варто приділяти мережі ІСІ, але в Україні вона поки що не охоплює всі регіони. ІСІ здійснюють свою діяльність в 14 областях. Загальна їх кількість близько 1,2 тис. одиниць. Тим часом, у США, Франції, Люксембурзі кількість фондів спільного інвестування перевищує 8 тис. одиниць [55].

Динаміка емітованих цінних паперів ІСІ в Україні є позитивним сигналом зацікавленості в роботі з цими інститутами. На початок 2015 року Національною комісією з цінних паперів і фондового ринку зареєстровано випусків цінних паперів з початку діяльності ІСІ на загальну суму 435,5 млрд. грн. (табл. 2.30).

Таблиця 2.30

Обсяги зареєстрованих випусків цінних паперів в Україні
(наростаючим підсумком)

Показники	2009р.	2010р.	2011р.	2012р.	2013р.	2014р.
Зареєстровані випуски цінних паперів, млрд. грн.	740,0	835,6	1014,8	1122,5	1264,5	1469,4
з них:						
Цінні папери інститутів спільного інвестування	207,3	252,7	337,3	371,3	406,4	435,5
Акції	393,1	433,7	491,9	507,7	571,9	716,3

Джерело: узагальнено та розраховано на основі [98, 17, 19, 41].

У 2014 році обсяг випусків цінних паперів ІСІ становив 29 млрд. грн., що у порівнянні з 2013 роком менше на 6 млрд. грн. Номінальна вартість розміщених цінних паперів ІСІ, що перебувала в обігу на кінець 2014 року, становила 82,7 млрд. грн. Це досить значна сума, яка могла бути використана для фінансування проектів модернізації. Серед юридичних осіб–резидентів розміщено цінних паперів ІСІ на суму 64 млрд. грн., нерезидентів – 16 млрд. грн. Таким чином, найбільша кількість цінних паперів ІСІ розміщена серед юридичних осіб–резидентів (близько 77%). Серед фізичних осіб цінних паперів ІСІ розміщено на суму близько 3 млрд. грн. [98, с. 41-42].

Про те, що цінні папери ІСІ слід розглядати як вагоме джерело інвестицій свідчать дані табл. 2.30. Зокрема, обсяги емісії цінних паперів ІСІ (435 млрд. грн.) становлять 60% від обсягу емісії акцій (716,3 млрд. грн.). На українському фондовому ринку з 2009 року обсяг емісії цінних паперів ІСІ зріс в 2 рази, у той час як обсяги емісії акцій збільшилися в 1,8 рази. Це свідчить про неповністю задіяні можливості залучення інвестицій, які можна отримати в корпоративному секторі на довгостроковій основі, хоча саме акції в розвинених країнах є одним із головних джерел залучення інвестиційного капіталу. Тому на державному рівні необхідно посилити увагу до приватних інвестицій, які вкладаються в інститути спільного інвестування. Слід звернути увагу, що на фондовому ринку в 2013 році значно збільшився обсяг торгів цінними паперами ІСІ, який у 2013 році становив 496,5 млрд. грн., що у 3-4 рази більше порівняно із 2009-2013 роками (табл. 2.31). Але в 2014 році обсяги торгів ІСІ знизилися до 240 млрд. грн. Проте це досить значна величина фінансових ресурсів, які можуть бути спрямовані на фінансування проектів модернізації.

Таблиця 2.31

**Динаміка та структура обсягу торгів
на ринку цінних паперів в Україні**

Показники	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.
Всього, млрд. грн.	1067,3	1537,8	2171,1	2530,9	1677,0	2331,9
з них:						
Державні облігації, млрд. грн.	99,0	354,1	855,5	1217,0	721,5	688,1
частка, %	9,3	22,9	39,4	48,1	43,0	29,5
Цінні папери інститутів спільного інвестування, млрд. грн.	76,3	115,5	114,7	137,7	496,5	240,1
частка, %	7,15	7,49	5,27	5,44	29,6	10,3
Акції, млрд. грн.	470,7	556,2	636,1	591,9	171,1	415,5
частка, %	44,1	36,1	29,3	23,4	10,2	17,9
Облігації підприємств, млрд. грн.	81,1	69,5	103,7	124,9	98,8	69,9
частка, %	7,6	4,5	4,8	4,9	5,9	3,0

Джерело: розраховано за даними [98, 24, 29, 36-39, 44, 45, 53].

У структурі обсягу торгів на фондовому ринку в 2013 році ІСІ зайняли другу позицію (29,6%) після державних облігацій (43%), але вже в 2014 році позиції ІСІ дещо погіршилися. Ринок торгівлі акціями після 2013 року, коли обсяги торгів акціями знизилися до 10,2%, в 2014 році проявив більшу активність. Але це нижче від рівня, який спостерігався 2009-2012 роках. Якщо в 2009 році в структурі торгів акції займали 44%, то в 2013 році – лише 10%, у 2014 році – 17,9%. Такі тенденції є свідченням непостійності джерел інвестицій, які можна залучити в корпоративному секторі через інструменти фондового ринку.

Наявність потенційних джерел приватних інвестиційних ресурсів підтверджує величина активів ІСІ, які слугують базою для подальшої емісії цінних паперів (табл. 2.32). До складу активів входять фонди грошового ринку, фонди державних цінних паперів, фонди облігацій, фонди акцій, індексні фонди, фонди банківських металів. Так, на початок 2015 року в розпорядженні ІСІ знаходилося 213,7 млрд. грн. активів. У свою чергу, пайові інвестиційні фонди володіють активами на суму 148 млрд. грн., корпоративні інвестиційні фонди – на 65 млрд. грн. Але необхідно підкреслити, що збільшення загальної вартості активів та емітованих цінних паперів ІСІ не призводить до адекватного зростання інвестиційних потоків в індустріальні сектори економіки України.

Таблиця 2.32

Вартість активів інститутів спільного інвестування в Україні, млрд. грн.

Показники	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.
Всього	82,3	109,3	132,1	160,4	183,4	213,7
Пайові інвестиційні фонди	63,6	81,1	96,0	118,4	137,4	148,1
Корпоративні інвестиційні фонди	18,7	28,2	36,1	42,0	46,0	65,6

Джерело: узагальнено та розраховано на основі [98, 46].

Незважаючи на досить високі показники та позитивну динаміку, в цілому ринок ІСІ в Україні не став важливим інструментом концентрації інвестиційних ресурсів населення. У США, наприклад, вкладниками інвестиційних фондів є близько 43% всіх домогосподарств. На думку фахівців Національного інституту стратегічних досліджень, одна з основних проблем, яка не дозволяє повною мірою використати інвестиційний потенціал ринку ІСІ – низький рівень поінформованості населення про переваги ІСІ та привабливі проекти для інвестування. Більшість населення України не віддає перевагу ІСІ як альтернативному банківським депозитам інструменту збереження та примноження приватного капіталу. Крім того, в Україні не розроблені ефективні механізми участі в приватизаційних процесах інституційних інвесторів [55]. Для консолідації ресурсів приватних інвесторів з метою розвитку національної економіки державна політика в сфері розвитку ІСІ повинна бути спрямована на налагодження ефективних комунікацій між емітентами цінних паперів ІСІ, інвесторами, а також компаніями, які створюють та впроваджують інновації [11].

Таким чином, в сфері ІСІ обертаються досить значні капітали приватних інвесторів, які можна було б спрямувати на розвиток інновацій. Для цього доцільно розширити сферу інвестування ІСІ в інноваційні та модернізаційні довгострокові проекти; ввести пільгове оподаткування інвесторів, що вкладають кошти в ІСІ на довгий термін (або зменшити ставки оподаткування інвестиційного доходу, отриманого від інвестицій в цінні папери на термін більше одного року для фінансування інновацій) [55]. Крім того, необхідно налагодити комунікації із приватними інвесторами та більше популяризувати серед населення України привабливі інноваційні проекти для вкладення капіталу.

Висновки до розділу 2

1. Досліджено тенденції, що свідчать про необхідність модернізації національної економіки на основі аналізу реального стану індустріалізації України, нагромадження виробничого капіталу, впровадження інновацій, оцінки місця України в індексі глобальної конкурентоспроможності. З'ясовано, що в Україні сформувалася неефективна структура економіки з екстенсивним розвитком добувних галузей, де понад дві третини промислового виробництва припадає на галузі, що виробляють сировину, матеріали та енергетичні ресурси; частка машинобудування в структурі промисловості не перевищує 10-15%; кількість підприємств, які впроваджують інновації – близько 12%, частка інноваційної продукції – близько 5%.

2. На основі аналізу джерел фінансування за видами і титулом власності, а також методів фінансування, проаналізовано тенденції, що свідчать про рівень фінансового забезпечення індустріального розвитку України. З'ясовано, що поступово знижується обсяг державних ресурсів, які спрямовуються на капітальні видатки. У 2014 році їх частка в загальній структурі видатків Зведеного бюджету становила лише 3,9%, при тому, що в 2007 році була на рівні 17%. Приватні фінансові ресурси суб'єктів господарювання (чистий прибуток і амортизація) є також незначними і їх обсяги мають тенденцію до зниження. Чистий прибуток і амортизація підприємств разом не перевищують 25% ВВП. Із цієї суми на капітальні інвестиції спрямовується 40-50%, решта направляється на поточне споживання.

3. Доведено, що на фоні обмеженого обсягу потенціалу підприємств для фінансування модернізації, має місце диспропорція між обсягами фінансових і капітальних інвестицій. При тому, що капітальні інвестиції є реальними вкладеннями в модернізацію, а фінансові інвестиції використовуються, в основному, для спекулятивного розміщення капіталу, останні за обсягами вже втричі перевищують капітальні інвестиції. Якщо у 2007 році капітальні інвестиції становили 29,6% ВВП, то в 2014 році – знизилися до 14% ВВП, у той час, як мають бути на рівні не менше 30% ВВП. Фінансові ж інвестиції протягом десяти років за своїми обсягами становлять 40-50% ВВП. У частині залучених джерел фінансування

виявлено, що на фондовому ринку через довгострокові цінні папери акумулюються обмежені фінансові ресурси (у 2010 році – 9,5 млрд. грн., у 2012 році – 51 млрд. грн., у 2014 році – 29 млрд. грн.). Із загальних ресурсів банківської системи на кредитування капітальних інвестицій використовується лише 4-7%, оскільки кредити спрямовуються в споживчі галузі із швидким обігом капіталу. З'ясовано, що на фоні обмежених обсягів державного та приватного фінансування, досить високим є боргове (позикове) фінансування (корпоративний борг вже сягнув 270% ВВП, а державний – понад 70% ВВП).

4. Проаналізовано тенденції формування фінансового потенціалу модернізації на макроекономічному рівні з позицій перетворення заощаджень в інвестиції та їх концентрації в ключових галузях. Виявлено, що спостерігаються значні диспропорції між обсягами нагромадження і споживання, заощадження та інвестиціями. Кінцеві споживчі витрати домашніх господарств в структурі ВВП зросли з 54,3% у 2000 році до 70,0 % у 2014 році. Якщо у 2005 році валові заощадження відносно ВВП становили 26,7%, то в 2014 році – 10% ВВП. Це свідчить про те, що значна частина національного доходу використовується на споживання, що підтверджує необхідність проведення комплексної модернізації національної економіки.

5. Доведено, що жодний окремий метод фінансування в рамках бюджетного, акціонерного, позикового, венчурного, зовнішнього фінансування або самофінансування, самотійно невзможі забезпечити достатніми фінансовими ресурсами комплексну модернізацію національної економіки. Інструменти державно-приватного партнерства та інститутів спільного інвестування теж не спрямовані на індустріальний розвиток. Ураховуючи гостру необхідність модернізації економіки України та обмеженість фінансових ресурсів окремо взятих джерел для її фінансування, запропоновано впровадити систему консолідації (об'єднання) фінансових ресурсів різних власників та секторів економіки під конкретну мету – модернізацію національної економіки.

Результати дисертаційної роботи висвітлені в працях автора [67; 70; 71; 73; 74; 76; 79; 81; 83].

РОЗДІЛ 3

РЕФОРМУВАННЯ МЕХАНІЗМУ КОНСОЛІДАЦІЇ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ

3.1. Удосконалення інституційного середовища фінансового забезпечення інноваційного розвитку економіки

Процес консолідації фінансових ресурсів для модернізації національної економіки передбачає формування відповідної інституційної структури, інституційного середовища та інституційних механізмів. Варто підкреслити, що критерії інноваційного та технологічного розвитку, а також якість інститутів визначені одними із основних індикаторів для оцінки рівня глобальної конкурентоспроможності різних країн. Зазначені критерії також використовуються при оцінці рівня модернізації економіки. Але саме за такими критеріями Україна займає низькі місця в світовому рейтингу конкурентоспроможності (табл. 3.1). Особливо низьке місце серед 144 країн світу наша держава традиційно посідає по субіндексу «якість інститутів» - від 115 місця в 2007 році, до 130 місця – у 2014 році.

Таблиця 3.1

Місце України в індексі глобальної конкурентоспроможності

Показники	2007р.	2008р.	2009р.	2010р.	2011р.	2012р.	2013р.	2014р.
Загальне місце України	73	72	82	89	82	73	84	76
<i>у тому числі за субіндексами:</i>								
- інноваційний потенціал	65	52	62	63	74	71	93	81
- рівень технологічного розвитку	93	65	80	83	82	81	94	85
- якість інститутів	115	115	120	134	131	132	134	130

Джерело: систематизовано на основі [235].

Як показали результати проведеного дослідження, в Україні функціонують державні та недержавні інституції, які розробляють правові, організаційні та

економічні умови інвестиційно-інноваційної діяльності. Але, що стосується конкретних механізмів фінансового забезпечення та консолідації фінансових ресурсів для конкретних цілей, то вони не отримали належного розвитку. Це, в свою чергу, не дозволяє сконцентрувати фінансові ресурси на виконанні пріоритетних завдань модернізації економіки.

Визначення концептуальних основ механізму консолідації фінансових ресурсів вимагає аналізу діючих в Україні інститутів, інституційної структури та інституційного середовища, що сформовані в сфері інвестиційно-інноваційної діяльності. Це зумовлено тим, що норми законів, які регулюють питання фінансового забезпечення, є складовими інноваційно-інвестиційного законодавства.

Згідно з теоретичними підходами під „інститутами” розуміють „правила гри”, що застосовуються для взаємодії між різними суб’єктами. А. Крисоватий інститутами у вузькому розумінні вважає правила економічної гри, встановлені законом і структурами, які забезпечують дотримання цих правил усіма економічними суб’єктами, використовуючи стимули, винагороди і покарання, а під усіма економічними суб’єктами – різні організації, підприємства державного і приватного секторів економіки, внутрішні та зовнішні агентства, які діють у відкритій ринковій економіці, а також домашні господарства. Поряд з правилами гри, котрі регламентують дії економічних суб’єктів, існує група правил, що визначають механізми їх підтримки та примусу до виконання [125, с. 20-21].

Інститути визначають норми суспільної взаємодії, які сформувалися в результаті довготривалої історико-соціальної взаємодії різних організацій. Д. Норт трактує інститут як сукупність обмежень, які створюють рамки для політичної, економічної та соціальної взаємодії. Вчений довів, що організаційні фактори відіграють більш важливу роль, ніж технічні, оскільки ведуть до зміни інститутів, які, в свою чергу, впливають на розвиток економіки [3, с. 13].

Слід підкреслити, що в економічній літературі тлумачення категорій „інститут” та „правила поведінки” досить різні та залежать від методологічних підходів, що застосовуються під час аналізу результативності економічної політики. Як зазначає І. Вініченко, еволюція поняття „інститут” відбувалася від соціально-

культурних тлумачень до економіко-правового феномена. Основні значимі елементи – це норма чи правило; повторювальна взаємодія, на яку воно спрямовано та яку структурує; механізм примусу, що забезпечує виконання правила [22, с. 9]. Стратегічно важливою вважається система інститутів, де центральне місце займають держава, відносини власності, макроекономічні регулятори, фінанси, законодавство, рівень розвитку науки, освіти і трудових ресурсів.

Загалом до інститутів А. Крисоватий відносить: процедури і правила поведінки, передбачені законом або звичаєм; законодавчі й регулювальні норми, які захищають інтереси економічних суб'єктів і держави; адміністративні структури, які забезпечують задоволення економічних потреб суспільства: від уряду та державних фінансових органів до комерційних банків і товарних бірж; інститути в широкому розумінні, які включають ринкову культуру й менталітет [125, с. 21]. У цьому контексті Ю. Гриневич розбудову інституцій та інфраструктури, активізацію інноваційної діяльності розглядає як головні цілі модернізації [33, с. 24-25]. Що стосується інституційної структури, то під нею розуміють впорядкований набір інститутів, що формується в межах тієї чи іншої системи координації господарської діяльності. Інституційна структура створює матриці економічної поведінки, визначає обмеження для господарюючих суб'єктів, а також механізми підтримки правил і примусу до їх виконання. Найбільш узагальнене визначення інституційної структури наводить О. Вільямсон: «...це основні політичні, соціальні, правові норми, які є базою для виробництва, обміну та споживання» [33, с. 24-30].

У свою чергу, інституціональне середовище – це частина господарської системи, що забезпечує її соціально-історичне й організаційно-нормативне функціонування. Інституційне середовище включає не лише комплекс інститутів, а й систему організацій. На відокремленні інститутів від організацій наголошував Д. Норт [22, с. 9]. Інституційне середовище за висновками Д. Норта надає набір можливостей, які в одних умовах роблять більш прибутковою (економічно вигідною) перерозподільчу активність, а в інших – продуктивну діяльність. Вчені звертають увагу на велике значення інституціонального середовища у формуванні інститутів розвитку і вважають, що вони є організаційно-економічними

структурами, які сприяють розподілу ресурсів на користь проектів з формування нового потенціалу росту [187, с. 32, 33]. В. Геєць інноваційну модернізацію національного господарства розглядає в контексті розбудови інститутів, застосування обмежень та визначення необхідного обсягу ресурсів [27, с. 4]. А. Гриценко процеси модернізації поширює на грошово-кредитну політику центрального банку, а також на політико-економічні функції держави, що входить в процес розбудови інститутів [36, с. 620; 37, с. 487-490].

Проаналізуємо інституційну структуру та інституційне середовище, що сформовані в Україні в сфері фінансового забезпечення інвестиційно-інноваційної діяльності. При цьому процес консолідації фінансових ресурсів вважатимемо центральною складовою системи, що стосується фінансового забезпечення інвестиційно-інноваційної діяльності.

Деталізовані інститути, тобто правила взаємодії, принципи функціонування різних суб'єктів економіки в сфері інвестиційно-інноваційної діяльності, а також використання фінансових ресурсів для цілей фінансового забезпечення модернізації економіки, можуть бути представлені як:

- широко обговорена в суспільстві та затверджена на державному рівні стратегія інвестиційно-інноваційного розвитку та модернізації економіки;
- моніторинг стану використання фінансових ресурсів у різних секторах економіки;
- методика формування консолідованих фінансових ресурсів і механізмів їх цільового спрямування;
- методологія створення та ведення реєстру інвестиційних проектів і визначення цільового кола інвесторів, яких можна залучити в систему консолідації вільних фінансових ресурсів;
- правила формування та поповнення фондів інвестиційних ресурсів із різних джерел;
- умови державної підтримки інвестиційної та інноваційної діяльності;
- порядок залучення наукового потенціалу для впровадження інноваційних розробок;
- критерії ефективності використання ресурсів та оцінки вкладу різних суб'єктів;

- правила дотримання балансу інтересів у процесі об'єднання фінансових ресурсів;
- права, розподіл повноважень, обов'язки, відповідальність учасників фінансового забезпечення;
- правила нормопроектувальної техніки для розроблення та узгодження правових актів інвестиційно-інноваційної діяльності та її фінансового забезпечення.

Інституційно-правова структура інвестиційно-інноваційної діяльності та її фінансового забезпечення представлена чинними нормативно-правовими актами (див. рис. 1.4, 1.5 в підрозділі 1.3), стратегіями та державними програмами.

Варто підкреслити, що питання регулювання фінансового забезпечення модернізації, або інноваційного розвитку держави, у законодавстві не є відокремленими, а є складовою законодавчих актів, які регулюють інвестиційно-інноваційну діяльність в цілому. Тому у дисертації в підрозділі 1.3 проведено аналіз законодавчих документів з інвестиційно-інноваційного розвитку і його фінансового забезпечення.

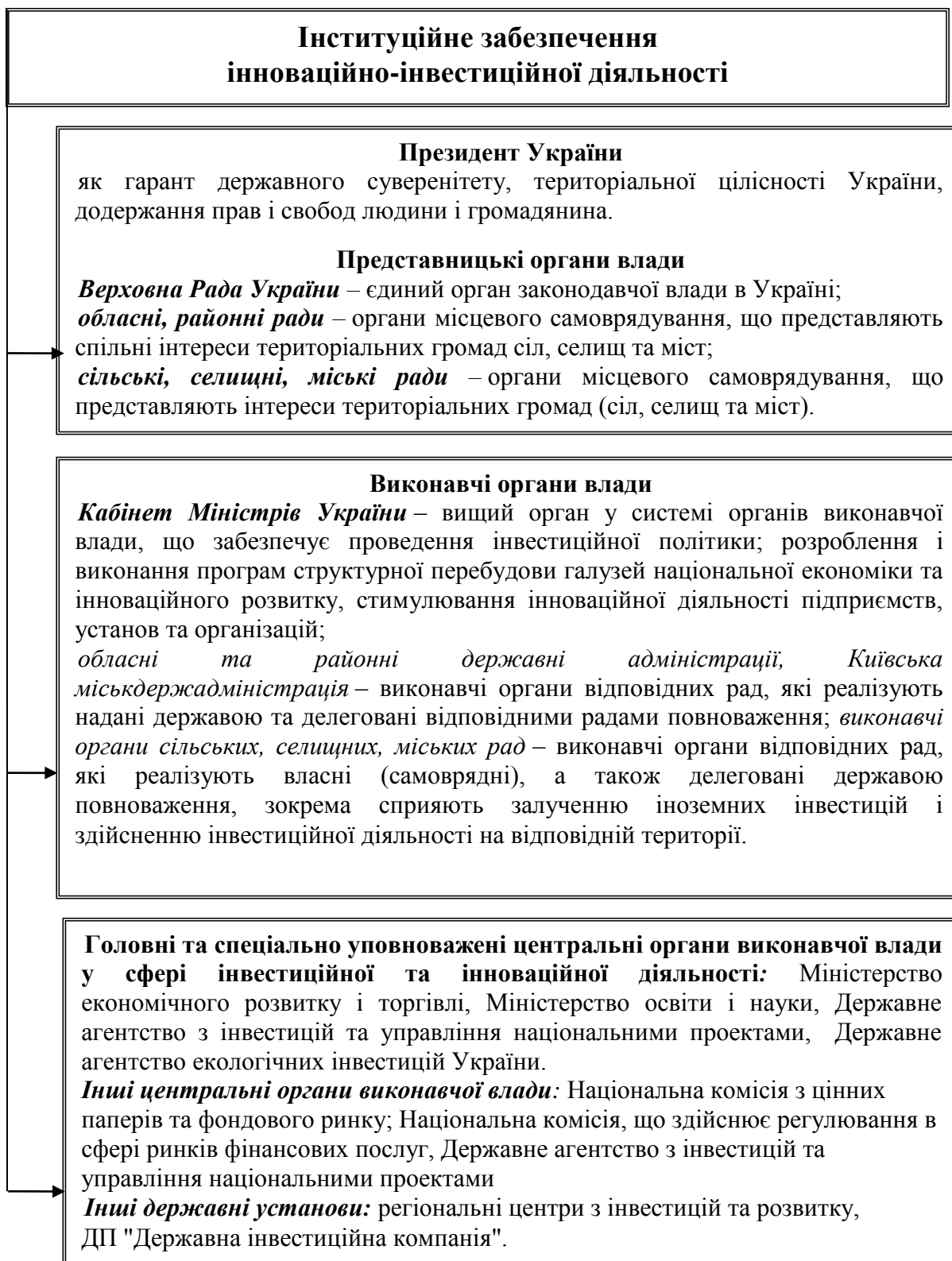
У сфері інвестиційно-інноваційної діяльності, як свідчать матеріали Міністерства економічного розвитку і торгівлі України [102], ухвалена значна кількість нормативно-правових актів, що охоплюють дуже широке коло питань інвестування. Останні зміни законодавства стосувалися: вдосконалення системи державної підтримки, ведення державного реєстру інвестиційних проектів, здійснення експертної оцінки ефективності інвестиційних проектів, проведення моніторингу, формування механізмів державно-приватного партнерства, підготовки та реалізації інвестиційних проектів за принципом "єдиного вікна", удосконалення інститутів спільного інвестування. Водночас, за висновками Національного інституту стратегічних досліджень, говорити про цілісну і взаємоузгоджену систему інвестиційного законодавства, тим більше про механізм оптимального фінансового забезпечення, ще передчасно [174, с. 30].

В частині стратегій та програм інвестиційно-інноваційної діяльності варто відзначити, що ще в 1996-2002 роках були ухвалені перші Укази Президента [202], затверджена низка державних програм і стратегій. У 2011 році було розроблено Програму розвитку інвестиційної та інноваційної діяльності в Україні, яка

затверджена Постановою Кабінету Міністрів України від 02.02.2011р. № 389 та Державну програму розвитку внутрішнього виробництва, що затверджена Постановою Кабінету Міністрів України від 12.09.2011 р. № 1130. Перелік Стратегій та програм інвестиційно-інноваційного розвитку України включає:

- Стратегія сталого розвитку «Україна – 2020»;
- Програму розвитку інвестиційної та інноваційної діяльності в Україні [179];
- Державну програму розвитку внутрішнього виробництва [47];
- Інвестиційну реформу, розроблену Державним агентством з інвестицій та управління національними проектами [100];
- Програму «Інвестиційний імідж України»;
- Концепцію Державної цільової економічної програми розвитку інвестиційної діяльності на 2011-2015 роки [124];
- Державну цільову економічну програму "Створення в Україні інноваційної інфраструктури" на 2009-2013 роки [48].

Варто звернути увагу, що Програма розвитку внутрішнього виробництва містить розділ «Консолідація зусиль держави, бізнесу, науки і освіти для розвитку внутрішнього виробництва», де визначено, що для всіх суб'єктів підприємницької діяльності необхідно створити рівні умови, а також запровадити систему партнерських відносин між різними формами бізнесу, яка забезпечить ефективне співробітництво та прибутковість. Крім того, передбачається розвивати систему державних замовлень, зокрема, на науково-технологічні розробки та підготовку кадрів, поліпшення їх фінансування та підвищення вимог до якості виконання; розроблення та впровадження договорів державно-приватного партнерства, спрямованих на підвищення конкурентоспроможності промисловості та сфери послуг. Як вже зазначалося, інституціональне середовище – це частина господарської системи, яка в соціально-історичному та організаційно-нормативному плані забезпечує функціонування всіх сфер суспільного життя. Оскільки інституційне середовище містить в собі не лише комплекс інститутів, а й систему організацій, проаналізуємо його складові (рис. 3.1)

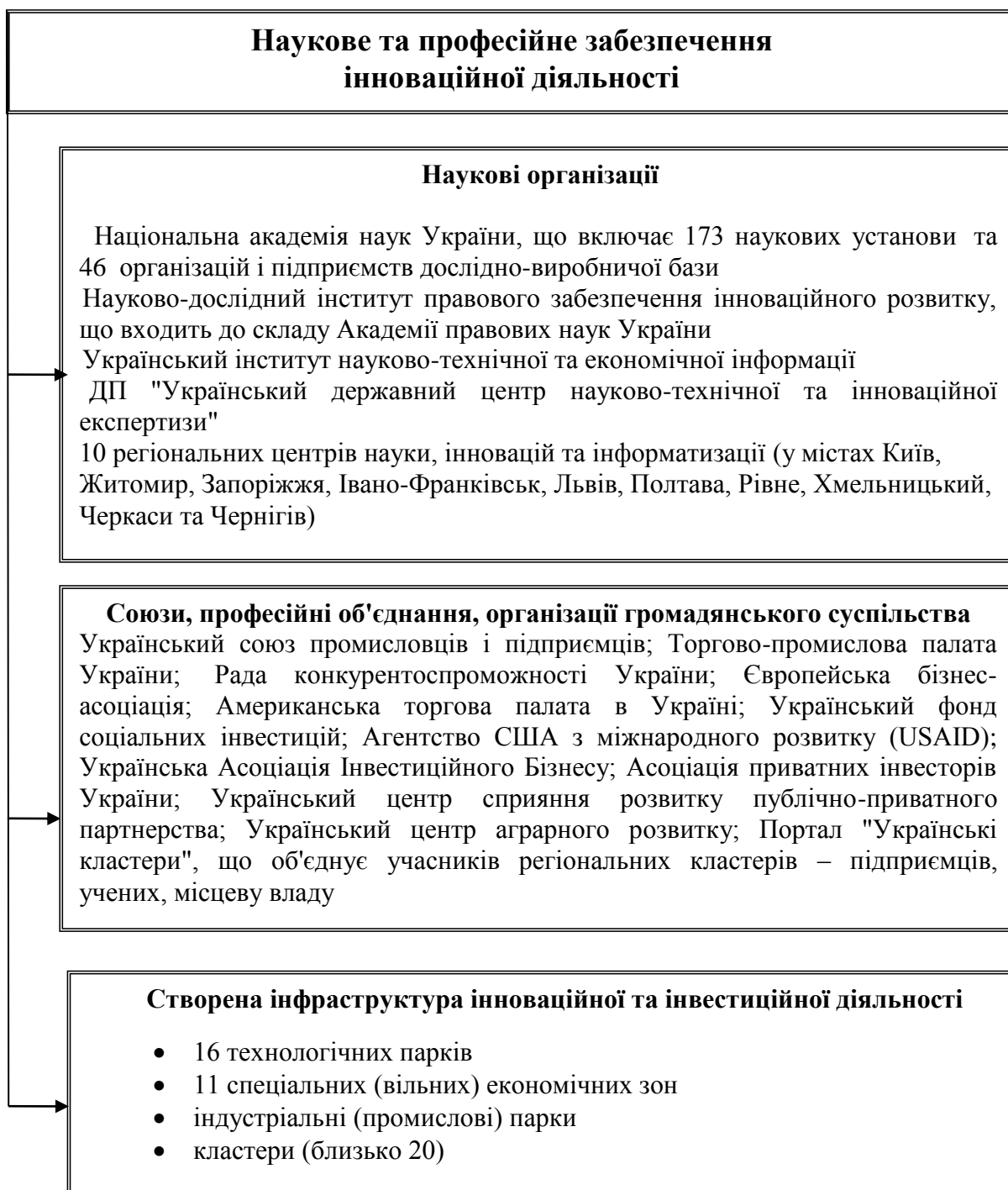
Рис. 3.1. Суб'єкти інституційного забезпечення інвестиційної та інноваційної діяльності в Україні

Джерело: систематизовано на основі [102; 103; 104].

Як свідчать дані рис. 3.1, суб'єкти інституційного забезпечення інвестиційної та інноваційної діяльності представлені широко і включають Президента України, органи законодавчої і виконавчої гілок влади та місцевого самоврядування. Кожний із суб'єктів має право виступити із ініціативою щодо інвестицій та інновацій. Але в згаданому переліку органів, за висновками фахівців Національного інституту стратегічних досліджень, має місце дублювання. Зокрема, Міністерство економічного розвитку і торгівлі України визначено головним органом у системі центральних органів виконавчої влади з формування та забезпечення реалізації інвестиційної політики. Разом з тим, Державне агентство з інвестицій та управління національними проектами також визначено головним органом із забезпечення реалізації державної політики в сфері інвестиційної діяльності та управління національними проектами [174, с. 30]. Таким чином, можна припустити, що через таке дублювання має місце неузгодженість між органами у визначенні пріоритетів інноваційно-інвестиційної політики та її фінансового забезпечення.

У числі суб'єктів знаходяться також державні установи, що функціонують як регіональні центри з інвестицій та розвитку в регіонах України, а також Державна інвестиційна компанія, що входить до сфери управління Державного агентства з інвестицій та управління національними проектами. Регіональні центри з інвестицій та розвитку були створені для організації взаємодії установ та організацій, науково-дослідних, інвестиційних підприємств, органів державної влади в частині інвестиційного розвитку, впровадження інвестицій у галузях, сприяння просуванню вітчизняних технологій та винаходів у світі. Координатором регіональних центрів з інвестицій та розвитку було визначено Міжрегіональний центр з інвестицій і розвитку, що розташований в м. Києві. Крім органів влади та державних установ, в інвестиційному процесі беруть участь також наукові установи (рис. 3.2).

Крім того, в організації, консультуванні та науковому супроводженні інвестиційно-інноваційної діяльності, крім органів влади та державних установ, задіяна досить велика кількість різних союзів, асоціацій, професійних об'єднань, інституцій громадянського суспільства.

Рис. 3.2. Суб'єкти наукового та професійного забезпечення інноваційної діяльності в Україні

Джерело: систематизовано на основі [102; 103; 104; 220].

Серед цього списку варто звернути увагу на Раду конкурентоспроможності України, яка має координувати зусилля вчених, представників бізнесу, венчурних компаній, фінансових інститутів, а також представників урядових і законодавчих органів. Європейська бізнес-асоціація представляє інтереси європейських і вітчизняних інвесторів в Україні. Українська Асоціація Інвестиційного Бізнесу

об'єднує професійних учасників фондового ринку з метою сприяння його розвитку, захисту інвесторів, дотримання професійних стандартів інвестиційного бізнесу. У свою чергу, Асоціація приватних інвесторів України об'єднує приватних і корпоративних інвесторів в усіх регіонах України. Крім цього, функціонує Український центр сприяння розвитку публічно-приватного партнерства, що створений для реалізації суспільно значущих інфраструктурних проектів, використання науково-технічного потенціалу та інноваційних технологій для модернізації систем життєзабезпечення громадян [102].

Також в Україні здійснюють діяльність три профільні наукові установи (крім Національної академії наук України), та десять регіональних центрів науки, інновацій та інформатизації.

Разом з тим, враховуючи, що в країні інвестиційний клімат не досить сприятливий, інноваційна активність знаходиться на низькому рівні, а економіка відчуває брак фінансових ресурсів для забезпечення індустріального розвитку, науковці вважають за необхідне створити Національну раду з питань науки і технологій як єдиний державний експертно-прогнозний орган для оцінки перспектив науково-технічного розвитку. Пропонується також сформувати в складі цієї організації єдиний державний банк науково-технічних розробок та ідей, а також переглянути підходи до формування структури досліджень і розробок у промисловості. За висновками Ю. Кінзерського, в наукових розробках сьогодні переважають дослідження для потреб галузей важкої індустрії [113, с. 37].

Зі змісту інформації, представленої на рисунках (див. рис. 1.4; 1.5; 3.1; 3.2), можна зробити висновок, що в Україні сформовано дуже широке організаційне та законодавче поле інвестиційної та інноваційної діяльності. Але, оцінюючи організаційну складову цієї системи, можна висловити припущення, що в Україні дуже перебільшена кількість органів з функціями керування (державних установ, наукових і громадських інституцій), які беруть участь в інституційному забезпеченні інвестиційної та інноваційної діяльності.

Слід звернути увагу, що неадекватною такої великій кількості регулюючих і організуючих установ, є реально створена інфраструктура. Зокрема, в Україні діє

лише 16 технологічних парків, 11 спеціальних економічних зон, запроваджено спеціальний режим інвестиційної діяльності на територіях 9 регіонів, започатковано окремі пілотні проекти, створена незначна кількість промислових парків і кластерів (додаток Д).

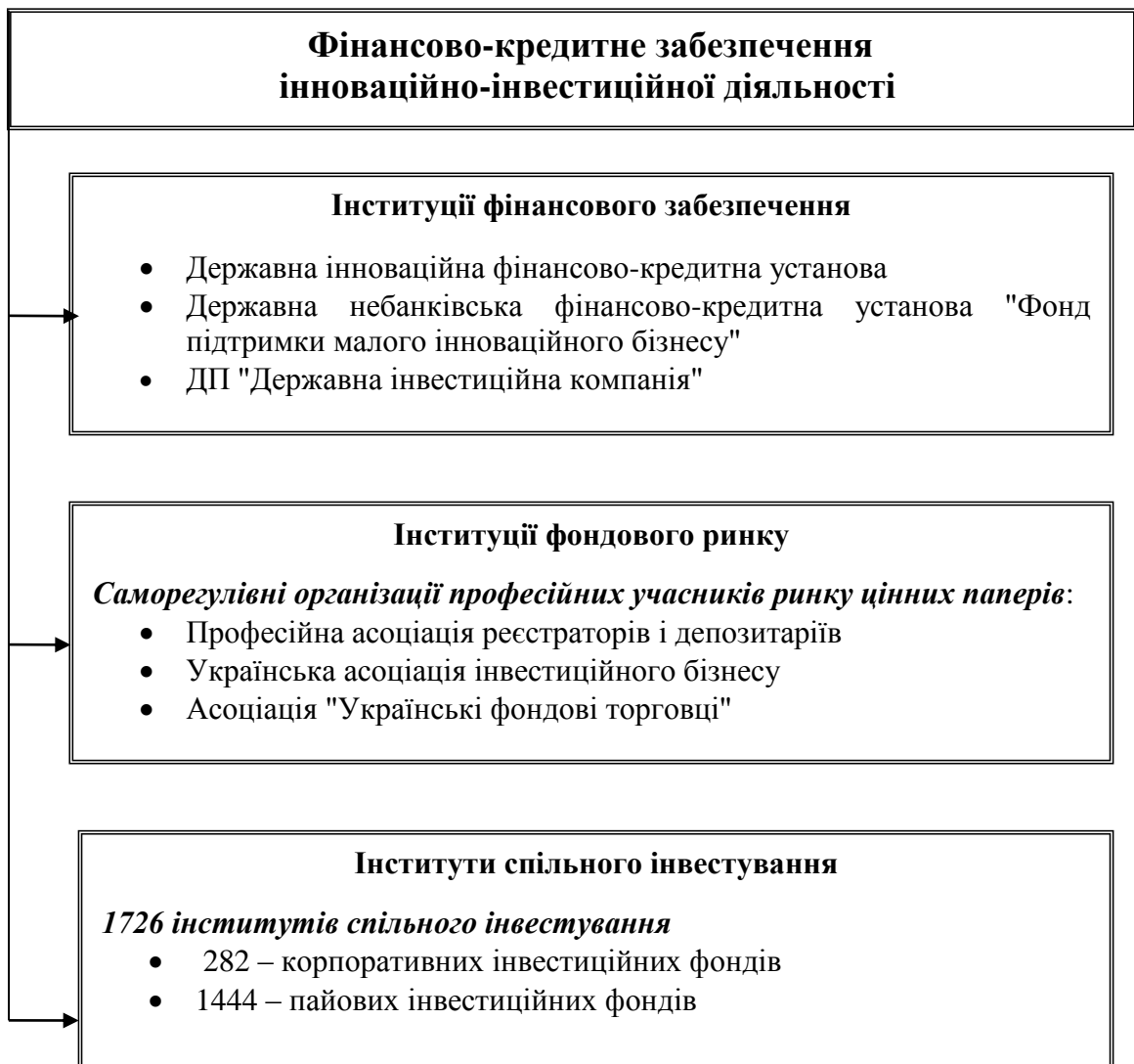
Під час оцінки ефективності інституційного середовища інвестиційної діяльності, варто звернути увагу на думки експертів. За висновками С. Айхелькраута, необхідно контролювати та локально обмежувати експериментування із інститутами в поєднанні з більш жорсткими рамковими умовами інституціональної конкуренції між ними [5, с. 41]. Експерти також пропонують дотримуватися раціональної послідовності інституційних змін [20, с. 59, 66], оскільки процес інституціональних трансформацій не обов'язково приводить до утворення ефективних інституційних структур. Крім того, здійснюючи оцінку оптимальності інституційного середовища слід врахувати, що в її основу має бути покладений принцип обґрунтованості функціонування різних інституцій та оцінки величини транзакційних витрат (тобто віддачі ресурсів) від їх утворення.

Проаналізуємо складову інституційного середовища, на яку покладені повноваження із фінансового забезпечення інвестиційно-інноваційної діяльності (рис. 3.3). Так, Державна інноваційна фінансово-кредитна установа належить до сфери управління Державного агентства з інвестицій та управління національними проектами. Вона була утворена з метою фінансової підтримки інноваційної діяльності суб'єктів господарювання, залучення вітчизняних та іноземних інвестицій, збільшення експорту, захисту та підтримки національного товаровиробника.

ДП "Державна інвестиційна компанія" також входить до сфери управління Державного агентства з інвестицій та управління національними проектами. В її повноваження, крім інвестиційної діяльності, пов'язаної з відтворенням основних засобів, входить завдання капіталізації активів держави, державної підтримки проектів.

Крім того, було утворено Державну небанківську фінансово-кредитну установу "Фонд підтримки малого інноваційного бізнесу" для фінансової підтримки впровадження вітчизняних високотехнологічних наукових, науково-технічних розробок і винаходів у виробництво. Також проводилася робота над створенням Державного експортно-кредитного агентства із залучення додаткових фінансових ресурсів для виробництва й експорту продукції з високою доданою вартістю.

До числа інституцій, що потенційно беруть участь у фінансовому забезпеченні інвестиційно-інноваційної діяльності, слід віднести також Український венчурний портал інноваційних ідей, саморегулівні організації учасників ринку цінних паперів та інститути спільного інвестування.

Рис. 3.3. Фінансово-кредитні та інвестиційні установи із забезпечення інноваційно-інвестиційної діяльності в Україні
Джерело: систематизовано на основі [102; 103; 104].

Варто звернути увагу, що Державною програмою розвитку внутрішнього виробництва передбачено запровадження механізмів залучення інвестицій для інвестиційних проектів з інноваційною складовою, зокрема: розвиток наукових парків, технопарків, бізнес-інкубаторів і центрів трансферу технологій; задіяння венчурного фінансування; створення системи державної підтримки нових інноваційних компаній на стартовому етапі. Планується поєднання новаторських розробок українських учених, конструкторів з інвестиціями.

Для стимулювання та підтримки розвитку високотехнологічних галузей передбачалося вжити заходів щодо державного замовлення на науково-технічну продукцію; субсидування науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт; створення умов для заохочення приватного промислового капіталу до розвитку науки і технологій. Також вказаною вище програмою передбачалося впровадження проектів з фінансового оздоровлення та реабілітації перспективних промислових підприємств; створення нових виробництв; розвиток інфраструктури фондового ринку для залучення громадян; запровадження фінансових механізмів дольової участі держави для розвитку високотехнологічних виробничих потужностей; державної підтримки науково-технічного потенціалу на базі вітчизняних наукових шкіл, галузевих інститутів. Але для виконання таких завдань потрібно залучити значний обсяг фінансових ресурсів і запровадити нові підходи у фінансовому забезпеченні розвитку економіки, які ґрунтуються на принципах консолідації фінансових ресурсів із різних джерел для конкретних цілей. Експерти вважають, що забезпечення консолідації ресурсів держави і приватного бізнесу на пріоритетних напрямках є сьогодні найважливішим завданням [38, с. 108]. Головне – мобілізувати кошти на основі концентрації розпорошених, незадіяних раніше, чи задіяних неефективно фінансових ресурсів та спрямувати їх на цілі розвитку [165, с. 49]. Вважаємо, що налагодження фінансової взаємодії між різними суб'єктами на принципах консолідації фінансових ресурсів може створити умови для комплексної ув'язки попиту-пропозиції фінансових ресурсів, які можуть бути акумульовані для модернізації національної економіки.

Слід підкреслити, що в Державній програмі розвитку внутрішнього виробництва наведено орієнтовний перелік 160 інвестиційно-інноваційних проектів на загальну суму 350 млрд. грн. (додаток Д), а в презентаційному матеріалі «Інвестиційна реформа», розробленому Державним агентством з інвестицій та управління національними проектами зазначено, що в Україну потрібно залучити інвестиції на суму від 80 до 200 млрд. дол. США. Експерти Агенства модернізації України, яке створено як неурядова організація в 2015 році заявили, що для модернізації України потрібно близько 300 млрд. дол. США. Аналізуючи такі цифри, можна зробити висновок, що на фоні заявленої потреби в ресурсах для модернізації капітальні інвестиції в Україні, які реально вкладені в економіку (у 2014 році 219,4 млрд. грн.), є мізерними. Тому в Україні має місце значний дефіцит фінансових ресурсів для індустріального розвитку національної економіки.

Тому для пошуку джерел додаткових фінансових ресурсів мають бути задіяні ефективні механізми на принципово новій основі. Експерти вважають, що оптимальний шлях – це запуск кредитно-інвестиційної мультиплікації на основі первинних цільових інвестицій, які можуть бути отримані через фондовий ринок шляхом розміщення цільових державних облігацій, пільгового рефінансування, кредитування пріоритетних програм. При цьому інвестиції мають бути точкові та системні [24, с. 27]. Фахівці Національного інституту стратегічних досліджень вважають, що необхідно розширити інструментарій центрального банку, координувати дії фінансових регуляторів, створити потужні інвестиційні кредитно-фінансові установи, розвивати систему колективного інвестування, ввести в обіг фінансові інструменти для індивідуальних інвесторів [165, с. 63-65].

Аналіз інституційного середовища інвестиційно-інноваційної діяльності засвідчив, що в Україні створена і нормативно закріплена велика кількість інституцій організаційно-методологічного спрямування, які з огляду на незадовільний стан інвестиційної сфери, предметно не координують свої дії. У той же час інституції з фінансового забезпечення представлені обмежено, оскільки було офіційно утворено лише три організації – Державну інноваційну фінансово-

кредитну установу, Державну небанківську фінансово-кредитну установу "Фонд підтримки малого інноваційного бізнесу", Державну інвестиційну компанію.

Разом з тим, в інституційну структуру фінансового забезпечення офіційно не включені спеціалізовані грошово-кредитні установи (центральный банк, комерційні банки, фінансові, лізингові, венчурні компанії). Зазначені установи в нормативному порядку не зобов'язані інвестувати в індустріальні галузі. Тому фінансове забезпечення інноваційних процесів фактично відокремлено від реального грошово-кредитного та фондового ринків. Як наслідок, на фондовому ринку через довгострокові цінні папери залучаються обмежені фінансові ресурси, що є наслідком зменшення обсягу торгівлі акціями на фоні збільшення обсягів торгів борговими інструментами та утворення високого рівня корпоративного та державного боргу. У свою чергу кредити банківської системи теж не спрямовані на підтримку індустріального розвитку суб'єктів господарювання, оскільки спрямовуються в споживчі галузі із швидким обігом капіталу. Зокрема, із загальних ресурсів банківської системи на кредитування капітальних інвестицій використовується лише 4-7%.

Тому в дисертації запропоновано удосконалити систему інституційного середовища на основі унормування на законодавчому рівні порядку включення в перелік суб'єктів фінансового забезпечення процесів модернізації банківських установ, інвестиційних, лізингових, венчурних, страхових компаній, недержавних пенсійних фондів, інститутів спільного інвестування, що дозволить об'єднати фінансові ресурси та створити цільовий фонд консолідованих ресурсів для модернізації національної економіки.

3.2. Реформування системи ініціювання, реалізації та фінансування проектів модернізації

Проведений аналіз сучасних реалій та проблем консолідації фінансових ресурсів для модернізації економіки України засвідчив, що фінансовий потенціал модернізації можна створити на базі консолідації фінансових ресурсів для модернізації економіки із одночасним визначенням національних проектів

модернізації та конкретних методів і джерел їх фінансового забезпечення.

Це означає, що модернізація національної економіки України вимагає впровадження механізмів стратегічного програмування соціально-економічного розвитку та їх застосування під час визначення та впровадження національних проектів модернізації. За висновками експертів Національного інституту стратегічних досліджень, застосування проектних підходів дозволяє забезпечити пріоритетність стратегічних інтересів суспільства перед інтересами та потребами, які диктує повсякденна політика, досягти міжсекторальної концентрації зусиль та фінансових ресурсів навколо об'єктивно визначених найголовніших функціональних завдань розвитку країни [149, с. 7-9].

На думку експертів, проектний метод управління, який набув значного поширення в практиці сучасного корпоративного менеджменту, доцільно застосовувати також в системі відбору національних проектів, які впроваджуються в індустріальних галузях і для яких потрібно сконцентрувати фінансові ресурси з багатьох джерел. Необхідно звернути увагу, що системі національних проектів приділяється велика увага в світі, досвід впровадження яких та практика забезпечення їх фінансовими ресурсами наведено в додатку Ж.

Варто підкреслити, що національні проекти розглядаються в якості стратегічної програми реформ у певній сфері, а також як міжгалузєва складова державної (національної) програми, що спрямовується на реалізацію загальнонаціональних цілей та передбачає міжгалузєву координацію. Національні проекти здатні забезпечити партнерство держави й бізнесу та об'єднати зусилля всього суспільства на реалізацію пріоритетних завдань. Слід підкреслити, що національні проекти, як стратегічні документи ухвалюються на досить тривалий термін і практично завжди є середньостроковими програмами реформ в різних сферах, перш за все, для здійснення модернізації держави.

В Україні система національних проектів запроваджена близько п'яти років назад. На нашу думку, національні проекти – це найбільш ефективний інструмент забезпечення модернізаційних структурних зрушень в галузях економіки та в суспільстві загалом. За висновками фахівців Національного інституту стратегічних досліджень, запровадження національного проектування в Україні необхідно

розглядати, перш за все, як інструмент реалізації комплексу стратегічно орієнтованих заходів, спрямованих на вирішення найбільш актуальних завдань системної модернізації всіх сфер суспільного життя. Такі підходи вимагають розглядати проекти як частину системи середньо - та довгострокового планування, яка, окрім виконання практичних проектів у конкретних сферах, включатиме також інфраструктурне, нормативно-правове, інформаційне та інші види забезпечення реалізації цих проектів [149, с. 11]. Тому доцільно застосовувати широке трактування поняття «національний проект», яке узгоджується із системними пріоритетами модернізації.

У рамках національних проектів експерти пропонують окремо виділяти прикладні національні інвестиційні проекти, які спрямовуються на досягнення конкретних завдань в рамках проекту та здійснюються на засадах державного, змішаного (партнерського) інвестування, або на підґрунті державних гарантій. До переліку національних проектів можуть бути відібрані проекти, які відповідають комплексним системним критеріям, зокрема:

- системність впливу на економіку, що передбачає підвищення рівня конкурентоспроможності, наявність вагомого міжгалузевого мультиплікатора, який впливає на динаміку виробництва в суміжних галузях;
- орієнтованість на модернізацію економічної, соціальної, правової систем, що логічно передбачає проведення реформ у зазначених сферах;
- підвищення рівня капіталізації економіки та ефективне використання вітчизняного фінансового, матеріального, людського ресурсу;
- досягнення високого виробничого та соціального ефекту;
- широка інтеграція в рамках реалізації проекту зусиль держави, бізнесу, регіонального потенціалу та всіх видів ресурсів.

Оскільки національні проекти займають важливе місце в процесі забезпечення соціально-економічного розвитку будь-якої країни, на них може бути покладена місія здійснення модернізації національної економіки.

З метою нормативно-правового забезпечення політики реалізації національних проектів Кабінетом Міністрів України затверджено Положення про проекти із пріоритетних напрямів соціально-економічного і культурного розвитку (національні

проекти), в якому визначено, що національний проект – це проект із пріоритетних напрямів соціально-економічного та культурного розвитку, що має стратегічно важливе значення для забезпечення технологічного оновлення та розвитку окремої галузі реального сектору економіки, розвитку регіону, розв'язання соціальних проблем, а також впливає на покращення якості життя громадян України.

Слід підкреслити, що національні проекти були визначені основою для здійснення економічних реформ в Україні, залучення суттєвих обсягів інвестицій та запровадження інноваційної моделі розвитку. Базовими принципами роботи над національними проектами визначено забезпечення системного впливу на економіку України, пріоритет приватних інвестиційних коштів над бюджетними в реалізації проектів, застосування проектного менеджменту в державному управлінні, партнерство з провідними світовими компаніями. Передбачалося, що більшість національних проектів повинні реалізуватись на основі моделей державно-приватного партнерства [149, с. 16]. Проведений в попередніх розділах аналіз засвідчив, що в Україні фінансові ресурси в індустріальній галузі спрямовуються в обмежених обсягах, структура економіки є неефективною, інституційне середовище потребує кардинальних змін. Особливо недосконалим є механізм фінансово-кредитного забезпечення проектів модернізації, система їх ініціювання, розроблення та впровадження. В частині ініціювання національних проектів та їх впровадження теж виявлено суттєві суперечності. В дисертації запропоновано змінити діючу систему і процедури ініціювання, розроблення та впровадження національних проектів. Слід підкреслити, що запропонована система є основою для здійснення наступного етапу – консолідації фінансових ресурсів для модернізації економіки та формування фінансового потенціалу модернізації.

М. Крупка та Н. Демчишак, проводячи ґрунтовну роботу з оцінки фінансового потенціалу інвестиційної діяльності в Україні [43, 129-130; 44, с. 196; 127, с. 26-29], запропонували під таким потенціалом розуміти всі фінансові можливості із забезпечення інвестиційної діяльності, що визначаються обсягом фінансових ресурсів інвестиційного спрямування та ефективністю їхнього використання. Можна погодитися з такими пропозиціями, з огляду на те, що автори пропонують враховувати всі потенційні можливості щодо формування

інвестиційного потенціалу. До складових фінансового потенціалу інвестиційної діяльності авторами віднесено: видатки розвитку державного і місцевого бюджетів; заощадження населення; чистий прибуток підприємств; фінансові ресурси інвестиційного спрямування банківської системи та небанківських установ; прямі іноземні та портфельні інвестиції; зовнішні фінансові ресурси.

У підрозділах 2.1 та 2.2 дисертації проведено аналіз поточного стану забезпечення національної економіки фінансовими ресурсами та виявлено основні тенденції, що гальмують інноваційну діяльність: обмеженість інвестиційного потенціалу для модернізації економіки; нераціональна структура інвестування за сферами економіки; погіршення технологічної структури інвестування економіки та структури інвестування промислового виробництва; низький рівень валового нагромадження основного капіталу відносно ВВП. Крім того, тенденції формування внутрішніх і зовнішніх фінансових ресурсів для модернізації економіки, які можна залучити в реальному секторі економіки, банківській сфері, на фондовому ринку, у фінансових, страхових організацій, недержавних пенсійних фондах, показали, що вони є неповністю задіяними, або взагалі не залучаються в процес фінансового забезпечення матеріального виробництва. Тому в умовах обмеженості фінансових ресурсів для забезпечення матеріального виробництва, необхідно розробити нові механізми їх залучення, які будуть ґрунтуватися на принципах консолідації потенційних джерел фінансового забезпечення різних власників.

У результаті проведеного в дисертації аналізу зроблено висновок, що формувати фінансовий потенціал необхідно під чітко визначені проекти модернізації економіки, які за важливістю завдань доцільно віднести до національних. Оскільки в Україні домінує відтворення 3-го технологічного укладу, розвиваються малонаукоємні та низькотехнологічні сировинні галузі, а кількість підприємств, які реально впроваджують інновації становить близько 12%, необхідно кардинально змінити підходи до ініціювання та впровадження національних проектів модернізації економіки, а також систему їх фінансування. На наш погляд, найголовнішим питанням є визначення на консенсусних засадах переліку проектів, від яких буде залежати стан модернізації національної економіки. Для реалізації національних проектів може бути задіяна така форма, як «багаторічні бюджетні

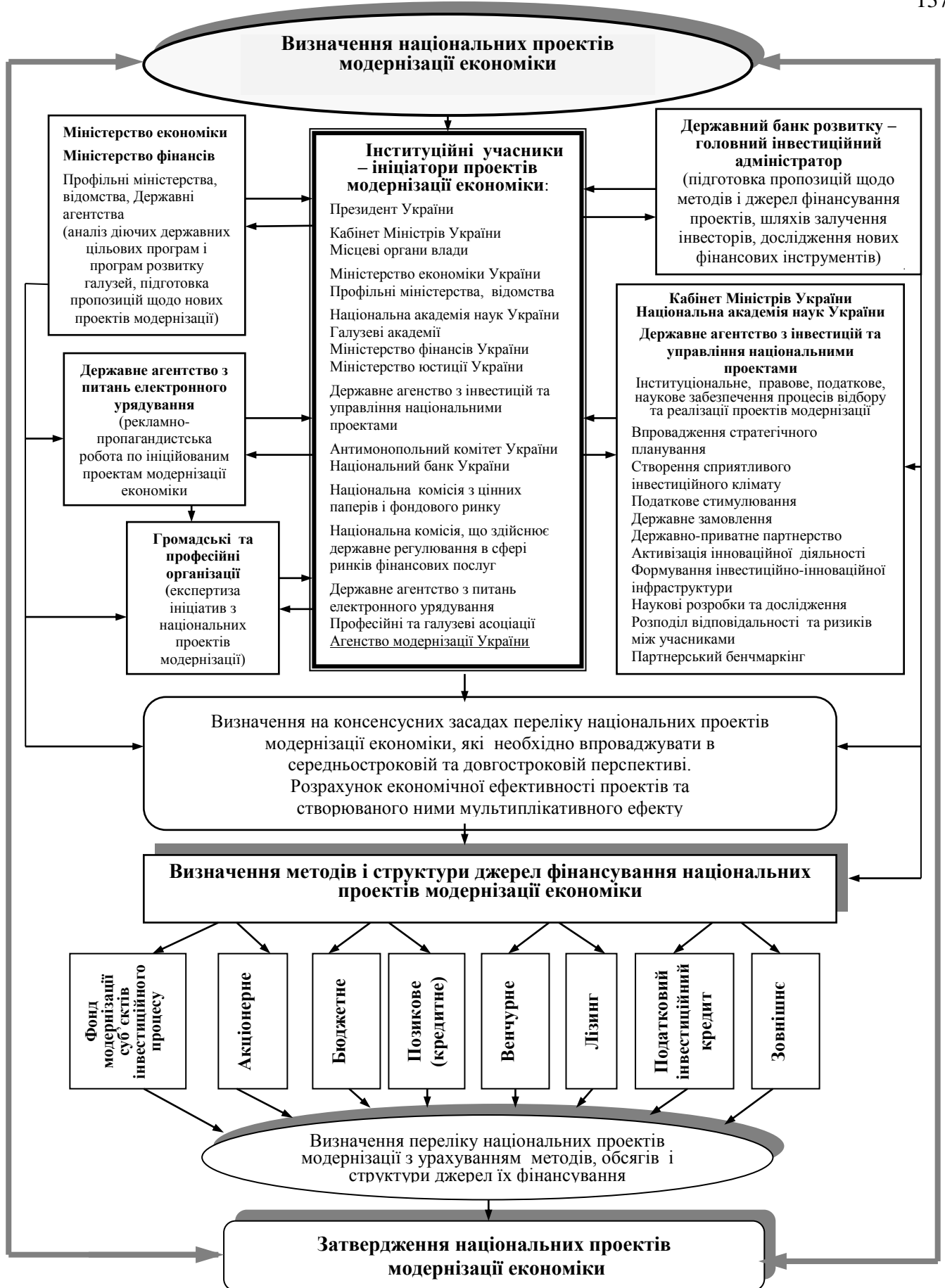
програми». Такий інструмент впроваджений в багатьох країнах і довів свою практичну ефективність. Багаторічні бюджетні програми є інвестиційною програмою, яка об'єднує в собі перелік конкретних заходів та кошторис їх реалізації. Разом з тим, впровадження системи багаторічних бюджетних програм передбачає розроблення довгострокової бюджетної стратегії.

В. Дем'янишин чітко визначив першочергові завдання формування бюджетної стратегії інноваційного розвитку економіки [45, с. 17-19], яка повинна включати:

- розробку стратегічної моделі майбутнього суспільства, визначення його мети на перспективу (25-50 років) та формулювання стратегічних завдань, реалізацію яких можна було б забезпечити за допомогою бюджетної системи;
- формування оптимальної схеми розподілу ВВП, розробку бюджетної доктрини країни у вигляді законодавчого акту перспективного спрямування;
- складання конкретних довготривалих загальнодержавних програм економічного та соціального розвитку;
- створення сприятливих умов для розвитку внутрішнього ринку та реального сектору економіки, сприяння формуванню і нарощенню національного капіталу, суттєву активізацію ролі держави в інвестиційному процесі, формування бюджету розвитку і створення Державного банку розвитку як специфічних інституційних одиниць;
- оптимізацію пропорцій між індивідуальним та суспільним споживанням, гармонізацію співвідношення політики доходів і зайнятості;
- концентрацію зусиль держави та бюджетних ресурсів на розвитку і примноженні людського капіталу; кардинальне поліпшення фінансування науки.

Таким чином, модель В. Дем'янишина предметно вказує на те, що впровадження системи національних проектів – це комплексна робота, яка охоплює значний перелік функцій, процедур, а головне національні проекти мають стати складовою бюджетної стратегії держави на середньострокову та довгострокову перспективу. Нами розроблено структурно-функціональну схему ініціювання, визначення та затвердження національних проектів, яку, на нашу думку, доцільно впровадити в Україні (рис. 3.4).

Рис. 3.4. Структурно-функціональна схема визначення національних проектів модернізації економіки

Запропонована структурно-функціональна схема визначення та затвердження національних проектів ґрунтується на таких концептуальних підходах:

- інституціональними учасниками – ініціаторами проектів модернізації може виступати значне коло учасників, що гарантує всеосяжний охват проблем та врахування всіх сфер економічної діяльності, що потребують змін;
- усі ініціативи щодо національних проектів мають бути ретельно перевірені профільними міністерствами, Міністерством економічного розвитку і торгівлі, професійними організаціями на предмет економічної доцільності, відсутності дублювання, відповідності довгостроковим перспективним завданням розвитку національної економіки;
- при визнанні економічної доцільності проекту та його відповідності пріоритетам розвитку держави, провідних галузей, територій, Державне агентство з питань електронного урядування проводить рекламно-пропагандистську роботу та широко висвітлює зміст проекту для потенційних інвесторів на офіційному сайті, в засобах масової інформації;
- Державний банк розвитку готує пропозиції щодо оптимальних методів і джерел фінансування проектів, визначає можливі шляхи залучення потенційних стратегічних і фінансових інвесторів;
- Кабінет Міністрів України, Національна академія наук України, галузеві академії, Державне агентство з інвестицій та управління національними проектами визначають основи і формують базу для інституційного, правового, податкового, наукового забезпечення процедур визначення, відбору та реалізації національних проектів модернізації економіки;
- після професійної експертизи Кабінет Міністрів України, Національна академія наук України, галузеві академії та Державне агентство з інвестицій та управління національними проектами на консенсусних засадах визначають перелік національних проектів модернізації економіки, які необхідно впроваджувати в середньостроковій та довгостроковій перспективі. Здійснюється розрахунок економічної ефективності проектів та створюваного ними мультиплікативного

ефекту. Визначаються можливі об'єкти для державного замовлення та державно-приватного партнерства;

- Державний банк розвитку разом із міністерствами економічного профілю визначають найбільш оптимальні методи та структуру джерел фінансування національних проектів модернізації економіки;
- наукові установи економічного спрямування Національної академії наук України разом з Державним банком розвитку здійснюють оцінку перспектив застосування приватного, акціонерного, зовнішнього, бюджетного, кредитного, венчурного, лізингового методів фінансування, а також впровадження методів податкового стимулювання та використання власних ресурсів суб'єктів господарської діяльності;
- Кабінетом Міністрів України та Державним агентством з інвестицій та управління національними проектами формується перелік національних проектів із врахуванням обсягів, методів та джерел фінансування для затвердження їх в порядку, визначеному законодавчими та спеціальними нормативно-правовими актами;
- затверджений (Парламентом, або Урядом) перелік національних проектів з орієнтованими обсягами фінансування є основою для проведення роботи з консолідації фінансових ресурсів для модернізації національної економіки.

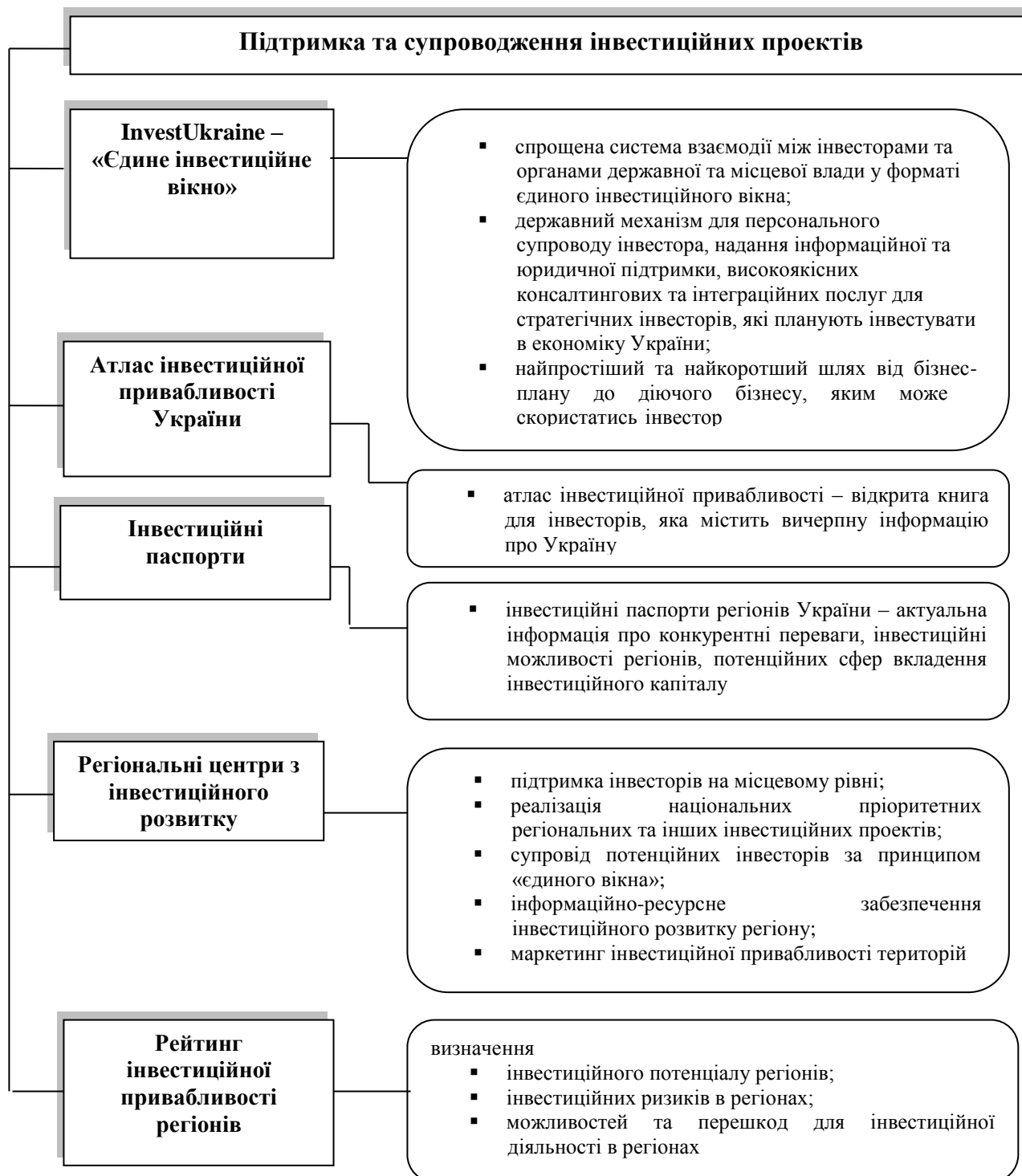
Запропоновані методичні підходи ґрунтуються на такій прогресивній формі співпраці як партнерський бенчмаркінг. За визначенням Є. Савельєва, партнерський бенчмаркінг – це сучасна форма співробітництва і взаємодопомоги різних організаційних утворень. Метою партнерського бенчмаркінгу є виявлення і поширення на всіх його учасників передового досвіду та надання допомоги. Важливим мотивом співпраці є те, що жодне організаційне утворення та підприємство не може бути успішним в усіх напрямках. Тому спільна аналітична робота, виявлення кращих сторін діяльності кожного учасника, сприяння у впровадженні здобутків є умовою отримання кожним користі від співпраці. Партнерські тенденції поширюються на різні види діяльності і можуть охоплювати регіональний, державний та міжнародний рівень, що й необхідно під час

ініціювання, розроблення та впровадження національних проектів [189, с. 21-23]. Особливо роль партнерського бенчмаркінгу зростає в умовах дії нових фінансових інструментів в системі нового світового економічного порядку [188, с. 30-33].

Запропонована структурно-функціональна схема визначення національних проектів модернізації економіки принципово відрізняється від діючої нині системи впровадження національних проектів. Відповідальним органом із управління національними проектами у системі центральних органів виконавчої влади в Україні було визначено Державне агентство з інвестицій та управління національними проектами України, яке разом із Міністерством економічного розвитку і торгівлі України також мало відповідати за забезпечення реалізації державної політики в сфері інвестиційної діяльності.

На регіональному рівні виконання завдань щодо реалізації національних проектів мали забезпечувати регіональні центри з інвестицій та розвитку. Крім того, для безпосереднього управління окремими національними проектами було створено 13 державних підприємств. У Державному агентстві з інвестицій та управління національними проектами України розроблена та впроваджена організаційна структура підтримки та супроводження інвестиційних проектів (рис. 3.5).

Національні проекти у 2010-2014 роках реалізовувалися за такими пріоритетними напрямками: нова енергія; нова якість життя; нова інфраструктура; олімпійська надія – 2022; агроперспектива (повний перелік національних проектів наведено в додатку 3). Як показав проведений аналіз, перелік проектів із пріоритетних напрямів соціально-економічного та культурного розвитку (національних проектів) містить 5 пріоритетів, в рамках яких виділено 16 національних проектів. В межах 7 національних проектів виділено 21 складову національних проектів. Таким чином, більшість національних проектів перебувають на початкових етапах реалізації. Перші практичні кроки здійснено лише за проектами у соціальній сфері, що фінансуються за рахунок бюджетних коштів. Це логічно впливає із пріоритетних заходів держави в частині посилення соціального захисту населення.

Рис. 3.5. Організаційна структура підтримки та супроводження інвестиційних проектів

Джерело: систематизовано на основі [100].

Слід констатувати, що за діючої системи впровадження національних проектів не отримали належного розвитку проекти на регіональному рівні. Реалізацію в регіонах національних проектів можна характеризувати так [149]:

- пріоритетного значення набули проекти соціальної спрямованості, реалізація яких не залежить від ресурсного потенціалу регіону, у той час, як національні проекти поки що не стали «точками зростання» для регіонів;

- ідею національних проектів регіони намагаються використати для отримання додаткових бюджетних ресурсів;

- не була налагоджена взаємодія між Державним агентством з інвестицій та управління національними проектами, Міністерством фінансів України, Міністерством економічного розвитку і торгівлі України, а також місцевими органами влади і приватними суб'єктами господарювання;

- має місце невідповідність напрямів реалізації національних проектів стратегічним пріоритетам розвитку регіонів. Найбільш перспективними з точки зору впливу на розвиток регіонів є національні проекти «Енергія природи», «Відроджене скотарство»;

- відсутня чітко визначена ієрархія національних проектів, що не дозволяє сконцентрувати зусилля всіх зацікавлених сторін та консолідувати джерела фінансування для їх реалізації;

- практично не задіяні механізми державно-приватного партнерства в частині фінансування національних проектів. Більшість започаткованих інвестиційних проектів фінансуються або повністю за рахунок державного бюджету, або виключно коштом приватного інвестора. За даними Державного агентства з інвестицій та управління національними проектами лише близько 1,5% інвестиційних пропозицій придатні для спільного фінансування.

Фінансування національних проектів в окремих регіонах дублює субвенційні фінансові потоки в рамках державних цільових програм та угод щодо регіонального розвитку. Поряд з цим, не задіяним залишається потенціал Державного фонду регіонального розвитку. Таким чином, система національних проектів на регіональному рівні не ефективна, і це при тому, що функціонують регіональні центри з інвестиційного розвитку, складені інвестиційні паспорти областей, створено єдине інвестиційне вікно (див. рис. 3.5).

Суттєвим недоліком системи реалізації національних проектів є дублювання національними проектами державних цільових програм. За висновками експертів Національного інституту стратегічних досліджень, низка національних проектів та їх складових повторюють закладені в подібні програми бюджетні заходи окремих міністерств, органів місцевого самоврядування (зокрема, Київської міської державної адміністрації, Міністерства житлового будівництва і регіонального розвитку, Міністерства охорони здоров'я, Міністерства палива та енергетики та інші). Це приводить до розпорошення бюджетних коштів як на фінансування програм, так і на їх адміністрування – при спільній меті програми і проекту, одному джерелі видатків існує два чи більше розпорядників [149]. Також це спричиняє необґрунтоване зростання поточних адміністративних видатків за одним напрямом і розмитість розподілу відповідальності між органами влади за повну реалізацію проекту. Наприклад, у 2012 році Міністерство інфраструктури України відмовилося від національних проектів чи їхніх складових. Така ситуація виникла тому, що менеджерами національних проектів не була проведена підготовча робота щодо з'ясування національних проектів на предмет їх дублювання із галузевими програмами та реформами.

Крім того, в діючій системі реалізації національних проектів є значна кількість суперечливих позицій, а саме:

- відсутність стратегічного бачення короткострокових, середньострокових та довгострокових цілей відбору та впровадження національних проектів (та їх ієрархії) на регіональному та загальнонаціональному рівнях;

- не узгодженість проектів із стратегічними цілями структурної перебудови регіональних економічних комплексів, а також в цілому національної економіки України;

- не сформованість системного підходу та критеріїв вибору пріоритетів для національного проектування; відсутність затвердженого Плану дій щодо реалізації (впровадження) національних проектів і міжвідомчої координації;

- відсутність законодавчого унормування процедур забезпечення каналів фінансового забезпечення реалізації національних проектів – коштів державного та

місцевого бюджетів; коштів Державного фонду регіонального розвитку; ресурсів фондового ринку; коштів міжнародних благодійних фондів; фінансової допомоги міжнародних організацій; благодійної допомоги юридичних та фізичних осіб тощо;

- недосконалість процедур та інституційно-правового забезпечення застосування механізму державно-приватного партнерства;

- надмірно широка рекламна кампанія національних проектів, як в Україні, так і за кордоном (за відсутності ґрунтовного опрацювання техніко-економічних аспектів реалізації проектів і дієвих механізмів залучення фінансових ресурсів);

- дисбаланс у розподілі організаційних зусиль і фінансових ресурсів на користь рекламних акцій замість послідовних кроків у напрямі практичних дій;

- надмірне захоплення пошуком, переважно, зовнішніх джерел фінансування національних проектів, недооцінка національного (внутрішнього, регіонального) потенціалу фінансового забезпечення національних проектів, внутрішніх можливостей щодо концентрації наявних фінансових ресурсів.

З огляду на це нами запропоновано змінити організаційно-економічну модель реалізації національних проектів, а також систему процедур ініціювання, розроблення та впровадження національних проектів (див. рис. 3.4).

У свою чергу фахівці Національного інституту стратегічних досліджень також запропонували нову систему ініціювання та впровадження національних проектів. Насамперед, ними пропонується змінити систему відбору й адміністрування національних проектів, а також забезпечити реальну інтеграцію національних проектів в загальнодержавну систему управління, що дозволить усунути дублювання функцій, зменшити адміністративні витрати та забезпечити концентрацію коштів на практичній складовій реалізації проектів [149].

Зокрема, експерти Національного інституту стратегічних досліджень запропонували змінити етапи підготовки та впровадження національних проектів, що мають включати такі складові:

1. На основі громадського обговорення визначається суспільно значуща проблема, вирішення якої вимагає системної модернізації певної сфери життя суспільства.

2. Державне агентство з інвестицій та управління національними проектами:

- готує пропозиції щодо нормативно-правового та інституційного забезпечення реалізації проекту;

- у обов'язковому порядку проводить інвентаризацію наявних галузевих державних цільових програм, які мають будь-яке відношення до вирішення зазначеної проблеми;

- виявляє випадки дублювання, зводить споріднені за метою реалізації заходи у єдині державні програми, здійснює пріоритезацію заходів;

- вибирає серед завдань інвестиційно-привабливі, готує систему заходів щодо залучення приватних інвесторів для їх реалізації;

- вносить до Кабінету Міністрів України системну пропозицію щодо програми реалізації національного проекту.

3. Кабінет Міністрів України розробляє програму реалізації національного проекту, дає завдання відповідним міністерствам і відомствам, визначає індикативні орієнтири, обсяги бюджетного фінансування на базі оновленого переліку державних цільових програм (тобто здійснює нормативну ідентифікацію національних проектів).

4. Міністерства та відомства після ухвалення програми виконують конкретні завдання щодо її реалізації у відповідних сферах.

5. На Державне агентство з інвестицій та управління національними проектами покладається завдання в частині забезпечення міжвідомчої координації в рамках національного проекту, його інформаційний супровід; здійснення пошуку приватних інвесторів. При цьому, фінансування національних проектів повинно здійснюватись максимально за рахунок коштів національних інвесторів і населення (через фондовий ринок і пенсійні фонди). Іноземні інвестори мають залучатись на умовах рівності з національними інвесторами з урахуванням обмежень, які можуть бути обумовлені інтересами національної безпеки або підтримки національних компаній у відповідності до загальної концепції залучення іноземних інвестицій.

За висновками експертів Національного інституту стратегічних досліджень, нова управлінська організаційно-економічна модель національного проектування

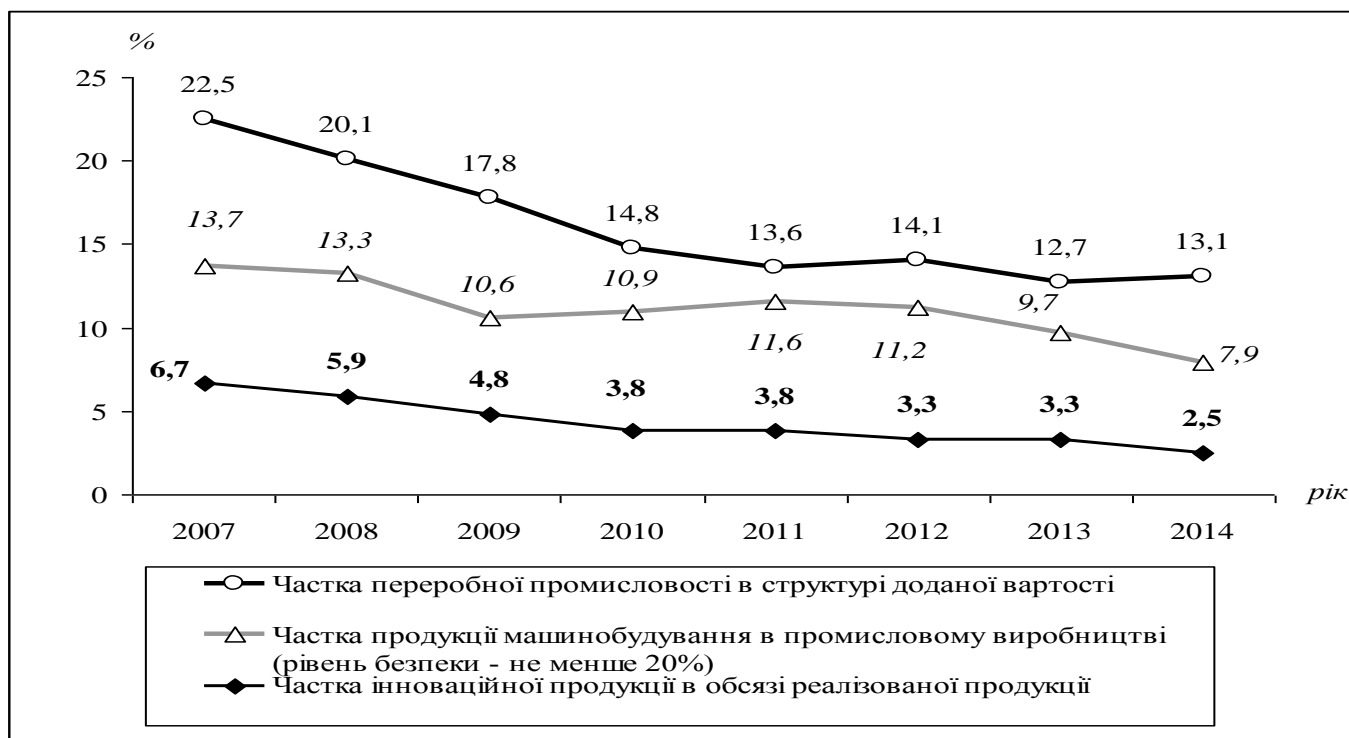
має полягати у відмові від функції самостійного вибору і планування національних проектів Державним агентством з інвестицій та управління національними проектами. Основним завданням для агентства має стати виконання ролі координатора для головних розпорядників державних програм і «маркетолога» для приватних інвесторів. Результатом його діяльності має бути критеріальний відбір до окремих національних проектів низки суміжних різногалузевих інфраструктурних завдань (об'єктів), розробка і погодження із головними розпорядниками можливої форми участі інвесторів у реалізації цих завдань, а також пошук інвесторів для виконання проектів.

Таким чином, проведений аналіз підтвердив доцільність зміни системи й процедур відбору, розроблення та затвердження національних проектів, що в подальшому має стати основою для впровадження механізму консолідації фінансових ресурсів із різних джерел для модернізації національної економіки.

3.3. Удосконалення механізму консолідації фінансових ресурсів

Проведений аналіз у розділі 2 дисертації засвідчив необхідність модернізації національної економіки та формування потужного фінансового потенціалу для її здійснення. На сьогодні в Україні сформувалася неефективна структура економіки з екстенсивним розвитком добувних галузей. Понад дві третини промислового виробництва припадає на галузі, що виробляють сировину, матеріали та енергетичні ресурси. На низькому рівні знаходиться рівень індустріального розвитку. Зокрема, частка машинобудування в структурі промисловості не перевищує 10-15%; кількість підприємств, які впроваджують інновації – близько 12%, частка інноваційної продукції – 5%. Частка переробної промисловості в структурі доданої вартості у 2014 році порівняно із 2007 роком знизилася з 22,5% до 13,1%, а продукції машинобудування в промисловому виробництві становить менше 10%. Кількість промислових підприємств, які впроваджували інновації знаходиться на рівні 12%, а інноваційна продукція в загальному обсязі реалізованої продукції становить 3%

(рис. 3.6). На низькому рівні знаходиться процес нагромадження основного капіталу (рис. 3.7).

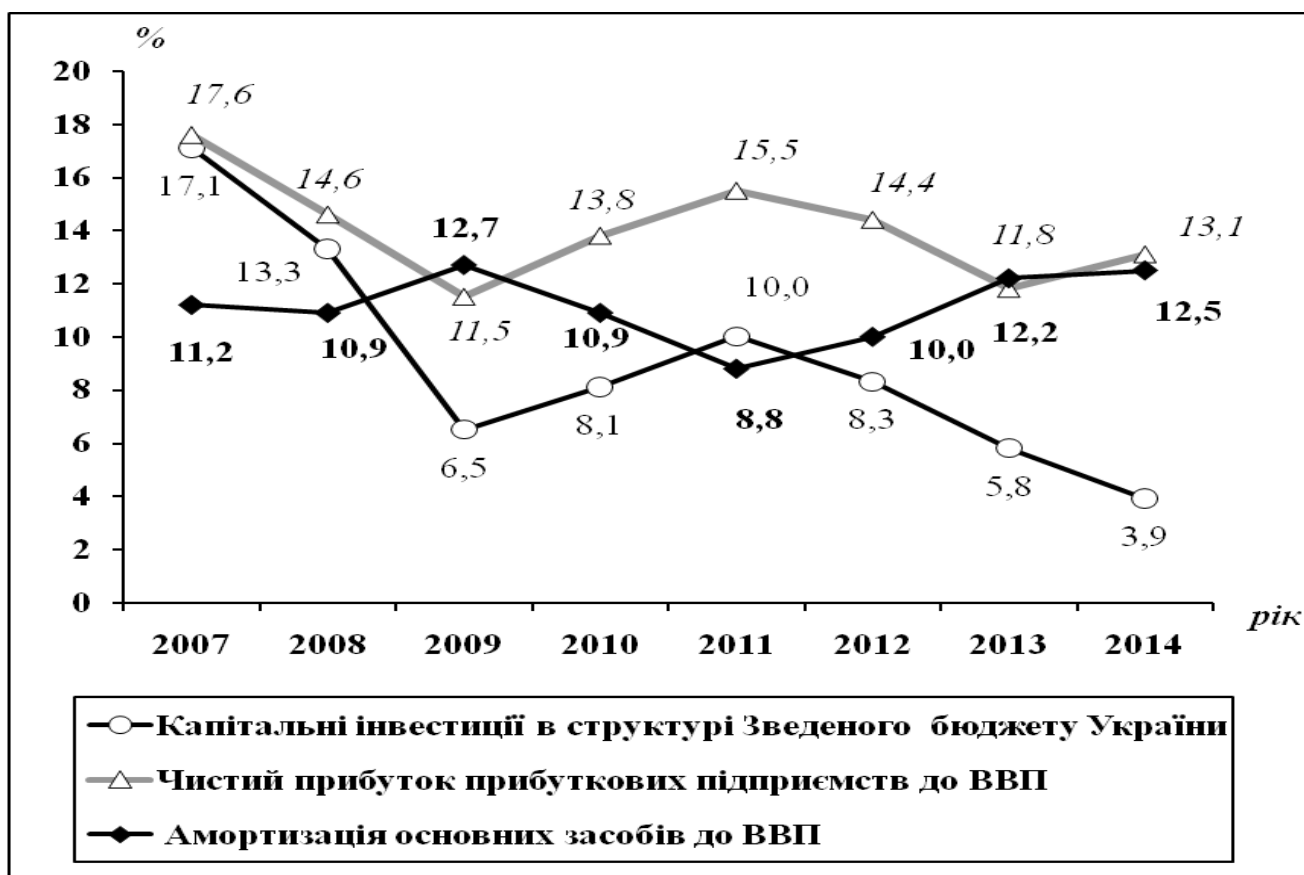

Рис. 3.6. Стан індустріального розвитку економіки України
Джерело: розраховано за даними [8, 462; 53; 150; 181; 195; 199].

Рис. 3.7. Стан нагромадження основного капіталу в економіці України
Джерело: розраховано за даними [8, 467, 468, 470; 156].

Результати дослідження також засвідчили обмеженість фінансових ресурсів для модернізації економіки. Особливо показово свідчить про дефіцитність ресурсів ті їх обсяги, які формуються на ендогенній основі у суб'єктів господарювання та у держави (рис. 3.8), при тому, що саме вони є головними суб'єктами модернізації. Як результат, фінансово забезпечити процеси модернізації виключно на базі ресурсів бюджету та корпоративного сектору, проблематично.

Рис. 3.8. Власні фінансові ресурси для розвитку України, % до ВВП
Джерело: розраховано за даними [8, 558, 559; 53; 109; 110].

Суттєва роль належить інструментам державної фінансової підтримки. Водночас, заходи такої підтримки мають бути ефективними та ґрунтуватися на системному аналізі перспективних напрямів інвестиційної діяльності в пріоритетних галузях, що закладають підґрунття для модернізації економіки.

Державна фінансова підтримка широкого застосовується в країнах ЄС, де вона є цілісним механізмом, що забезпечує спрямування бюджетних та інших фінансових ресурсів держав-членів ЄС на структурні перетворення та підвищення

конкурентоспроможності суб'єктів спільного ринку. Ефективність державної фінансової підтримки досягається на основі гармонізації цілей промислової, конкурентної, інвестиційно-інноваційної та бюджетної політики. Головними критеріями надання підтримки в ЄС є транспарентність, ефективність, цільове спрямування, наявність незалежних експертиз.

Проблематика державної фінансової підтримки ґрунтовно досліджується західними та вітчизняними вченими. В Україні зазначеним питанням присвятили свої праці І. Луніна, О. Булана [184], Д. Черніков, Я. Жаліло [212], Л. Шаблиста [215] та інші науковці. Д. Черніков виділив чотири етапи еволюції підходів до реалізації політики державної фінансової підтримки [212, с. 4-5]. Перший етап (1991-2000 рр.) характеризується безсистемним наданням прямої бюджетної підтримки підприємствам. Другий етап (2001-2005 роки) пов'язаний із початком бюджетної реформи та впровадженням програмно-цільового методу в бюджетному процесі. За висновками Д. Чернікова, саме на другому етапі змінилася методологія державної фінансової підтримки, було закладено основи її модернізації, визначені формальні ознаки одержувачів і види державної підтримки, терміни надання. Важливим кроком стало запровадження механізму підготовки, попереднього розгляду та погодження актів з надання державної фінансової підтримки за участю відповідальних міністерств. Це створило можливості для структуризації напрямів державної фінансової підтримки, проведення інвентаризації, аналізу, перегляду, уніфікації, оптимізації.

Третій етап (2005-2010 роки) характеризується активними кроками в напрямі міжнародної економічної інтеграції та впровадження світового досвіду державної фінансової підтримки. На цьому етапі відбулося зменшення форм державної фінансової підтримки, але, як підкреслює Д. Черніков, не була продовжена оптимізація системи її надання із врахуванням міжнародних вимог і стандартів, що негативно позначилося на структурній перебудові та модернізації економіки. Із введенням в дію Податкового кодексу з 2011 р. розпочався четвертий етап перетворень у системі державної фінансової підтримки, який заклав базу для систематизації її практики, впровадження критеріального підходу, уніфікації пільг,

застосування механізму державних гарантій для виконання боргових зобов'язань за запозиченнями суб'єктів господарювання.

Світовий досвід застосування бюджетно-податкових інструментів підтримки підприємств в умовах глобальної фінансової кризи, особливості бюджетно-податкової підтримки підприємств України та напрями їх вдосконалення з урахуванням вимог СОТ і ЄС ґрунтовно досліджує О. Булана. Як найбільш поширені інструменти державної фінансової підтримки підприємницької діяльності нею відмічаються митно-тарифні та нетарифні механізми захисту товаровиробників від іноземних конкурентів, валютні інструменти стимулювання шляхом регулювання обмінного курсу, регуляторні інструменти зі спрощення процедур започаткування бізнесу та застосування монетарних інструментів доступу до фінансово-кредитних ресурсів. Особливе місце в цій системі відводиться бюджетно-податковим інструментам державної підтримки підприємств [184, с. 248, 258, 274].

Перспективною формою стимулювання інновацій та модернізації національної економіки, на нашу думку, є державна підтримка інвестиційних проектів, в рамках якої застосовуються визначені законодавством бюджетно-податкові інструменти. Це новий напрям участі держави в інвестиційних процесах з метою підтримки індустріальних галузей та інноваційних проектів. Особливу роль державна підтримка відіграє в процесі стимулювання інвестиційної діяльності в пріоритетних галузях економіки з метою створення нових робочих місць.

У процесі дослідження аналізуються методичні підходи в частині підготовки, відбору, схвалення та реєстрації інвестиційних проектів у пріоритетних галузях економіки, а також оцінюється порядок та критерії економічної ефективності проектних (інвестиційних) пропозицій та інвестиційних проектів, які можуть бути реалізовані за допомогою різних інструментів державної підтримки. Це особливо важливо з огляду на пріоритетні завдання в частині зміни структури економіки, проведення технологічної та технічної модернізації провідних галузей в Україні.

Це також важливо з тих причин, що за висновками експертів Національного інституту стратегічних досліджень, економіка України характеризується значними структурними дисбалансами. Як вже зазначалося, в сфері промисловості понад дві

третини обсягу виробництва припадає на галузі, що виробляють сировину, матеріали та енергетичні ресурси, а частка головної індустріальної галузі – машинобудування – менше 15%. Необхідно звернути увагу, що експерти Національного інституту стратегічних досліджень певним чином пов'язали структурну деградацію економіки із диференційованою політикою державної фінансової підтримки, коли пріоритет надавався експортоорієнтованим галузям. А це, на думку експертів, не сприяло модернізації промислового виробництва, розвитку наукомістких, високотехнологічних видів економічної діяльності. Як результат, сьогодні українська економіка потребує повномасштабної системної модернізації, що включає оновлення інфраструктури, зміну структури промисловості, експорту, внутрішнього ринку. Для цього потрібно реконструювати та створити нові конкурентоспроможні виробництва, привести технологічний рівень виробництва у відповідність зі стандартами передових індустріальних держав [174, с. 6, 7].

Важливу роль в стимулюванні модернізації галузей економіки відіграють бюджетно-податкові інструменти, зокрема: податкові пільги, пряме бюджетне фінансування діяльності підприємств, повне або часткове покриття державою процентів за кредитами, державні гарантії за кредитами, регульовані тарифи на товари чи послуги, що надаються державою або державними підприємствами. Про обсяги наданої суб'єктам господарювання України бюджетно-податкової підтримки у 2008-2012 рр. свідчать результати дослідження, проведені науковцями ДУ «Інститут економіки і прогнозування НАН України» (табл. 3.2). Дані табл. 3.2 показують, що найбільше бюджетне фінансування в 2012 році отримала вугільна промисловість, а найбільше податкових пільг надано сільському господарству. Разом з тим, підприємствам машинобудування як податкові пільги, так і пряме бюджетне фінансування надається в обмежених розмірах.

Найбільший обсяг державної підтримки у вигляді державних гарантій в 2012 році було надано НАК «Нафтогаз України» та ПАТ «Державна продовольчо-зернова корпорація України» (29,2 млрд. грн. і 24 млрд. грн. відповідно із 57 млрд. грн. усіх наданих гарантій). У 2009 році НАК «Нафтогаз України» отримав державні

гарантії на 16 млрд. грн., а також значну державну підтримку (понад 50 млрд. грн.) для випуску державних цінних паперів (ОВДП) з метою збільшення статутного капіталу.

Таблиця 3.2

Інструменти бюджетно-податкової підтримки суб'єктів господарювання України в 2008–2012 рр., млн. грн.

Показники	2008 р.	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.
Державні гарантії	1000,0	21907,3	2072,7	4348,9	56953,6
Податкові пільги, <i>з них за окремими галузями:</i>	11182,9	19600,8	33324,0	58584,3	27454,8
• сільське та лісове господарства, рибальство	3450,3	9325,1	13655,7	12897,4	15168,9
• машинобудування	69,3	86,6	424,1	1521,2	1122,5
• енергетика	38,0	24,9	6864,4	23070,6	2438,6
Бюджетне фінансування <i>по окремими галузями:</i>	21910,0	13598,6	16074,2	13872,3	18817,3
• вугільна промисловість	7111,7	6178,8	7343,3	10091,2	12583,7
• енергетика	7937,4	5101,3	4229,3	79,4	4264,7
• сільське господарство	5542,6	1892,5	1911,5	2157,8	998,7
• машинобудування	698,1	268,6	103,4	695,2	465,6
Державні цінні папери (ОВДП) для збільшення статутного капіталу підприємств	0	41350,0	13790,0	16800,0	7000,0
Усього, млн. грн.	34092,9	96456,8	65261,0	93605,5	110225,7
% ВВП	3,6	10,5	6,0	7,1	7,8

Джерело: узагальнено за даними [184, 259, 264, 273].

Беручи до уваги обмежене коло суб'єктів, яким були надані пільги, бюджетне фінансування та гарантії, можна зробити висновок, що державна фінансова підтримка створює преференції для діяльності окремих підприємств або сфер економіки, і це створює необґрунтовані підстави для збільшення їх доходів або зменшення операційних витрат. Слід звернути увагу, що А. Босс та А. Розеншон визначають субсидії як фінансову допомогу держави або податкові пільги, що спотворюють розподіл ресурсів [222]. Враховуючи обмежене коло суб'єктів, які отримують державну фінансову підтримку, можна припустити, що державна допомога порушує умови конкуренції та надає преференції вибірково суб'єктам.

Також експерти попереджають, якщо компанії занадто покладаються на державну підтримку, це послаблює конкурентоспроможність європейської промисловості [234]. К. Багвел та Р. Штайгер звертають увагу, що субсидування

підприємств є виправданим у випадку, коли вища порівняно із ринковою ціна є сигналом для споживача про якість товару [223]. Тому систему державної фінансової підтримки за рахунок коштів державного або місцевих бюджетів для реалізації інвестиційних проектів необхідно побудувати таким чином, щоб допомога з боку держави створювала мультиплікативний ефект, навіть тоді, коли надається обмеженому колу суб'єктів.

У дисертації надана оцінка діючого в Україні порядку державної фінансової підтримки інвестиційних проектів (пропозицій). Відповідно до статті 12-1 Закону України «Про інвестиційну діяльність» [84] державна підтримка за рахунок коштів державного або місцевих бюджетів для реалізації інвестиційних проектів надається шляхом:

- фінансування та співфінансування інвестиційних проектів;
- надання державних і місцевих гарантій для виконання боргових зобов'язань за запозиченнями суб'єкта господарювання;
- кредитування за рахунок коштів бюджету;
- повної або часткової компенсації відсотків за кредитами з метою реалізації інвестиційних проектів.

У результаті дослідження з'ясовано, що державна підтримка інвестиційних проектів надається після державної реєстрації проектних (інвестиційних) пропозицій або інвестиційних проектів та оцінки їх економічної ефективності, яка проводиться Міністерством економічного розвитку і торгівлі України. Відбір проектних (інвестиційних) пропозицій та інвестиційних проектів здійснюється на конкурсній основі на підставі даних Державного реєстру інвестиційних проектів та проектних (інвестиційних) пропозицій, а також експертних висновків щодо їх економічної ефективності.

Для отримання державної фінансової підтримки інвестиційний проект має відповідати таким критеріям:

- *загальна кошторисна вартість проекту має перевищувати суму, еквівалентну: а) 3 мільйонам євро - для суб'єктів великого підприємництва;*

б) 1 мільйону євро – для суб'єктів середнього підприємництва; в) 500 тисячам євро – для суб'єктів малого підприємництва;

– *кількість створених нових робочих місць для працівників, які безпосередньо задіяні у виробничих процесах, має перевищувати:* а) 150 – для суб'єктів великого підприємництва; б) 50 – для суб'єктів середнього підприємництва; в) 25 – для суб'єктів малого підприємництва;

– *середня заробітна плата працівників має бути не менш як у 2,5 рази вища за розмір мінімальної заробітної плати.*

Крім того, слід звернути увагу, що інвестиційні проекти у пріоритетних галузях економіки мають відповідати таким вимогам: проект повинен реалізовуватись у пріоритетній галузі економіки, визначеній Кабінетом Міністрів України або на новоствореному (діючому) підприємстві, де проводиться реконструкція (модернізація). Реалізація проекту має передбачати досягнення протягом двох років з дня державної реєстрації інвестиційного проекту в пріоритетній галузі економіки показників, установлених частиною другою статті 4 Закону України «Про стимулювання інвестиційної діяльності у пріоритетних галузях економіки з метою створення нових робочих місць» в частині рівня заробітної плати та виконання всіх взятих на себе соціальних зобов'язань [88].

Перелік пріоритетних галузей економіки затверджено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 14.08.2013 № 843-р. [185]. До нього входить: *агропромисловий комплекс* (виробництво, зберігання харчових продуктів, в тому числі дитячого харчування, а також виробництво біопалива, з орієнтацією на імпортозаміщення); *житлово-комунальний комплекс* (створення об'єктів поводження з відходами; будівництво, реконструкція та технічне переоснащення в сфері теплопостачання, централізованого водопостачання та водовідведення); *машинобудівний комплекс* (виробництво нових та імпортозаміщуючих видів комп'ютерів, електронної та оптичної продукції, машин і устаткування, електричного устаткування, автотранспортних та інших транспортних засобів); *транспортна інфраструктура* (будівництво, реконструкція та технічне переоснащення в сфері транспортної інфраструктури; *курортно-рекреаційна сфера і*

туризм (будівництво курортно-рекреаційних об'єктів та об'єктів туристичної інфраструктури; *переробна промисловість* (імпортозаміщуюче металургійне виробництво).

Наведений перелік пріоритетних галузей економіки слугує орієнтиром для вітчизняних інвесторів, які можуть виступити ініціаторами проекту. Методичні рекомендації з розроблення інвестиційного проекту, для реалізації якого може надаватися державна фінансова підтримка [146] затверджені наказом Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 13.11.2012 № 1279.

Проведений аналіз змісту методичних рекомендацій показав, що суб'єкт, який претендує на державну фінансову підтримку, має провести ґрунтовну аналітичну, доказову роботу, комплексно обґрунтувати свої пропозиції щодо суті проекту та взяти на себе підвищені виробничі та соціальні зобов'язання. Спочатку має бути доведена відповідність проекту стратегічним програмним документам держави. Це головний критерій, недотримання якого позбавляє права на одержання державної фінансової підтримки. Визначається потреба в інвестиціях, джерела фінансування проекту, гарантії, розраховуються основні показники ефективності проекту, в тому числі з енергозбереження.

Крім того, претендент на державну фінансову підтримку повинен надати вичерпну інформацію, що характеризує: схему та опис організаційної структури управління суб'єктом інвестиційної діяльності; конкретну сферу діяльності, сектор ринку, спеціалізацію, перелік основних видів продукції. Крім того, потрібно охарактеризувати майновий стан, незавершене будівництво; визначити рівень використання виробничих потужностей, площ, споруд, можливості їх розширення; надати інформацію про стан організації виробничого процесу, наявність обладнання; відповідність технологій сучасним вимогам. Також необхідно визначити конкурентні переваги та недоліки в сфері управління, маркетингу, виробництва, науково-дослідної діяльності, фінансів, кадрів.

Оскільки державна фінансова підтримка надається суб'єктам реального сектору економіки, підприємства мають дати характеристику прогнозних і фактичних обсягів виробництва, структури існуючих витрат та собівартості кожного

виду продукції, системи закупівлі сировини, енергопостачання, забезпеченості матеріальними ресурсами, напрямів диверсифікації виробництва. Крім того, претендент на отримання державної фінансової підтримки інвестиційних проектів має здійснити аналіз ринків збуту продукції та визначити своє сучасне становище на основних і допоміжних ринках, визначити тенденції та ймовірні зміни на ринках.

Також претендент має визначити реальний попит на продукцію, здійснити моніторинг діяльності підприємств-виробників, які працюють на ринку, розрахувати орієнтовну кількість споживачів та визначити їх географічну концентрацію. Крім того, претендент має оцінити ситуацію, в якій планується реалізовувати проект, спрогнозувати розвиток технологій, врахувати тенденції на ринку капіталів, зважити сильні та слабкі сторони конкурентів. Також він має надати відомості про діючу систему заробітної плати, кадрове забезпечення, план маркетингової діяльності та придбання зарубіжних патентів, ліцензій, ноу-хау, фінансовий план, де обґрунтовується вартість реалізації проекту, джерела фінансування, витрати підготовчого та основного періоду, графік обслуговування залучених коштів; визначаються обсяги податкових платежів, план руху грошових потоків.

Після того, як претендент виконав всю наведену вище підготовчу роботу, він має право звернутися до відповідних державних органів з проханням розглянути інвестиційний проект або інвестиційну пропозицію. Механізм відбору, схвалення, експертизи, реєстрації інвестиційних проектів у пріоритетних галузях передбачає декілька етапів, що затверджено відповідними постановами Уряду [169; 170].

На першому етапі суб'єкти господарювання, що мають намір взяти участь у відборі інвестиційних проектів у пріоритетних галузях економіки, подають до обласних державних адміністрацій відповідну заяву із повним пакетом документів. Крім переліченої вище інформації надаються висновки незалежних експертних організацій; довідка про відсутність у суб'єкта господарювання простроченої заборгованості із сплати податків і єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування; документ про відсутність порушеної справи про банкрутство; виписку з Єдиного державного реєстру юридичних осіб і фізичних осіб – підприємців.

На другому етапі здійснюється перевірка профільними управліннями обласних державних адміністрацій внесених на розгляд інвестиційних проектів. Пропозиції можуть бути відхилені з обґрунтуванням причин. На третьому етапі проводиться відбір проектів, які відповідають всім вимогам, для їх подальшої експертизи. На четвертому етапі здійснюється подання обласними державними адміністраціями відібраних інвестиційних проектів до Міністерства економічного розвитку і торгівлі, яке в п'ятнадцятиденний строк має їх розглянути [147; 171].

Оцінка економічної ефективності проекту здійснюється за такими критеріями: чиста приведена вартість (*різниця між сумою дисконтованих чистих вхідних потоків (доходів) за період реалізації інвестиційного проекту та сумою дисконтованих інвестиційних витрат, необхідних для реалізації проекту*); внутрішня норма дохідності; дисконтований період окупності; індекс прибутковості. Позитивний експертний висновок надається у разі, коли: чиста приведена вартість є позитивною; внутрішня норма дохідності більша за нормативну ставку дисконту; індекс прибутковості перевищує «1». Далі міністерство в установленому порядку надає Кабінетові Міністрів України свої пропозиції щодо схвалення інвестиційних проектів. На розгляд Уряду вносяться проекти, які отримали позитивну оцінку економічної ефективності.

На п'ятому етапі після схвалення Кабінетом Міністрів України інвестиційних проектів у пріоритетних галузях економіки Міністерство економічного розвитку і торгівлі України здійснює їх державну реєстрацію шляхом внесення відомостей про ці проекти до Державного реєстру інвестиційних проектів у пріоритетних галузях економіки, який розміщується на офіційному веб-сайті міністерства [172]. Обсяги фінансування державної фінансової підтримки відповідного проекту мають бути включені до державного та місцевих бюджетів по відповідних статтях видатків. Таким чином, всі підготовчі та погоджувальні етапи є доволі трудовитратними і складними в реалізації. У разі, якщо суб'єкт господарювання набуває право на державну підтримку інвестиційних проектів із державного або місцевих бюджетів, він також може користуватися пільгами, передбаченими Податковим і Митним кодексами [138; 168].

Водночас слід врахувати висновки А. Крисоватого, який наголошує на тому, що за допомогою преференційного оподаткування держава може, з одного боку, коригувати потоки ринкового переливу капіталу, а з іншого, – ініціювати необхідні соціально-економічні зрушення шляхом формування фінансового забезпечення тих чи інших видатків бюджету. Необхідно лише збалансувати інтереси всіх учасників перерозподільних відносин так, щоб забезпечити максимальні податкові надходження при мінімальному негативному впливі фіска на економічну активність платників податків. Проте, це не просто здійснити на практиці навіть в умовах розвинутої економіки, не кажучи вже про складнощі оптимізації оподаткування в країнах з ринковою економікою, що тільки утверджується [126, с. 73].

В цьому контексті О. Десятнюк також звертає увагу на те, що побудова ефективного механізму інноваційного розвитку в Україні значною мірою залежить від забезпечення його раціональною фінансовою політикою держави, і насамперед податковою підтримкою інноваційної діяльності. Забезпечення виконання завдань структурно-інноваційної модернізації та адаптації економіки країни потребує комплексу інструментів податкової політики, здатних забезпечити ефективно функціонуючий фінансовий механізм інноваційного розвитку [46, с. 77]. Але аналіз діючої системи податкової підтримки інвестиційних проектів засвідчив, що таких критеріїв досягнути складно.

У результаті дослідження було виявлено, що методичні підходи до державної фінансової підтримки інвестиційних проектів, що застосовуються нині, ґрунтуються на ідеї, яка полягає в тому, що ініціатором проекту виступає безпосередньо суб'єкт господарювання. При цьому, для отримання державної фінансової підтримки він має взяти на себе підвищені виробничі та соціальні зобов'язання, зокрема, створити нові робочі місця для працівників, які безпосередньо задіяні у виробничих процесах: а) 150 - для суб'єктів великого підприємництва; б) 50 – для суб'єктів середнього підприємництва; в) 25 – для суб'єктів малого підприємництва. Середня заробітна плата працівників має бути не менш як у 2,5 рази вища за розмір мінімальної заробітної плати. Як наслідок в державному реєстрі інвестиційних проектів присутні, здебільшого, маловартісні проекти, що стосуються сфери життєвого

забезпечення (побудова котелень, ремонт шкіл, лікарень), у той час як проектів з інноваційними та модернізаційними пріоритетами в провідних індустріальних галузях – незначна кількість (табл. 3.3).

Таблиця 3.3

Витяг з Державного реєстру інвестиційних проектів та інвестиційних пропозицій Міністерства економічного розвитку і торгівлі України

	Назва інвестиційної пропозиції, інвестиційного проекту	Обсяг фінансування, млн. грн.	Обсяг необхідних інвестицій, млн. грн.	Вид державної підтримки
1	Інвестиційний проект "Херсонський реабілітаційний центр – етап проекту "InterMedicalEcoCity" – складова національного проекту "Місто майбутнього" – формування стратегічного плану та системи проектів розвитку міста"	395	257	державні гарантії для виконання боргових зобов'язань
2	Інвестиційна пропозиція з реалізації проектів заміщення споживання природного газу вітчизняним вугіллям"	34 376	29 248	- « » -
3	Інвестиційний проект "Інвестиційний проект реконструкції ПрАТ "Херсонський нафтопереробний завод"	11 204	9 524	- « » -
4	Інвестиційний проект "Інвестиційний проект створення ракетного комплексу "Циклон-4"	9 679	2 558	- « » -
5	Інвестиційний проект "Будівництво господарства з розведення риби потужністю 2000 тон на рік	362	362	- « » -
6	Інвестиційна пропозиція "Грибна індустрія"	365	365	кошти державного бюджету
7	Інвестиційна пропозиція "Створення виробництва вітчизняного малолітражного автомобільного дизеля потужністю 100–175 к.с. подвійного призначення (Слобожанський дизель)"	168	168	- « » -
8	Інвестиційний проект "Розробка та серійне виробництво турбореактивного двоконтурного двигуна АІ-28 для перспективних модифікацій літаків"	2 846	1 988	співфінансування з державного бюджету
9	Інвестиційний проект "Підготовка та освоєння виробництва інфрачервоної головки самонаведення "ИС-90" для авіаційних ракет малої дальності класу "повітря-повітря"	357	26	- « » -

Продовження табл. 3.3

10	Інвестиційний проект "Розвиток підприємства легкої промисловості ПАТ ВТФ "Сіверянка" та створення мережі магазинів якісного фірмового одягу вітчизняного виробництва"	15	3,7	компенсація за рахунок державного бюджету відсотків за кредитом
11	Інвестиційний проект "Реконструкція споруд очистки стічних каналізаційних вод і будівництва технологічної лінії по обробці та утилізації осадів Бортницької станції аерації"	10 473	392 та 10 081	за рахунок державного бюджету та гарантії для виконання боргових зобов'язань

Джерело: узагальнено на основі даних Міністерства економічного розвитку і торгівлі України.

На початок 2015 року в реєстр внесено близько 50 проектів. При цьому є лише одна інвестиційна пропозиція, яка стосується всіх територій України та всіх споживачів, – це проект заміщення споживання природного газу вітчизняним вугіллям на суму 34,4 млрд. грн. з наданням гарантій для виконання боргових зобов'язань суб'єкта господарювання на суму 29,2 млрд. грн. В реєстрі лише два проекти вартістю понад 10 млрд. грн. – "Інвестиційний проект реконструкції ПАТ "Херсонський нафтопереробний завод" (на суму 11,2 млрд. грн.), та проект з "Реконструкції споруд очистки стічних каналізаційних вод і будівництва технологічної лінії по обробці та утилізації осадів Бортницької станції аерації" (на суму 10,5 млрд. грн.).

У результаті аналізу зроблено висновок, що діючі підходи до державної фінансової підтримки інвестиційних проектів, які ґрунтуються на ініціативах конкретних суб'єктів господарювання, не створюють можливості для започаткування інноваційних і модернізаційних проектів.

З метою активізації процесів модернізації в національній економіці пропонується розширити існуючі підходи на основі визначення суб'єктом ініціатив державу в особі профільних міністерств і відомств, Національної академії наук України, галузевих академій, інших установ. Це створить можливості для формування інвестиційних проектів (пропозицій) з різних сторін – конкретних підприємств, держави, академії наук. При цьому профільні міністерства мають сформулювати перелік інноваційних проектів і створити умови для залучення вільних

фінансових ресурсів всіх зацікавлених сторін на основі їх консолідації для конкретної мети.

За статистичними даними з усіх джерел капітальних інвестицій 60–66% – це власні кошти підприємств і організацій, близько 10% (у 2014 році – лише 4%) – бюджетні, 12-17% – кредити банків, 2-4% – іноземних інвесторів, 5-9% – заощадження населення. Як показує структура капітальних інвестицій лише десята частина припадає на бюджетні кошти. Тому з метою активізації інвестиційної діяльності увага має бути приділена власним ресурсам підприємств, перш за все, прибутку та амортизаційним відрахуванням. Завдання державних органів полягає в тому, щоб сконцентрувати кошти на пріоритетних напрямках модернізації та створити ефективне інституційне середовище.

Про наміри розширення участі держави у фінансуванні процесів модернізації свідчать внесені зміни до Бюджетного кодексу України. Зокрема, на виконання Матриці стратегічних та інституційних реформ, узгоджених із Світовим банком для надання Україні чергового траншу фінансової допомоги в 2015 році (Другої позики на політику розвитку, 500 млн. доларів США) стаття 2 Бюджетного кодексу була доповнена поняттями “державний інвестиційний проект” та “державні (місцеві) капітальні вкладення”. Зміни до Бюджетного кодексу внесені з метою створення ефективної та прозорої системи управління державними інвестиціями, стабільності їх фінансування, підвищення ефективності використання державних коштів. Водночас, доцільно було б деталізувати джерела капітальних вкладень не лише за рахунок кредитів (позик), залучених державою або під державні гарантії, а й передбачити можливість їх консолідації із державних і приватних джерел.

Фахівці Національного інституту стратегічних досліджень в частині реформування схем, програм і заходів державної фінансової підтримки економічної діяльності пропонують Міністерству економічного розвитку і торгівлі України, іншим міністерствам і центральним органам виконавчої влади спільно з представниками галузевих асоціацій, експертами визначити перелік середньо- і довгострокових (на 7-15 років) проектів, для досягнення яких необхідно залучити державну фінансову допомогу та кошти інвесторів. Також запропоновано підготувати пропозиції щодо застосування положень горизонтальних, секторальних,

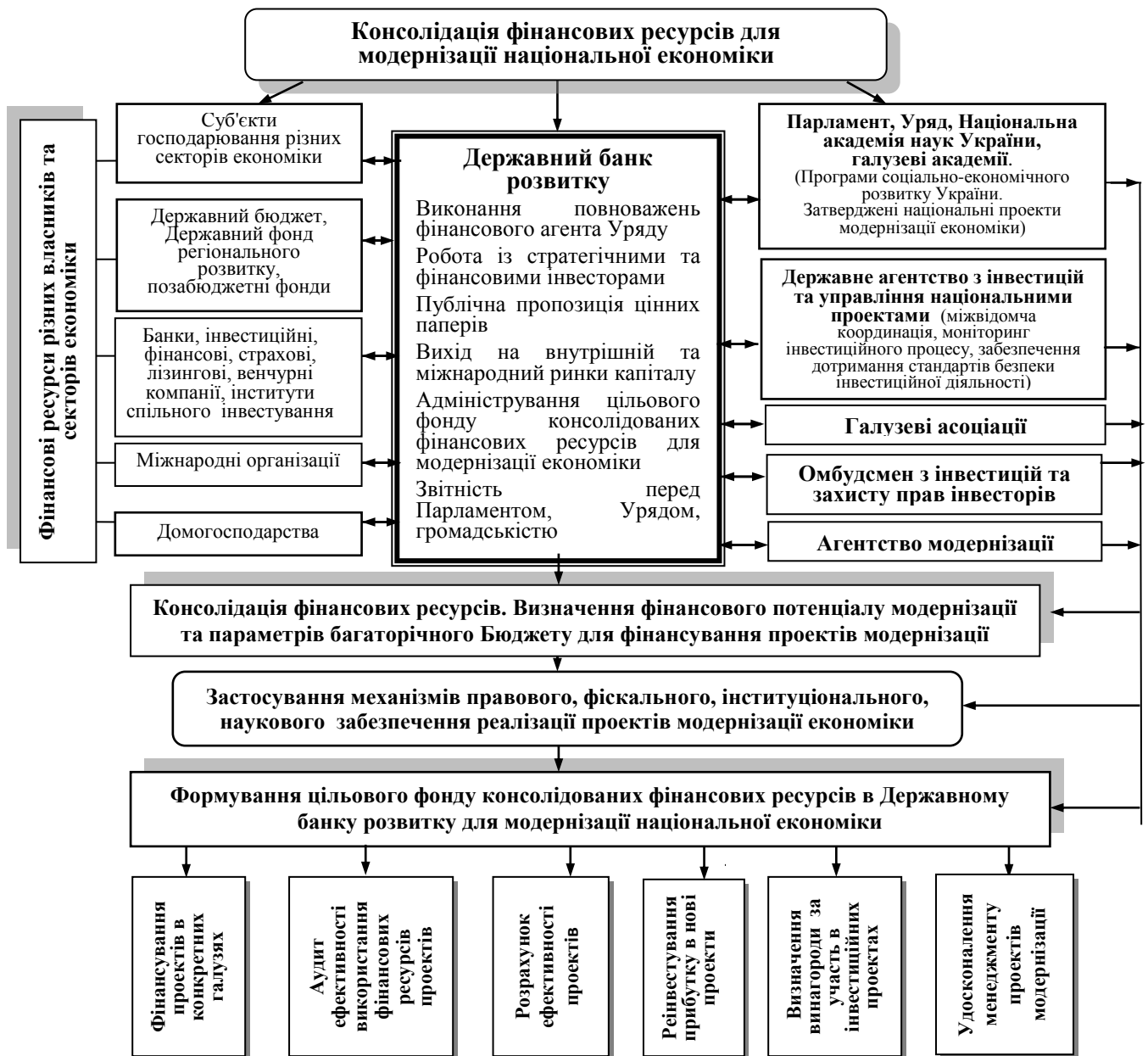
особливих правил державної допомоги ЄС [142, с. 24-26; 217]. Слід підкреслити, що в згаданих пропозиціях головною тезою є те, що проекти мають визначати не лише конкретні підприємства, а міністерства та галузеві асоціації.

Л. Алексеєнко, М. Стецько, Н. Радова при дослідженні технологій фінансового маркетингу в процес відбору інвестиційних проектів для інституційних інвесторів надають важливе значення банкам, інвестиційним фондам, пенсійним фондам, страховим компаніям, кредитним спілкам [7, с. 291-292]. Це підтверджує думку про те, що система відбору інвестиційних проектів потребує удосконалення та впровадження технологій фінансового маркетингу.

З огляду на обмеженість фінансових ресурсів, фінансове забезпечення модернізації економіки має ґрунтуватися на принципах консолідації фінансових ресурсів різних власників і джерел та їх спрямування на конкретні цілі (рис. 3.9).

У дисертації розроблено структурно-функціональну схему консолідації ресурсів для конкретної мети. Запропонована схема консолідації фінансових ресурсів для модернізації економіки України базується на таких методичних підходах:

- головним агентом з консолідації фінансових ресурсів виступає Державний банк розвитку, який виконує повноваження фінансового агента Уряду, працює із стратегічними та фінансовими інвесторами; здійснює публічну пропозицію цінних паперів і вихід на внутрішній та міжнародний ринки капіталу, є адміністратором цільового фонду консолідованих фінансових ресурсів для модернізації; про результати своєї діяльності звітує перед Парламентом, Урядом, громадськістю;
- Державний банк розвитку разом із Державним агентством з інвестицій та управління національними проектами працює з потенційними стратегічними та фінансовими інвесторами. У якості інвесторів можуть виступати: суб'єкти господарювання всіх форм власності, банки, інвестиційні фонди, лізингові та венчурні компанії, недержавні пенсійні фонди, інститути спільного інвестування, міжнародні організації, громадяни, а також держава, виділяючи бюджетні ресурси, ресурси фондів, здійснюючи різні форми підтримки;

Рис. 3.9. Структурно-функціональна схема консолідації фінансових ресурсів для модернізації національної економіки

- Державний банк розвитку здійснює публічну пропозицію цінних паперів через емісію акцій та облігацій, з переліком конкретних проектів для вкладення інвестицій виходить на фондовий, валютний, кредитний ринки;
- Державне агентство з інвестицій та управління національними проектами на всіх етапах здійснює міжвідомчу координацію, узагальнення, професійне консультування, моніторинг інвестиційного процесу, стан залучення потенційних інвесторів, а також відслідковує дотримання стандартів безпеки інвестиційно-інноваційної діяльності;

- Кабінет Міністрів України разом із Національною академією наук України, галузевими академіями розробляють механізми правового, податкового, інституціонального, наукового забезпечення національних проектів модернізації;
- суб'єкти інвестиційного процесу надсилають до Державного банку розвитку та Державного агентства з питань електронного урядування свої інвестиційні пропозиції щодо обсягів вкладення фінансових ресурсів в проекти модернізації. Після погодження всіх позицій, укладаються інвестиційні договори між суб'єктами інвестиційного процесу, Державним банком розвитку та профільними міністерствами і відомствами;
- із врахуванням всіх потенційних джерел фінансових ресурсів Державним банком розвитку разом із Державним агентством з інвестицій та управління національними проектами визначається фінансовий потенціал модернізації;
- затверджуються параметри багаторічного бюджету для фінансування проектів модернізації, які в подальшому мають враховуватися під час формування державного бюджету на відповідний рік;
- в Державному банку розвитку формується цільовий фонд консолідованих фінансових ресурсів для модернізації національної економіки із якого здійснюється фінансування конкретних проектів модернізації через філії банку;
- процес консолідації фінансових ресурсів із різних джерел, ефективно та цільове використання знаходиться під постійною увагою контролюючих органів та аудиторських компаній;
- в залежності від умов договору кожному учаснику визначається винагорода за участь в фінансуванні проектів модернізації;
- з метою збільшення потенційних фінансових ресурсів для модернізації кожному учасникові пропонується реінвестувати прибуток в нові проекти, чим забезпечується капіталізація доходу та його ефективно розміщення;
- вводиться інститут омбудсмена з інвестицій та захисту прав інвесторів, що дозволить здійснювати нагляд і контроль за дотриманням інвестиційного законодавства та забезпечити захист вітчизняних та іноземних інвесторів.

У запропонованій схемі ключове місце відведено Державному банку розвитку.

Варто звернути увагу, що з метою запровадження нових підходів до модернізації пріоритетних галузей національної економіки в недавній економічній історії України вже були спроби утворити Державний банк розвитку. Планувалося, що основним завданням банку розвитку стане надання довгострокових кредитів для стратегічних секторів і високотехнологічних галузей. Такий крок є логічним, банки розвитку широко поширені в міжнародній практиці, їх більше сотні – локальних, національних, які діють в кількох десятках країн світу, і міжнародних. За даними Світового банку, сукупні активи 90 найбільших національних Банків розвитку в 2010 році становили 2 трлн. дол. США з портфелем позик на 1,6 трлн. дол. У таких країнах, як Туреччина, Руанда, Фіджі і Бразилія, Банкам розвитку належить 10% і більше активів у національній банківській системі. Світова практика нагромадила ефективний досвід використання потенціалу банків розвитку, які доцільно імплементувати у вітчизняну систему управління довгостроковим розвитком національної економіки. Банки, ліквідуючи «інституційні провали» ринкової економіки, можуть створити мультиплікативний ефект, здійснюючи довгострокове некомерційне фінансування проектів за рахунок залучення бюджетних асигнувань, позик, розміщення цінних паперів під гарантію держави на фондовому ринку, використання частини резервів комерційних банків, акумулювання заощаджень населення, в окремих випадках мобілізації депозитів, прибутку від діяльності банку, коштів позабюджетних фондів [66, с. 60].

І. Гуцал також пропонує розвивати інвестиційні банки та наголошує на тому, що необхідність функціонування таких специфічних фінансово-кредитних установ, як інвестиційні банки, впливає з їх інституційної сутності, адже це професійні учасники інвестиційного ринку, які мають навички щодо акумулювання довгострокових ресурсів та їх раціонального розміщення. Інвестиційні банки можуть стати надійними партнерами, як для емітентів, так і для інвесторів, що, водночас, виокремить інвестиційні банки як рушійну силу розвитку вітчизняного фондового ринку [39, с. 78-79]. І. Гуцал запропонував ключові позиції моделі інвестиційних банків – це державна форма власності, що дасть змогу ефективно контролювати використання коштів на виконання пріоритетних інвестиційних проектів, а також залучати кошти на довгостроковій основі. Пріоритет повинен

надаватися реалізації значимих для національної економіки інвестиційних проектів. Тому вчений пропонує таким банкам встановити мораторій на споживче кредитування. Інвестиційні банки можуть виконувати такі функції, як розміщення цінних паперів, обслуговувати ринок фінансових активів [39, с. 78-87]. Для реального впровадження інноваційно-інвестиційних проектів на загальнодержавному та регіональному рівнях вчений пропонує задіяти систему забезпечення, яка складається із фінансового, кредитного, венчурного, страхового, лізингового, податкового механізмів [40, с. 110].

Під поняттям «банк розвитку» розуміється державний чи контрольований державою фінансовий інститут. Цілком логічною виглядає перспектива, що Державний банк розвитку в Україні може бути створений з метою стимулювання й підтримки розвитку пріоритетних сфер економіки, інвестиційних та інноваційних проектів; залучення для їх фінансування довгострокових зовнішніх інвестицій; розвитку співпраці з міжнародними фінансовими організаціями та інститутами розвитку інших країн; сприяння підтримці структурних змін в економіці та розвитку банківської системи.

У проектах законодавчих актів, зареєстрованих для розгляду в Верховній Раді України пропонувалося, що Банк розвитку буде створено на базі публічного акціонерного товариства «Український банк реконструкції та розвитку», повноваження з управління корпоративними правами якого відповідно до рішення Уряду було покладено на Міністерство фінансів України.

Оскільки передбачалося, що Банк розвитку повинен стати спеціалізованим державним банком на території України для кредитної підтримки структурних змін в економіці, розвитку банківської системи, залучення довгострокових внутрішніх і зовнішніх інвестицій в пріоритетні сфери економіки України, розвитку державно-приватного партнерства, він має формуватися на дуже потужній професійній, інтелектуальній та фінансовій основі. Крім того, банк розвитку має виконувати дуже важливі функції на державному рівні, в тому числі функції фінансового агента Уряду України, а також забезпечувати фінансовими ресурсами проекти з виробництва продукції, яка не має зарубіжних аналогів; виробництво експортних товарів несировинних галузей, що мають попит на зовнішньому ринку;

імпортозаміщення, продукції, що має попит на внутрішньому ринку.

Таким чином, Банк розвитку в проектах законодавчих актів розглядається як головна установа в фінансовому забезпеченні довгострокового кредитування провідних галузей. Новоствореному на сучасних підходах Банку розвитку доцільно надати повноваження головного адміністратора фонду консолідованих ресурсів для модернізації економіки та відповідальним за використання фінансового потенціалу модернізації.

Важливу роль в інституційному забезпеченні процесів модернізації може відіграти Агентство модернізації України, яке створено як неурядова організація в березні 2015 року Федерацією роботодавців України і найбільшими профспілковими організаціями України. Перед агентством громадськістю поставлено завдання в частині широкого залучення провідних світових експертів до розробки комплексної програми реформ та пошуку інвестиційних ресурсів для реалізації проектів модернізації. Розпочата робота з розроблення Програми модернізації, яка включає два етапи. На першому етапі передбачається розробити загальну Програму реформування і конкретні секторальні напрямки реформ. Реформи стосуватимуться індустріальних секторів української економіки, процесу інтеграції з ЄС, правоохоронної і судової системи, охорони здоров'я, боротьби з корупцією, фінансового сектора і торгівлі. За висновками експертів діяльність такого Агентства дозволить повернути довіру до України з боку іноземних інвесторів і залучити в нашу країну не менше 300 млрд. дол. США інвестицій. Програма модернізації України розробляється з двох частин: рекомендацій з проведення інституціональних реформ щодо інтеграції України до ЄС і побудови громадянського суспільства; програми розвитку конкретних галузей економіки і оцінки потрібних обсягів фінансування. Програма формується за ініціативою найбільших українських недержавних організацій приватного сектору – Федерації роботодавців України і профспілок України, що об'єднують українські підприємства, на яких виробляється близько 70% ВВП України [4].

Таким чином, система фінансового забезпечення процесів модернізації базується на основних принципах проектного фінансування. Проектне фінансування називають перспективним інструментом, оскільки в його схемі беруть участь різні

учасники [9]. Проектне фінансування застосовується для надання середньо - і довгострокових кредитів під конкретні промислові об'єкти. На відміну від банківського кредитування, в проектному фінансуванні можуть брати участь не лише комерційні банки, але й інвестиційні фонди, фінансові та лізингові компанії, інші інституціональні інвестори. Це дає можливість використовувати різні форми фінансування – власні ресурси, банківські кредити, облігаційні позики, лізинг, венчурне фінансування тощо. Сторони, які беруть участь в проекті, є одночасно і кредиторами, і учасниками проекту. При цьому, основним методом управління проектними ризиками є розподіл цих ризиків між усіма учасниками реалізації проекту. Проектне фінансування називають також фінансуванням з регресом. Регрес – це вимога про відшкодування наданої в позику суми (додаток Л).

Головне, що при проектному фінансуванні дотримується цільовий характер використання коштів, що виділяються на потреби виконання конкретного інвестиційного проекту. Також важливим є те, що проектне фінансування використовується для фінансування інвестиційних проектів, пов'язаних із вкладеннями в реальні, а не фінансові активи. Формування коштів, призначених для реалізації інвестиційного проекту, носить суто цільовий характер, що досягається, зокрема, шляхом затвердження самостійного бюджету інвестиційного проекту. В умовах проектного фінансування застосовується фінансування із різних джерел: за рахунок коштів фінансових інститутів, нефінансових компаній, населення, держави, іноземних інвесторів. Стратегія фінансування проекту полягає в застосуванні певної послідовності схем фінансування, виходячи з індивідуальних особливостей проекту. Таким чином, проектне фінансування в умовах реалізації національних проектів, може постійно вдосконалюватися.

Результати дослідження показали, що комплексну систему фінансового забезпечення процесів модернізації можна створити на принципах консолідації ресурсів, що функціонально об'єднує стадії ініціювання, відбору, затвердження національних проектів модернізації; визначення конкретних методів і джерел їх фінансового забезпечення, а також утворення цільового фонду консолідованих фінансових ресурсів для модернізації національної економіки.

Висновки до розділу 3

1. Проаналізовано стан інституційного середовища, що діє в Україні в сфері залучення фінансових ресурсів для інноваційного розвитку. З'ясовано, що створена і нормативно закріплена велика кількість інституцій організаційно-методологічного спрямування. У той же час інституції з фінансового забезпечення представлені обмежено, оскільки офіційно утворено лише три організації – Державну інноваційну фінансово-кредитну установу, Державну небанківську фінансово-кредитну установу "Фонд підтримки малого інноваційного бізнесу", Державну інвестиційну компанію. Виявлено, що в інституційну структуру фінансового забезпечення інноваційного розвитку офіційно не включені спеціалізовані грошово-кредитні установи (центральный банк, комерційні банки, фінансові, лізингові, венчурні компанії), оскільки на них в нормативному порядку не покладені обов'язки кредитувати (інвестувати) в індустріальні галузі, інновації, модернізацію.

2. Запропоновано удосконалити інституційне середовище на основі унормування на законодавчому рівні порядку включення в перелік суб'єктів фінансування процесів модернізації банківських установ, інвестиційних, лізингових, венчурних, страхових компаній, недержавних пенсійних фондів, інститутів спільного інвестування, що дозволить об'єднати фінансові ресурси різних власників та створити цільовий фонд консолідованих ресурсів для модернізації економіки.

3. Досліджено діючий в Україні порядок державної підтримки інвестиційних проектів (пропозицій). Виявлено, що система фінансової підтримки державою інвестиційних проектів ґрунтується на тому, що ініціатором проекту виступає безпосередньо суб'єкт господарювання, який повинен обґрунтувати доцільність проекту, взяти на себе підвищені виробничі та соціальні зобов'язання. Як наслідок в державному реєстрі інвестиційних проектів присутні, в основному, проекти муніципального значення, у той час як проектів з інноваційними та модернізаційними пріоритетами в провідних індустріальних галузях – обмежена кількість.

4. Здійснено аналіз діючої системи ініціювання, розроблення та впровадження національних проектів. Виявлено, що в системі реалізації національних проектів є

значна кількість неузгодженостей і суперечливих позицій, зокрема: відсутність стратегічного бачення короткострокових, середньострокових та довгострокових цілей відбору та впровадження національних проектів (їх ієрархії); неузгодженість проектів із стратегічними цілями структурної перебудови національної економіки України; несформованість системного підходу та критеріїв вибору проектів індустріального розвитку; відсутність законодавчого унормування процедур забезпечення каналів фінансового забезпечення реалізації національних проектів; недосконалість процедур та інституційно-правового забезпечення застосування механізму державно-приватного партнерства.

5. Запропоновано кардинально змінити інституційну модель ініціювання, розроблення та впровадження національних проектів. Методичні підходи нової моделі ґрунтуються на розширенні кола інституціональних учасників – ініціаторів проектів, введенні механізмів ретельної перевірки ініційованих проектів на предмет економічної доцільності, відсутності дублювання, відповідності довгостроковим завданням розвитку національної економіки; включенні в модель Державного агентства з питань електронного урядування для проведення рекламно-пропагандистської роботи; надання повноважень Державному банку розвитку в частині визначення оптимальних методів і джерел фінансування проектів; залучення Національної академії наук України для наукового забезпечення процесів відбору та реалізації національних проектів, а також визначення переліку національних проектів модернізації економіки, які необхідно впроваджувати з врахуванням обсягів, методів та джерел фінансування.

6. Розроблена структурно-функціональна схема консолідації фінансових ресурсів для модернізації економіки України, де головним агентом по консолідації фінансових ресурсів виступає Державний банк розвитку, в якому формується цільовий фонд консолідованих фінансових ресурсів для модернізації національної економіки різних власників і джерел та здійснюється фінансування конкретних затверджених національних проектів модернізації.

Результати дисертаційної роботи висвітлені в працях автора [68; 69; 75; 78].

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено теоретико-методологічне узагальнення та запропоновано практичне вирішення важливого наукового завдання, яке полягає в обґрунтуванні концептуальних засад фінансового забезпечення модернізації національної економіки та розробці практичних рекомендацій з удосконалення механізму консолідації фінансових ресурсів різних власників та секторів економіки. Результати проведеного дослідження дали змогу сформулювати висновки і пропозиції теоретичного та практичного характеру.

1. На основі систематизації науково-теоретичних підходів до трактування суті поняття «модернізація економіки» з'ясовано, що це складний процес, який передбачає проведення економічної, технологічної, політичної, соціальної, культурної, екологічної модернізації. Існують різні теоретичні підходи до фінансового забезпечення процесів модернізації. Найбільш предметною в контексті тематики дослідження є кейнсіанська концепція фінансового забезпечення, оскільки дає змогу пов'язати відсталість економіки із нестачею капіталу для проведення структурних і техніко-економічних реформ в індустріальних галузях і пропонує для якісних зрушень забезпечити приплив капіталу на основі застосування моделі фінансування економіки з «двома дефіцитами» із використанням внутрішніх і зовнішніх фінансових ресурсів з поступовим витісненням останніх. Враховуючи багатоцільовий характер економічної модернізації, запропоновано трактувати це явище в контексті фінансово-економічних, структурно-виробничих, інституційно-організаційних та соціальних складових її здійснення. Аргументовано, що на сучасному етапі розвитку України слід врахувати світовий досвід модернізації економіки, який передбачає заміну універсалістських підходів впровадженням національних проектів модернізації.

2. Обґрунтовано, що методологічною базою дослідження проблематики консолідації фінансових ресурсів для фінансового забезпечення процесів модернізації є теоретичні підходи до фінансів як до комплексної категорії, які розглядаються в політекономічному, матеріальному, управлінському,

інституційному, правовому аспектах. У дисертації використано два методи дослідження процесів консолідації фінансових ресурсів – нормативний і позитивний, оскільки нормативний метод створив можливості для дослідження загальних засад організації фінансового забезпечення модернізації, а позитивний дав змогу оцінити реальні обсяги фінансування модернізації та визначити потенційні джерела для їхнього збільшення. Поняття «консолідація» загалом розглянуто в контексті нарощування (об'єднання) фінансових ресурсів різних власників і секторів економіки для створення цільового фонду консолідованих фінансових ресурсів з метою модернізації національної економіки.

3. Здійснено оцінку ефективності діючих організаційно-правових основ фінансового забезпечення модернізації економіки та її інноваційного розвитку. Виявлено, що зазначені питання у законодавстві не відокремлені, а є складовою законодавчих актів, які регулюють інноваційно-інвестиційну діяльність. З'ясовано, що в інвестиційно-інноваційній сфері ухвалена значна кількість нормативно-правових актів, але питання фінансового забезпечення з точки зору концентрації фінансових ресурсів на завданнях інноваційного розвитку залишаються нерегульованими. З метою акумулювання та нарощення фінансових ресурсів запропоновано змінити концептуальні підходи до правового регулювання процесів фінансового забезпечення модернізації, які полягають у встановленні на законодавчому рівні економічно обґрунтованого фінансового нормативу для спрямування частини ресурсів банківської системи, небанківських фінансових установ, інвестиційних компаній та інших установ колективного інвестування на фінансування проектів модернізації.

4. Досліджено тенденції щодо зміни структури економіки, нагромадження виробничого капіталу, впровадження інновацій, оцінки місця України в індексі глобальної конкурентоспроможності, що підтвердило необхідність модернізації національної економіки. З'ясовано, що в Україні сформувалася неефективна структура економіки з екстенсивним розвитком добувних галузей, де понад 2/3 промислового виробництва припадає на галузі, що виробляють сировину, матеріали та енергетичні ресурси. Кількість підприємств, які впроваджують інновації,

перебуває на рівні 12%, а частка інноваційної продукції становить близько 5%, що не відповідає критеріям індустріального розвитку.

5. Проаналізовано тенденції формування фінансового потенціалу модернізації з позицій перетворення заощаджень в інвестиції та їхньої концентрації в основних галузях. Виявлено значні диспропорції між обсягами нагромадження і споживання, заощадження та інвестиціями. Встановлено, що кінцеві споживчі витрати домашніх господарств у структурі ВВП зросли з 54,3% у 2000 р. до 70% у 2014 р., а норма валових заощаджень відносно ВВП в 2014 р. знизилася до 10%. Здійснено аналіз джерел фінансування за видами і належністю власності, а також методів фінансування, що дало можливість оцінити рівень фінансового забезпечення індустріального розвитку України. З'ясовано, що поступово знижується обсяг державних ресурсів, які спрямовуються на капітальні видатки, чистий прибуток і амортизація суб'єктів господарювання є також обмеженими. На фондовому ринку акумулюються також незначні фінансові ресурси (у 2014 р. – 29 млрд. грн.). Із загальних ресурсів банківської системи на кредитування капітальних інвестицій використовується лише 4 – 7%. На фоні обмежених обсягів державного та приватного фінансування доволі високим є показник боргового фінансування (корпоративний борг нині досягнув понад 270% ВВП, а державний і гарантований державою борг – понад 70% ВВП).

6. Доведено, що жодний окремий метод фінансування в межах бюджетного, акціонерного, позикового, венчурного, зовнішнього або самофінансування самотійно неспроможний забезпечити достатніми фінансовими ресурсами комплексну модернізацію національної економіки. Інструменти державно-приватного партнерства та інститутів спільного інвестування також не спрямовані на індустріальний розвиток. Враховуючи гостру необхідність модернізації економіки України та обмеженість фінансових ресурсів окремо взятих джерел для її фінансування, запропоновано застосовувати механізм консолідації (об'єднання) фінансових ресурсів різних власників для реалізації конкретної суспільно важливої мети – модернізації національної економіки.

7. Встановлено, що інституційне середовище інвестиційно-інноваційної діяльності в Україні представлено численними інституціями організаційно-методичного спрямування, тоді як інституції з фінансового забезпечення реалізації проектів модернізації національної економіки задіяні обмежено. Відповідно запропоновано структурно-функціональну схему консолідації фінансових ресурсів різних власників і секторів економіки для модернізації економічної системи України, що передбачає розширення складу учасників фінансового забезпечення модернізації та залучення всіх потенційних джерел фінансових ресурсів, що є в розпорядженні банківської системи та різних фінансових установ, які спроможні забезпечити створення консолідованого фонду фінансових ресурсів для модернізації національної економіки та ефективного використання його коштів.

8. Запропоновано напрями удосконалення механізму консолідації фінансових ресурсів для модернізації на базі утворення Державного банку розвитку з наданням йому повноважень головного агента Уряду із консолідації фінансових ресурсів та адміністрування цільового фонду консолідованих ресурсів, визначення оптимальних методів і джерел фінансування проектів модернізації; залучення широкого кола інвесторів (суб'єктів господарювання всіх форм власності, банківських установ, інвестиційних, лізингових, венчурних, страхових компаній, недержавних пенсійних фондів, інститутів спільного інвестування, міжнародних організацій, громадян), що дасть змогу акумулювати фінансові ресурси різних власників та спрямувати їх на суспільно важливі завдання розвитку національної економіки.

9. Обґрунтовано, що для визначення пріоритетів модернізації та забезпечення раціонального використання коштів цільового фонду консолідованих фінансових ресурсів необхідно застосувати нову модель ініціювання та впровадження національних проектів, яка ґрунтується на розширенні складу інституційних учасників – ініціаторів проектів, запровадженні системи ретельної перевірки ініційованих проектів щодо їхньої економічної доцільності, відсутності дублювання, відповідності довгостроковим завданням розвитку; введенні в модель Державного агентства з питань електронного урядування для проведення рекламно-пропагандистської роботи; залученні Національної академії наук України, галузевих

академій і галузевих асоціацій для наукового забезпечення процесів відбору та реалізації національних проектів, а також визначення переліку національних проектів модернізації, які необхідно впроваджувати в середньо- та довгостроковій перспективі з урахуванням обсягів і джерел їхнього фінансування, що має бути стартовою основою для консолідації фінансових ресурсів різних власників і секторів економіки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аганбегян А. Г. Финансы для модернизации / А. Г. Аганбегян // Деньги и кредит. – 2010. – № 3. – С. 3–11.
2. Аганбегян А. Г. Инвестиції – основа прискореного соціально-економічного розвитку / А. Г. Аганбегян // Гроші та кредит. – 2012. – № 5. – С. 10–16.
3. Абелян А.С. Структурные и институциональные императивы модернизации экономики России / А. С. Абелян, Ф. Э. Аксаев // Российское предпринимательство. — 2010. — № 8 Вып. 2 (165). — с. 13–18.
4. Агентство модернізації України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.wikipedia.pdf>.
5. Айхелькраут С. Институты, инновации и экономическая политика [Текст] / С. Айхелькраут // Journal of Institutional Studies («Журнал институциональных исследований»). – 2009. Том 1. – № 1. – С. 36–42.
6. Алексеєнко Л. Аналіз фінансових активів інститутів спільного інвестування в структурній модернізації економіки / Людмила Алексеєнко, Микола Стецько // Економічний аналіз : зб. наук праць каф. екон. аналізу і статистики Терноп. нац. екон.ун-ту. – Тернопіль, 2012. – Вип. 10, ч. 2. – С. 10-12.
7. Алексеєнко Л. М. Впровадження технологій фінансового маркетингу у процесі відбору інвестиційних проектів для інституційних інвесторів [Електронний ресурс] / Л. М. Алексеєнко, М. В. Стецько, Н. В. Радова // Наукові записки Національного університету „Острозька академія”. Сер. Економіка. – Острог, 2012. – Вип. 19. – С. 291–294.
8. Аналітична доповідь до Щорічного Послання Президента України до Верховної Ради України «Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2015 році». – К. : НІСД, 2015. – С. 684 с.
9. Аналіз ринку фінансових послуг [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.marketing.net.ua/view_subsects.pdf.
10. Анпілогова Ж. Д. Промисловий комплекс України: стан та перспективи модернізації [Текст] / Ж. Д. Анпілогова // Економіка та держава. – 2012. – № 7. – С. 96–98.
11. Антонов С. Европейская перспектива и финансовые институты / С. Антонов, С. Шишков // Дзеркало тижня. – 2014. – № 24 (4.07.2014).
12. Андрущенко В.Л. Податкова держава: генезис, концепція, еволюція / В. Л. Андрущенко // Світ фінансів. – 2008. – Вип. 3. – С. 7-15.

13. Блауг М. Экономическая мысль в ретроспективе / М. Блауг. – М. : Дело Лтд, 1994. – 720 с.
14. Брігхем Є. Ф. Основи фінансового менеджменту / Є. Ф. Брігхем ; [пер. з англ.]. – К. : Молодь, 1997. – 1000 с.
15. Бурлака В. Пріоритети інноваційного розвитку в українській економіці / В. Бурлака // Діловий вісник. – № 12 (199). – 2010 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ucci.org.ua/synopsis/dv/2010/dv1012131.ua.html>.
16. Бужимська К. О. Теорія модернізації: виникнення, розвиток, сучасний стан / К. О. Бужимська // Вісник Житомирського державного технологічного університету. – Житомир, 2008. – № 2 (44). – С. 216–227.
17. Бужимська К. О. Принципи державної політики в сфері модернізації економіки / К. О. Бужимська // Вісник Житомирського державного технологічного університету. – Житомир, 2010. – № 4 (54). – С. 220–223.
18. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 № 2456 [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. Законодавство. – Доступний з: < <http://www.rada.gov.ua>.
19. Бюлетень Національного банку України [Електронний ресурс]: – Доступний з: < <http://www.bank.gov.ua>.
20. Васильева Е. Н. Ассиметричность институциональной и технологической структур экономики: проблемы взаимосвязи и взаимовлияния /Е. Н. Васильева // Journal of Economic Regulation («Вопросы регулирования экономики»). – 2011. – Том 2. – № 1. – С. 56–68.
21. Визначення стратегічних орієнтирів рівня економічної безпеки України / Аналітична записка / НІСД. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://niss.gov.ua>
22. Вініченко І. І. Роль та значення інститутів у формуванні конкурентних відносин [Текст] / І. І. Вініченко // Економіка та держава. – 2012. – № 5. – С. 8–10.
23. Вісник Національного банку України. – 2014. – № 12. [Електронний ресурс]: – Доступний з: <<http://bank.gov.ua>>.
24. Вожжов А. Про архітектуру фінансового стимулювання економічного зростання [Текст] / А. Вожжов, О. Гринько // Вісник НБУ. – 2012. – № 5. – С. 22–29.
25. Гавров С. Н. Модернізація / С. Н. Гавров // Соціокультурна антропологія: історія, теорія, методологія. Енциклопедичний словник. – М. : Академічний проект, Константа, 2012. – С. 821–830.

26. Галачиева С. В. Формирование стратегии инновационного развития промышленных предприятий в условиях модернизации экономики / С. В. Галачиева, А. И. Душкин // TERRA ECONOMICUS. – 2013. – Том 11. – № 1. Часть 2. – С. 18–20.
27. Геєць В.М. Інноваційна модернізація національного господарства: інститути, обмеження, ресурси / В. Геєць, В. Семиноженко, М. Згуровський, М. Присяжнюк // Економіст. – 2011. – № 3. – С. 4–6.
28. Геєць В. М. Модернізація в системі «суспільство-держава-економіка» / В. М. Геєць // Журнал європейської економіки. – 2014. – № 2. – С. 111–124.
29. Гидденс Е. Наследие модернизи / Е. Гидденс // Новая постиндустриальная волна на Западе. Антология. – М.: 1999. – С. 101–122.
30. Гордієнко В. О. Проблеми структурної перебудови економіки України [Текст] / О. В. Гордієнко [монографія] – Дніпропетр. держ. акад., 2012. – 200 с.
31. Городяненко В. Г. Соціологія / В. Г. Городяненко. – К.: «Академія», 2003. – 348 с.
32. Господарський кодекс України від 16.01.2003 № 436–IV [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. Законодавство. – Доступний з: < <http://www.rada.gov.ua>.
33. Гриневич Ю. А. Институты, инновации и инфраструктура как цели отечественной модернизации [Текст] / Ю. А. Гриневич, А. С. Шеншин // Российское предпринимательство. – № 8 вып. 2 (165). – 2010. – С. 24–30.
34. Гриценко А. А. Методологічні основи модернізації України. Діалектика лібералізму [Текст] / А. А. Гриценко // Економіка України. – 2011. – № 1. – С. 38–47.
35. Гриценко А. А. Методологічні основи модернізації України [Текст] / А. А. Гриценко // Економіка України. – 2011. № 2. – С. 4–12.
36. Гриценко А. А., Яременко О. Л. Модернізація грошово-кредитної політики НБУ: концептуальні пріоритети і механізми реалізації / В кн.: Структурні зміни та економічний розвиток України / За ред. д-ра екон. наук Л.В.Шинкарук. – К., НАН України; Ін-т екон. та прогнозув., – 2011. – С. 620–652.
37. Гриценко А. А. Модернізація політико-економічних функцій держави / А. А. Гриценко // Соціологія та суспільство: взаємодія в умовах кризи. – Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна. – 2013. – С. 487–490.
38. Гукасян А. В. Стимулирующие инструменты инновационно-промышленной политики: достижения и проблемы [Текст] / А. В. Гукасян // Journal of

- Economic Regulation («Вопросы регулирования экономики»). – 2013. Том 4. – № 1. – С. 107–114.
39. Гуцал І. С. Проблеми й перспективи функціонування інвестиційних банків / І. С. Гуцал, А. О. Тимків // Фінанси України. – 2009. – № 11. – С. 78-87.
40. Гуцал І. Участь банків у забезпеченні регіональної інноваційно-інвестиційної стратегії / Ігор Гуцал // Управлінські інновації : зб. наук. праць Терноп. нац. екон. ун-ту / В. Я. Брич, Р. Б. Гевко, А. П. Гречан, І. С. Гуцал [та ін.] ; голов. ред. С. І. Юрій. – Тернопіль : Економічна думка ТНЕУ, 2012. – Вип. 1. – С. 108-112.
41. Гуцал І. Управлінські засади кредитного забезпечення вітчизняного малого та середнього бізнесу // Наука молода : зб. наук. праць Терноп. нац. екон. ун-ту. / І. Гуцал, А. Петриків, Л. Семотюк. – Тернопіль : Економічна думка ТНЕУ, 2012. – № 18. – С. 80-87.
42. Демчишак Н. Б. Бюджетне регулювання інноваційної діяльності в умовах модернізації національної економіки / Н. Б. Демчишак, М. І. Кульчицький // Регіональна економіка. – 2015. – № 1. – С. 115–121.
43. Демчишак Н. Пріоритети стимулювання інвестиційної діяльності в умовах обмеженості фінансових ресурсів / Н. Демчишак // Вісник Університету банківської справи Національного банку України. – 2013. – № 1 (16). – С. 129–136.
44. Демчишак Н. Б. Концептуалізація фінансового потенціалу в економіці держави / Н. Демчишак, І. Горобець // Науковий вісник національного лісотехнічного університету України : зб. наук.-техн. праць. – Львів: РВВ НЛТУ України, 2013. – Вип. 23.10. – С. 195–204.
45. Дем'янишин В. Бюджетна політика держави: концептуальні засади, ефективність, розвиток стратегії і тактики / В. Дем'янишин // Вісник Тернопільського державного економічного університету. – Тернопіль, 2011. – № 2. С. 7–20.
46. Десятнюк О. Джерела ризиків створення ефективного податкового механізму інноваційного розвитку / О. Десятнюк // Економічний вісник Національного гірничого університету. – 2011. – № 1. – С. 76–82.
47. Державна програма розвитку внутрішнього виробництва / постанова Кабінету Міністрів України від 12.09.2011 № 1130. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua>.
48. Державна цільова економічна програма "Створення в Україні інноваційної інфраструктури" на 2009-2013 роки / постанова Кабінету Міністрів України від 14.05.2008 № 447. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua>.

49. Джумов А. М. Консолидация финансовых ресурсов по обеспечению национальных интересов России : автореф. дис. на соискание уч. степени д-ра экон. наук: спец. 08.00.10 – финансы, денежное обращение и кредит / А. М. Джумов. – Российский университет дружбы народов, Москва, 2009. – 34 с.
50. Дзюблюк О. В. Ефективність монетарного впливу центрального банку на кредитне стимулювання розвитку виробництва / О. В. Дзюблюк // Фінанси України. – 2012. – № 7. – С. 17–27.
51. Дзюблюк О. Активізація банківського кредитування реального сектора як необхідна умова посткризового економічного розвитку / Олександр Дзюблюк // Економічний і соціальний розвиток України в ХХІ столітті : національна ідентичність та тенденції глобалізації : зб. тез доп. ІХ Міжнар. наук.-практ. конф. молодих вчен. (Тернопіль, 23-24 лют. 2012 р.) / редкол. Б. П. Адамик, Р. Ф. Бруханський, В. А. Валігура, Н. Д. Гандзола, Т. Г. Дудар. – Тернопіль : ТНЕУ, 2012. – Ч. 2. – С. 50–52.
52. Діяльність суб'єктів господарювання за 2009 рік: Статистичний збірник. – К.: Держкомстат України, 2010. – 447 с. [Електронний ресурс]: – Доступний з: <<http://ukrstat.gov.ua>>
53. Діяльність суб'єктів господарювання за 2013 рік: Статистичний збірник. – К.: Державна служба статистики України, 2013. – 474 с. [Електронний ресурс]: – Доступний з: <<http://ukrstat.gov.ua>>
54. Дмитрів В. І Світовий досвід фінансового регулювання інвестиційно-інноваційної діяльності [Електронний ресурс] / В. І. Дмитрів // «Ефективна економіка». – 2014. – № 7. – Режим доступу до журналу: <http://www.economy.nauka.com.ua>.
55. До питання про розвиток інститутів спільного інвестування та їх інвестиційний потенціал / Аналітична довідка / Національний інститут стратегічних досліджень. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://niss.gov.ua>.
56. Дюркгейм Е. О распределении общественного труда / Е. Дюркгейм // Метод социологии. – М., 1991. – 248 с.
57. Економічна безпека. Виробництво – Фінанси – Банки [Текст] / А. Н. Архипов [та ін.]; Ред. В. К. Сенчагов; РАН, Інститут економіки. Центр фінансово-банківських досліджень, Російська академія природних наук. Секція "Проблем макроекономіки і соціального ринкового господарства". – М.: ЗАТ "Финстатинформ", 1998. – 622 с.

58. Економічна енциклопедія: в 3-х т. – Т. 1; [редкол.: С. В. Мочерний (відп. ред. та ін.]. – К. : Видавничий центр "Академія", 2000. – 864 с.
59. Економічна енциклопедія: в 3-х т. – Т. 2; [редкол.: С. В. Мочерний (відп. ред.) та ін.]. – К. : Видавничий центр "Академія", 2001. – 848 с.
60. Економічна енциклопедія: в 3-х т. – Т. 3; [редкол.: С. В. Мочерний (відп. ред.) та ін.]. – К.: Видавничий центр "Академія", 2002. – 952 с.
61. Економічна теорія : Політекономія : посіб. [для вищ. навч. закл.] / За ред. В. Д. Базилевича. – 3-тє вид., перероб. і доп. – К.: Знання-Прес, 2004. – 615 с. – (Вища освіта ХХІ ст.).
62. Євстратенко Н. Н. Інтеграція фінансового регулювання: світовий досвід [Текст] / Н. Н. Евстратенко, А. В. Турбанов // Гроші і кредит. – 2013. – № 2. – С. 8–13.
63. Эйзенштадт Ш. Революция и преобразование обществ / Ш. Эйзенштадт // Сравнительное изучение цивилизаций. – М., 1999. – С. 261.
64. Ермаханова С. А. Теория модернизации: история и современность / С. А. Ермаханова // Актуальные проблемы социально-экономического развития: взгляд молодых ученых. – Новосибирск, 2005. – Разд. 2. – С. 233–247.
65. Жаліло Я. А. Динаміка зростання та ризику нестабільності економіки України в 2008 році / Я. А. Жаліло. – К.: НІСД, 2008. – 108 с.
66. Желюк Т. Л. Модернізація системи управління довгостроковим розвитком національної економіки / Т. Л. Желюк // Актуальні проблеми економіки. – 2010. – № 3. – С. 55–61.
67. Журавель Ю. Г. Інвестиційні ресурси для модернізації національної економіки / Ю. Г. Журавель // Журнал європейської економіки. – 2015. – № 1. – С. 89–104.
68. Журавель Ю. Г. Методичні підходи державної підтримки інвестиційних проектів в Україні / Ю. Г. Журавель // Світ фінансів. – 2015. – № 1. – С. 162-172.
69. Журавель Ю. Г. Науково-методичні засади фінансового забезпечення національних проектів модернізації економіки України [Електронний ресурс] / Ю. Г. Журавель // «Ефективна економіка». – 2015. – № 4. – Режим доступу до журналу: <http://www.economy.nauka.com.ua>.
70. Журавель Ю. Г. Пріоритети структурної модернізації національної економіки / Ю. Г. Журавель // Інвестиції: практика та досвід. – 2013. – № 17. – С. 83–89.

71. Журавель Ю. Г. Капітальні інвестиції в національну економіку: оцінка фінансового потенціалу модернізації / Ю. Г. Журавель // Інвестиції: практика та досвід. – 2013. – № 18. – С. 88–94.
72. Журавель Ю. Г. Інституційні засади консолідації фінансових ресурсів для цілей модернізації економіки / Ю. Г. Журавель // Інвестиції: практика та досвід. – 2013. – № 19. – С. 61–68.
73. Журавель Ю. Г. Чинники економічної кризи: методика дослідження та її прикладне застосування / Ю. Г. Журавель // Збірник наукових праць молодих вчених Тернопільського національного економічного університету. Наука молода. – випуск 11. – 2009. – С. 97–102.
74. Журавель Ю. Г. До питання валютних відносин в Україні / Ю. Г. Журавель // Збірник наукових праць студентів інституту аграрного бізнесу, Тернопільської академії народного господарства. – Тернопіль: Економічна думка, 2002. – С. 215–227.
75. Журавель Ю. Г. Механізми стимулювання інновацій: ресурсний підхід / Ю. Г. Журавель // Підприємницька діяльність в Україні: проблеми розвитку та регулювання : зб. матеріалів VII Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 27 черв. 2013 р.). – К. : МІБО КНЕУ, 2013. – 221 с. – С. 70–73.
76. Журавель Ю. Г. Стабільність банківської системи – фактор стабілізації економіки / Ю. Г. Журавель // Збірник тез доповідей десятої ювілейної міжнародної науково-практичної конференції молодих вчених «Економічний і соціальний розвиток України в XXI столітті: національна ідентичність та тенденції глобалізації». Тернопіль, ТНЕУ. – 2013. – С. 59–62.
77. Журавель Ю. Г. Роль науки в разработке стратегии модернизации национальной экономики / Ю. Г. Журавель // Сборник материалов международной конференции “Перспективы развития науки в XXI веке” Научно-информационный центр “Знание”, Донецк. – 2013. – 172 с. – С. 71–76.
78. Журавель Ю. Г. Оцінка інвестиційного клімату та проблеми залучення іноземних інвестицій в економіку України / Ю. Г. Журавель // Держава і бізнес: шлях до партнерства і взаємодії : матеріали Третьої міжвуз. наук.-практ. конф. проф.-викл. складу і практик. працівників м. Вінниця. – Вінниця : ТОВ «ІТІ», 2003. – 220 с. – С. 199–212.
79. Журавель Ю. Г. Розвиток інститутів спільного інвестування в Україні / Ю. Г. Журавель // Економічний і соціальний розвиток України в XXI столітті: національна візія та виклики глобалізації : зб. тез доп. Дванадцятої міжнар. наук.-практ. конф. молодих вчен. (Тернопіль, 26–27 берез. 2015 р.). – Тернопіль : Астон, 2015. – С. 148–149.

80. Журавель Ю. Г. Роль государства в монетарном обеспечении процессов модернизации экономики / Ю. Г. Журавель // Сборник материалов Международной научно-практической конференции «развитие учений о государстве и праве: от античности до современности». – М.: – Московский центр правовых исследований. – 2013. – 54 с. – С. 38–41.
81. Журавель Ю. Г. Совершенствование институционально-правовых основ государственно-частного партнерства / Ю. Г. Журавель // Сборник тезисов V Международной научно-практической конференции «Зимние юридические чтения». Санкт-Петербург. – 2014. – 110 с. – С. 74–77.
82. Журавель Ю. Г. Модернизация как основа устойчивости социально-экономических систем / Ю. Г. Журавель // Сборник материалов международного форума студентов “Теория и практика управления социально-экономическими системами” Юго-Западный государственный университет.– Курск (Россия). – 2013. – 183 с. – С. 69–75.
83. Журавель Ю. Г. Проблеми та перспективи консолідації фінансових інвестиційних ресурсів для інноваційного розвитку економіки України / Ю. Г. Журавель // Фінансова політика інвестиційно-інноваційного розвитку України : моногр. /за наук. ред. д. е. н., проф. В. Г. Дем'янишина.–Тернопіль: ТНЕУ, 2014. – 453 с. – С. 69–80.
84. Закон України від 18.09.1991 № 1560-XII «Про інвестиційну діяльність» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua>.
85. Закон України від 16.07.1999 № 991-XI "Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків" [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua>.
86. Закон України від 04.07.2002 № 40-IV "Про інноваційну діяльність" [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua>.
87. Закон України від 8.09.2011 № 3715 «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua>.
88. Закон України від 06.09.2012 № 5205 “Про стимулювання інвестиційної діяльності у пріоритетних галузях економіки з метою створення нових робочих місць” [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua>.
89. Закон України від 01.07.2010 № 2404-VI "Про державно-приватне партнерство" [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.

90. Закон України від 05.07.2012 № 5080 "Про інститути спільного інвестування" [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
91. Закон України від 14.09.2006 № 143-V "Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій" [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
92. Закон України від 25.06.2009 № 1563 "Про наукові парки" [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
93. Закон України від 20.05.1999 № 679–XIV "Про Національний банк України". [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. Законодавство. – Доступний з: < <http://www.rada.gov.ua>.
94. Закон України від 07.12.2000 № 2121–III "Про банки і банківську діяльність" [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. Законодавство. – Доступний з: < <http://www.rada.gov.ua>.
95. Закон України від 12.07.2001р. № 2664-III «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
96. Закон України від 30.10.1996 № 448 «Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
97. Закон України від 23.02.2006 № 3480 «Про цінні папери та фондовий ринок» (Відомості Верховної Ради України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
98. Звіт Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку за 2014 рік / Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку. – К. : ІНТЕР-ТЕХНОДРУК, – 2015. – 104 с.
99. Звіт про роботу Національної комісії, що здійснює регулювання ринків фінансових послуг України за 2014 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.dfp.gov.ua>.
100. Звіт про результати діяльності Державного агентства з інвестицій та управління національними проектами України за 2013 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrproject.gov.ua>.
101. Инглегарт Р. Модернизация и постмодернизация / Р. Инглегарт // Новая постиндустриальная волна на Западе. Антология. – М., 1999. – С. 267–268.

102. Інституційне забезпечення інвестиційної та інноваційної діяльності. Аналітичний матеріал Міністерства економічного розвитку та торгівлі. Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://me.gov.ua>.
103. Інвестиційне законодавство України: стан, проблеми, перспективи [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zakon2.rada.gov.ua/laws/show/n0015323-12>
104. Інституційні засади розвитку інвестиційної діяльності у промисловості України. Аналітична записка [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://niss.gov.ua>.
105. Інноваційний розвиток промисловості як складова структурної трансформації економіки України. – К. : НІСД, 2013. – 71 с.
106. Інновації у фінансовій сфері : монографія / В. М. Опарін, Т. В. Паєнтко, В. М. Федосов, О. М. Сущенко, Н. В. Савчук; ред. : В. М. Опарін; ДВНЗ "Київ. нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана", Ін-т фін.-інновац. дослідж. – К. : КНЕУ, 2013. – 444 с.
107. Івасів І. Б. Макроекономічне стрес-тестування в банках України: монографія / І. Б.Івасів, А. В.Максимова, Р. В.Корнилюк // Київ: КНЕУ, 2014. – 186 с.
108. Капіталізація економіки України ; [за ред. акад. НАН України В. М. Гейця, д-ра екон. наук А. А. Гриценка]. – К. : НАН України, Ін-т екон. та прогнозів. – 2007. – 220 с.
109. Капітальні інвестиції в Україні. Статистичний бюлетень. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
110. Капітальні інвестиції в Україні у 2007-2011 роках. Статистичний збірник. Державна служба статистики України, 2012. – 122 с.
111. Кізима Т. О. Прагматика та перспективи трансформації заощаджень домогосподарств у інвестиції / Т. О. Кізима // Економіка. Фінанси. Право. – 2010. – № 10. – С. 22–26.
112. Кізима Т. О. Заощадження домогосподарств: світовий досвід і вітчизняні реалії / Т. О. Кізима // Інноваційна економіка. – 2013. – № 7. – С. 171–176.
113. Кінзерський Ю. В. До засад стратегії та політики розвитку промисловості [Текст] / Ю. В. Кінзерський // Економіка України. – 2013. – № 4. – С. 24–43.

114. Кінзерський Ю. В. До засад стратегії та політики розвитку промисловості [Текст] / Ю. В. Кінзерський // Економіка України. – 2013. – № 5. – С. 38–55.
115. Квартальні розрахунки валового внутрішнього продукту України за 2001-2013 роки [Електронний ресурс]: – Доступний з: <<http://www.ukrstat.gov.ua>>.
116. Кириленко О. П. Теорія і практика бюджетних інвестицій : монографія / О. П. Кириленко, Б. С. Малиняк. – Тернопіль : Економічна думка, 2007. – 286 с.
117. Кириленко О. П. Фінанси (Теорія та вітчизняна практика) [Електронний ресурс] : навч. посіб. / О. П. Кириленко. – Тернопіль : Економічна думка, 2000. – 243 с.
118. Клименко К. В. Особливості типологізації інститутів спільного інвестування в Україні, в країнах Західної Європи та США [Текст] / К. В. Клименко // Економіка та держава. – 2012. – № 3. – С. 62–68.
119. Коврыжко В. В. Экономическая модернизация трансформирующихся экономик [Текст] / В. В. Коврыжко // Journal of Economic Regulation («Вопросы регулирования экономики»). – 2010. – Том 1. – № 1. – С. 39–46.
120. Козюк В. Глобальна фінансова консолідація: наслідки для формування глобально-центричної моделі фінансової стабільності / В. Козюк // Галицький економічний вісник. – 2009. – № 1. – С. 3–10.
121. Кредитний ринок України / Аналітичні матеріали Національного банку України / Офіційний сайт Національного банку України. [Електронний ресурс]: – Доступний з: <<http://bank.gov.ua>>.
122. Консолідація. Аналітичний матеріал [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://wikipediya>.
123. Конституція України. [Електронний ресурс] : [Верховна Рада України. Законодавство]. – Доступний з: < <http://www.zakon.rada.gov.ua>.
124. Концепція Державної цільової економічної програми розвитку інвестиційної діяльності на 2011-2015 роки / постанова Кабінету Міністрів України від 29.09.2010 № 1900. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua>.
125. Крисоватий А. І. Інституційне середовище фіскального регулювання соціально-економічних процесів / А. І. Крисоватий, Т. В. Кошук // Фінанси України. – 2011. – № 9. – С. 18–32.
126. Крисоватий А. І. Податкова філософія преференцій / А. І. Крисоватий // Вісник економічної науки України. – 2013. – № 1. – С. 73–77.

127. Крупка М. І. Аналіз формування і використання фінансового потенціалу інвестиційної діяльності в Україні / М. І. Крупка, Н. Б. Демчишак // *Фінанси України*. – 2012. – № 2. – С. 26–37.
128. Куриляк В. Українська модернізація в системі формування нового світового економічного порядку / Віталіна Куриляк, Євген Савельєв // *Журнал європейської економіки*. – 2012. – № 1, т. 11. – С. 27–38.
129. Леонов С. Гармонізація ключових параметрів ресурсної бази інститутів спільного інвестування [Текст] / С. Леонов, Т. Васильєва, Д. Циганюк // *Вісник Національного банку України*. – 2012. – № 8. – С. 10–16.
130. Луців Б. Л. Інвестиційний потенціал банківської системи України / Б. Л. Луців, Т. Б. Стечишин // *Фінанси України*. – 2009. – № 9. – С. 67–77.
131. Луців Б. Л. Інвестиційний потенціал комерційних банків [Електронний ресурс] / Б. Л. Луців. [Електронний ресурс]. – Доступний з: <<http://library.tneu.edu.ua/index.php/nmkd/57-resursy-biblioteku/pratsi-vy>>.
132. Макроекономічний огляд / Аналітичні матеріали Національного банку України / Офіційний сайт Національного банку України. [Електронний ресурс]: – Доступний з: <<http://bank.gov.ua>>.
133. Макроекономічні показники / Статистичні дані Національного банку України / Офіційний сайт Національного банку України. [Електронний ресурс]: – Доступний з: <<http://bank.gov.ua>>.
134. Мамалуй О. О. Про зміст механізму модернізації української економіки [Текст] / О. О. Мамалуй // *Вісник Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого. Серія : Економічна теорія та право*. – 2010. – № 3. – С. 27–34.
135. Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України / Наказ Міністерства економіки України від 29.10.2013 № 1277 «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України. [Електронний ресурс]. – Доступний з: <<http://zakon.rada.gov.ua>>.
136. Мерніков Г. І. Модернізація України і досвід Китаю / Г. І. Мерніков // *Стратегічні пріоритети*. – 2011. – № 3. – С. 137–145.
137. Межуев В. М. Ценности современности в контексте модернизации и глобализации / В. М. Межуев // *Электронный журнал «Знание. Понимание. Умение»*. – 2009. – № 1.
138. Митний кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua>.

139. Михальченко М. І. Політичні зміни в Україні в контексті трансформаційної і модернізаційної парадигм: порівняльний аналіз / М. І. Михальченко, М. Є. Горелов, О. П. Дергачов та ін. // Сучасна українська політика: Аналітичні доповіді Ін-ту політич. і етнонац. дослід. ім. І. Ф. Кураса НАН України. – К., 2008. – С. 7–88.
140. Модернізація [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://wikipediya>.
141. Модернізація України – наш стратегічний вибір. Послання Президента України до Верховної Ради України у 2011 році. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://president.gov.ua>.
142. Модернізація системи державної підтримки суб'єктів господарювання України. Аналітична доповідь / Д.О. Черніков [за ред. Я.А. Жаліла] – К. : НІСД, 2013. – 28 с.
143. Мостепанюк А. В. Світовий досвід реалізації проектів державно-приватного партнерства [Текст] / А. В. Мостепанюк // Економіка та держава. – 2011. – № 11. – С. 82–85.
144. Мочалина О. С. Развитие инновационно-инвестиционного процесса как фактор реализации инновационного потенциала / О. С. Мочалина. // Эффективна економіка [Електронний ресурс]. – 2014. – № 7. – Режим доступу до журналу: <http://www.economy.nauka.com.ua>.
145. Наказ Міністерства економіки України від 02.03.2007 № 60 «Про затвердження Методики розрахунку рівня економічної безпеки України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua>.
146. Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 13.11.2012 № 1279 «Про затвердження Методичних рекомендацій з розроблення інвестиційного проекту, для реалізації якого може надаватися державна підтримка» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua>.
147. Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 13.03.2013 № 243 «Про затвердження Методики проведення державної експертизи інвестиційних проектів та форми висновку за її результатами» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua>.
148. Наумов Д. Ю. Державно-приватне партнерство як інструмент державного управління економікою України, розвитку ринку праці та трудового потенціалу промисловості / Д. Ю. Наумов // Економіка та держава. – 2011. – № 2. – С. 33–40.

149. Національні проекти в стратегії економічної модернізації України. Аналітична доповідь / За ред. Я. А. Жаліла. – К. : НІСД, 2013. – 57 с.
150. Національні рахунки України за 2013 рік. Статистичний збірник / Державна служба статистики України. – К., 2015. – 155 с.
151. Національні рахунки України за 2008 рік. Статистичний збірник / Державний комітет статистики України. – К., 2010. – 160 с.
152. Нуреев Р. Модернизация экономики: концепции и средства / Р. Нуреев [Електронний ресурс]: – Доступний з: <<http://rustem-nureev.ru/wp-content/uploads/2011/01/259.pdf/271.pdf>>.
153. Онищенко В. Модернізація як імператив розвитку України [Текст] / В. Онищенко // Економіка України. – 2011. – № 7. – С. 4–13.
154. Опарін В. М. Модернізація фінансової інфраструктури як основа забезпечення стабільності національної економіки [Електронний ресурс] / В. М. Опарін // «Ефективна економіка». – 2015. – № 5. – Режим доступу до журналу: <http://www.economy.nauka.com.ua>.
155. Огляд економіки України / Річний звіт Національного банку України за 2014 рік [Електронний ресурс]: – Доступний з: <<http://bank.gov.ua>>.
156. Основні засоби України / Статистичний збірник / Офіційний сайт Державної служби статистики України. [Електронний ресурс]: – Доступний з: <<http://ukrstat.gov.ua>>.
157. Основні показники діяльності банків / Аналітичний матеріал Національного банку України [Електронний ресурс]: – Доступний з: <<http://bank.gov.ua>>.
158. Основні показники виконання Зведеного бюджету України / Офіційний сайт Міністерства фінансів України. [Електронний ресурс]: – Доступний з: <<http://minfin.gov.ua>>; Офіційний сайт Державної казначейської служби України. [Електронний ресурс]: – Доступний з: <<http://treasury.gov.ua>>.
159. Основні показники діяльності небанківських фінансових установ / Офіційний сайт Національної комісії, що здійснює державне регулювання в сфері ринків фінансових послуг. [Електронний ресурс]: – Доступний з: <<http://dfp.gov.ua>>.
160. Офіційний сайт Міністерства економічного розвитку і торгівлі України [Електронний ресурс]: – Доступний з: <<http://rme.gov.ua>>.
161. Офіційний сайт Національної комісії, що здійснює державне регулювання в сфері ринків фінансових послуг. [Електронний ресурс]: – Доступний з: <<http://dfp.gov.ua>>.

162. Офіційний сайт Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку. [Електронний ресурс]: – Доступний з: <<http://nssmc.gov.ua>>.
163. Офіційний сайт Державного агентства з інвестицій та управління національними проектами. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrproject.gov.ua>.
164. Павлюк А. П. Державно-приватне партнерство як механізм активізації інвестиційної діяльності в Україні [Текст] / А. П. Павлюк, Д. В. Ляпін // Стратегічні пріоритети. – 2012. – № 3 (24). – С. 38–45.
165. Перспективи економіки України в умовах глобальної макроекономічної нестабільності / Я. А. Жаліло, Д. С. Покришка, Я. В. Белінська, А. П. Павлюк [и др.]. – К.: НІСД, 2013. – 120 с.
166. Петрович Й. М. Основні чинники прискорення модернізації промислових підприємств / Й. М. Петрович / Національний університет “Львівська політехніка”, 2012. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ena.lp.edu.ua>.
167. Побережников И. В. Переход от традиционного к индустриальному обществу: теоретико-методологические проблемы модернизации / И. В. Побережников. – М. : РОССПЭН, 2006. – 240 с.
168. Податковий кодекс України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua>.
169. Постанова Кабінету Міністрів України від 14.08.2013 № 715 «Про затвердження Порядку відбору, схвалення і реєстрації інвестиційних проектів у пріоритетних галузях економіки та вимог до таких проектів» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua>.
170. Постанова Кабінету Міністрів України від 18.07.2012 № 684 «Про затвердження Порядку та критеріїв оцінки економічної ефективності проектних (інвестиційних) пропозицій та інвестиційних проектів» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua>.
171. Постанова Кабінету Міністрів України від 09.06.2011 № 701 «Порядок проведення державної експертизи інвестиційних програм (проектів)» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua>.
172. Постанова Кабінету Міністрів України від 18.07.2012 № 650 «Про затвердження Порядку ведення Державного реєстру інвестиційних проектів та проектних (інвестиційних) пропозицій» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua>.
173. Постанова Кабінету Міністрів України від 08.12.2010 № 1256 «Про затвердження переліку проектів із пріоритетних напрямів соціально-

- економічного та культурного розвитку (національні проекти)» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua>.
174. Пріоритети інвестиційної політики у контексті модернізації економіки України / Аналітична доповідь [Текст] / Національний інститут стратегічних досліджень / А. П. Павлюк, Д. С. Покришка, Я. В. Белінська, О. О. Молдован [та ін.]. – К.: НІСД, 2013. – 48 с.
175. Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2002 році : Щорічне Послання Президента України до Верховної Ради України. – К. : Інформаційно-видавничий центр Держкомстату України, 2003. – 478 с.
176. Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2013 році : Щорічне Послання Президента України до Верховної Ради України. – К.: НІСД, 2013. – 576 с.
177. Про внутрішнє та зовнішнє становище України в сфері національної безпеки : Щорічне Послання Президента України до Верховної Ради України. – К.: НІСД, 2013. – 148 с.
178. Про Рекомендації парламентських слухань на тему: "Стратегія інноваційного розвитку України на 2010-2020 роки в умовах глобалізаційних викликів": Постанова ВР України // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 11. – 148 с.
179. Програма розвитку інвестиційної та інноваційної діяльності в Україні / постанова Кабінету Міністрів України від 02.02.2011 № 389. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua>.
180. Прокопенко З. В. Модернизация и инновации: методологический дуализм [Текст] / З. В. Прокопенко // TERRA ECONOMICUS. – 2012. – Том 10. – № 1. – Часть 2. – С. 55–57.
181. Промисловість України у 2007-2010 роках. Статистичний збірник. Державний комітет статистики України, 2011. – К. : – 307 с. – С. 39.
182. Радзієвська С. О. Сучасний стан та шляхи підвищення конкурентоспроможності економіки України [Текст] / С. О. Радзієвська // Економіка та держава. – 2012. – № 2. – С. 35–38.
183. Регіональний вимір соціально-економічного розвитку на основі нової регіональної політики / Аналітична доповідь [Текст] / Національний інститут стратегічних досліджень. – К.: НІСД, 2013. – 82 с.
184. Розвиток державних фінансів України в умовах глобалізації : кол. моногр. / [Луніна І. О., Булана О. О., Фролова Н. Б. та ін.] ; за ред. д.е.н. І. О.Луніної ; НАН України, ДУ "Ін-т екон. та прогноз. НАН України". – К., 2014. – 296 с.

185. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 14.08.2013 № 843-р «Про затвердження переліку пріоритетних галузей економіки» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua>.
186. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 14.08.2013 р. № 739-р «Про схвалення Концепції розвитку державно-приватного партнерства в Україні на 2013-2018 роки» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua>.
187. Саблин К. С. Роль институциональной среды в формировании институтов развития [Текст] / К. С. Саблин // Journal of Institutional Studies («Журнал институциональных исследований»). – 2012. Том 4. – № 2. – С. 32–41.
188. Савельев Є. В. Фінансові інструменти в системі нового світового економічного порядку [Текст] / Є. В. Савельєв, С. І. Юрій // Новий світовий економічний порядок та глобальні виклики для України : монографія / О. В. Булатова, Ю. Г. Козак, В. В. Козюк, Н. В. Комар ; за наук. ред. А. Крисоватого, Є. Савельєва. – Тернопіль : ТНЕУ, 2014. – С. 30–33.
189. Савельєв Є. Бенчмаркінгові методи управління конкуренцією у світовій економіці / Євген Савельєв, Віталіна Куриляк, Галина Смалюк // Журнал європейської економіки. – 2013. – Т. 12, № 1. – С. 3–27.
190. Сисоєва Л. Ю. Механізм державного регулювання інвестиційного ринку України / Л. Ю. Сисоєва // Вісник Хмельницького національного університету / Економічні науки. – 2010. – № 2. – Т 2. – С. 151–154.
191. Скиба М. В. Теоретико-методологічні засади інституціональних змін в економіці [Текст] / М. В. Скиба // Економіка та держава. – 2012. – № 12. – С. 104–107.
192. Старостин Б. С. Социальное обновление: схемы и реальность (критичний аналіз буржуазних концепцій модернізації стран). – М.: – 1981. – 151 с.
193. Статистичний щорічник України за 1996 рік / Державний комітет статистики України. – К.: Українська енциклопедія, 1997. – 618 с. – С. 115.
194. Статистичний щорічник України за 2009 рік / Державна служба статистики України. – К.: ТОВ «Август Трейд». – 2010. – 567 с.
195. Статистичний щорічник України за 2013 рік / Державна служба статистики України. – К. : ТОВ «Август Трейд». – 2014. – 534 с.
196. Структурні перетворення в Україні: передумови модернізації економіки [Текст] / А. П. Павлюк, Д. С. Покришка, Я. В. Белінська [та ін.] ; за ред. Я. А. Жаліла. – К. : НІСД, 2012. – 104 с.

197. Сулимин А. Концептуальный смысл теории модернизации / А. Сулимин // Свободная мысль. – 2012. – № 11. – С. 179–190.
198. Сухоруков А. І. Моделювання та прогнозування соціально-економічного розвитку регіонів України : монографія / А. І. Сухоруков, Ю. М. Харазішвілі. – К. : НІСД, 2012. – 368 с.
199. Статистичний бюлетень за 2014 рік / Офіційний сайт Державної служби статистики України. [Електронний ресурс]: – Доступний з: <<http://ukrstat.gov.ua>>.
200. Толуб'як В. С. Формування системи недержавного пенсійного забезпечення та розвиток фінансового ринку в Україні / В. С. Толуб'як // Інвестиції : практика та досвід. – 2011. – № 11. – С. 69–73.
201. Толуб'як В. С., Козак Г.І. Залучення міграційного капіталу до формування активів недержавних пенсійних фондів / В. С. Толуб'як, Г. І. Козак // Інвестиції : практика та досвід. – 2014. – № 11. – С. 87–92.
202. Томарева В. В. Правове регулювання залучення інвестицій на загальнодержавному та регіональному рівнях / В. В. Томарева [Електронний ресурс]. Режим доступу http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Dtr_ep/2011_6/files/EC611_48.pdf.
203. Узунов В. В. Фінансові інструменти регулювання розвитку інноваційного потенціалу держави [Текст] / В. В. Узунов // Інвестиції: практика та досвід. – 2013. – № 7. – С. 21–24.
204. Україна в цифрах, 2013. Статистичний бюлетень. Державна служба статистики України, 2014. – К.: – 240 с.
205. Федотова В. Г. Від наздоганяючої модернізації до національної: теоретичний аспект / В. Г. Федотова [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.webcitation.org/65gG90Fa5>.
206. Федотова В. Г. Типологія модернізацій і способів їх вивчення / В. Г. Федотова // Питання філософії. – 2000. – № 3. – С. 10.
207. Федулова Л.І. Інноваційний вектор розвитку промисловості України / Л.І. Федулова // Економіка України. – 2013. – № 4. – С. 15–23; – № 5. – С. 30–37.
208. Федосов В. М. Інституційна фінансова інфраструктура України: сучасний стан та проблеми розвитку / В. М. Федосов, В. М. Опарін, С. В. Львовчкін // Фінанси України. – 2008. – № 12. – С. 3—21.
209. Формирование национальной финансовой стратегии России [Текст] : путь к подъему и благосостоянию / В. К. Сенчагов [и др.] ; ред. В. К. Сенчагов ; Институт экономики РАН. Центр финансово-банковских

- исследований, Академия народного хозяйства при Правительстве РФ. – М. : Дело, 2004. – 415 с.
210. Цадо Г. В. Теоретичні підходи до визначення інвестиційно-інноваційного процесу [Текст] / Г. В. Цадо // Інвестиції: практика та досвід. – 2011. – № 1. – С. 13–15.
211. Чайка Ю. Механізми структурного розвитку національної економіки / Ю. Чайка // Вісник КНТЕУ, 2011, – № 3. – С. 30–41.
212. Черніков Д.О. Модернізація системи державної підтримки суб'єктів господарювання в Україні / Д.О. Черніков. – К.: НІСД, 2013. – 28 с.
213. Черніченко Г. О. Теорії модернізації в контексті постіндустріального розвитку / Г. О. Черніченко А. В. Єфіменко // Зб. наук. праць «Економічний вісник НТУУ «КПІ». – 2012. – № 9. – С. 4–12 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://economu.kpi.ua>
214. Чухно А. А. Модернізація економіки та економічна теорія [Текст] / А. А. Чухно // Економіка України. – 2012. – № 9. – С. 4–12.
215. Шаблиста Л. М. Нові акценти в державній політиці фінансової підтримки промислових підприємств у посткризовий період [Текст] / Л. Шаблиста // Економіка України. – 2011. – № 12. – С. 46–56.
216. Шмырова Н. В. Модернизация российской экономики и основные пути ее осуществления в современный период. [Текст] / Н. В. Шмырова // Вестник Нижегородського університета ім. Н.И. Лобачевского. Экономические науки, 2010. – № 3. – С. 639–643.
217. Щодо напрямів модернізації системи державної підтримки суб'єктів господарювання в Україні" / Аналітична записка. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://niss.gov.ua>.
218. Щодо формування макропруденційного підходу до управління фінансовою системою / Аналітична записка. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://niss.gov.ua>.
219. Щодо вдосконалення бюджетно-податкових інструментів стимулювання інноваційної діяльності в Україні / Аналітична записка. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://niss.gov.ua>.
220. Щодо заходів стимулювання створення та функціонування індустріальних парків в Україні / Аналітична записка. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://niss.gov.ua>.
221. An International Comparison of Tax Assistance for Investment in Research and Development / Department of Finance Canada [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.fin.gc.ca/taxexpdefisc/2009/taxexp0902-eng.asp>.

222. Boss A., Rosenschon A. Subventionen in Deutschland: Quantifizierung und finanzpoli-tische Bewerbung // Kiel Discussion Paper. – 2002. – Nr. 392/393. – P. 71.
223. Bagwell K., Staiger R. The Role of Export Subsidies when Product Quality is Un-known // NBER Working Paper. – 1988. – № 2584. – 37 p.
224. Davis L., North D. Institutional Change and American Economic Growth. Cambridge. 1971. – P. 6.
225. Eisenstadt S. N. Modernization: Protest and Change. — Englewood Cliffs, 1966. – P. 1–5.
226. European private equity & venture capital association [Electronic resource]. – Available from: <<http://www.evca.com>>.
227. Japan releases 2012 tax reform outline / Ernst & Young International Tax Alert (30 December 2010) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://tmagazine.ey.com/wpcontent/uploads/2011/01/2010G_CM2209_Japan-releases-outline-of-2011-tax-proposals.pdf
228. Krisovatuy A. Zur Besteuerungspolitik in der Ukraine auf ihrem Weg in die europäische Integration / A. Krisovatuy // Forschungsinstitut der Internationalen Wissenschaftlichen Vereinigung Weltwirtschaft und Weltpolitik, 2006. – p. 64-75.
229. Mergel, Thomas: Modernization, EGO – European History Online, : Institute of European History, 2011.
230. National Venture Capital Association [Electronic resource]. – Available from: <<http://www.nvca.org>>.
231. Venture impact 2004. Venture capital benefits for the U.S. economy, Global Insight.
232. Science and Engineering Indicators. – 2004.
233. Sorensen Peter Birch. The Case for International Tax Coordination Reconsidered // Economic Policy, October 2000 / Vol. 31, Issue 31. – P. 429-472;
234. Sinnaeve A. How the EU Manages Subsidy Competition // Reining in the Competition for Capital. – W.E. Upjohn Institute for Employment Research. – 2007 – P. 88.
235. The Global Competiveness Index / Insight Report / World Economic Forum / Committed to improving the state of the World <<http://www.weforum.org>>.

Додаток А

Етапи модернізації західних країн [25; 140]

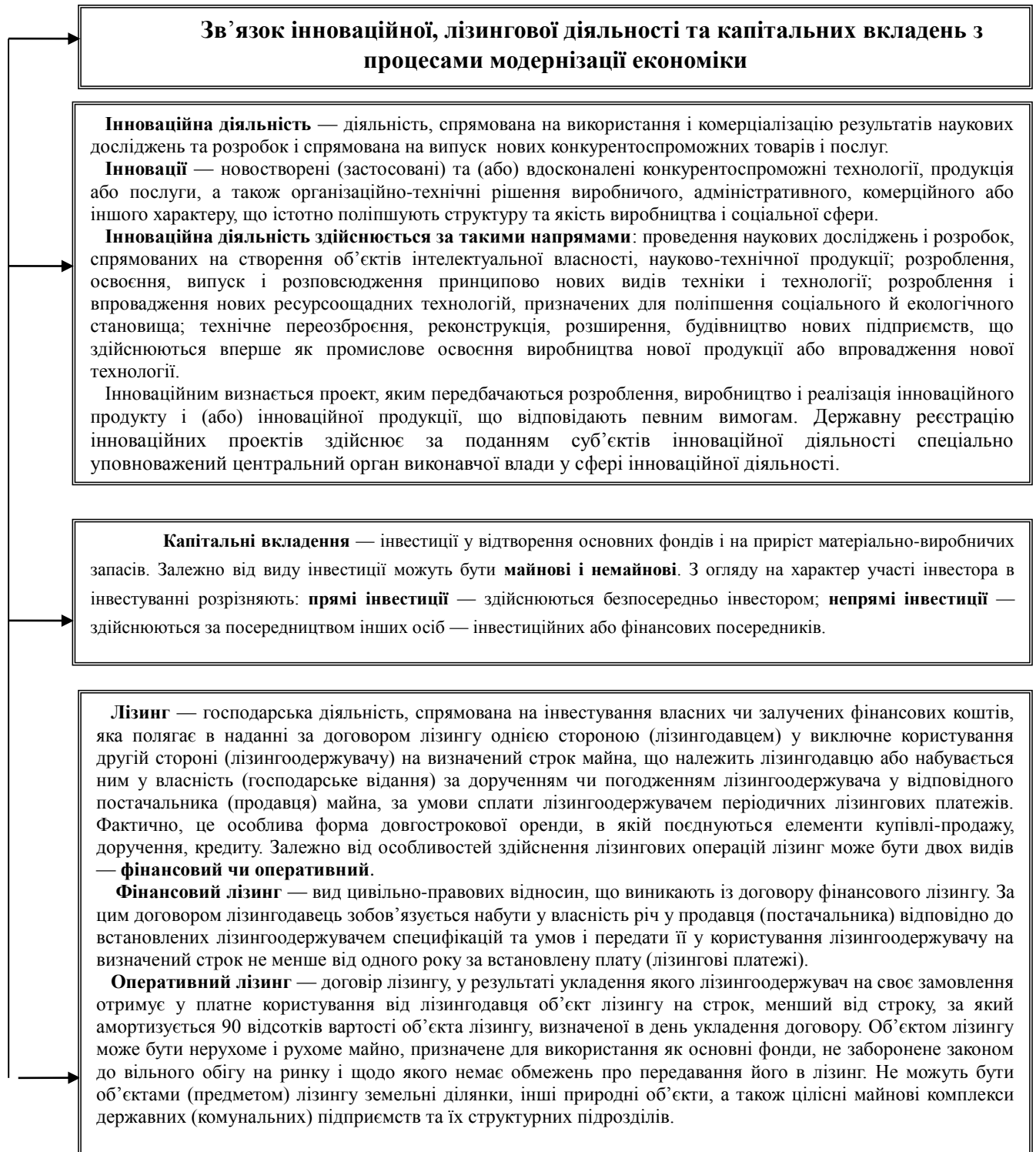
Для європейських країн (які зазнали переважно органічної модернізації) притаманні такі фази модернізації: Доіндустріальна (XVI — сер. XVIII ст.) — епоха, в якій поширилися основні елементи модерну, як то «дух капіталізму», підприємництво, раціональна наука, перші технічні винаходи тощо. Індустріальна, яка почалася з промислового перевороту др. пол. XVIII ст. в Англії, який охопив на поч. XIX ст. і інші країни Європи, і створила самі основи нового індустріального суспільства, вона закінчилася у більшості європейських країн та США до кінця XIX століття. Пізньоіндустріальна, що відбувалася у першій половині — середині XX століття і створила нове — масове суспільство.

Масове суспільство розквітло у західних країнах у 20-30-ті рр. XX ст. Його економічний зміст: укрупнення і стандартизація виробництва та стандартизація споживання з широким застосуванням конвеєрного виробництва;

соціальний — зростання інтегрованості, зв'язності суспільства;

політичний — зацікавленість широких верств населення у політичному процесі, проте небажання грати за ліберальними правилами, а також зміна пріоритетів міжнародної політики, забуття легітимних принципів, врешті — зміна характеру війни — тепер війни позиційної і масової; культурний — міфологізація науки, криза гуманізму, виникнення непримиренних протиріч між особистим і розумним.

Окремо виділяють постіндустріальну фазу модернізації, що розпочалася з 60-х рр. XX ст. і триває дотепер. У цей час була здійснена критика модерну та з'явилися нові ознаки — постмодерну. Також її рисами визнають становлення змішаної економіки та соціальної держави. Оскільки такий процес подекуди має інші тенденції, ніж процес, модернізації, говорять про перспективу становлення принципово нового суспільства — постіндустріального, інформаційного або постекономічного.

Рис. А.1. Зв'язок інноваційної, лізингової діяльності та капітальних вкладень з процесами модернізації економіки

Джерело: систематизовано на основі [1; 2; 9].

Додаток Б

Таблиця Б.1

**Законодавчі та нормативно-правові акти,
що регулюють інвестиційний процес в Україні [102; 103; 104; 202]**

<i>Спрямування законодавчого акту</i>	<i>Назва законодавчого акту</i>
Регулювання інвестиційної та інноваційної діяльності	Закон України від 18.09.1991 № 1560-ХІІ «Про інвестиційну діяльність»
	Закон України від 10.09.1991 № 1540а-ХІІ "Про захист іноземних інвестицій на Україні"
	Закон України від 19.03.1996 № 93 "Про режим іноземного інвестування"
	Закон України від 13.10.1992 № 2673-ХІІ "Про загальні засади створення та функціонування спеціальних (вільних) економічних зон"
	Закон України від 04.07.2002 № 40-ІV "Про інноваційну діяльність"
	Закон України від 16.07.1999 № 991-ХІ "Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків"
	Закон України від 8.09.2011 № 3715 «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні»
	Закон України від 14.09.2006 № 143-V "Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій"
	Закон України від 25.06.2009 № 1563 "Про наукові парки"
	Закони України від 21.10.2010 № 2623-VI "Про підготовку та реалізацію інвестиційних проектів за принципом "єдиного вікна"
	Закон України від 06.09.2012 № 5205 “Про стимулювання інвестиційної діяльності у пріоритетних галузях економіки з метою створення нових робочих місць”
Фінансове забезпечення інноваційних проектів	Закон України від 01.07.2010 № 2404-VI "Про державно-приватне партнерство"
	Розпорядження Кабінету Міністрів України від 14.08.2013 р. № 739-р «Про схвалення Концепції розвитку державно-приватного партнерства в Україні на 2013-2018 роки»
	Закон України від 15.03.201 № 2299-III "Про інститути спільного інвестування (пайові та корпоративні інвестиційні фонди)"
	Закон України від 16.07.1999 № 997-ХІV "Про концесію"
	Закон України від 17.02.2000 № 1457-III "Про усунення дискримінації в оподаткуванні суб'єктів підприємницької діяльності створених з використанням майна та коштів вітчизняного походження"
Інституційне та організаційне забезпечення фінансування інноваційних проектів	Закон України від 21.05.1997 № 280 "Про місцеве самоврядування в Україні"
	Закон України від 09.04.1999 № 586-ХІV "Про місцеві державні адміністрації"
	Закон України від 27.02.2014 року № 794 «Про Кабінет Міністрів України»
	Закон України від 20.05.1999 № 679-ХІV "Про Національний банк України"
	Закон України від 26.11.1993 № 3659 «Про Антимонопольний комітет України»
	Закон України від 07.12.2000 № 2121-III "Про банки і банківську діяльність"
	Закон України від 12.07.2001р. № 2664-III «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг»
	Закон України від 30.10.1996 № 448 «Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні»
	Закон України від 23.02.2006 № 3480 «Про цінні папери та фондовий ринок»
	Закон України від 09.07.2003р. № 1057-IV «Про недержавне пенсійне забезпечення»
	Закон України від 20.12.2001р. № 2908-III «Про кредитні спілки»
Закон України від 16.12.1997р. № 723/97-ВР «Про фінансовий лізинг»	

Продовження табл. Б.1

	Розпорядження Кабінету Міністрів України від 14.08.2013 № 843-р «Про затвердження переліку пріоритетних галузей економіки»
Особливий Інвестиційний режим в регіонах	Постанова Кабінету Міністрів України від 08.12.2010 № 1256 «Про затвердження переліку проектів із пріоритетних напрямів соціально-економічного та культурного розвитку (національні проекти)»
	Постанова Кабінету Міністрів України від 09.06.2011 № 701 «Порядок проведення державної експертизи інвестиційних програм (проектів)»
	Постанова Кабінету Міністрів України від 18.07.2012 № 650 «Про затвердження Порядку ведення Державного реєстру інвестиційних проектів та проектних (інвестиційних) пропозицій»
	Постанова Кабінету Міністрів України від 18.07.2012 № 684 «Про затвердження Порядку та критеріїв оцінки економічної ефективності проектних (інвестиційних) пропозицій та інвестиційних проектів»
	Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 13.11.2012 № 1279 «Про затвердження Методичних рекомендацій з розроблення інвестиційного проекту, для реалізації якого може надаватися державна підтримка»
	Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 13.03.2013 № 243 «Про затвердження Методики проведення державної експертизи інвестиційних проектів та форми висновку за її результатами»
	Постанова Кабінету Міністрів України від 14.08.2013 № 715 «Про затвердження Порядку відбору, схвалення і реєстрації інвестиційних проектів у пріоритетних галузях економіки та вимог до таких проектів»
Особливий Інвестиційний режим в окремих регіонах	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Закон України від 13 жовтня 1992 року № 2673-ХІІ "Про загальні засади створення і функціонування спеціальних (вільних) економічних зон" ▪ Закон України від 24.12.1998 № 356-ХІV "Про спеціальні економічні зони та спеціальний режим інвестиційної діяльності в Донецькій області" ▪ Закон України від 24.12.1998 № 357-ХІV "Про спеціальний режим інвестиційної діяльності у Закарпатській області" ▪ Закон України від 15.07.1999 № 970-ХІV "Про спеціальний режим інвестиційної діяльності на територіях пріоритетного розвитку в Луганській області" ▪ Закон України від 03.12.1999 № 1276-ХІV "Про спеціальний режим інвестиційної діяльності на територіях пріоритетного розвитку в Житомирській області" ▪ Закон України від 11.05.2000 № 1714-ІІІ "Про спеціальний режим інвестиційної діяльності на території міста Харкова" ▪ Закон України від 05.04.2001 № 2354-ІІІ "Про спеціальний режим інвестиційної діяльності на території пріоритетного розвитку у Волинській області" ▪ Закон України від 18.11.2003 № 1251-ІV "Про спеціальний режим інвестиційної діяльності на території міста Шостки Сумської області" ▪ Закон України від 18.11.2003 № 1250-ІV "Про спеціальний режим інвестиційної діяльності на територіях пріоритетного розвитку в Чернігівській області"
	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків "Напівпровідникові технології і матеріали, оптоелектроніка та сенсорна техніка" (м. Київ), "Інститут електрозварювання імені Є. О. Патона" (м. Київ), "Інститут монокристалів" (м. Харків), "Вуглемаш" (м. Донецьк), "Інститут технічної теплофізики" (м. Київ), "Київська політехніка" (м. Київ), "Інтелектуальні інформаційні технології" (м. Київ), "Укрінфотех" (м. Київ), "Агро технопарк" (м. Київ), "Еко-Україна" (м. Донецьк), "Наукові і навчальні прилади" (м. Суми), "Текстиль" (м. Херсон), "Ресурси Донбасу" (м. Донецьк), "Український мікробіологічний центр синтезу та новітніх технологій" (УМБІЦЕНТ) (м. Одеса), "Яворів" (Львівська область), "Машинобудівні технології" (м. Дніпропетровськ).
	Правові та економічні засади функціонування технологічних парків

Продовж. дод. Б

**Регулювання інвестиційної діяльності на основі
Указів Президента України, постанов Уряду
та інших документів [102; 103; 104; 202]**

Державне регулювання в інвестиційній сфері також здійснюється за допомогою значної кількості указів Президента України, постанов та розпоряджень Кабінету Міністрів України тощо. Серед них можна виділити наступні: Указ Президента від 10 квітня 2006 року № 300 "Про план першочергових заходів у сфері інвестиційної діяльності"; постанову Кабінету Міністрів України від 7 серпня 1996 року № 928 "Про затвердження Положення про порядок державної реєстрації іноземних інвестицій"; постанову Кабінету Міністрів України від 30 січня 1997 року № 112 "Про затвердження Положення про порядок державної реєстрації договорів (контрактів) про спільну інвестиційну діяльність за участю іноземного інвестора"; постанову Кабінету Міністрів України від 28 грудня 2001 року № 1801 "Про затвердження Програми розвитку інвестиційної діяльності на 2002 - 2010 роки"; розпорядження Кабінету Міністрів України від 17 серпня 2002 року № 477 "Про схвалення Програми "Інвестиційний імідж України"; розпорядження Кабінету Міністрів України від 1 серпня 2006 року № 447 "Про схвалення Концепції створення індустріальних (промислових) парків" тощо.

Окремі аспекти в інвестиційній сфері регулюються також нормами господарського, податкового, валютного, банківського, фінансового, митного, цивільного й земельного законодавства, правовими актами про приватизацію, підприємництво, інноваційну діяльність, цінні папери та фондовий ринок, концесії тощо. До такого законодавства слід віднести положення Податкового, Господарського, Цивільного, Земельного кодексів та законів України "Про інноваційну діяльність" від 4 липня 2002 року № 40-IV; "Про фінансовий лізинг" від 16 грудня 1997 року № 723/97-ВР; "Про концесії" від 16 липня 1999 року № 997-XIV; "Про угоди про розподіл продукції" 14 вересня 1999 року № 1039-XIV; "Про регулювання містобудівної діяльності" 17 лютого 2011 року № 3038-VI; "Про комплексну реконструкцію кварталів (мікрорайонів) застарілого житлового фонду" 22 грудня 2006 року № 525-V; "Про цінні папери та фондовий ринок" від 23 лютого 2006 року № 3480-IV; "Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні" від 30 жовтня 1996 року № 448/96-ВР; "Про господарські товариства" від 19 вересня 1991 року № 1576-XII; "Про акціонерні товариства" від 17 вересня 2008 року № 514-VI; "Про холдингові компанії в Україні" від 15 березня 2006 року № 3528-IV; "Про стимулювання розвитку регіонів" від 8 вересня 2005 року № 2850-IV; "Про транскордонне співробітництво" 24 червня 2004 року № 1861-IV тощо.

Додаток В

Місце України у The Global Competiveness Index [176; 235]

У наслідок неефективної структури економіки, нерозвиненості внутрішнього ринку, об'єктів інфраструктури, технологічної відсталості, низької інноваційної активності, залежності від експорту, який диктується світовим попитом на сировину тощо, Україна займає невисокі позиції за Індексом глобальної конкурентоспроможності.

Таблиця В.1

Місце України у The Global Competiveness Index

Індекси	2008/ 2009	2009/ 2010	2010/ 2011	2011/ 2012	2012/ 2013	2014/ 2015
Місце України за Індексом глобальної конкурентоспроможності	72	82	89	82	73	76
<i>За субіндексами:</i>						
- інститути	115	120	134	131	132	130
- інфраструктура	79	78	68	71	65	68
- макроекономічні умови	91	106	132	112	90	105
- охорона здоров'я та базова освіта	60	68	67	74	62	43
- вища освіта та підвищення кваліфікації	43	46	46	51	47	40
- ефективність товарних ринків	103	109	129	129	117	112
- ефективність ринку праці	54	49	54	61	62	80
- розвиток фінансових ринків	85	106	119	116	114	107
- технологічна готовність	65	80	83	82	81	85
- розмір ринку	31	29	38	38	38	38
- досконалість бізнесу	80	91	100	103	91	99
- інновації	52	62	63	74	71	81

Як свідчать дані табл. В.1, Україна за підсумками 2014 року займає дуже різні позиції по субіндексам конкурентоспроможності. Найпрестижніше 40 місце – вища освіта та підвищення класифікації. З огляду на територію та потенційний споживчий попит, Україна зайняла 38 місце по показнику «розмір ринку», але водночас 112 місце по ефективності товарних ринків. По критеріях «інновації» та «технологічна готовність» – на 81 та 85 позиціях. Низькі місця по показниках «макроекономічні умови» (105), «досконалість бізнесу» (99), «розвиток фінансових ринків» (107), свідчать про слабку інституційну структуру та неефективне інституційне середовище. Як наслідок найнижче місце Україна зайняла саме по субіндексу «інститути» (130). Така оцінка ще раз підтверджує, що в Україні має бути проведена комплексна модернізація, що включає структурно-технологічні зміни національної економіки, створення ефективної інституційної структури та розбудову оптимального інституційного середовища.

Продовж. дод. В

Динаміка основних показників, що характеризують інвестиційний процес в Україні

Таблиця В.2

Динаміка ВВП, промислового виробництва, роздрібного товарообороту, індексів цін в Україні

Роки	Номинальний ВВП, (у факт. цінах) млн грн.	Реальний приріст/зниження ВВП, % (до відповідного періоду попереднього року)	Реальний приріст / зниження промислового виробництва, % (до відповідного періоду попереднього року)	Реальний приріст/зниження роздрібного товарообороту, % (до відповідного періоду попереднього року)	Приріст / зниження			
					ЦВ, % зміни		ІСЦ, % зміни	
					до попереднього місяця	до грудня попереднього року	до попереднього місяця	до грудня попереднього року
З урахуванням Автономної Республіки Крим і м. Севастополя								
2008	990819	2,2	-5,2	17,3	1,7	23,0	1,7	22,3
2009	947042	-14,1	-21,9	-20,9	1,1	14,3	1,0	12,3
2010	1120585	4,1	11,2	10,1	1,4	18,7	0,7	9,1
2011	1349178	5,4	8,0	13,2	1,1	14,2	0,4	4,6
2012	1459096	0,2	-0,5	12,3	0,0	0,3	0,0	-0,2
2013	1522657	0,0	-4,3	6,1	0,1	1,7	0,0	0,5
Без урахування Автономної Республіки Крим і м. Севастополя								
2012	1404669	0,2	-0,7	11,6			0,0	
2013	1449406	0,2	-4,3	5,9	0,1	1,8	0,0	0,5
2014	1566728	-6,8	-10,1	-10,0	2,5	24,9	3,5	31,8

Джерело: систематизовано на основі даних Державної служби статистики України.

Таблиця В.3

Динаміка соціальних показників в Україні

Роки	Кількість наявного населення на кінець періоду, тис.чол.	Офіційний рівень безробіття, %	ВВП на душу населення грн.	Наявні доходи в розрахунку на одну особу, грн.	Зміна реальних наявних доходів, % (до відповідного періоду попереднього року)	Номинальна зарплата середня за місяць, грн.	Зміна реальної заробітної плати, % (кумулятивно, до відповідного періоду попереднього року) ²
З урахуванням Автономної Республіки Крим і м. Севастополя							
2008	46143,7	3,0	20495	13716,3	7,6	1806	6,3
2009	45962,9	1,9	19832	14372,8	-10,0	1906	-9,2
2010	45778,5	2,0	24429	18485,6	17,1	2239	10,2
2011	45633,6	1,8	29519	21637,9	8,0	2633	8,7
2012	45553,0	1,8	32002	25206,4	13,9	3026	14,4
2013	45426,2	1,8	33095	26719,4	6,1	3265	8,2
Без урахування Автономної Республіки Крим і м. Севастополя							
2012	43204,4	1,9	32480	25426,7	13,6	3041	14,4
2013	43073,1	1,8	33965	26755,1	5,3	3282	8,2
2014	42800,0	1,9	36453	27830,3	-8,4	3480	-6,5

Джерело: систематизовано на основі даних Державної служби статистики України.

Продовж. дод. В

Таблиця В.4

Динаміка монетарних показників і торговельного балансу України

Роки	Грошова база, млн.грн	Зобов'язання банків на кінець періоду		Торговельний баланс товарів та послуг, млн. доларів США			Обмінний курс в середньому за період	
		за кредитами, млн. грн	за депозитами, млн. грн	експорт	імпорт	сальдо	(грн./100 дол США)	(грн./100 Євро)
2008	186671	734022	359740	78708,6	92003,3	-13294,7	526,72	770,80
2009	194965	723295	334953	49294,0	50606,6	-1312,6	779,12	1086,79
2010	225692	732823	416650	63164,6	66189,9	-3025,3	793,56	1053,29
2011	239885	801809	491756	82186,4	88843,4	-6657,0	796,76	1109,18
2012	255283	815142	572342	82429,5	91453,7	-9024,2	799,10	1027,06
2013	307139	910782	669974	76450,2	84584,7	-8134,5	799,30	1061,22

Джерело: систематизовано на основі [19, 57; 133; 155].

Таблиця В.5

Динаміка бюджетних показників в Україні

Роки	Зведений бюджет України						Державний бюджет України					
	доходи		видатки		сальдо доходів та видатків		доходи		видатки		сальдо доходів та видатків	
	всього, грн. грн	% до ВВП *	всього, грн. грн	% до ВВП *	всього, грн. грн	% до ВВП *	всього, грн. грн	% до ВВП *	всього, грн. грн	% до ВВП *	всього, грн. грн	% до ВВП *
2008	297844,6	31,4	309216,2	32,6	-14183,1	-1,5	231686,3	24,4	241454,5	25,5	-12500,7	-1,3
2009	272967,0	29,9	307399,4	33,7	-37258,1	-4,1	209700,3	23,0	242437,2	26,5	-35517,2	-3,9
2010	314506,3	28,1	377842,8	33,7	-64684,9	-5,8	240615,2	21,5	303588,7	27,1	-64265,5	-5,7
2011	398553,6	29,5	416853,6	30,9	-23057,9	-1,7	314616,9	23,3	333459,5	24,7	-23557,6	-1,7
2012	445525,3	30,5	492454,7	33,8	-50785,7	-3,5	346054,0	23,7	395681,5	27,1	-53445,2	-3,7
2013	442742,9	29,4	505791,9	33,6	-63591,3	-4,2	339180,3	22,5	403403,2	26,8	-64707,6	-4,3

Джерело: систематизовано на основі даних Державної служби статистики України.

Продовж. дод. В
Таблиця В.6

**Тенденції, що свідчать про
необхідність модернізації економіки України**

Показники	2007р.	2008р.	2009р.	2010р.	2011р.	2012р.	2013р.	2014р.
ВВП, млрд. грн.	751,1	990,8	947,0	1120,6	1349,2	1459,1	1522,6	1566,7
Нагромадження виробничого капіталу								
Валове нагромадження основного капіталу і матеріальних оборотних коштів, млрд. грн. % до ВВП	208,7	271,4	161,6	205,9	275,8	286,2	250,1	220,9
Валове нагромадження основного капіталу, млрд. грн. % до ВВП (рівень безпеки - не менше 30 %)	203,7	256,7	173,5	201,9	247,6	283,1	263,7	219,3
Ступінь зносу основних засобів, % (рівень безпеки - не більше 35%)	52,6	61,2	60,0	74,9	75,9	76,7	77,3	78,5
Індустріальний розвиток								
Частка переробної промисловості: - в структурі доданої вартості, % - в промисловому виробництві, % (рівень безпеки - не менше 70%)	22,5 73,9	20,1 72,9	17,8 69,4	14,8 68,6	13,6 66,3	14,1 67,7	12,7 66,8	13,1 68,4
Частка продукції машинобудування в промисловому виробництві, % (рівень безпеки - не менше 20%)	13,7	13,3	10,6	10,9	11,6	11,2	9,7	7,9
Впровадження інновацій								
Частка промислових підприємств, які впроваджували інновації, %	11,5	10,8	10,7	11,5	12,8	13,6	12,9	12,1
Частка інноваційної продукції в обсязі реалізованої продукції, %	6,7	5,9	4,8	3,8	3,8	3,3	3,3	2,5
Зайнятість, рівень доходів								
Рівень безробіття за методологією МОП, %	6,2	6,4	8,7	8,8	8,6	8,1	7,7	9,3
Реальний наявний дохід громадян, % до попереднього року	114,8	107,6	90,0	117,1	108,9	113,9	106,1	91,6

Джерело: розраховано за даними [8, 467-468, 52; 53; 109; 110; 156; 195].

Таблиця В.7

Капітальні інвестиції в Україні за джерелами фінансування

Показники	2010 р.		2011 р.		2012 р.		2013 р.		2014 р.	
	млн.грн	%	млн.грн	%	млн.грн	%	млн.грн	%	млн.грн	%
Кошти державного бюджету	10952,2	5,8	18394,6	7,1	17141,2	5,8	6497,8	2,4	2738,7	1,2
Кошти місцевих бюджетів	6367,7	3,4	8801,3	3,4	9149,2	3,1	7219,2	2,7	5918,2	2,7
Власні кошти підприємств і організацій	114963,6	60,8	152279,1	58,6	175423,9	59,7	170675,6	63,8	154629,5	70,5
- з них амортизаційні відрахування	24076,3	12,7	26175,6	17,2	25799,9	14,7	27654,2	16,2	25851,7	16,7
Кредити банків та інших позик	23336,2	12,3	42324,4	16,3	50104,9	17,1	40878,3	15,3	21739,3	9,9
- кредити іноземних банків	2991,8	12,8	5002,8	11,8	8263,7	16,5	4497,4	11,0	3354,4	9,8
- іпотечне кредитування	161,2	0,7	149,5	0,4	257,7	0,5	577,1	1,4	21,8	0,1
Кошти іноземних інвесторів	4067,7	2,1	7196,1	2,8	5040,6	1,7	4881,2	1,8	5639,8	2,6
Кошти населення на індивідуальне житлове будівництво	16176,0	8,6	15102,9	5,8	21975,1	7,5	21770,0	8,1	22064,2	10,0
Кошти населення на будівництво власних квартир	4654,2	2,5	4470,0	1,7	3650,9	1,2	6574,8	2,5	...	...
Кошти інвестиційних компаній	...	....	...	...	....	...	....	...	1504,2	0,7
Інші джерела	8543,0	4,5	11363,9	4,3	11205,9	3,9	9230,9	3,4	6690,2	2,4
Всього	189060,6	100	259932,3	100	293691,7	100	267728,0	100	219419,9	100

Джерело: розраховано за даними [8, 558-559; 109; 194; 195].

Таблиця В.8

Прямі іноземні інвестиції в Україні (на кінець року)

Показники	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Прямі іноземні інвестиції в економіку України (акціонерний капітал), млрд. дол. США	29,54	35,62	40,05	44,8	50,33	54,46	58,1	45,9
Прямі іноземні інвестиції з України (акціонерний капітал), млрд. дол. США	6,19	6,20	6,23	6,87	6,9	6,48	6,77	6,35

Джерело: розраховано на основі [8, 523, 525; 194; 195].

Продовж. дод. В
Таблиця В.9

Структура інвестицій суб'єктів господарювання України

Показники	2005	2006	2007	2008	2009	2011	2012	2013	2014
Інвестиції в основний капітал, млрд. грн.	93,1	125,3	188	233,1	151,8	209,1	285,1*	257,1*	212,0*
частка %	35,3	36,2	35,4	35,6	23,8	25,7	30,0	26,5	21,5
Фінансові інвестиції, млрд грн	168,2	215,8	338	414,6	479,8	594,3	656,4	703,6	765*
частка %	63,6	62,4	63,4	63,4	75,3	73,1	69,1	72,5	77,7
Інвестиції в нематеріальні активи, млрд грн	3,0	4,6	6,4	6,4	5,9	9,4	8,5	10,6	7,4
частка %	1,1	1,3	1,2	1,0	0,9	1,2	0,9	1,0	0,8
Загальний обсяг інвестицій, млрд грн	264,3	345,7	533	654,1	637,5	812,8	950,0	971,3	984,4*

* інвестиції в матеріальні активи

Джерело: розраховано на основі [8, 558; 52; 53].

Таблиця В.10

Інвестиції в основний капітал та рівень зносу основних засобів

Показники	1990	2000	2005	2006	2007	2008	2009	2011	2012	2013	2014
Інвестиції в основний капітал, млрд. грн	н.д	23,6	93,1	125,3	188,5	233,1	151,8	209,1	285,1*	257,1*	212,0*
Ступінь зносу основних засобів, %	36,5	43,7	49,0	51,5	52,6	61,2	60,0	75,9	76,7	77,3	78,5

* інвестиції в матеріальні активи

Джерело: розраховано на основі [8, 558; 52; 53; 193; 194; 195].

Продовж. дод. В
Таблиця В.11

**Структура джерел фінансування діяльності
суб'єктів економіки України**

Показники	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Власні джерела (власний капітал), млрд. грн.	683	801	1051	1134	1269	1427	1586	1905	1950
<i>- у структурі загальних ресурсів, %</i>	45,5	43,5	42,1	34,9	34,5	34,8	33,9	35,1	34,1
Позичкові джерела млрд. грн.	763	988	1372	2028	2314	2567	2958	3370	3757
<i>- у структурі загальних ресурсів, %</i>	51,6	53,6	55,0	62,5	62,9	62,6	63,3	62,2	65,9

Джерело: розраховано на основі [52; 53].

Таблиця В.12

**Стан корпоративного боргу
суб'єктів господарювання України, млрд. грн**

Показники	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Корпоративний борг, всього	764	988,2	1372	2028	2314	2566,9	2958,0	3370,0	3757
% до ВВП	173	181,6	190,4	213,9	253,4	237,1	230,9	233,3	258,3
- довгостроковий	137	213,7	350,8	578,5	608,8	675,6	774,7	897,2	1070,1
- короткостроковий	626	774,5	1022	1445	1705,4	1891,3	2183,3	2472,8	2687,4
<i>у тому числі:</i>									
▪ короткострокові кредити банків	67,6	97,9	141,9	227,9	224,3	225,8	275,2	316,9	371,7
▪ кредиторська заборгованість	545	661,7	858,9	1181	1427,8	1596	1839,5	2065,1	2169,8
<i>у тому числі:</i>									
▫ за товари, роботи, послуги	332	385,6	476,7	672,3	770,1	824,3	959,9	1027,4	1109,0
▫ за розрахунками з бюджетом	23,1	19,36	23,01	22,8	26,3	48,3	35,8	30,3	32,4
▫ зі страхування	3,70	4,42	5,75	7,58	11,0	8,28	9,9	11,3	13,0
▫ з оплати праці	6,48	7,55	9,06	10,96	11,9	10,75	11,9	13,7	13,5
▫ інша поточна заборгованість	180	244,8	344,4	467,5	608,4	704,4	821,8	982,2	1001,8

Джерело: розраховано на основі [52; 53].

Продовж. дод. В
Таблиця В.13

**Динаміка зареєстрованих випусків цінних паперів в Україні,
(наростаючим підсумком)**

Показники	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Зареєстровані випуски цінних паперів всього, млрд. грн.	740,06	835,61	1014,8	1122,5	1264,5	1469,4
з них:						
Акції	393,15	433,74	491,90	507,74	571,97	716,3
Облігації підприємств	10,11	9,49	35,91	51,39	42,47	29,01
Цінні папери інститутів спільного інвестування	207,28	252,75	337,27	371,31	406,39	435,5

Джерело: розраховано за даними [98].

Таблиця В.14

Обсяг зареєстрованих випусків цінних паперів за відповідний рік

Показники	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Зареєстровані випуски цінних паперів за рік, млрд. грн.	162,68	95,55	179,17	107,73	142,03	204,8
з них:						
Акції	101,07	40,59	58,16	15,84	64,23	144,3
Облігації підприємств	10,11	9,49	35,91	51,39	42,47	29,01
Цінні папери інститутів спільного інвестування	51,11	45,47	84,52	34,04	35,08	29,11

Джерело: розраховано за даними [98].

Таблиця В.15

Структура обсягу торгів на ринку цінних паперів в Україні, %

Показники	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Акції	45,8	37,6	39,9	44,1	36,1	29,3	23,4	10,2	17,9
Облігації підприємств	12,6	17,8	23,2	7,6	4,5	4,8	4,9	5,9	3,0
Муніципальні облігації	0,57	0,57	0,2	0,06	0,03	0,08	0,3	0,21	0,18
Державні облігації	8,28	7,93	7,07	9,3	22,9	39,4	48,1	43,0	29,5
Деривативи (похідні цінні папери)	0,05	0,01	0,03	0,01	0,24	1,1	0,98	1,07	0,40
Цінні папери інститутів спільного інвестування	2,88	5,35	4,97	7,15	7,49	5,27	5,44	29,61	10,3
Інші фінансові інструменти *	29,74	30,66	24,5	31,79	28,72	20,06	16,8	9,98	38,7

* ошадні сертифікати, сертифікати фондів операцій з нерухомістю, іпотечні цінні папери, депозитні сертифікати НБУ, заставні цінні папери, казначейські зобов'язання та векселі

Джерело: розраховано за даними [98].

Продовж. дод. В
Таблиця В.16

Динаміка торгів на ринку цінних паперів в Україні, млрд. грн.

Показники	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Акції	225,65	283,54	352,82	470,73	556,25	636,07	591,86	171,10	415,5
Облігації підприємств	62,38	134,73	205,21	81,13	69,50	103,70	124,89	98,87	69,9
Муніципальні облігації	2,85	4,31	2,20	0,66	0,50	1,67	7,48	3,60	4,11
Державні облігації	40,85	59,86	62,49	98,99	354,12	855,55	1217,06	721,47	688,1
Деривативи (похідні цінні папери)	0,26	0,15	0,27	0,1	3,75	23,99	24,91	18,01	9,31
Цінні папери інститутів спільного інвестування	14,24	40,43	43,94	76,31	115,49	114,72	137,74	496,50	240,1
Інші фінансові інструменти *	146,57	231,29	216,46	339,36	441,77	435,72	426,92	167,42	904,88
Всього	492,8	754,31	883,39	1067,3	1537,79	2171,10	2530,87	1676,9	2331,9

* ощадні сертифікати, сертифікати фондів операцій з нерухомістю, іпотечні цінні папери, депозитні сертифікати НБУ, заставні цінні папери, казначейські зобов'язання та векселі

Джерело: розраховано за даними [98].

Таблиця В.17

Структура активів банківської системи України*, %

Показники	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Структура основних видів активів								
готівкові кошти та депозити	11,6	10,3	12,3	14,2	14,5	15,6	14,1	12,5
кредити реальному сектору економіки	46,1	51,0	53,9	54,0	55,1	54,0	54,6	59,1
кредити населенню	25,6	29,0	25,3	19,8	16,5	14,3	13,1	13,6
міжбанківські кредити	7,8	3,7	3,5	4,0	4,2	2,3	1,6	1,0
вкладення в боргові цінні папери	4,8	4,4	4,5	8,9	8,3	8,5	10,8	12,8
інші активи	4,1	1,6	0,5	1,0	1,4	5,3	5,8	1,0

* розраховано до величини активів, скоригованих на обсяг резервів за активними операціями

Джерело: розраховано за даними [19; 23; 121; 157].

Продовж. дод. В
Таблиця В.18

Структура пасивів банківської системи України, %

Показники	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Структура основних видів пасивів								
капітал та резерви	11,6	12,8	13,1	14,6	14,8	15,0	15,1	11,2
кошти підприємств	18,7	15,5	13,1	15,3	17,6	18,0	18,4	19,8
депозити фізичних осіб	27,3	23,0	23,8	28,3	29,0	32,3	33,9	31,6
міжбанківські депозити	3,6	5,4	6,7	3,7	3,9	3,5	3,7	2,3
кошти нерезидентів	0,9	3,1	3,6	1,4	1,2	1,2	0,7	х
боргові зобов'язання	3,3	1,2	0,6	0,3	0,7	1,0	1,1	0,34
кредити	28,5	35,4	32,2	28,1	23,8	18,5	16,3	24,4
інші пасиви	6,1	3,6	6,9	8,3	9,0	10,5	10,8	10,3

Джерело: розраховано за даними [19; 23; 157].

Таблиця В.19

Активи фінансово-кредитних установ України

Фінансово-кредитні установи	2011 р.		2012 р.		2013 р.		2014 р.	
	млрд. грн.	%	млрд. грн.	%	млрд. грн.	%	млрд. грн.	%
Комерційні банки	1211,5	93,5	1267,9	92,6	1408,7	91,9	1520,8	91,2
Небанківські фінансові установи, разом	84,2	6,5	100,8	7,4	125,0	8,1	147,9	8,8
Страхові компанії	48,1	3,7	56,2	4,1	66,4	4,3	70,3	4,2
Недержавні пенсійні фонди	1,4	0,1	1,7	0,1	2,1	0,1	2,5	0,1
Кредитні спілки	2,4	0,2	2,7	0,2	2,6	0,2	2,3	0,1
Інші кредитні установи	9,4	0,7	9,0	0,7	12,6	0,8	12,7	0,8
Фінансові компанії	19,9	1,5	29,7	2,2	39,8	2,6	51,3	3,1
Ломбарди	1,2	0,1	1,6	0,1	1,5	0,1	1,7	0,1
Юридичні особи публічного права	х	х	4,6	0,3	4,5	0,3	7,1	0,4
Всього	1295,7	100	1368,7	100	1533,7	100	1668,7	100

Джерело: розраховано за даними [99; 159].

ДОДАТОК Д

**Інфраструктура інноваційно-інвестиційної діяльності,
що створена в Україні [102; 103]**

Таблиця Д.1

<p><i>Господарючі суб'єкти інвестиційної та інноваційної діяльності, які передбачені спеціальним законодавством</i></p>
<p>В Україні створено: 16 технологічних парків: "Напівпровідникові технології і матеріали, оптоелектроніка та сенсорна техніка", м.Київ; "Інститут електрозварювання імені Є.О. Патона", м.Київ; "Інститут монокристалів", м.Харків; "Вуглемаш", м.Донецьк; "Інститут технічної теплофізики", м.Київ; "Київська політехніка", м.Київ; "Текстиль", м.Херсон; "Яворів", Львівська обл.; науковий парк "Київська політехніка" (де реалізується по 1-3 проекти);</p> <p>"Інтелектуальні інформаційні технології", м.Київ; "Укрінфотех", м.Київ; "Агротехнопарк", м.Київ; "Еко-Україна", м.Донецьк; "Наукові і навчальні прилади", м.Суми; "Ресурси Донбасу", м.Донецьк; "Український мікробіологічний центр синтезу та новітніх технологій", м.Одеса; "Машинобудівні технології", м.Дніпропетровськ (де проекти взагалі не реалізуються);</p> <p>11 спеціальних (вільних) економічних зон: "Азов", "Донецьк", "Славутич", "Курортотоліс Трускавець", "Яворів", "Закарпаття", "Порто-франко", "Рені", "Миколаїв", "Порт Крим", "Інтерпорт Ковель", де реалізується 122 проекти;</p> <p>запроваджено спеціальний режим інвестиційної діяльності на окремих територіях 9 регіонів (Донецька, Закарпатська, Волинська, Луганська, Житомирська, Чернігівська області, м. Харків, м. Шостка, Автономна Республіка Крим), у яких реалізується 59 проектів.</p>
<p><i>Кластери</i></p>
<p>Кластер "Сорочинський ярмарок", впроваджується проект "Створення регіонального кластеру виробників екологічної продукції" (Полтавська область);</p> <p>кластер деревообробки "Полісся Рокитнівщини" та інноваційний кластер "Впровадження" (Рівненська область);</p> <p>транспортно-туристичний кластер "Південні ворота України" та "Швейний кластер" (Херсонська область);</p> <p>Асоціація стійкого розвитку міста Севастополя "Аура" у яку входять пілотні кластери "ЕкоЕнерго", "Байдари-тур", "Водні-ресурси", "Здоров'я";</p> <p>кластер народних художніх промислів "Сузір'я" (Івано-Франківська область);</p> <p>асоціація "Поділля Перший", яка поєднує швейні, будівельні і туристичні кластери (Хмельницька область);</p> <p>Мелітопольські кластери (сільського туризму, бджільництва та сільськогосподарського машинобудування "Інноваційно-технологічний кластер малого та середнього машинобудівного бізнесу" (Запорізька область).</p>

Продовж. дод. Д
Таблиця Д.2

Індустріальні (промислові) парки в Україні

Найменування індустріального (промислового) парку	Ініціатор створення	Строк, на який створено індустріальний, років	Дата включення до Реєстру	Місцезнаходження індустріального (промислового) парку	Площа індустріального (промислового) парку, гектарів
"Долина"	Долинська міська рада Івано-Франківської області	30 років	03.02.2014	м. Долина Івано-Франківської області	29,4 га
"Славута"	Славутська міська рада Хмельницької області	50 років	07.02.2014	м. Славута Хмельницької області	50,00га
"Львівський індустріальний парк "Рясне - 2"	Львівська міська рада Львівської області	50 років	07.02.2014	м. Львів у межах промвузла "Рясне-2"	23,9413га
"Індустріальний парк "Коростень"	Коростенська міська рада Житомирської області	30 років	01.04.2014	м. Коростень Житомирської області	42,20 га
"Індустріальний парк "Центральний" в м. Кременчук"	Кременчуцька міська рада Полтавської області	50 років	01.04.2014	м. Кременчук Полтавської області	168,55га
"Свема"	Шосткинська міська рада Сумської області	390 років	06.06.2014	м. Шостка Сумської області	92,00га
"Соломоново"	ТОВ «Сезпарксервіс», ТОВ «Євромотор», ТОВ «Євроавтотек», ТОВ «РІК»	30 років	06.06.2014	с. Соломоново Ужгородського району Закарпатської області	66,2га
Індустріальний парк «Перший український індустріальний парк»	ТОВ «Земельний союз»	40 років	09.07.2014	смт. Велика Димерка, Броварський район, Київська область	105,0 га
"BIONIC Hill"	Товариство з обмеженою відповідальністю «Біонік Девелопмент»	39 років	01.09.2014	м. Київ	56,7378га
"iPark"	Ставніцер Андрій Олексійович, Мушинська Валентина Константинівна	49 років	01.09.2014	с. Візирка Комінтернівського району Одеської області	15,9996га
«Індустріальний парк «Кривбас»	Криворізька міська рада Дніпропетровської області	30 років	01.09.2014	м. Кривий Ріг Дніпропетровської області	26,03га
«Тростянець»	Тростянецька міська рада Сумської області	30 років	14.10.2014	м. Тростянець	39,9556га

Джерело: систематизовано за даними [102; 103; 220].

Продовж. дод. Д
Таблиця Д.3

**Інвестиційно-інноваційні проекти, ініційовані суб'єктами
інвестиційного процесу України в рамках державної програми
«Розвиток внутрішнього виробництва» [47]**

Назва проекту	Найменування суб'єкта інвестиційної діяльності	Строк реалізації проекту, роки	Загальна вартість проекту, млн. грн
1. Створення в свинарстві інтегрованих виробництв "Інтегратор із збільшеними потужностями відтворення"	ЗАТ "Агро-Союз", Дніпропетровська область	2010 - 2013	1554,4
2. Будівництво та експлуатація тваринницького комплексу, розвиток племінного молочного стада, промислове виробництво екологічно чистого молока в Чернігівській області	ТОВ "Українська молочна компанія", Київська область	2010 - 2013	851,7
3. Створення науково-технологічного рибогосподарського парку	визначається за результатами конкурсу	2011 - 2020	396
4. Випуск спеціальних жирів-еквівалентів та замінників какао-масла, кондитерських та пекарських жирів, замінників молочного жиру	ПАТ "Іллічівський олійножировий комбінат"	2011	310,8
5. Створення у північно-західній частині Чорного моря підприємств аквакультури та марікультури	визначається за результатами конкурсу	2011 - 2020	231
6. Реконструкція комбінатів хлібопродуктів, хлібоприймальних підприємств, елеваторів і хлібних баз	Держрезерв	2011 - 2014	123,92
7. Створення та виробництво сучасного зернозбирального комбайна, м. Чернігів	ЗАТ "Чернігівський автозавод"	2011 - 2016	97,6
8. Придбання селекційних та насінневих комбайнів	ТОВ "Украгропром"	2012	24
9. Селекція свиней чистих ліній, Вінницька область	ТОВ "Серволюкс-генетик"	2006 - 2012	7,23
10. Розвиток та модернізація потужностей Державного публічного акціонерного товариства "Державна продовольчо-зернова корпорація України" (регіони визначаються Мінагрополітики)	Державне публічне акціонерне товариство "Державна продовольчо-зернова корпорація України"	2011 - 2015	90
11. Будівництво насінневих елеваторів, Харківська та Одеська області	ТОВ "Торговий дім "Украгропром"	2011	90
12. Створення виробництва біоетанолу	ТОВ "КоронаАгро"	2007 - 2011	2000
13. Хмельницька АЕС енергоблоку № 3, 4 (проекткування та спорудження), м. Нетішин Хмельницької області	Державне підприємство "НАЕК "Енергоатом"	2009 - 2017	30059
14. Луганська ТЕС (реконструкція енергоблоків № 10, 11, 12, 13, 14, 15 із встановленням сіркоочисної установки)	ТОВ "Східенерго"	2008 - 2020	20713
15. Зуївська ТЕС (реконструкція енергоблоків № 1, 3, 4 із встановленням сіркоочисної установки)	- " -	2007 - 2020	18773

Продовження табл. Д.3

16. Курахівська ТЕС (реконструкція енергоблоків № 4, 5, 6, 7, 8, 9 із встановленням сіркоочисної установки)	ТОВ "Східенерго"	2007 - 2020	15971
17. Виконання зведеної програми підвищення безпеки енергоблоків атомних електростанцій	Державне підприємство "НАЕК "Енергоатом"	2010 - 2017	15000
18. Вітровий парк "ДТЕК Мангуш"	ТОВ "Вінд пауер"	2011 - 2018	12744
19. "Вітровий парк "ДТЕК Приазовський"	ТОВ "Вінд пауер"	2011 - 2018	9027
20. Завершення будівництва першої черги Дністровської ГАЕС у складі трьох гідроагрегатів	ПАТ "Укргідро-енерго"	1983 - 2013	8457,57
21. Реконструкція гідроелектростанцій ПАТ "Укргідроенерго" (друга черга)	- " -	2006 - 2017	6456,72
22. Проект "Спорудження Канівської ГАЕС"	- " -	2007 - 2015	4905,18
23. Проект "Повітряна лінія 750 кВ "Запорізька АЕС - Каховська з підстанцією 750 кВ "Каховська" та заходами повітряних ліній 330 кВ"	Державне підприємство "НЕК "Укренерго"	2011 - 2014	4893,24
24. Ташлицька ГАЕС (завершення будівництва першої черги в складі трьох гідроагрегатів), м. Южноукраїнськ Миколаївської області	Державне підприємство "НАЕК "Енергоатом"	1981 - 2011	3377
25. Проект "Будівництво ПЛ 750 кВ Рівненська АЕС - Київська"	Державне підприємство "НЕК "Укренерго"	2009 - 2011	3320
26. Ефективне використання вторинних енергоресурсів (паливних газів) металургійного виробництва для отримання електроенергії	Український державний науково-технічний центр "Енергосталь"	2011 - 2014	2500
27. "Реконструкція електричних мереж напругою 0,4 - 110 кВ та підстанцій ПАТ "Крименерго"	ПАТ "Крименерго"	2011 - 2014	1946,72
28. Передача електроенергії (реконструкція підстанцій Дніпропетровської, Донбаської та Кримської енергосистем)	Державне підприємство "НЕК "Укренерго"	2008 - 2012	1904
29. Реабілітація та розвиток системи електропостачання м. Києва	ПАТ "Київенерго"	2010 - 2013	1745,95
30. Трипільська ТЕС енергоблок № 2 (технічне переоснащення і реконструкція)	ПАТ "Центренерго"	2011 - 2013	1138,9
31. Криворізька ТЕС енергоблок № 1 (реконструкція)	ПАТ "Дніпроенерго"	2010 - 2012	850,3
32. Хмельницька АЕС енергоблок № 2, Рівненська АЕС енергоблок № 4 (підвищення безпеки), м. Нетішин Хмельницької області та м. Кузнецовськ Рівненської області	Державне підприємство "НАЕК "Енергоатом"	2004 - 2011	812
33. Криворізька ТЕС енергоблок № 3 (технічне переоснащення і реконструкція)	ПАТ "Дніпроенерго"	2010 - 2012	803
34. Запорізька ТЕС енергоблок № 3 (технічне переоснащення)	- " -	- " -	603,5
35. Проект "Підстанція 330/110/10 кВ "Сєверна". Розширення та реконструкція"	Державне підприємство "НЕК "Укренерго"	2011 - 2013	557,26

Продовження табл. Д.3

36. Придніпровська ТЕС енергоблок № 9 (технічне переоснащення)	ПАТ "Дніпроенерго"	2010 - 2014	351,8
37. Запорізька ТЕС енергоблок № 1 (технічне переоснащення)	- " -	2010 - 2012	426,7
38. Бурштинська ТЕС енергоблок № 7 (реконструкція та технічне переоснащення)	ПАТ "Західенерго"	2007 - 2012	420,91
39. Запорізька АЕС (реконструкція ВПП-750 кВ)	"НАЕК "Енергоатом"	2010 - 2012	400
40. Будівництво та реконструкція електричних мереж, будівництво пристанційних вузлів, підстанцій та електричних мереж для приєднання об'єктів, які виробляють електроенергію з відновлювальних джерел енергії в Автономній Республіці Крим та Одеській області	Державне підприємство "НЕК "Укренерго"	2011	395,2
41. Будівництво Болградської парогазової електростанції 30 - 50 МВт, м. Болград Одеської області	Державне підприємство "НАЕК "Енергоатом"	2009 - 2012	291,1
42. Будівництво магістральних мереж 110 кВ та пристанційних вузлів для приєднання об'єктів альтернативної енергетики до підстанцій 110 кВ "Кілія", "Рені", "Залізничне"	Державне підприємство "НЕК "Укренерго"	2011	200,5
43. Когенераційна установка для вироблення електричної енергії та технологічної пари потужністю 2 x 12,9 МВт	ПрАТ "Сєверодонецьке об'єднання Азот"	2010 - 2012	188
44. ПЛ 330 кВ Дністровська ГАЕС - Бар з реконструкцією ПС 330 кВ "Бар"	Державне підприємство "НЕК "Укренерго"	2010 - 2014	180,17
45. Будівництво повітряної лінії електропередачі 110 кВ СЕС - Західнокримська та пристанційного вузла з реконструкцією та розширенням підстанції 330 кВ "Західнокримська"	- " -	2011	78,2
46. Будівництво магістральних мереж 110 кВ та пристанційних вузлів для приєднання об'єктів, які виробляють електроенергію з відновлювальних джерел енергії у Херсонській області	Державне підприємство "НЕК "Укренерго"	2011	78
47. Будівництво магістральних мереж 110 кВ та пристанційних вузлів для приєднання об'єктів, які виробляють електроенергію з відновлювальних джерел енергії у Миколаївській області	- " -	- " -	78
48. Будівництво повітряної лінії електропередачі 110 кВ СЕС - Арциз та пристанційного вузла з реконструкцією та розширенням підстанції "Арциз"	- " -	- " -	66,5
49. Придніпровська ТЕС енергоблок № 11 (технічне переоснащення електрофільтра)	ПАТ "Дніпроенерго"	2010 - 2012	65,9
50. Розробка та виготовлення наземних фотоелектричних станцій, систем автономного енергозабезпечення і нових концентраторних сонячних модулів на основі арсенід-галієвих сонячних елементів	ДКА	2011 - 2013	13

Продовження табл. Д.3

51. Реконструкція малої гідроелектростанції на річці Хомора	визначається за результатами конкурсу	2011 - 2015	5
52. LNG термінал	Державне підприємство "Національний проект "LNG термінал"	2011 - 2014	8000
53. Розробка Одеського та Безіменного газових родовищ на шельфі Чорного моря, Північно-Західний шельф Чорного моря	ПАТ "Державне акціонерне товариство "Чорноморнафтогаз"	2005 - 2015	3240
54. Переоснащення виробничої бази ПАТ "Національна акціонерна компанія "Надра України"	ПАТ "Національна акціонерна компанія "Надра України"	2011 - 2015	2389
55. Розробка Субботинського нафтового родовища на Прикерченському шельфі Чорного моря (етап випереджаючого видобутку)	ПАТ "Державне акціонерне товариство "Чорноморнафтогаз"	2005 - 2014	1748
56. Придбання нової самопідіймальної плавучої бурової установки за рахунок кредитних коштів	- " -	2011 - 2012	1520
57. Програма секторальної бюджетної підтримки "Підтримка впровадження енергетичної стратегії України"	Міненерговугілля	2008 - 2013	866,74
58. Інвестиційний проект програми виробничо-господарської діяльності відокремленого підрозділу "Шахта імені Д.Ф. Мельникова" ВАТ "Лисичанськвугілля"	відокремлений підрозділ "Шахта імені Д.Ф. Мельникова" ВАТ "Лисичанськвугілля"	2011 - 2012	2088
59. Інвестиційний проект програми виробничо-господарської діяльності відокремленого підрозділу "Шахта "Шахтарська-Глибока" державного підприємства "Шахтарськантрацит"	відокремлений підрозділ "Шахта "Шахтарська-Глибока" державного підприємства "Шахтарськантрацит"	- " -	656
60. Закінчення будівництва комплексу коксової батареї № 4 (ПАТ "Ясинівський коксохімічний завод ")	ПАТ "Ясинівський коксохімічний завод"	2011	395,4
61. Інвестиційний проект програми виробничо-господарської діяльності відокремленого підрозділу "Шахта "Новопавлівська" державного підприємства "Донбасантрацит"	відокремлений підрозділ "Шахта "Новопавлівська" державного підприємства "Донбасантрацит"	2011 - 2012	360
62. Відновлення роботи з виробництва поліетилену високого тиску потужністю 110 тис. тонн на рік на промисловій площі ПрАТ "Северодонецьке об'єднання Азот" з використанням відновлюваної рослинної сировини регіонального походження	ПрАТ "Северодонецьке об'єднання Азот"	2010 - 2013	2120
63. Будівництво нового виробництва сірчаної кислоти потужністю 618 тис. тонн на рік на ПАТ "Суміхімпром"	ПАТ "Суміхімпром"	2010 - 2015	1080
64. Реконструкція виробництва карбаміду	ПрАТ "Северодонецьке об'єднання Азот"	2010 - 2013	352

Продовження табл. Д.3

65. Будівництво розсолопромислу на Верхньострутинському родовищі кам'яних солей для забезпечення сировиною виробництва хлору і каустичної соди за мембранною технологією	ТОВ "Карпатнафтохім"	- " -	320
66. Модернізація устаткування для виробництва легкових шин медіум класу посадкових розмірів 13 - 18 дюймів	ПрАТ "Росава"	2010 - 2012	297
67. Виробництво субстанцій для фармпрепаратів	ДП "Завод хімічних реактивів", "Інститут монокристалів НАНУ"	2011 - 2021	250
68. Установка з виробництва сірчаної кислоти потужністю 1818,2 тонн на добу (600000 тонн на рік) за технологією ДК/ДА (подвійне контактування/подвійна абсорбція)	ПрАТ "Кримський титан"	2010 - 2011	200
69. Реконструкція відділень СКЦ-4 з доведенням потужності до 300 тис. тонн на рік	ПАТ "Суміхіпром"	2010 - 2013	180
70. Реконструкція виробництва двоокису титану (вузла завантаження пасти ГДТ із встановленням прес-фільтру)	- " -	2010 - 2015	60
71. Модернізація ткацького та створення власного швейного виробництва	ВАТ "Тернопільське об'єднання "Текстерно"	2011 - 2013	500
72. Будівництво цементного заводу в Ленінському районі Автономної Республіки Крим на базі Краснопартизанського родовища вапняків	ТОВ "Альтцем"	2008 - 2014	5058,5
73. Розширення діючого виробництва оздоблювальних будівельних матеріалів та створення в Україні пултрузійного виробництва композитних матеріалів	приватне підприємство "Союзбит. Сервіс"	2011	290,9
74. Створення науково-виробничого об'єднання по виготовленню конструкцій з композитних матеріалів	благодійний фонд "Сприяння реанімації економіки"	2012 - 2015	131,68
75. "Організація заводу з виробництва енергозберігаючого скла", м. Київ, на площах Інституту електрозварювання імені Є.О. Патона Національної академії наук	ДП "Науково-виробничий центр енергозберігаючих конструкцій і технологій "Технолуч" Інституту електрозварювання імені Є.О. Патона	2009 - 2014	64,62
76. Реконструкція сталеплавильного виробництва з будівництвом конверторного цеху	ВАТ "Запорізький металургійний комбінат "Запоріжсталь"	2011 - 2018	10400
77. Будівництво електросталеплавильно-прокатного комплексу	ТОВ "АГ Сталь"	2011 - 2013	7836
78. Реконструкція доменної печі № 3 з модернізацією	ПАТ "Єнакіївський металургійний завод"	- " -	1656
79. Реконструкція сталеплавильного виробництва	ПрАТ "Донецьк-сталь - металургійний завод"	2011 - 2013	1182,4

Продовження табл. Д.3

80. Будівництво установки для вдування пиловугільного палива в доменні печі	ВАТ "Запорізький металургійний комбінат "Запоріжсталь"	2011	972,6
81. Будівництво нової лінії соляно-кислотного травлення з установкою регенерації травильних розчинів	ВАТ "Запорізький металургійний комбінат "Запоріжсталь"	2017	699
82. Створення електрометалургійних мікрозаводів для виробництва малотоннажних партій високоякісного сортового прокату обсягом до 120 тис. тонн на рік (етап розробленої документації)	Український державний науково-технічний центр "Енергосталь"	2011 - 2014	640
83. Створення комплексів з приготування та вдування пиловугільного палива в доменні печі (етап розробленої конструкторської документації)	Український державний науково-технічний центр "Енергосталь"	2011 - 2013	560
84. Будівництво установки контрольованого охолодження та гарячого плавлення листів	ПАТ "Металургійний комбінат "Азовсталь"	2011 - 2013	542,4
85. Розробка і впровадження у виробництво технології із збагачення залізовмісних відходів гірничо-металургійних підприємств з одержанням концентрату	науковий парк "Київська політехніка"	- " -	355
86. Реконструкція киснево-компресорного цеху з будівництвом нового кисневого блока та реконструкція відділення компресії повітря	ПрАТ "Донецьк-сталь - металургійний завод"	- " -	295,5
87. Установка нової агломашини з площею спікання 75 кв. метрів з технологічним газоочищенням та відсівом агломерату на віброгрохотах замість наявної з площею спікання 62,5 кв. метра	ВАТ "Запорізький металургійний комбінат "Запоріжсталь"	2011	268
88. Реконструкція електросталеплавильного міні-заводу	ТОВ "ТСА-Стіл груп"	2010 - 2012	120
89. Реконструкція електросталеплавильного цеху	ПрАТ "Донецький електрометалургійний завод"	2011 - 2014	110
90. Реконструкція ливарного виробництва ВАТ "Турбоатом"	ВАТ "Турбоатом"	2010 - 2013	40
91. Технічне переоснащення підприємства з використанням сучасних енергозберігаючих та екологічно чистих технологій	ЗАТ "Київське конструкторське бюро арматуробудування"	2009 - 2014	14,39
92. Створення повномасштабного виробництва автомобілів до 100 тис. автомобілів на рік	ЗАТ "Єврокар"	2011 - 2015	2000
93. Створення сучасного комбайну під технічним супроводом спеціалістів "Sampo Rosenlew"	ВАТ "Завод "Точмаш"	2010 - 2014	1385
94. Створення підприємства з вирощування та механічної обробки кристалів синтетичного корунду (сапфір Al ₂ O ₃)	Дочірнє підприємство ТОВ "УПТ - Кристал"	2008 - 2014	800
95. Створення високотехнологічного комплексу для утилізації відходів, що містять свинець, та рафінування свинцю	ТОВ "Рекуперация свинцю"	2008 - 2011	775,18

Продовження табл. Д.3

96. Розроблення та випуск нового високотехнологічного наукоємного обладнання	ТОВ "Машгідропривод"	2011 - 2016	288
97. Створення спільного підприємства з виробництва потужних світлодіодів для енергозберігаючої освітлювальної техніки	ТОВ "Дирекція технологічного парку "Напівпровідникові технології і матеріали, оптоелектроніка та сенсорна техніка"	2011 - 2012	280
98. Створення виробництва акумуляторних батарей	ПАТ "Веста-Дніпро"	2011 - 2015	257,8
99. Реконструкція та технічне переоснащення тракторного виробництва	Державне підприємство "Виробниче об'єднання Південний машинобудівний завод імені О.М. Макарова"	- " -	174,7
100. Розроблення та випуск нового високотехнологічного наукоємного обладнання для нафтогазової галузі	ПрАТ "Харківський завод транспортного устаткування"	2011 - 2016	164
101. Організація промислового виробництва енергозберігаючих джерел світла на основі над'яскравих світлодіодів та виробництво концентраторних сонячних батарей на основі тандемних наногетероструктур	ЗАТ "Науково-виробничий концерн "Наука"	- " -	150
102. Розробка та виготовлення дослідного зразка двосистемного електровоза типу ДС-4	ДП "Дніпропетровський науково-виробничий комплекс "Електровозобудування"	2011 - 2020	149,9
103. Створення спільного підприємства з концерном "Розендауер" (Австрія), державним підприємством "Судмаш", концерном "Укрпожсервіс", науковим парком "Київська політехніка" з виробництва висотної та аварійно-рятувальної техніки	науковий парк "Київська політехніка"	2011 - 2012	135
104. Створення нових виробничих потужностей з виробництва автобуса БАЗ А11110, с. Проліски Київської області	ЗАТ "Бориспільський автозавод"	2011 - 2016	116
105. Створення високотехнологічних тролейбусів та трамваїв, м. Чернігів	ЗАТ "Чернігівський автозавод"	2011 - 2016	91,2
106. Розробка та освоєння серійного випуску арматури для ТЕС та АЕС	ЗАТ "Київське центральне конструкторське бюро арматуробудування"	2011 - 2013	80
107. Створення високотехнологічного виробництва наукоємної імпортозамінної продукції для авіабудування	ПАТ "Завод "Лтава"	2010 - 2014	78
108. Створення виробництва світлодіодних енергозберігаючих ламп	ТОВ "Науково-виробнича фірма "Техсплав"	2011 - 2012	50
109. Розробка і впровадження у промислове виробництво автомобільного шасі КрАЗ Н12.0 під установку різноманітного обладнання комунального та промислового призначення	холдингова компанія "АвтоКрАЗ" у формі відкритого акціонерного товариства	2011 - 2014	39

Продовження табл. Д.3

110. Виробництво приладів медичного призначення. ПАТ "АТ Науково-дослідний інститут радіотехнічних вимірювань", м. Харків	ДКА	2011	20
111. Створення та освоєння серійного виробництва газопаротурбінних установок "Водолій" потужністю 4-25 МВт для виробництва механічної, електричної та теплової енергії	науковий парк "Київська політехніка"	2011 - 2014	877
112. Розроблення та освоєння серійного виробництва імпортозамінної продукції, зокрема обладнання для ефективного функціонування системи транспортування і зберігання аміаку та внесення рідкого безводного аміаку (NH ₃) у ґрунт	ПрАТ "Харківський завод транспортного устаткування"	2011 - 2012	6,1
113. Створення космічного ракетного комплексу легкого класу "Циклон-4" на космодромі "Алкантара"	ДКА	2004 - 2012	3650
114. Запуск у виробництво та подальше серійне виробництво літаків АН-148 та АН-158	Державне підприємство "Антонов"	2011 - 2013	2400
115. Створення серійного виробництва шасі літаків АН-140 і АН-148 та інших авіаційних агрегатів і систем, Державне підприємство "Виробниче об'єднання Південний машинобудівний завод імені О.М. Макарова"	ДКА	2007 - 2012	450,13
116. Виробництво та реалізація безпілотних літальних апаратів (БПЛА)	науковий парк "Київська політехніка"	2011 - 2012	65
117. Організація виробництва двомоторного сільськогосподарського літака нового покоління	ЗАТ Авіаційна фірма "Лілієнталь"	2011 - 2014	31,6
118. Завод з виробництва ядерного палива	Державний концерн "Ядерне паливо"	2011 - 2020	3600
119. Будівництво комплексів з переробки твердих радіоактивних відходів	Державне підприємство "НАЕК "Енергоатом"	2009 - 2014	217
120. Установа з переробки радіоактивних відходів для Запорізької АЕС "Система моніторингу, система камер відеоспостереження, мобільна система дезактивації для установки спалювання"	- " -	2009 - 2012	167,05
121. Підготовка та освоєння виробництва інфрачервоної головки самонаведення "ИС-90М" для авіаційних ракет малої дальності класу "повітря - повітря", казенне підприємство спеціального приладобудування "Арсенал", м. Київ	ДКА	2011 - 2014	25,74
122. Доступне житло	Державне підприємство "Національний проект "Доступне житло"	2011 - 2015	12300
123. Чисте місто	ДП "Національний проект "Чисте місто"	2011 - 2014	4830
124. Якісна вода	визначається за результатами конкурсу	2011 - 2021	3700

Продовження табл. Д.3

125. Проект "Розвиток міської інфраструктури в Україні"	Мінрегіон	2008 - 2012	1120
126. Будівництво заводів у Луганській області, що використовують комплексну технологію кондиціонування високомінералізованих вод для водозабезпечення населення та промислових об'єктів	науковий парк "Київська політехніка"	2011 - 2016	470,6
127. Розвиток системи водопостачання та водовідведення в м. Миколаєві	міське комунальне підприємство "Миколаївводоканал"	2011 - 2015	292
128. Підприємства з комплексної переробки твердих побутових відходів продуктивністю від 5 до 500 тис. тонн на рік	Український державний науково-технічний центр з технології та обладнання, обробки металів, захисту навколишнього середовища та використання вторинних ресурсів "Енергосталь"	2011 - 2014	536
129. Пілотний проект з енергозбереження в житлово-комунальному господарстві "Будівництво комплексу з сортування та повної переробки ТПВ з отриманням альтернативних видів палива в м. Вознесенську"	Вознесенська міська рада, Миколаївська область	2011	43,8
130. Модернізація системи теплопостачання об'єктів соціальної сфери м. Севастополя	комунальне підприємство "Севтеплосервіс" Севастопольської міської ради	2011 - 2017	10,1
131. Центральне сховище відпрацьованого ядерного палива реакторів ВВЕР атомних електростанцій України (будівництво першого пускового комплексу)	Державне підприємство "НАЕК "Енергоатом"	2006 - 2012	3675
132. Поліпшення транспортно-експлуатаційного стану автомобільних доріг на підходах до м. Києва	Укравтодор	2011 - 2015	10663,1
133. Будівництво першої черги (гідротехнічні споруди) контейнерного терміналу на Карантинному молу державного підприємства "Одеський морський торговельний порт"	Державне підприємство "Одеський морський торговельний порт"	2010 - 2012	4443,9
134. Поліпшення стану автомобільних доріг та безпеки руху (Київська та Полтавська області)	Укравтодор	2011 - 2012	4000
135. Ремонт автомобільної дороги Київ - Чоп	Укравтодор	2008 - 2011	3888
136. Створення Національної супутникової системи зв'язку державного підприємства "Укркосмос"	ДКА	2010 - 2012	2339,5
137. Українська супутникова система функціонального доповнення глобальних навігаційних супутникових систем ГЛОНАСС та GPS	Державне підприємство "Укркосмос"	- " -	2117
138. Будівництво нової штучної злітно-посадкової смуги Донецького аеропорту	ДП "Дирекція з капітального будівництва і реконструкції Міжнародного аеропорту "Донецьк"	2008 - 2011	1823,91

Продовження табл. Д.3

139. Будівництво нового пасажирського терміналу "D" міжнародного аеропорту "Бориспіль"	Державне підприємство "Міжнародний аеропорт "Бориспіль"	2008 - 2011	1660,96
140. Комплексна реконструкція аеровокзального комплексу Донецького аеропорту	Державне підприємство "Дирекція з капітального будівництва і реконструкції Міжнародного аеропорту "Донецьк"	- " -	1261,07
141. Реконструкція аеродрому "Міжнародний аеропорт "Харків (Основа)"	комунальне підприємство "Харківський міський центр нерухомості"	- " -	1086,52
142. Реконструкція аеродрому Львівського аеропорту	Державне підприємство "Міжнародний аеропорт "Львів"	- " -	978,58
143. Будівництво нового аеровокзалу Львівського аеропорту	Державне підприємство "Міжнародний аеропорт "Львів"	2009 - 2011	921,36
144. Реконструкція та будівництво штучних покриттів перонів, місць стоянок та руліжних доріжок Донецького аеропорту	Державне підприємство "Дирекція з капітального будівництва і реконструкції Міжнародного аеропорту "Донецьк"	2010 - 2011	729,31
145. Перевантажувальний комплекс генеральних вантажів відкритого зберігання на причалі № 10 державного підприємства "Морський торговельний порт "Южний"	Державне підприємство "Морський торговельний порт "Южний"	2010 - 2012	616,9
146. Створення єдиної мережі виробничо-логістичних комплексів для переробки та екологічно чистого тривалого зберігання свіжих овочів, фруктів і ягід з використанням джерел альтернативної енергії	ТОВ комерційно-виробнича фірма "Ольвіта"	2008 - 2020	515,5
147. Будівництво нового та реконструкція існуючого аеровокзалів Харківського аеропорту	комунальне підприємство "Харківський міський центр нерухомості"	2008 - 2012	492,97
148. Розвиток інфраструктури Іллічівського морського торговельного порту	Державне підприємство "Іллічівський морський торговельний порт"	2010 - 2013	428,68
149. Будівництво внутрішньогосподарського комплексу з переробки та зберігання сільськогосподарської продукції та розвитку експорту продукції	фермерське господарство "Органік систем", Миколаївська область	2009 - 2013	320
150. Будівництво нового міжнародного терміналу з привокзальною площею міжнародного аеропорту "Київ", Жуляни	комунальне підприємство "Міжнародний аеропорт "Київ" (Жуляни)"	2010 - 2011	245
151. Будівництво аеродромно-диспетчерської вежі Донецького аеропорту	ДП "Дирекція з капітального будівництва і реконструкції Міжнародного аеропорту "Донецьк"	- " -	123,3

Продовження табл. Д.3

152. Реконструкція існуючого пасажирського терміналу Львівського аеропорту	Державне підприємство "Міжнародний аеропорт "Львів"	- " -	93,02
153. Будівництво аеродромно-диспетчерської вежі Харківського аеропорту	комунальне підприємство "Харківський міський центр нерухомості"	2011	83
154. Будівництво перону та термінального комплексу державного підприємства "Зал офіційних делегацій" міжнародного аеропорту "Бориспіль"	Державне підприємство "Зал офіційних делегацій"	2008 - 2011	74,18
155. Організація виробництва супутникової навігаційної апаратури користувачів систем ГЛОНАСС та GPS для широкого та спеціалізованого споживання	ПАТ "АТ Науково-дослідний інститут радіотехнічних вимірювань"	2011 - 2012	32
156. Реконструкція об'єкта незавершеного будівництва "Реконструкція з розширенням спортпавільйону (в комплексі з колонадою) Національного спортивного комплексу "Олімпійський" в м. Києві під адміністративний будинок по вул. Червоноармійській, 55	Державне підприємство "Національний спортивний комплекс "Олімпійський"	2008 - 2012	450
157. Олімпійська надія - 2022	визначається за результатами конкурсу	2011 - 2017	25000
158. Відкритий світ	Державне підприємство "Національний проект "Відкритий світ"	2011 - 2014	5400
159. Нове життя	визначається за результатами конкурсу	2011 - 2013	320
160. Створення ряду (лінійки) міжрегіональних двосистемних електропоїздів із швидкістю руху 160-250 км/год	публічне акціонерне товариство "Крюківський вагонобудівний завод"	2011-2014	767,1
Усього			349808,86

ДОДАТОК Е

Нормативно-правове регулювання державно-приватного партнерства в Україні [102; 103]

В Україні створено необхідне правове поле для співробітництва державного та приватного секторів з метою залучення інвестицій в економіку України на засадах державно-приватного партнерства. Правовими засадами державно-приватного партнерства є Конституція України, Цивільний кодекс України, Господарський кодекс України, Закон України "Про державно-приватне партнерство", інші законодавчі акти України, а також міжнародні договори України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

Низка інших Законів України у сфері державно-приватного партнерства створює законодавче підґрунтя для здійснення державно-приватного партнерства:

- Закон України "Про концесії" від 16.07.1999 N 997-XIV;
- Закон України "Про особливості передачі в оренду чи концесію об'єктів централізованого водо-, теплопостачання і водовідведення, що перебувають у комунальній власності" від 21.10.2010 № 2624-VI;
- Закон "Про особливості передачі в оренду чи концесію об'єктів паливно-енергетичного комплексу, що перебувають у державній власності" від 08.07.2011 № 3687;
- Закон України "Про концесії на будівництво та експлуатацію автомобільних доріг" від 14.12.1999 № 1286-XIV;

Низка підзаконних нормативно-правових актів, що регулюють зазначені вище аспекти підготовки та здійснення державно-приватного партнерства:

- Постанова Кабінету Міністрів України від 11.04.2011 № 384 "Деякі питання організації здійснення державно-приватного партнерства"
- Постанова Кабінету Міністрів України від 16.02.2011 №232 "Про затвердження Методики виявлення ризиків, пов'язаних з державно-приватним партнерством, їх оцінки та визначення форми управління ними"
- Постанова Кабінету Міністрів України від 17.03.2011 № 279 "Про затвердження Порядку надання державної підтримки здійсненню державно-приватного партнерства"
- Постанова Кабінету Міністрів України від 09.02.2011 № 81 "Про затвердження Порядку надання приватним партнером державному партнеру інформації про виконання договору, укладеного в рамках державно-приватного партнерства"
- Наказ Мінекономрозвитку від 16.08.2011 № 40 "Про затвердження форми подання пропозиції щодо здійснення державно-приватного партнерства"
- Наказ Мінекономрозвитку від 27.02.2012 № 255 "Деякі питання проведення аналізу ефективності здійснення державно-приватного партнерства"

Продовж. дод. Е

При підготовці проекту державно-приватного партнерства в залежності від обраного виду майбутнього договору застосовуються також відповідні процедури та методики, що стосуються особливостей укладення концесійних договорів, договорів про спільну діяльність та інших договорів, зокрема:

- Постанова Кабінету Міністрів України від 12.04.2000 № 643 "Про затвердження Типового концесійного договору"
- Постанова Кабінету Міністрів України від 13.07.2000 № 1114 "Про затвердження Порядку визначення об'єктів концесії, концесіонерам яких можуть надаватись пільги щодо концесійних платежів, дотації, компенсації, та умов їх надання"
- Постанова Кабінету Міністрів України від 18.01.2000 № 72 "Про реєстр концесійних договорів"
- Постанова Кабінету Міністрів України від 12.03.2003 № 319 "Про затвердження Методики розрахунку платежів за надання концесії на будівництво та експлуатацію автомобільних доріг"
- Постанова Кабінету Міністрів України від 12.04.2000 № 639 "Про затвердження Методики розрахунку концесійних платежів"
- Постанова Кабінету Міністрів України від 11.12.1999 № 2293 " Про затвердження Переліку об'єктів права державної власності, які можуть надаватися в концесію"
- Постанова Кабінету Міністрів України від 12.04.2000 № 642 "Про затвердження Положення про проведення концесійного конкурсу та укладення концесійних договорів на об'єкти права державної і комунальної власності, які надаються у концесію"
- Постанова Кабінету Міністрів України від 06.07.2000 № 1164 "Про затвердження Порядку визначення об'єктів концесії на будівництво та експлуатацію автомобільних доріг загального користування"
- Постанова Кабінету Міністрів України від 04.10.2000 № 1521 "Про затвердження Порядку проведення концесійного конкурсу на будівництво та експлуатацію автомобільних доріг"
- Постанова Кабінету Міністрів України від 11.07.2013 № 493 "Про затвердження Порядку проведення розрахунку плати за експлуатаційну готовність автомобільної дороги, побудованої на умовах концесії".

Відводячи важливу роль проектам державно-приватного партнерства, Уряд України розпорядженням від 14 серпня 2013 р. № 739-р ухвалив Концепцію розвитку державно-приватного партнерства в Україні на 2013-2018 роки [186].

Основними перспективними завданнями в частині вдосконалення механізмів державно-приватного партнерства в концепції визначені такі заходи:

- розроблення єдиного підходу до розвитку державно-приватного партнерства, визначення пріоритетних сфер його застосування;
- здійснення чіткого розподілу повноважень між органами виконавчої влади в сфері державно-приватного партнерства;
- підвищення інституційної спроможності органів державної влади та органів місцевого самоврядування щодо використання сучасних механізмів державно-приватного партнерства;
- визначення шляхів удосконалення механізму надання державної підтримки;
- визначення напрямів взаємодії держави та приватного сектору щодо ініціювання й реалізації проектів державно-приватного партнерства;
- створення умов для залучення громадських об'єднань до формування інституційного середовища та реалізації проектів державно-приватного партнерства.

Таким чином, в Концепції розвитку державно-приватного партнерства закладені шляхи удосконалення діючого законодавства. Також в Концепції визначена більш широка сфера застосування механізмів державно-приватного партнерства, ніж у відповідному чинному законі. Так, згідно з Концепцією пріоритетними сферами застосування державно-приватного партнерства мають стати:

- виробнича інфраструктура та високотехнологічне виробництво (транспорт і зв'язок, транспортна інфраструктура, енергетичний сектор, машинобудування);
- агропромисловий комплекс (ринкова та виробнича інфраструктура);

- будівництво і житлово-комунальне господарство (реалізація соціально значущих інфраструктурних проектів, будівництво, реконструкція та технічне переоснащення у сферах теплопостачання, централізованого водопостачання і водовідведення, підвищення ресурсо- та енергоефективності, поводження з побутовими відходами, упорядження територій тощо);
- соціальний захист населення (охорона здоров'я, освіта, культура, туризм і спорт);
- наукова, науково-технічна, інноваційна та інформаційна діяльність;
- розвиток природно-заповідного фонду.

Концепцією передбачається розширення напрямів державної фінансової підтримки державно-приватного партнерства шляхом: надання прямої фінансової підтримки; відшкодування з державного бюджету витрат приватного партнера за надані споживачам послуги в порядку, встановленому законодавством; надання державних гарантій з метою забезпечення виконання боргових зобов'язань суб'єктів господарювання; кредитування за рахунок державного та місцевих бюджетів.

Крім того, в Концепції окреслені напрями удосконалення нормативно-правової бази з питань забезпечення розвитку державно-приватного партнерства і його адаптації до законодавства ЄС шляхом:

- внесення змін до Закону України «Про державно-приватне партнерство» з метою чіткого визначення повноважень органів державної влади, що залучаються на всіх стадіях до реалізації проектів державно-приватного партнерства на національному і місцевому рівні;
- уточнення переліку пріоритетних сфер застосування державно-приватного партнерства;
- активізації залучення інститутів розвитку;
- розширення можливостей програмно-цільового фінансування;
- розширення участі держави в реалізації проектів державно-приватного партнерства на принципах середньо- та довгострокового програмно-цільового фінансування;

- надання державним і комунальним підприємствам, навчальним закладам права бути учасниками договорів державно-приватного партнерства на стороні державного партнера;
- узгодження положень Закону «Про державно-приватне партнерство» з положеннями інших законів, якими регулюються відносини державних і приватних партнерів за договорами концесії, спільної діяльності;
- запровадження механізму надання методологічної підтримки в реалізації проектів державно-приватного партнерства за окремими формами, що розробляється уповноваженим органом і має рекомендаційний характер;
- нормативно-правового врегулювання питання щодо прав власності на активи в рамках реалізації проекту державно-приватного партнерства;
- удосконалення бюджетного та податкового законодавства з метою поліпшення інвестиційного клімату й розроблення ефективного механізму надання державної підтримки державно-приватного партнерства, а також законодавства з питань впровадження стимулюючого тарифного регулювання;
- удосконалення механізму взаємодії органів державної влади з інститутами громадянського суспільства в сфері реалізації проектів державно-приватного партнерства шляхом їх участі в підготовці та реалізації таких проектів на національному та місцевому рівні, залучення громадських експертів на постійній основі до обговорення, проведення експертизи й моніторингу.

ДОДАТОК Ж

Міжнародний досвід реалізації національних проектів і консолідації інвестиційних ресурсів [149]

Досвід країн світу щодо застосування такого інструменту здійснення державної політики як «національний проект» свідчить про використання різних підходів до процедур вибору цілей та засобів реалізації, менеджменту й моніторингу виконання. Особливості застосування національного проектування визначались рівнем управлінських технологій на момент його використання і етапу соціально-економічного розвитку країни, завданнями цілепокладання для системи державного управління.

Формування національного проекту як стратегічної програми кардинальних реформ переважно обумовлювалось наднаціональними викликами для країн. Так, у світовій історії будь-яка стратегічно зумовлена національна «ідея-мета» фактично мала характеристики національного проекту (у сучасному розумінні цього поняття). Як приклад – План ГОЭЛРО у СРСР, План Маршалла (програма економічного відродження Європи після Другої світової війни), проекти модернізації Японії в ХІХ і ХХ ст. тощо. Особливу актуальність здобували національні проекти для країн, які долали важкі кризи – швидке й ефективне відновлення ставало результатом реалізації амбіційних національних проектів. Наочним прикладом є «Новий курс» Ф. Рузвельта: реалізація цього специфічного антикризового проекту, власне, і створила сучасну економічну та інституційну модель США.

Загальносвітова тенденція поширення засад стратегічного програмування у державному управлінні в останнє десятиліття знайшла відображення й у поширенні практики національного проектування у багатьох країнах світу.

У Китаї програми модернізації позиціонувалися як національні проекти. Один з таких проектів – «Одна країна – два режими. Остаточне об'єднання Батьківщини» (програма інтеграції Гонконгу й Макао і Тайваню). В 1994 р. в Китаї було опубліковано довгострокову програму розвитку «Програма ХХІ», у наступні роки ця програма оновлювалася й актуалізувалася, зокрема оновлювалися цільові орієнтири й коригувалися засоби їхнього досягнення. Крім того, Китай реалізує «ідеологію «Трьох представників». Йдеться про комплекс цілеспрямованих заходів, що має на

меті забезпечити формування середньозаможного суспільства, проведення модернізації соціалістичного будівництва, а також конкретні завдання у сфері освіти, культури тощо.

Використання національного проекту як міжгалузевої національної програми із відповідною міжвідомчою координацією відбувається у відповідь на структурні виклики всередині країни та зростання економічної конкуренції між державами на світовому ринку. Такий погляд на реалізацію національних проектів нині спостерігається в низці країн.

У Австралії інфраструктурні національні проекти з назвою «Національна мережа» покликані забезпечити якісно новий рівень комунікацій усередині держави. Ці проекти передбачають об'єднання зусиль різних галузей та охоплюють різні інфраструктурні об'єкти – автомобільні дороги, залізниці тощо. Проекти «Національної мережі» є складовою Національної будівельної програми.

У Данії низка національних проектів були об'єднані загальною національною програмою «Цифрова Північна Данія». Основним органом керування національною програмою була дирекція, що складалася з виконавчого комітету, ради директорів і проектних груп, відповідальних за конкретні напрямки в рамках національної програми. Виконавчий комітет здійснював оперативне керування, рада директорів відповідала за забезпечення регіональної підтримки просування проектів.

У Бразилії національні проекти наповнювали конкретним змістом урядову програму «Бразилія в дії». За реалізацію цих проектів відповідали робочі групи, у які входили представники відповідних міністерств, різних державних органів, наукових інститутів, а також залучалися представники великого бізнесу.

Значного поширення у міжнародній практиці набула розробка національних проектів як інвестиційних проектів державного значення. Проте їхня реалізація має не завжди однозначні характеристики, оскільки поряд із реалізацією вибіркового національного інвестиційного проекту багато країн не відокремлюють реалізацію певних інвестиційних проектів із системою заходів на покращення загального інвестиційного клімату в країні.

В Китаї також реалізовувалися великі інвестиційні проекти. «Проект передачі електроенергії із Заходу на Схід» (116 млрд юанів), «Проект транспортування природного газу із Заходу на Схід» (300 млрд юанів) і «Проект відведення води з

Півдня на Північ» (156 млрд юанів) – основні стратегічні проекти китайського уряду, здійснені в першій декаді нового сторіччя, спрямовані на те, щоб змінити загальний стан економічного розвитку і забезпечити раціональний перерозподіл національних ресурсів. Важливим національним проектом стало будівництво найбільшої у світі гідроелектростанції «Три ущелини» на р. Янцзи. Будівництво ГЕС розпочалось у 1992 р., а офіційне введення в експлуатацію відбулося 4 липня 2012 р. За експертними оцінками, загальний обсяг інвестицій склав близько 25 млрд дол., з яких понад 10 млрд дол. використані безпосередньо на будівництво, приблизно така ж сума – на відселення, і близько 6 млрд дол. – у якості процентів за кредити. Статус національного проекту мало також завершене у 2006 р. будівництво найбільш високогірної у світі Цинхай-Тибетської залізниці протяжністю 1142 км, яка забезпечила залізничний зв'язок з Лхасою (що має не тільки економічне, але й велике політичне значення).

В Ірландії діє національний План розвитку на 2007-2013 рр. «Ірландія, що змінюється. Краща якість життя для всіх». Загальний бюджет плану становить 184 млрд євро. План містить основні перспективні напрямки інвестування коштів, а також проекти, які підтримуються приватними компаніями й міжнародними фондами фінансування.

У Сербії Національний інвестиційний план встановлює обсяги фінансування й перелік пріоритетних проектів будівництва житла.

В Індії реалізується низка національних проектів, як: Національний проект органічного сільського господарства, Національний проект розвитку сільських закладів охорони здоров'я і т. д. Національний проект розвитку автомобільних доріг покликаний забезпечити країну сучасною, безпечною, високотехнологічною дорожньою інфраструктурою, тим самим підвищуючи добробут і рівень життя людей. У якості співінвесторів у проекті беруть участь також міжнародні організації. Національні проекти в Індії визначають рамкові умови участі для зацікавлених компаній, містять переліки конкретних об'єктів, планові терміни виконання робіт, вартість робіт тощо.

Управління національними проектами в більшості випадків покладається на спеціально створювані дирекції, що знаходяться під контролем з боку держави, але користуються автономією в оперативному управлінні проектами. Моніторинг ходу

реалізації національних проектів, як правило, здійснюється з боку координуючого державного органу, який має інформацію про досягнення затверджених значень індикаторів, а також даними бухгалтерського обліку, що дозволяють оцінити правомірність використання коштів.

Зокрема, у Данії основним органом управління національною програмою «Цифрова Північна Данія» була дирекція, до складу якої входили виконавчий комітет, рада директорів та проектні групи, відповідальні за конкретні напрями в рамках національної програми. Виконавчий комітет здійснював оперативне управління, а рада директорів відповідала за забезпечення регіональної підтримки просування проектів. Моніторинг реалізації проектів здійснювався секретаріатом програми.

Успішним проектам надавалась широка інформаційна підтримка та сприяння у пошуку фінансових джерел для розширення діяльності. Для менш успішних здійснювалось коригування поставлених цілей, підходів до їх досягнення та цільових показників.

В Росії для управління пріоритетними національними проектами указом Президента було створено Раду з реалізації пріоритетних національних проектів і демографічної політики. До складу Ради увійшли державні службовці, представники місцевого самоврядування, бізнесмени, експерти – усього понад 50 осіб. Головою Ради особисто став Президент. Також відповідальним за реалізацію національних проектів став керівник Адміністрації Президента Російської Федерації, призначений першим заступником голови Ради.

В 2010 р. Раду з реалізації пріоритетних національних проектів і демографічної політики було перетворено на Комісію при Президентові Російської Федерації щодо реалізації пріоритетних національних проектів і демографічної політики.

Керівними державними органами з реалізації програм були визначені: Міністерство охорони здоров'я, Міністерство освіти і науки, Міністерство регіонального розвитку, Міністерство сільського господарства. Також у реалізації національних проектів беруть участь такі співвиконавці та координатори: Федеральне медико-біологічне агентство, Науково-координаційна рада з питань освіти і науки, Об'єднана дирекція по реалізації інвестиційних програм

Міністерства регіонального розвитку РФ, Федеральна служба з ветеринарного і фітосанітарного нагляду тощо.

У Бразилії управлінням проектами в рамках урядової програми «Бразилія в дії» займалися робочі групи, в які входили представники відповідних міністерств, різних державних органів, наукових інститутів, а також залучались представники великого бізнесу. Очолювали групи менеджери проектів – державні службовці. Для якісного моніторингу проектів була створена спеціальна інформаційна система, що містить повні відомості про поточний стан проектів і хід їх виконання в режимі реального часу. Дані моніторингу слугували основою для щорічної оцінки проектів з боку менеджерів, галузевих міністерств і Міністерства планування.

В Індії статус «національний» надається окремим проектам згідно з рішенням створеного центральним урядом Національним керівним комітетом з національних проектів (National Steering Committee for National Projects). В межах своїх повноважень такі рішення (у відповідності до загального рішення Національного комітету) можуть приймати аналогічні комітети при окремих міністерствах (High Powered Steering Committee for National Project). Зокрема, така практика широко використовується Міністерством водних ресурсів. Ще на першому засіданні керівного комітету міністерства (серпень 2009 р.) було прийнято рішення, що спочатку лише один проект від кожного штату країни в категорії міжрегіональних проектів (в які залучені 2 або більше штатів) може бути включений до програм фінансування за схемою національних проектів. Будь-який новий проект у цій категорії повинен розглядатися лише після завершення поточного проекту. Також встановлено, що до національних відносяться проекти, які відповідають хоча б одному з критеріїв: міжнародні проекти, які мають загальнонаціональне значення та вимагають укладання міжнародних угод; міжрегіональні проекти з площею зрошених земель понад 200 тис. га, а також (в окремих випадках) міжрегіональні проекти, щодо яких не досягнуто угоди щодо розподілу фінансування та іншої відповідальності між окремими штатами.

Наприкінці 2011 р. уряд Індії висловив наміри створити Національну інвестиційну раду (National Investment Board) на чолі з прем'єр-міністром для здійснення моніторингу за найбільшими інвестиційними проектами (обсягом понад 10 млрд рупій – приблизно 200 млн дол., яких нараховується понад 100) за

прикладом таких країн, як Японія, Індонезія Малайзія та Таїланд.

Підсумовуючи міжнародний досвід реалізації загальнонаціональних проектів, можна зробити висновок, що загальним правилом для їх розробки та реалізації є забезпечення єдності цілей і принципів регіональних та галузевих антикризових програм загальнонаціональним цілям соціально-економічного розвитку, у зв'язку з цим провідну роль в їх підготовці та реалізації відіграють відповідні міністерства та відомства. І загальнонаціональні, регіональні програми орієнтовані не лише на оптимальне використання наявних матеріальних, фінансових і трудових ресурсів, але й на пошук, введення в дію раніше не використовуваних резервів і можливостей, на успішне вирішення соціальних проблем.

Поряд з цим, типові особливості організації системи державного управління для будь-якої країни спонукають уряди країн поступово відмовлятися від фрагментарного національного проектування. На сьогодні найбільшого поширення набувають технології стратегічного планування і управління соціально-економічним розвитком, що тим чи іншим чином поглинають закладені у національні проекти заходи щодо реформування національного господарства.

ДОДАТОК 3

Система національних проектів в Україні [100; 149; 173]

Найменування пріоритетного напрямку	Найменування проекту
Нова енергія	<p>“LNG Україна” - створення інфраструктури постачання скрапленого газу в Україну;</p> <p>"Енергія природи" - будівництво комплексу вітрових, сонячних та малих гідроелектростанцій, виробництво твердого альтернативного палива</p>
Нова якість життя	<p>"Чисте місто" - система комплексів з переробки твердих побутових відходів;</p> <p>"Якісна вода" - забезпечення населення України якісною питною водою;</p> <p>"Місто майбутнього" - формування стратегічного плану та системи проектів розвитку міста;</p> <p>"Вчасна допомога" - утворення єдиних регіональних оперативно-диспетчерських служб з використанням сучасних GPS-технологій для зменшення часу прибуття бригад швидкої медичної допомоги до пацієнта</p>
Нова інфраструктура	<p>"Повітряний експрес" - залізничне пасажирське сполучення м. Київ - міжнародний аеропорт "Бориспіль" і будівництво інших інфраструктурних об'єктів Київського регіону;</p> <p>“Індустріальні парки України” - створення промислово-виробничої інфраструктури;</p> <p>“Технополіс” - створення інфраструктури інноваційного розвитку та високих технологій</p>
Олімпійська надія - 2022	<p>"Олімпійська надія - 2022" - створення спортивно-туристичної інфраструктури</p>
Агроперспектива	<p>“Зерно України” - програма розвитку зерновиробництва з високими виробничими та економічними показниками;</p> <p>“Відроджене скотарство” - розроблення та реалізація програми розвитку скотарства;</p> <p>“Зелені ринки” - створення мережі регіональних оптових продовольчих ринків</p>

Джерело: систематизовано за даними постанови Кабінету Міністрів України від 8 грудня 2010 р. № 1256 «Про затвердження переліку проектів із пріоритетних напрямів соціально-економічного та культурного розвитку (національні проекти)»

ДОДАТОК К

Перспективні напрями впровадження ефективних технологій в Україні

[47; 91; 92]

Підвищення технологічного рівня внутрішнього виробництва згідно із стратегічними пріоритетними напрямами інноваційної діяльності на 2011-2021 роки дасть змогу розробити і впровадити новітні технології в таких сферах:

- інформаційно-комунікаційні системи;
- технології виробництва програмного забезпечення;
- оптимізація бізнес-процесів із застосуванням ІТ-технологій;
- технології розподілення, обчислень і систем;
- технології створення електронної компонентної бази;
- технології обробки, зберігання, передавання і захисту інформації;
- технології створення інтелектуальних систем навігації і управління;
- біо-інформаційні технології;
- індустриальні новітні технології, наноструктурні системи і наноматеріали;
- технології створення біосумісних матеріалів;
- технології створення мембран і каталітичних систем;
- технології створення і обробки полімерів і еластомерів;
- технології створення функціональних кристалів і обробки кристалічних матеріалів;
- технології створення і обробки надтвердих композиційних і керамічних матеріалів;
- нанотехнології і наноматеріали із заданими властивостями;
- технології синтезу і спікання нанокристалічних порошків тугоплавких сполук;
- нові процеси отримання та обробки металевих матеріалів;
- технології мехатроніки і створення мікросистемної техніки та самовідтворювальних систем;
- технології виробництва та використання вуглецевого конструкційного волокна;
- створення перспективних неядерних озброєнь і систем управління ними;
- транспортні та авіаційно-космічні технології;
- технології створення нових поколінь ракетно-космічної, авіаційної і морської техніки;
- технології створення і управління новими видами транспортних систем;
- технології створення енергоефективних двигунів і рушіїв для транспортних систем;
- технологія контактно-стикового зварювання надміцних рейок швидкісних залізниць;

Продовж. дод. К

- технології створення комплексу устаткування та механізмів для будівництва і ремонту залізничних шляхів з необмеженою довжиною зварювальних рейок;
- енергетика і енергозбереження
- технології безпечної атомної енергетики, ядерної промисловості, безпечного поводження з радіоактивними відходами і відпрацьованим ядерним паливом;
- технології водородної енергетики і виробництва нових моторних палив;
- технології екологічно безпечного використання газогідратів у промислових масштабах;
- технології використання нових і поновлюваних джерел енергії, інтегровані системи енергопостачання з використанням енергії вітру, сонця та потужних енергонакопичувачів;
- технології створення енергозберігаючих систем на усіх фазах промислового циклу для енергоємних галузей промисловості;
- технології виробництва палива і енергії з органічних відходів;
- раціональне природокористування
- технології моніторингу і прогнозування стану атмосфери і гідросфери;
- технології оцінки ресурсів і прогнозування стану літосфери і біосфери;
- технології зниження ризику і зменшення наслідків природних і техногенних катастроф;
- технології переробки і утилізації техногенних утворень і відходів;
- технології екологічно безпечної розробки родовищ і видобутку корисних копалин;
- живі системи та організми
- технології біоінженерії;
- біокаталітичні, біосинтетичні і біосенсорні технології;
- нові технології і методи медичної діагностики і лікування з використанням біо- і нанотехнологій;
- біомедичні і ветеринарні технології захисту людини і тварин;
- технології екологічно безпечного ресурсозберігаючого виробництва продуктів харчування і переробки сільськогосподарської сировини;
- клітинні технології.

За кожним напрямом необхідно розробити державні цільові програми на довгостроковий період (наприклад, до 2030 року), потрібний для розроблення, впровадження і вдосконалення технологій шостого і сьомого укладу, з відповідною організаційною та/або фінансовою підтримкою. При цьому об'єктом програмного управління повинна стати технологічна база виробничого сектору в цілому, а не окремої галузі або регіону.

ДОДАТОК Л

Проектне фінансування [9] в більшості словників визначається як середньо- і довгострокові кредити під конкретні промислові об'єкти, прибутки від яких є основою погашення кредитів. На відміну від банківського кредитування в проектному фінансуванні можуть брати участь не лише комерційні банки, але й інвестиційні банки, інвестиційні фонди, лізингові компанії та інші інституціональні інвестори. Це дає можливість використовувати безліч форм фінансування - банківських кредитів, облігаційних позик, лізингу, об'єднуючи власні засоби підприємства з позиковими. Сторони, що беруть участь в проекті, є одночасно і кредиторами, і учасниками проекту. Основним методом управління проектними ризиками є розподіл ризиків між усіма учасниками реалізації проекту. Проектне фінансування називають також фінансуванням з регресом. **Регрес** - це вимога про відшкодування наданої в позику суми. Розрізняють три форми проектного фінансування:

1. **Фінансування з повним регресом на позичальника** - це фінансування за наявності обмеження відповідальності кредиторів проекту. Ризики проекту покладаються на позичальника, зате при цьому "ціна" позики відносно невисока і дозволяє швидко отримати фінансові кошти для реалізації проекту. Така форма фінансування використовується в основному для малоприбуткових або некомерційних проектів, спрямованих на розвиток соціально-культурної сфери.

2. **Фінансування без права регресу на позичальника** - це фінансування, при якому кредитор не має гарантій від позичальника і бере на себе усі ризики, пов'язані з реалізацією проекту. Вартість такого фінансування досить висока, оскільки кредитор прагне отримати відповідну компенсацію за високу міру ризику. Тому фінансуються тільки проекти, що мають високу віддачу вкладеного капіталу за рахунок реалізації конкурентоздатної продукції.

3. **Фінансування з обмеженим правом регресії** - на кожного учасника проекту покладається залежний від нього ризик. Таким чином, усі учасники беруть на себе конкретні комерційні зобов'язання і зацікавлені в їх виконанні, оскільки прибуток залежить від їх ефективної діяльності.

Продовж. дод. Л

Змішані форми фінансування інвестиційного проекту [9]

При реалізації стратегії фінансування можуть застосовуватися в поєднанні наступні фінансові інструменти (схеми фінансування), які надають кошти з різних джерел:

- продаж частки фінансовому інвестору;
- продаж частки стратегічному інвесторові;
- венчурне фінансування;
- публічне пропозиція цінних паперів (ІРО);
- закрите (приватне) розміщення цінних паперів;
- вихід на західні фінансові ринки (депозитарні розписки);
- банківські кредити, кредитні лінії, позички;
- комерційний (товарний) кредит;
- державний кредит (інвестиційний податковий кредит);
- облігаційна позика;
- проектне фінансування;
- страхування експортних операцій;
- лізинг; франчайзинг; факторинг; форфейтинг;
- гранти та благодійні внески;
- угоду про дослідження і розробки;
- державне фінансування;
- випуск векселів;
- взаємозалік; бартер;
- інші.

Продовж. дод. Л

Удосконалення податкового стимулювання інвестиційної діяльності

[174; 219]

Податкова політика України повинна перейти від домінування фіскальних пріоритетів до реалізації стимулюючого потенціалу шляхом надання податкових пільг і преференцій для окремих пріоритетних видів діяльності та частини прибутку підприємств, що спрямовується на модернізацію виробництва. Зокрема:

- зниження ставки податку на прибуток, який реінвестується у модернізацію основних фондів. Зниження номінальної ставки до 16 % для всіх підприємств, що передбачено Податковим кодексом, не є ефективним у контексті стимулювання інвестицій. Доцільнішим є введення податкової «вилки». Зокрема, необхідно знизити до 10 % ставку податку на частину прибутку, який реінвестується у модернізацію основних фондів;

- зниження ставки єдиного соціального внеску, який сплачують роботодавці. В умовах досить низької номінальної ставки податку з доходів фізичних осіб цілком можливим є перерозподіл навантаження зі сплати єдиного соціального внеску у бік збільшення частки, що сплачується працівниками;

- спрощення процедури звітування до податкових органів, зокрема через узгодження методик ведення податкового та бухгалтерського обліку;

- створення сприятливих умов для розвитку високотехнологічних виробництв та експорту за рахунок надання податкових пільг та запровадження спеціальних податкових режимів для підприємств, що здійснюють НДДКР;

- надання галузевих та територіальних податкових пільг на основі критеріїв, які унеможливають масове використання таких інструментів для мінімізації оподаткування чи отримання конкурентних переваг порівняно з іншими учасниками ринку;

- проведення аналізу ефективності застосування спеціальних режимів стимулювання інвестиційно-інноваційної діяльності (як вже давно існуючих – СЕЗ, ТПР, технопарків, так і недавно запроваджених – наукових парків, індустріальних парків), формування єдиної концепції їхнього розвитку.

Основні форми підтримки та стимулювання інноваційної діяльності, що використовуються в розвинених країнах [54]

Пряме фінансування науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт у формі субсидій на розробку та просування нових технологій, товарів та послуг, яке за обсягом складає до 50% сукупних витрат підприємств на такі цілі;

пільгове кредитування інноваційної діяльності, яке передбачає повну або часткову компенсацію відсотків за кредитами за рахунок коштів спеціальних фондів або державного бюджету. У Німеччині для підприємств, які інвестують у модернізацію виробництва надаються пільгові кредити у обсязі до 50% від витрат;

надання податкових пільг та канікул як засіб непрямого стимулювання та мотивування до інноваційної діяльності;

митні пільги або повне звільнення від сплати митних податків при імпорті наукового або високотехнологічного обладнання.

У США держава підтримує підприємства шляхом:

- пільгове оподаткування до 20% витрат компаній на програми фундаментальних наукових досліджень, виконуваних університетами за контрактами з ними;

- установлення пільгового режиму амортизаційних відрахувань;

- пільгового оподаткування фірм, що здійснюють НДДКР, у розмірі до 20% приросту витрат на НДДКР порівняно з середньорічним рівнем цих витрат за попередні роки;

- вирахування з доходу, що оподатковується, вартості наукової апаратури та обладнання, яке безкоштовно передається компаніями університетам та науково-дослідним організаціям;

- надання інвестиційного податкового кредиту, а саме: зменшення податку на прибуток у розмірі від 6 % до 10 % загальної вартості інвестицій в устаткування.

ДОДАТОК М

Стратегія та цілі «Українського банку реконструкції та розвитку»

Основними стратегічними орієнтирами та критеріями діяльності «Українського банку реконструкції та розвитку» є:

- Спеціалізація фінансування: середньострокове та довгострокове фінансування юридичних осіб
- Пріоритетність цільового спрямування кредитування: реконструкція та розвиток вітчизняних товаровиробників
- Банк як інструмент державної політики та реалізації (допомоги у реалізації) стратегії головного акціонера – Державної інноваційної фінансово - кредитної установи
- Банк для підтримки українських підприємств у впровадженні міжнародних стандартів по енергозбереженню, охороні навколишнього середовища, умов праці та сучасних технологій

Кредити

Головні інтереси Банку знаходяться у сфері середнього та довгострокового кредитування, сприяння в реалізації інвестиційних та інноваційних проектів.

Ключовими Банк визначає для себе такі цілі фінансування своїх клієнтів:

- Реконструкція (оновлення, заміна застарілих технологій або устаткування, поліпшення умов виробництва та праці, енергозбереження, екологія тощо)
- Розвиток (збільшення обсягів виробництва, поширення збуту, розширення імпорту та експорту, збільшення кількості робочих місць, збільшення податкових відрахувань тощо)
- Інше (поповнення обігових коштів тощо)

Кредитними продуктами Банку є: кредитна програма «Реконструкція та розвиток», «Овердрафт», «Мікро-кредит», «Обіговий», «Обладнання та устаткування», «Транспортний», «Кредит за депозит».

Кредитна програма «Реконструкція та розвиток»

Пріоритетними напрямками кредитування в рамках даної програми є: розширення виробництва; придбання або модернізація основних засобів; впровадження нових технологій; інноваційна діяльність.

Сектори промисловості та галузі економіки, які мають пріоритет у рамках кредитної програми: енергетика, енерго ефективність, енергозбереження; природні ресурси та обробна промисловість; виробництво; муніципальна, соціальна, екологічна інфраструктура; транспорт; зв'язок, інформаційні технології та засоби масової інформації; агропромисловий комплекс.

«Український банк реконструкції та розвитку» не фінансує: оборонну промисловість та виробництво зброї; виробництво тютюнових та алкогольних виробів; виробництво речовин, заборонених українськими та міжнародними правовими актами; гральні заклади.